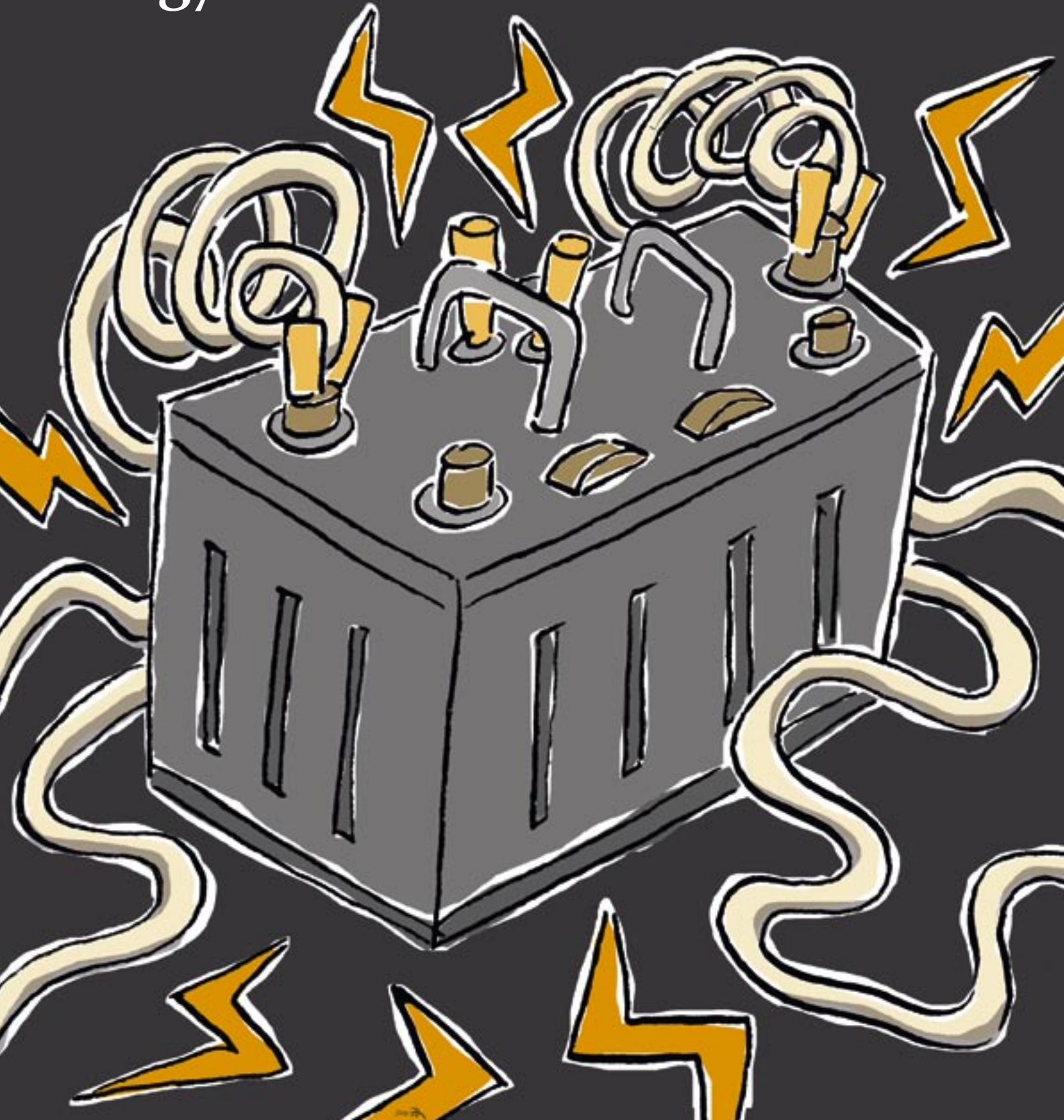

Az 1000-szeres akkumulátor

Egy kis doboz elindul...

AZ 1000-SZERES AKKUMULÁTOR

11/1

FANTÁZIAGYAKORLAT

Vajon milyen változásokat okozna a világban egy olyan akkumulátor feltalálása, amelyik a mai legnagyobb teljesítmény 1000-szeresére lenne képes?

Képzeld el, mi lenne:

Ha egy verőfényes tavaszi napon bekopognál a Találmányi Hivatal ajtaján, kezvedben egy dossziéval. Táskádban pedig egy kis doboz lapulna, feliratok nélkül, rajta kapcsoló meg konnektor, és semmi más. A dosszié a találmányod leírását tartalmazná, amelyet benyújtánál elbírálásra. Lehet, hogy megmosolyognának? Talán igen, amíg elő nem vennéd a táskádból a dobozkát. Csatlakoztatnál hozzá egy lámpát, és néhány perc múlva a hivatal munkatársai gyülekezni kezdenének körülötted.

Egy hónap múlva a világ gazdasági kutató központjaiban élénk beszélgetéseknek lehetnének fültanúi, ha történetesen hallgatóznánk. Izgatott befektetők és iparágak felelős vezetői, sőt politikusok faggatnák a gazdasági előrejelzésekkel foglalkozó szakembereket, vajon mi várható, jóra vagy rosszra számíthatunk-e ennek a dobozkának a hatása révén?

Ég a gyertya, ég...

Gyűjtsünk gyertyát, emlékezzünk!

TENNIVALÓK TŰZ ESETÉN

12/2

Tűz esetén hívjunk segítséget, mert mások jelenléte hasznos lehet a feladatok megosztásában.

Értesítsük a tűzoltóságot telefonon.

A tűzjelzésnek, kárjelzésnek tartalmaznia kell:

- a tüzeset, káreset pontos helyét (cím, épület)
- mi ég, milyen káreset történt, mi van veszélyeztetve, emberélet van-e veszélyben
- a jelző nevét a jelzésre használt készülék számát (távbeszélő)
- a vállalatok, társadalmi szervezetek, valamint az állampolgárok a tűzoltóság közreműködése nélkül eloltott, illetőleg az emberi beavatkozás nélkül megszűnt tüzet is köteles bejelenteni és a kár színhelyét a tűzvizsgálat vezetőjének intézkedéséig változatlanul hagyni.
- a tüzesetet a tűzoltóság felé a **105, 112** számon lehet jelezni.

Aki tüzet vagy annak közvetlen veszélyét észleli, illetve arról tudomást szerez, köteles azt elsősorban a tűzoltóságnak, ha erre nincs lehetősége, a rendőrségnek, a mentőszolgálatnak vagy pedig a Polgármesteri Hivatalnak késedelem nélkül jelezni.

A lakóházban vagy lakásban keletkezett tűz (ha az olyan kiterjedésű, hogy egyénileg nem oltható) esetén végre kell hajtani a tűz jelzését, meg kell szervezni a lakók riasztását, menekülését, mentését. Riadalom, pánik elkerülése érdekében higgadtságra, nyugalomra és határozottságra kell törekedni.

A tűzjelzéshez, segítségkéréshez, visszajelzéshez a vállalatok, a társadalmi szervezetek, valamint az állampolgárok kötelesek a használatukban álló híradási vagy közlekedési eszközzel ellenszolgáltatás nélkül segítséget adni.

A tűz jelzésére rendszeresített berendezést, készüléket állandóan üzemképes állapotban kell tartani. A tűz jelzését nyugodt hangon kell megtenni. A hallgatót csak azután szabad letenni, ha a tűzoltóság illetékes nyugtázta a tűzjelzés vételét.

A tűzjelzésnél megadott információk nagyon fontosak, mivel a jelzést fogadó tűzoltó ezek ismeretében határozza meg a helyszínre vonuló tűzoltó gépjárművek darabszámát, a speciális mentőszereket (például létrás, emelőkosaras gépjármű, generátor, ugrópárna, műszaki mentőszer stb.), a jelzés alapján intézkedhet a mentők, rendőrség kirendeléséről, és visszahívhatja a jelzőt további információk szerzése céljából (pontos cím, megközelíthetőség stb.).

(Forrás: <http://www.tuzinfo.hu/?oldal=tuzeseten>)

MENEKÜLÉS FŐBB SZEMPONTJAI

12/3

Az emeleti szintekről minden esetben a lépcsőházon keresztül hagyjuk el az épületet, a liftet igénybe venni tilos és életveszélyes. A panelos épületek zömében – ha a lépcsőn a lejutás akadályozott – felfelé is lehet menekülni, egyrészt a tetőre, másrészt a szomszédos lépcsőházon keresztül a szabadba.

A lépcsőházba beszűrődő füstöt, a hőt a lépcsőházi ablakok, zárt lépcsőházak esetében a hő és füstelvezető megnyitásával, üzembe helyezésével lehet elvezetni.

Biztosítsunk elsőbbséget, segítsünk a gyermekek, gyermekes és terhes anyák, az idősek, rokkantak és a mozgássérültek, mozgáskorlátozottak menekülésében.

Füst ellen az orr, illetve a száj elé szorított átnedvesített textillel (kendő, törölköző) a kimenekülés időtartamára hatásosan lehet védekezni. A forró füstgázok a levegőnél könnyebbek, így felülről rétegződve telítik a helyiséget, így lehajolva, kúszva biztonságosabban elhagyhatjuk a füsttel telített helyiséget.

A lakás elhagyása esetén lehetőleg gondoskodni kell a gáz és az elektromos áram főkapcsolójának elzárásáról.

Legyen menekülési terve a családnak, melyet minden családtag ismer (folyosó, lépcsőház, tetőátjáró).

A lakók informálják a kérkező tűzoltókat a veszélyhelyzet körülményeiről, az esetleges bent tartózkodók hollétéről, koráról (gyerek, beteg, idős, mozgássérült), vízszerezési helyekről, közmű elzáró berendezések helyeiről.

(Forrás: <http://www.tuzinfo.hu/?oldal=tuzeseten>)

Vizet viszek

1. KÖRNYEZETI CSOPORT

13/1A

FELADATLEÍRÁS

Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét a munkából.

Az a feladat, hogy készítsetek kiállítási tablót

„A magyarországi természetes vizek tisztasága, minősége” címmel!

Figyeljete az időre! A kutatómunkára 45, a tabló elkészítésére 25 perctek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ebben segít a következő táblázat:

Munkabeosztás				
<i>Ide írtok le, hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Téma:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írtok le, hogy milyen módon mutatjátok be a témátokat? Milyen anyagok kellenek hozzá?</i>				

2. IDEGENFORGALMI CSOPORT

13/1B

FELADATLEÍRÁS

Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét a munkából.

Az a feladat, hogy készítsetek kiállítási tablót

„A magyarországi termálvizek” címmel!

Figyeljete az időre! A kutatómunkára 45, a tábló elkészítésére 25 perctek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ebben segít a következő táblázat:

Munkabeosztás				
<i>Ide írtok le, hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Téma:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írtok le, hogy milyen módon mutatjátok be a témátokat? Milyen anyagok kellenek hozzá?</i>				

3. ÉLELMISZERIPARI CSOPORT

3/1C

FELADATLEÍRÁS

Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíhattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét a munkából.

Az a feladat, hogy készítsetek kiállítási tablót

„A víz mint élelmiszer” címmel!

Figyeljete az időre! A kutatómunkára 45, a tabló elkészítésére 25 percetek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ebben segít a következő táblázat:

Munkabeosztás				
<i>Ide írtok le, hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Téma:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írtok le, hogy milyen módon mutatjátok be a témátokat? Milyen anyagok kellenek hozzá?</i>				

4. MŰVÉSZETI CSOPORT

13/1D

FELADATLEÍRÁS

Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét a munkából.

Az a feladat, hogy készítsétek kiállítási tablót

„A víz a művészetekben” címmel!

Figyeljétek az időre! A kutatómunkára 45, a tábló elkészítésére 25 perctek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ebben segít a következő táblázat:

Munkabeosztás				
<i>Ide írtátok le, hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Téma:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írtátok le, hogy milyen módon mutatjátok be a témátokat? Milyen anyagok kellenek hozzá?</i>				

5. IPARI CSOPORT

13/1E

FELADATLEÍRÁS

Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíhattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el időben, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét belőle.

Az a feladat, hogy készítsétek kiállítási tablót

„A víz az iparban” címmel!

Figyeljétek az időre! A kutatómunkára 45, a tábló elkészítésére 25 perctek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ebben segít a következő táblázat:

Munkabeosztás				
<i>Ide írtátok le, hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Téma:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írtátok le, hogy milyen módon mutatjátok be a témátokat? Milyen anyagok kellenek hozzá?</i>				

6. ORVOSI CSOPORT

13/1F

FELADATLEÍRÁS

Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el időben, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét belőle.

Az a feladat, hogy készítsétek kiállítási tablót

„A víz az orvostudományban” címmel!

Figyeljétek az időre! A kutatómunkára 45, a tabló elkészítésére 25 perctek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ebben segít nektek a következő táblázat:

Munkabeosztás				
<i>Ide írtátok le, hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Téma:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írtátok le, hogy milyen módon mutatjátok be a témátokat? Milyen anyagok kellene hozzá?</i>				

VÍZMINTÁK GYŰJTÉSE

13/2

FELADATLEÍRÁS

A vízgyűjtést úgy kell végrehajtani, hogy tudományos célú vizsgálatra is alkalmas legyen. Mit jelent ez? Akkor jó egy gyűjtés, ha az összes fontos körülmény dokumentálásra kerül, ami a begyűjtött anyagot jellemezheti.

Ha például egy forrás vizéről beszélünk, rögzíteni kell a pontos helyszínt, a gyűjtés napját, sőt a napszakot, vagy akár az órát is. Ha a gyűjtés előtt napokig zuhogott az eső, elképzelhető, hogy ez a forrás vizének összetételére is hatással volt. Ezt mint befolyásoló körülményt kell rögzíteni a megjegyzés rovatban. Fontos és rögzítendő információ lehet például még az is, ha a forrás mellett komoly környezetszennyezés történt, hiszen ez nagyban befolyásolja az adott víz minőségét.

Egy példa a gyűjtés körülményeinek leírására:

Helyszín:

Szlovákia és Magyarország határa, Gömör–Tornai-karszt területe.

Megfigyeléseimet főleg a Szilicei-fennsík déli részén végeztem.

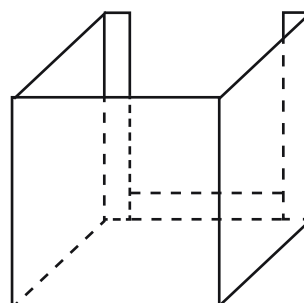
Az első mintát a Kecő-forrás vizéből vettem (szlovák oldal), majd ugyanennek a víznek a magyar oldalon felbukkanó két forrásából, a Tohonya-forrásból és a Lófej-forrásból (Ménés-völgy).

Időpont: 2005-06-19.

Kémcsőtartó dobozka

Kemény kartonpapírból az ábra szerint egy egyszerű, felül nyitott dobozkát kell hajtogatni, amelyet azután felragasztunk a tablóra. Olyan méretet kell választani, amelybe egy kémcső kényelmesen befér. Vigyázat! Jó minőségű ragasztót kell használni, mert a kémcső ugyan nem súlyos, de ne essen le a tartóval együtt.

		Sorszám feliratok		

Ne dugd homokba a fejed!

Az afrikai Szahel-övezet nomád
közösségeinek
életmódja

A BEDUINOK

14/1

SZÖVEGKÁRTYÁK

1.

A Szaharában találkozhatunk a vándorló beduinokkal, egy-egy törzsüket 50-100 ember alkotja. Tevéik vagy lovaik nyergében, birka- és kecskenyájukat terelgetve vonulnak egyik helyről a másikra. Ritkán maradnak hosszabb ideig ugyanazon a táborhelyen. Egyszerű, lapos, tágas sátraikat könnyen és gyorsan fel lehet építeni. A sátor tetejét egy nagy négyszögletes, kecskebőrből varrt takaró alkotja. A három oldalról a talajhoz rögzített tetőzetet erős tartórudak emelik a magasba. Csupán a szél irányában fekvő oldal marad egész nap nyitott. A sátor belsejét, ahol az egész család alszik, gyapjútakarók borítják. A sátor felszerelését néhány korsó, tál és üst teszi teljessé. Leggyakrabban bent, a sátorban főznek.

2.

A beduinok öltözéke egyszerű, teljes mértékben alkalmazkodik a sivatagi életmódhoz. Bő nadrágot, vászon inget viselnek, a fölött pedig egy csuklyában végződő, kabátszerű leplet, vagyis burnuszt hordanak. Ez a ruhadarab mind az éjszakai hideg, mind a homokviharok ellen megvédi viselőjét. A beduinok turbánt kötnek a fejük köré, amit „sheh”-nek hívnak, lábukat szandálba bújtatják. A beduinok asszonyai és leányai karcsúak és szépek. Arcukat azonban rejtve tartják, a „litham”, az örökké rajtuk lévő fátyol csupán a szemüket engedni látni.

3.

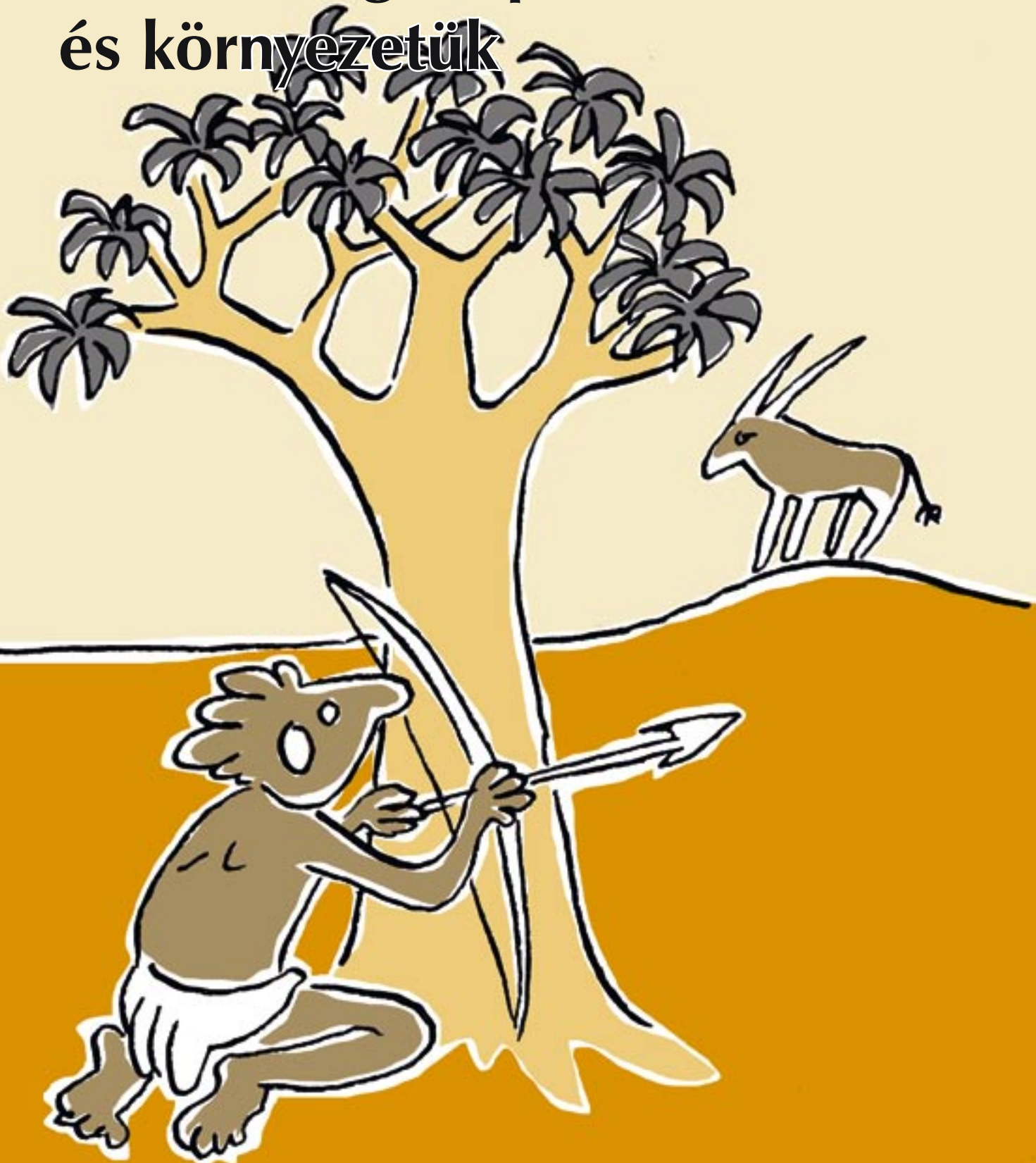
A férfiak és a nagyobb fiúk a nyájukat őrzik, de a beduin nők is egész nap keményen dolgoznak. Megfejik a jószágot, megnyírják a kecskéket és birkákat. A szőrből és gyapjúból kendőket, pokrócokat és szőnyegetek szőnek. Csupán a tevéket nem nyírják, holott éppen az ő szőrük a legértékesebb. Erre az a magyarázat, hogy az állatok szőréből folyamatosan hullanak a finom gyapjúsálak, amelyeket a nők gondosan összegyűjtenek, és később feldolgoznak. A tevét csak akkor nyírják meg, ha valami okból az állatot le kell vágni.

3.

A beduinok elsősorban az állatok húásával táplálkoznak. Az asszonyok tevé- vagy birkahúsból készítik az ételeket, amelyhez lisztgombócokat főznek. A lisztet az oázisvárosok piacain vásárolják. Különleges csemegének számít a bárányszem, épp ezért nem is kaphat belőle akárki, csak a családfő vagy a vendég. A beduinok a legtöbb nomád néphez hasonlóan igen vendégszeretőek, és szerény étkezéseiket szívesen megosztják az idegenekkel is. Parányi csészéikből napjában többször rendkívül erős feketekávé vagy cukorral jól megédesített, fűszeres illatú borsmentateát isznak.

Az istenek a fejükre estek

A félsivatagi népek
és környezetük

SIVATAGI NÖVÉNYEK: A TÚLÉLÉS BAJNOKAI

(ÖSSZEÁLLÍTOTTA: TOMORY IBOLYA)

15/1

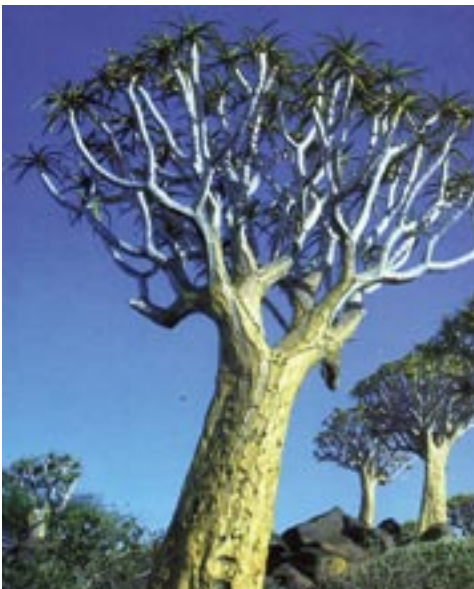
A nagy szárazság miatt a térítők környéken nincs összefüggő növénytakaró. Nagy foltokban tar területek képződnek a talajon. A sivatagi növényekre ezért jellemző, hogy igyekeznek védekezni a kiszáradás, gyors nedvességvesztés ellen. Gyakran bőrszövet vagy szőrzetféle óvja őket, így több vizet tudnak raktározni, és gyakran a föld alatt bújnak meg.

A növények a vízvesztés ellen kis levelekkel védekeznek, ám még ezeket hamar is lehullajtják. Tövisaik vannak az apró levelek mellett, hogy a netán arra tévedő, legelni vágyó állatok ellen megvédjék azt a keveset, amijük még megmaradt. Gyökereikkel mélyről próbálnak vizet szerezni, amit vagy mindjárt a gyökérben vagy a szárukban tárolnak. Ezeket a növényeket az akáciák, pozsgások vagy kaktuszfélék közé sorolják. A nálunk is ismert aloék, a tamariszkusz cserjék, a kutyatejfélék egyaránt túlélői a sivatag kegyetlen világának. A rövid záporok után a felsivatag virágba borul, sajnos ez rövid ideig tart, de annyira talán elég, hogy a talajba kerülő magvak biztosítsák a következő évi „virágzást”.

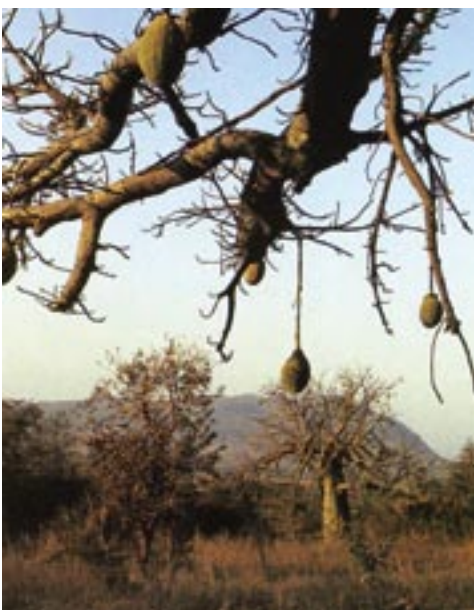
Afrikában a Namíb-sivatag neve lakónak nyelvében: „terület, ahol semmi sincs”. Mégsem egészen igaz, hogy semmi sem lenne, hiszen a kietlen tájon különös növények és állatok küzdenek a túlélésért. „Afrika délnyugati részén a klíma évmilliók óta változatlan, a Namíb-sivatagi táj a legrégebbi bolygónkon. Itt található Földünk legritkább sivatagi növényóriásai is: a velvicsia (*Welwitschia mirabilis*) és a tegezfa (*Aloé dichotoma*). Természetesen a köd élteti e növénycsodákat is. A velvicsia két hatalmas, a felszínen szétterülő hasadozott levelével egy „sivatagi” poliphoz hasonlít. Fás törzse jórészt a földben van, átmérője az idősebb növényeknél elérheti az egy métert is! Sokáig úgy hitték, a velvicsia gyökere a száz métert is meg kell, hogy haladjon, ha vízhez akar jutni. Valójában a nedvességet hajszálgököreivel a talaj felső rétegeiből, a ködből veszi magához, főgyökere alig két méteres. Köd idején a felszín alatt valóságos verseny kezdődik: a velvicsia főgyökere óránként 2 mm-es elképesztő sebességgel növekszik mindaddig, amíg a köd fel nem száll. Csak a gyorsaknak van esélyük a túlélésre.

A tegezfa 10, sőt néha 13 m magasra is megnövő aloéféleség. Ugyancsak a ködből táplálkozik, a nedvességet nem csupán leveleiben, hanem szivacsos törzsében is elraktározza. Kérgének pikkelyei egyrészt megnövelik a törzs felületét s így több nedvesség éri, másrészt valóságos „hűtőrácsként” működnek: a kéreg alatti légréteg a törzset és a benne lévő nedvességet nem engedi felmelegedni és elpárologni. A fa nevét onnan kapta, hogy kérgéből készítették a busmanok tegezeit.” 1993-ban védetté nyilvánítottak kovással átitatott 200 millió éves fatörzseket, az ún. Megkövesedett Erdőt (legalábbis ami belőlük megmaradt a kalapácsos amatőr ásványgyűjtők jóvoltából). A több millió éves fatörzsek között velvicsiák rejtőznek - valódi fossziliák és „élő” fossziliák szinte szimbiózisban!

A Kalaháriiban ehető növények is teremnek. Ilyen a bőséges víztartalmú csamadinnye, de a sivatag lakói, a szanok (ismertebb nevükön busmanok) még legalább ötvenféle különböző ehető növényt ismernek: gyökereket, szárat, leveleket, bogyókat és dióféléket, különböző magvakat termő növényeket. Egyik közülük a közkedvelt *sza*-gyökér, amely egy jelentéktelennek tűnő, bokrokra tekerőző inda gumós gyökere. A gyökéren két-három centire egymástól kis gumók lógnak. Olyan az egész, mintha nagy gyöngyszemeket felfűztek volna egy zsinórra, nyakláncgyökérnek is nevezhetnénk. A *sza*-gyökér rokona a *ndunu*-gyökér, ami jóformán maga a növény teste is egyben. A laza homok alatt húzódik meg, de nincsenek olyan szép „gyöngyei”, mint hasonló ízű rokonának.

1. Welwitschia mirabilis – az őskori növény
2. Húsos levelű kaktuszfélék
3. Tegezfák
4. A majomkenyérfa termése
5. A majomkenyérfa virága

SIVATAGI ÁLLATOK: A TÚLÉLÉS BAJNOKAI

(ÖSSZEÁLLÍTOTTA: TOMORY IBOLYA)

15/2

A sivatagban élő állatoknak a növényekhez hasonlóan szintén alkalmazkodási képességre van szükségük a túlélés érdekében. Ezért sok állat éjszakai életet él, naplemente után bújik elő. Addig a meleg elől menekülve üregekbe, odúkba, kövek árnyékába húzódva, vagy mélyen a homokba rejtőzve várják az alkalmas pillanatot éhségük oltására. A sivatagi állatok nagyon lassan vagy éppen ellenkezőleg, gyorsan mozognak. A növényekhez hasonlóan minden egyes vízcsepp olyan kincs számukra, hogy még a legapróbb hajnali párát is hasznosítják. „A namíb tápláléklánc leglényegesebb eleme ugyanis az éjszakai lehűléssel naponta menetrendszerűen megérkező, a hajnali napsugarak hatására felszálló köd. E harmatcseppek biztosítják a rovarvilág és a ritka növények számára a léthez szükséges minimális nedvességet – a többi már megy magától. Rovarok, hüllők, madarak és emlősök sajátos társulásai alakultak itt ki. A dűnék között a nagytestű nyársas antilop, az oryx is mindennapos vendég, a gyászbogarak keresztül-kasul száguldoznak a homok felszínén, rájuk gyíkok vadásznak, a gyíkokra a futómadarak, azokra pedig a sivatagi hiúz, a karakál – a sivatag éli mindennapos életét.”

Ha láttátok a „Sivatagi Show” című filmet, biztosan emlékeztek az őrt álló szurikátákra, és figyelmes rokonaikra, a monguzokra. Az őrködés, őrségváltás azonban nem is annyira vicces, hiszen az életükbe kerülhet, ha az őrszem „elalszik” őrhelyén, vagy netán más, kényelmesebb, jobban tetsző tevékenység után néz.

A Kalahári otthonában, a Namíb-sivatagban azonban nagyobb testű állatok is élnek. Az Etoshában a vadles Afrikában igen különös módját honosították meg. A kimerült turistának nem kell naphosszat a bozótban az állatok után nyomoznia, hanem a csupán a kialakított itatóhelyek mellett kell jó fotószoget találnia, a többi már az állatok dolga. A parkban élő 1500 elefánt, 300 orrszarvú, 2000 zsiráf, 5000 zebra, 6000 nyársasantilop, 2000 kudu és 20 000 vándorantilop közül nagy valószínűséggel néhány biztosan megszomjazik, és a mi itatónkánál bukkan fel. A skálát csak színesítheti, ha a 300 oroszlánból vagy a csak itt található feketearcú impalából is megjelenik valamelyik. Márpedig szinte minden esetben menetrendszerűen meg is érkeznek, a tekintélyelv szerinti sorrendben: elefánt, orrszarvú, oroszlán, zsiráf, nagytestű antilopok, kistermetű antilopok, a varacskos disznó, végül a sakál. Az itatónál fegyverszünet van, a ragadozó nem vadászik – a fairplay ezt nem tűri el. A bozótos szavannán egyébként sem okoz gondot a zsákmányszerzés: az Etosha oroszlánjai nem éheznek.

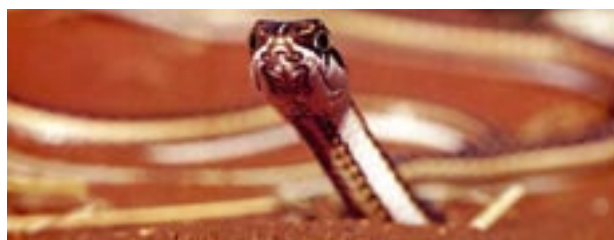
A Kalaháriban nemcsak szárazság van, hanem valóságos állatparadicsomnak is otthont ad a sivatag belseje felé siető folyó, az Okavango. Pontosabban az a deltavidék, amelyet a Kalahári belsejében képez, mielőtt még végleg eltűnik a sivatag homokjában, mintha csak felszippantaná a szomjas föld. Az Okavango mocsárvidékén minden jól ismert, jellegzetes afrikai állat otthonra talál. „Az Okavango-delta még érintetlen Afrika, páratlan állatvilágot a Moremi Vadrezervátum óvja” (Vojnits András, Afrika) A környező települések lakói azonban nem mindig örülnek ennek a „sokadalomnak”, különösen mikor vízilovak érkeznek, melyek éjszaka feldúlják a földjeiket, vagy elefántok tesznek hasonló kárt kertjükben. A természet és az ember viszonya azonban korántsem haragos, sőt tisztelik egymást. A kertek, földek védelme persze sokszor bosszúságot okoz, és nehéz feladat, de mindenki tudja, hogy az állatoknak is joguk van élni. Ha valaki látta már „Az istenek a fejükre estek”

című filmet, azt is tudja, hogy a Kalahári világában éppúgy ott van a hiéna is, az afrikai szavannák „közegészségügyi felügyelője”, aki elpusztít minden maradványt, amit mások maguk után hagytak.

Talán hallottatok már a sivatagi borzról, aki nem tud elszakadni attól, amit egyszer a foga közé vett, légyen az bármiféle dolog (az említett filmben például egy ember bakancsát kapta el mérgében, ami aztán az övé is lett, mert nem volt hajlandó elengedni, így aztán az ember magával kellett vonszolja a lábába, azaz bakancsába kapaszkodó állatot).

1. Strucc
2. Nyársas antilop
3. Orrszarvú
4. Kafferbivalycsorda
5. Úszóhártyás gekkó
6. Homoki kígyó – ártalmatlan, gyíkokon él

A SZANOK

(ÖSSZEÁLLÍTOTTA: TOMORY IBOLYA)

15/3A

Dél-Afrika őslakos népei a szanok, jó kétezer éve szállingózhattak a földrész déli vidékeire. A szanokat legtöbbször úgy ismerik, busmanok, de ez valójában csúfnév. Az angol bush, azaz bozót szóból ered, amivel az odaérkező európaiak az általuk lenézett életformát fejezték ki, amelyet a szanok követtek. Így lett a nevük busman, azaz bozótlakó. Önelnevezésük azonban szan, ezért azt javasolom, ezután ti is nevezzétek őket így. Biztosan örülnének neki! A szanok a koiszan nyelvet beszélő népek családjába tartoznak, amelynek másik ismert népe a koinok. Az ő csúfnévük, hottentotta, vagyis dadogó lett, a szanokéhoz hasonlóan nehezen megtanulható nyelvükre célozva, ami az európaiak fülének dadogáshoz hasonló lehetett. (A gúnynevek adói azt nem kérdezték meg senkitől, hogy az ő nyelvük hogy tetszik, milyen a másik fél füleinek.)

A koiszan népek valaha Afrika északabbra eső részein, a mai Kelet-Afrika területén éltek, ahol ma is vannak rokonaik. Majd az oda érkező, bantu nyelvet beszélő népek hullámai kiszorították őket, és elkezdődött az azóta is tartó, folyamatos hányattatásuk, és vándorlásuk.

A múltban félmilliónyian lehettek, mára azonban csupán tízezren maradhattak, a Kalahari-sivatag felé kiszorítva minden más területről. A gyűjtögető és vadászó nép csoportjai a bevándorlások üldözöttjei, szinte teljesen kiirtott áldozatai lettek.

A szanok egyedi sajátossága a ferdevágású szem és a borsszem mintába (ritkás hajtincsekbe) rendeződő haj, illetve a zsírfarúság (stetopygia), amely – különösen a nőknél – erős csípőtáji lerakódást jelent. Ez a testrész megfeszül, növekszik élelemben gazdagabb időszakokban, és az ínséges időkben szükséges táplálék, zsír tárolására szolgál. A szanok mézszínű bőre is egyediségeik közé tartozik, amelyek azonban nem jelentik azt, hogy nem egyazon genetikai állományból erednek, mint a többi ember. Az életfeltételekhez való alkalmazkodás következtében lett vékonyabb, kisebb a testalkatuk is. (lásd Fotók a 6. mellékletben).

A sivatagi népek mindig nomádok. A szanok kis, mintegy 30 fős csoportokban vándorolnak. Együtt élnek környezetükkel, igen szerény körülmények között, elfogadva a nehéz feltételeket, a nappali hőséget, és az éjszaka sokszor fagyos hidegét. Ehető gyökereket és gyümölcsöket keresnek, lándzsával és mérgezett hegyű nyilaikkal próbálnak állatokat elejteni. Kitűnő érzékük van a víz és a vízgyűjtő gyökerekkel rendelkező gumók megtalálására, illetve a legrejtettebb vízforrások felfedezésére. A szan asszonyok rendszerint kora reggel, vállukon átvetett ásóbotokkal és tarisznyával elindulnak táplálékot gyűjteni. A gyűjtögetés azonban nem találomra történő jövés-menést jelent, hanem a terület alapos ismeretére épül. Ismerik minden zegét-zugát, és nem töltenek drága időt a véletlen keresgéssel, mégsem rohannak, tolakszanak úgy, mint például mi sokszor a közértben. Útközben persze fürkésző tekintettel figyelnek minden egyes apróságra, hátha meglátnak valami értékes, ehető ételt. De nem akarják kifosztani a természetet, mindig csak annyit vesznek magukhoz, amennyire feltétlenül szükségük van. Úgy gondolják, más élőlényeknek is jár, és gondolni kell a holnapra is. Beosztják a forrásokat, mint a jó háziasszonyok. Talán ez a kulcsa annak, hogy mind a mai napig fenn tudtak maradni a legmostohább körülmények között: páratlan empátiájuk a föld, a természet iránt.

A szanok vidámak, tudnak örülni az életnek és a szabadságnak, ami a létfenntartás gondjai mellett megadatott nekik. Ezt gyakran ki is fejezik semmihez sem hasonlítható,

csettintő hangokból álló nyelvükön. Különösen este szeretnek beszélgetni, mesélni a tűz körül ülve. Szeretnek táncolni, közösségben lenni, mindig megörökítik a nap fontos eseményeit. Egy antilop elejtése különös ünnep egy-egy csoport számára, megjelenítik az eseményt táncsal, énekkel. Az antiloptáncon kívül jellegzetes esőtáncukat a kifulladásig, transzba esésig tartó folyamatos, ritmikus mozgás előzi meg. Ilyenkor alkalmakkor az asszonyok zsírral dörzsölik be testüket, hogy fényesebbnek tűnjön az éjszakában is. Kézzel-lábbal verik a taktust, és várják a férfi táncosokat. A tehénantilop témáját táncoló férfiak maszkot is tarthatnak arcuk elé. Úgy hiszik, beletáncolják magukat az állat életébe, az egész csordát megjelenítve.

Laurens van der Post számol be arról, hogy az antiloptánc hogyan megy át tűztáncba, szerinte minden busman táncok legnagyobbjává válik. Ő idéz egy öreg vadászt a következő sorokkal, melyekkel most elköszönünk a szanoktól: „Valahányszor táborot bontasz a bozótban, az életed egy részét hagyod magad mögött.”

A szanok a táncnak gyógyító hatást is tulajdonítanak. Egyik csoportjuk, a !Kung szanok általában egy héten kétszer tartanak egy !Kia nevű rítust. A !kia lényegében egy olyan állapot elérését szolgálja, amely a gyógyulás, gyógyítás céljaira alkalmas. Kora hajnalban, az egész közösség, nők és gyerekek is részt vesznek a táncos rítuson. Az asszonyok tüzet raknak, !kia dalokat énekelnek, és ritmikusán tapsolnak a gyerekekkel együtt. Majd a férfiak, nők együtt körbe járva, hosszú órákon át táncolnak. Egészen addig, amíg már a végkimerülésig elfáradnak. Közben koncentrálnak, és igyekeznek az ún. !kia állapot valamely szintjét elérni. Ez valamiféle tudatállapot változást jelent, ami egyúttal egy összekovácsoló, csoporterősítő mozzanat is, mert másoknál is megjelenő, közös élményről van szó.

A szanok azt gondolják a !kiáról, hogy a tánc által egy n/um nevű energiát lehet aktíválni, ami az ember gyomránál gyűlik össze, és ha tovább táncolunk, akkor felerősödik, felmelegszik, majd elpárolog. Amikor a gerincen keresztül eléri a koponya alapját a fej hátsó nyaki részénél, akkor jut el az ember a !kia állapotba. Ilyenkor különböző érzelmeket él át az ember: öröm, szenvedély, vagy akár félelem, és ha még magasabb szintre jut, akkor már nem érezni a fáradtságot. Ez jelenti a gyógyító erők ébredését, felszabadulását, a kisebb betegségek megszűnését. A szanok úgy érzik, hogy problémáik csökkennek, és megoldhatókká válnak, képesek a távolba is látni, sőt találkozni az életből már eltávozottak szellemeivel, és azokat jóindulat felé terelni. A !Kiát tanulni, gyakorolni kell,

nem lehet csak úgy elérni és szükség van hozzá egy mester segítségére, aki már sikeres !Kia gyakorló. Az azonban nem szégyen, ha valakinek nem megy, fontos, hogy próbálkozzon, szorgalmasan táncoljon mindenki.

Mérgezett nyíllal vadászó szan férfiak

KÉPEK A SZANOK ÉLETÉBŐL

15/3B

1. A steatopygia jellegzetes esete: Homorú hát és erős zsírlerakódás a faron

2. Idős szan asszony

3. Tűzcsinálás

4. Egy titkos víznyerő hely

5. Gyűjtögető körúton a szan asszonyok

A HOLD ÉS A CSILLAGOK SZÜLETÉSE

(SZAN MESE)

15/4

„Az esős évszakban történt. Az ősi népből való férfi nagy varázsló volt. Egyik este a tűz mellett ült éppen, lehúzta nedves szandálját, és megkérte leányát, szárítaná meg. A leány közvetlenül a tűz mellé rakta a szandálokat. Az öregember egyszer csak látja, hogy egyik szandálja teljesen elégett, és a másik megperzselődött. Éktelen haragra gerjedt, megragadta a félig elégett, még lángoló szandált, és felhajította a levegőbe. Az szállt, szállt, egyre feljebb, míg felért az esti égboltra, és ott holddá változott. A leány meg felkapta a másik szandál izzó maradványait, és fehér hamuját felszórta az égbe, ahol csillagokká meg tejtűté változtak. Azóta nem oly sötétek az éjszakák, mint annak előtte”.

Kis szan tábor, baloldalon látható a száradni kitett hús

A SZANOK ROKONAI

(ÖSSZEÁLLÍTOTTA: TOMORY IBOLYA)

15/5

Kelet-Afrika koisan népei

Nemcsak a déli régióban, de Kelet-Afrikában is élnek a szanok rokonai. Tanzániában az Eyasi-tó vidékén a hadzapik, Etiópiában a ribik, Kenya és Tanzánia határainál a dorobbók (más néven okiotok) és még néhány kis csoport, melyek pásztor vagy földműves népek mellett, azokkal sajátos egyensúlyra törekvő kapcsolatban félig vadászó, félig letelepedett életmódot folytatnak.

Történet a hadzák életéből

(Egy Szimbo nevű férfi mondta el életét történetekben egy kulturális antropológusnak, ez az egyik történet)

Egy napon elindultunk mézért a tindigákhoz. Sokan voltunk, tízen. Utunk Meatuba vezetett, az ott lakó tindigákhoz (vahikhoz). Amikor lefelé mentünk a hegyről, szakadékhoz értünk. Néhányan előre mentünk, és hallottuk, hogy nagy lármát csapnak. A láрма és kiáltás hallatára azt gondoltuk: „A poriban (erdőben) vagyunk, lehet, hogy megláttak egy orrszarvút!” Egy fa közelébe álltunk. Egyszer csak elrohan előttünk egy orrszarvú.

– Hát igen, ilyen a pori! – mondogattuk egymásnak.

Csellengtünk mindenfelé. Szaladgáltunk ide-oda, míg egy majomkenyérfa-hoz értünk, amelyben mézet találtunk. A fa törzsében nagy mélyedés volt, akkora, mint ez a helyiség, amibe egy asztalt meg egy széket állítottál. Ez az odú valamivel a föld fölött volt, s előbb csak a lábaddal lehetett belépni, úgyhogy a tested még kívül maradt. Amikor már egészen bent voltál, ki tudtál egyenesedni. A kenyérfa ilyen formájú bejáratát kidaminak nevezzük.

A fa odújában már láttuk, hogy a méz jó magasan volt. A fa törzsében belül kis botocskákat (lépcsőfokokat) kellett bevernünk, hogy elérjük a mézet. A földtől olyan magasságban volt, mint a sátradra kitűzött zászló. Az odú tetejében sok méz volt.

Én léptem be elsőnek az odúba, és én szedtem le először a mézet. Széles, nagydarab lépesmézek voltak. A sötét odúban nem tudtunk tüzet gyújtani, mert megfulladtunk volna a füstjétől. Égő fahasábokkal világítottunk, hogy mindent lássunk odabent. Nyolc nagy edényt töltöttünk meg mézzel.

Amikor leszedtük a mézet, azt mondtuk:

– A tindigák bizony nagyon messze vannak innen, keresnünk kell egy helyet a poriban, ahol tábort üthetünk!

A másik kérdés az volt: – Hol van víz a közelben?

– Te talán tudod, hol van víz, hiszen már sokszor jártál Usszukumában! – mondták nekem a társaim.

Így hát én mentem legelől, és kerestem a vizet. Nemsokára rá is találtam egy kis folyóra, ott lepihentünk. A nap már lemenőben volt. Egy közeli nagy-nagy sziklára telepedtünk, mind a tízen elfértünk rajta. A táborhelyet tüskével körülkerítettem. A köveken úgy aludtunk, mint az ágyban....

Elindultunk hazafelé. A mézet elosztottuk. Nálunk ez úgy történik, hogy mindenkinek megtöltik az edényét. Amikor az egyiket teletöltötték, a másik kerül sorra. Mindenki megkapja a maga részét. Akinek nem jut, annak az edényét másnap töltik meg. Mézkeresésre mindig együtt megyünk. Mindenféle vadászsákmányt egyenlően osztunk el egymás között.

Gyógyító növények

A természet ajándékai
az embereknek

GYÓGYNÖVÉNYTÁBLÁZAT

16/1

A növény neve	Felhasznált rész(ek)	Gyűjtés ideje, módja	Elsődleges feldolgozás módja		Előfordulás Védett-e?	Hatás (mérgező-e?)
			szárítás	illóolaj-kivonás		
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						

GYÓGYNÖVÉNYEK

16/2

1. Kislevelű hárs *Tilia cordata* MILL. Hársfélék családja

Az ókorban a hárs háncsdarabjait jóslásra használták fel. Kheirón ókori orvos és jósvolt, aki sikeres munkájával kiérdemelte a Philura, azaz a hársfa fia nevet.

A germánok és a szlávok szent növénynek tartották, mely alatt jó szellemek lakoznak. Mivel úgy hitték, a hársfába nem csap bele a villám, hársligetekben tartották törzsi gyűléseiket.

A szlavónok körében él egy monda Mátyás királyról, akinek barlangja előtt karácsony éjjelén hárs nőtt, virágzott is, majd nagy hirtelenjében elszáradt.

A mordvinok sírőrzőnek ültették. A cseremiszek a halottak emlékére hársbotot vágnak, és azzal úgy bánnak, mint élő személlyel. Egy másik nép, a csuvasok babusgatják, etetik, fürdetik is ezeket a hársból készült faragott bábukat. E szokással igyekeznek az elhunyt hiánya miatt érzett fájaldalmukat enyhíteni.

Felhasznált részei (drogjai): szárított virág

Gyűjtés ideje: június vége, július eleje – teljes virágzáskor

Botanikai leírása: Lombhullató magas növényű fa. A levelei tojásdadok, aszimmetrikusak, szíves vállúak, hegyes csúcsúak, élük csipkés-fűrészkes. A levél fonákán az erek elágazásánál rozsdavörös szőrösömök találhatóak. A virágzat 5-15 sárga virágból áll. A virágzati tengelyhez hozzánőtt a hártyás, sárgászöld nyelvyszerű murvalevél. Június végén – július elején virágzik.

Előfordulása: Lombhullató vegyes erdeinkben él. Gyakran ültetik utcák, sétányok szélére, parkokba, kertekbe.

Felhasználása: Önállóan vagy teakeverékek részeként meghűléses megbetegedéseknél alkalmazták izzasztó, köptető és nyálkaoldó hatása miatt. A hársfavirág tea enyhe nyugtató hatással is rendelkezik. Vizelethajtó és gyomorerősítő teáknak is alkotórésze a hársvirág. A hárs fájának elszenesítésével készül az orvosi szén egyik fajtája.

Hatóanyagai: A drog flavonoidokat, illóolajat, nyálkát, valamint cserzőanyagot tartalmaz.

2. Tavaszi kankalin *Primula veris* HUDS.

Kankalinfélék családja

A lovagkorban fordult először a figyelem a kankalin felé, és ekkor vált kerti dísnövénynyé is. Németországban a növényt ma is *kulcsvirágnak*, *égi kulcsnak* nevezik, de a kulcsömómódjára lógó virágzata alapján nálunk is ismert *Szent Péter kulcsa* néven.

Egy régi német monda őrzi a növény „égi kulcs” nevének eredetét:

Élt hajdan egy ifjú - szól a mese -, aki miután telehabzsolta magát a földi tudományokkal, az ég titkait akarta kifürkészni. Országáról országra vándorolt, tengerekre szállt, behatolt

a rejtelmes hatalmak birodalmába a föld alá, titkos tudományokkal foglalkozott, megismerte azok erejét, és öklének egyetlen csapásával sziklát tudott összemorzsolni. Értett tehát a romboláshoz, de nem tudott életre kelteni egyetlen fűszálat sem, amelyet eltaposott. Nyughatatlan lelke a magas hegyekre vezette, és azt hitte, hogy ott, az ég közelében megismerheti az ég titkait is. Éjjel - nappal kapaszkodott a hegyek csúcsa felé. Nappal a felhők, éjjel a csillagok mutatták az utat. Kezében egy aranykulcsot vitt. A föld mélyén lakó szellem ajándékozta meg vele, aki azt mondta, hogy ha lába éri a felhőket, nyitva áll előtte az út az örökkévalóság kapuja felé. Csendes, langyos éjjel ért fel a legmagasabb hegy csúcsára, ahol még sohasem járt ember. Előtte gomolyogtak a felhők, és hangtalan volt körülötte minden. A csillagok nagyok voltak, és fényük, mint egy hatalmas ezüst híd ívelt feléje. Elindult a hídon tágra nyílt, meredt szemmel, feljebb, egyre feljebb. – Ne remegj – szólt rá a csillag. – Ne nézz hátra – mondta a másik. – Felejs el mindent – suttogta a harmadik, amely előtte csillogott. Az ifjú nem remegett, nem nézett hátra, hanem csak ment, ment kezében az aranykulccsal, és már közeledett az ég kapujához. – Felejs el mindent – szólt újból a csillag, és az ifjú már felemelte a kezét, hogy a kulcsot a zárba illessze, amely a szivárvány minden színében ragyogott. – Felejs el mindent... az üde zöld mezőket, az otthonodat, az ifjúságodat, a gyermekkorodat. Felejs el mindent, felejtsd el örökre – ismételte a csillag – felejtsd el testvéridet, atyádat és anyádat...

És ekkor megremegett az ifjú keze, szeme megrezdült, és hátranézett. Abban a pillanatban tántorogva fordult le a csillag ezüstös sugárútjáról, a felhőkön keresztül a gyengefűvű földre. Sokáig feküdt ott öntudatlanul, mintha mély álomba merült volna. Amikor magához tért, és körülnézett, minden eltűnt körülötte: a hegy, a felhők és a csillagok, akárcsak az álom. Csak az aranykulcsot tartotta még a kezében, de a kulcs tavaszi virággá változott, mely mélyen begyökerezett a friss, zsenge fűvű földbe... Így keletkezett az égi kulcsvirág.

Virágzásának idejéről magyarul *Szentgyörgyvirágnak*, *tavaszfűnek*, virágának színéről *kásvavirágnak*, virágzatának alakjáról *kesztyűvirágnak*, *kulcsvirágnak*, *báránylábvirágnak*, *csókálábnak*, gyógyító hatásáról *gutaütésfűnek* és *köszvényfűnek* nevezték.

A tavaszi kankalin kivételével az összes hazánkban előforduló kankalinfaj védett.

Felhasznált részei (drogjai): Szárított levél, virág és gyökér.

Gyűjtés ideje: levél – május-július (kifejlett állapotban), virág – április-május (virágzáskor), gyökér – szeptember-március

Botanikai leírása: Évelő, lágyszárú, áprilisban virágzó növény. Levelei törzszát alkotnak, felületük ráncos, fonákuk szőrözött, csipkés szélűek. 15-25 cm hosszú levéltelen ún. virágzati kocsány csúcsán nyílnak a sárga, bókoló virágok.

Előfordulása: Főként hegyvidéki erdőkben, cserjésekben, tisztásokon találkozhatunk vele. Magyarországon leggyakoribb az Északi-középhegységben.

Felhasználása: Köptető hatású, ezért köhögés, légcsőhurut ellen a gyökér főzetét alkalmazzák. A virágokat hasonló célra és nyugtatónak használják, valamint teakeverékeket színesítenek vele.

Hatóanyagai: A növény minden része, de főleg a gyökere szaponinokat és glikozidokat tartalmaz. A virágban flavonoidok is vannak (ezek adják a színét), a levelének pedig a C-vitamin tartalma jelentős.

3. Egybibés galagonya *Crataegus monogyna*

JACQ.

Rózsafélék családjá

A görög mitológia szerint Hébé úgy született, hogy Héra megérintette a galagonya virágát. Virágját Flóra istennő mutatta meg neki, akinek a tiszteletébe beletartozik a galagonya.

A másik hiedelem szerint Artemisz isten a többférjűséget írta elő a hellén nőknek, ezt azonban nem tartották be. A haragos isten kiengesztelésére galagonyafáklyát (Artemisz kedvencét) gyűjtöttak a körmeneten.

Weöres Sándor versét a galagonyáról a növény piros termései ihlették.

*Őszi éjjel
izzik a galagonya
izzik a galagonya
ruhája,
Zúg a tüske,
szél szalad ide-oda
reszket a galagonya
magába.*

*Hogyha a Hold rá
fátylat ereszt:
lánnyá válik,
sírni kezd.
Őszi éjjel
izzik a galagonya
izzik a galagonya
ruhája.*

VÁRJUK A FOTÓT

Felhasznált részei (drogjai): szárított virágos, leveles hajtásvégek (virág, levél külön is lehet); termés.

Gyűjtés ideje: virágos, leveles hajtásvégek: teljes virágzás előtt (május-június); termés: teljes érés előtt (szeptember-október)

Botanikai leírása: Tövises cserje vagy kisebb termetű fa. Levelei egyenlőtlenül, mélyen szeldeltek. Szélük a csúcs közelében kissé fogazott, válluk ék alakú. Dús virágú virágzata fehér, ötszirmú virágokból áll. A termő magházából egyetlen bibeszál emelkedik ki, innen származik a magyar neve. Termése, mely ún. áltermés, 1 cm-nél kisebb, piros és gömbölyű.

Előfordulása: Hazánkban közönséges, a bokorerdőkben, erdőszéleken, szántóföldek szélén egyaránt megtalálható.

Felhasználása: A népi gyógyászatban leveleit és virágzó hajtásait egyaránt használják gyógyteának elkészítve, szívfájásra, gyors szívverésre, magas vérnyomásra. Számos gyógyszer alapanyaga, melyek az előbbi panaszok alapján alkalmazhatók.

Hatóanyagai: Elsősorban a procianidinek és a flavonoidok.

4. Fekete bodza *Sambucus nigra* L.

Bodzafélék családjá

A görögök és a rómaiak a fekete bodzát nagyra becsülték, és jól ismerték gyógyító hatását.

A babonák világának egyik legnépszerűbb növénye. A lett, a lengyel és a germán hitvilág szerint a bodzabokor belét, az ágak sűrűjét istenek, szellemek, boszorkányok, tündérek, törpék és gonosz manók lakják. Ezért a bodzabokrot gyakran megszemélyesítik, beszélnek hozzá, fájából amulettet készítenek. Thuringiában és Tirolban fáját nem volt szabad elégetni, könyörögtek hozzá, hogy óvja meg a népet a bajoktól, csapásoktól.

Mivel a júdásfüle gomba gyakran elősködik a bodzán, az emberi képzelet erre is magyarázatot adott: Júdás bodzára akasztotta fel magát, és a füle látható a bokor tövében. A ház

mellé nem ültettek bodzát, mert a villám könnyen belecsapott, hiszen ez az ördög, a gonosz fája, –mondták, – s Júdás is erre akasztotta magát.

Magyarország egyes vidékein a bodzára tapostak, és meghajlítva földet hordtak rá azért, hogy ennek hatására a tehén vagy disznó sebéből kihulljanak a pondrók. Hasonló hiedelemen alapul az a szokás is, hogy az ólba bodzaágot vittek, hogy a sertést elkerülje a vész.

Felhasznált részei (drogjai): szárított virág, levél és termés.

Gyűjtés ideje: virág – teljes virágzáskor (május-június), levél – kifejetten, nem öreg állapotban (májustól egész nyáron), termés – éretten (augusztus vége-október)

Botanikai leírása: 3-6 m magas cserje vagy fácska. Egyéves vesszői zöldek, az idősebb ágakat szürkésbarna kéreg borítja. Az ágak felületén kiemelkedő paraszemölcsök láthatók, belsejük fehér és puha állományú. Levelei nagyok (akár 40 cm), szárnyasan összetettek, kellemetlen szagúak. Lapos virágzata 10-25 cm átmérőjű, melyet számtalan apró, sárgásfehér bódító illatú virág alkot. Május közepétől június közepéig virágzik. Termése fényes fekete, ragadós.

Előfordulása: Mindenütt gyakori, erdők szegélyében, lombos erdőkben.

Felhasználása: A bodzavirág az egyik legrégebben használt gyógytea-alapanyag. Nyugtató, izzasztó és vizelethajtó hatású. Meghűléskor melegen, mézzel édesítve isszák, de mindennap fogyasztható akár hidegen is, mert jól oltja a szomjúságot. A friss virágból kitűnő üdítőitalok is készülnek: a bodzaszörp és a bodzavíz. A friss termésből gyógylekvárt főznek, melyet megfázáskor erősítőként és izzasztóként fogyasztanak, ugyanakkor enyhe hashajtó hatású is. A gyümölcsből szintén készítenek szörpöt, ezenkívül fontos természetes élelmiszerszínező.

A friss virágzatot palacsintatésztába mártva és kisütve készül a bodzafánk.

Hatóanyagai: A virág tartalmaz flavonoidokat, szaponinokat, illóolajat és nyálkaanyagokat. A levélben főleg cseranyagok halmozódnak fel. A termésben szerves savak, antocianinok, A- és C-vitamin, cseranyagok és cukrok vannak.

5. Házi kövirózsa *Sempervivum tectorum* L.

VÉDETT!

Varjúhájfélék családja

A germán mitológia szerint a kövirózsa Thor, a villám- és mennydörgés istenének szent növénye. Mivel a zivatar, a jégeső nem verte el, Thor szeretheti ezt a növényt – tartották a germánok. Ezért háztetőre, kapu elé ültették a kövirózst, nehogy a ház lakói magukra vonják az isten haragját. E bajelhárító hiedelem annyira átment a köztudatba, hogy Nagy Károly rendeletben írta elő a növény ültetését. Az Alföld egyes településein hasonló szokás volt divatban: a nádfedeles házak feletti cserepes tetőrészen kövirózsaák díszlettek.

A középkorban Boldogasszony, ill. Szépasszony füve néven vált ismertté.

VÁRJUK A FOTÓT

Felhasznált részei (drogjai): a kifejlett növények levelei (nem szárítva!)

Gyűjtés ideje: Nem gyűjthető, mert védett!!

Botanikai leírása: Örökzöld, pozsgás évelő növény. Levelei laposak, húsosak, és tőlevélrózsát alkotnak. A levelek csúcsa vörösesbarna, a felszínükön teljesen kopaszak, szélükön rövid, erős, gyakran visszahajló szőrök nőnek. A virágzati szár a tőlevélrózsa közepéből fejlődik, rajta szintén található levelek. A szirmok felszíne rózsásvörös, vöröseslila csíkozott, a főér mentén sárgás.

Elvirágzás után a virágot hozó levélrózsa elhal. A növény indák végén sarjakat fejleszt, melyek legyökeresednek.

Előfordulása: Napos sziklákon, sziklagyepekben gyakori. Sziklakertekbe gyakran ültetik.

Felhasználása: A népgyógyászatban leveleit kisebb sérülések, gyulladások kezelésére használják. A kipréselt nedvet teszik a bőrre: vágásokra, égésekre, rovarcsípésekre, fülgyulladásra. (Ez utóbbi felhasználásnak köszönheti a növény a fülfű nevet.) A levél forrázatát teaként torokgyulladásra, kisebesedett szájra is ajánlják.

Hatóanyagai: Főleg szénhidrátokat, izocitromsavat, citromsavat, almasavat, flavonoidokat, cserzőanyagot, C-vitamint és nyálkát tartalmaz.

6. Közönséges párlófű (Apróbojtorján)

Agrimonia eupatoria L.

Rózsafélék családjá

A párlófűvet horgas tüskéjű, emberen, állaton megtapadó terméséről apróbojtorjának is nevezik. Valamikor a pusztító népbetegség, a tüdőbaj ellen használták. Ennek az alkalmazásmódnak az emlékét őrzik a tüdőfű és a pulmonvirág elnevezések.

VÁRJUK A FOTÓT

Felhasznált részei (drogjai): szárított virágos leveles hajtás.

Gyűjtés ideje: teljes virágzáskor (június-augusztus)

Botanikai leírása: Évelő lágyszárú növény. Szára, mely akár 100 cm magas is lehet, egyszerű vagy felül elágazó, szőröktől érdes. A száron levő levelek 10-15 cm hosszúak, 5-8 cm szélesek, szárnyasan összetettek. A júniustól augusztusig nyíló sok kis apró, fényes, sárga színű virág füzérvirágzatot alkot a szár végén. Érett termései horgas sertéikkel ruhába, állatok szőrébe könnyen belekapszkodnak.

Előfordulása: Bolygatott talajokon és termőhelyeken, tisztásokon, erdők szélén, valamint réteken él.

Felhasználása: Az epebetegségek kezelésére használt teakeverékek alkotórésze. Vizes kivonata a gyomor- és bélrendszer gyulladásos megbetegedéseinek gyógyításában hatásos. Gyulladásgátló hatása érvényesül száj- és toroköblögetőként használva is. Ezen kívül hajszeszek és samponok alapanyaga. A párlófű tea kitűnő ízű üdítő ital.

Hatóanyagai: Fő hatóanyagai a cserzőanyag, keserűanyag és a kovasav.

7. Lándzsás útifű *Plantago lanceolata* L. Útifűfélék családja

Egy ember után lábnyom, néhány ember után csapás marad. Ha a csapást gyakran tapossák, ösvény, ha szekérral is megjárják, út lesz belőle, és az utak mentén megjelenik az utazó ember elmaradhatatlan kísérője, az útifű:

„Önkéntes növény, sose hívja, bátorítja senki. Teljességgel magától szegélyezi az ösvényeket, a sárba vesző erdei utakat.

Mert ide menekül lassan a betonszalagok mellől; a világot behálózó szürke utak oldaláról a gyalogosokhoz pártol véglegesen.

Különös, hogy az útifű örökké úton van, de sohasem utazik. Az út számára végcél, a szelíd megtelepedés lehetősége...

Ők a vándorok igazi díszei, nem a cserfalomb és nem a babér...Az emberek évezredek képzelete ezzel a növényi dísszel látta el a kengyelfutót, a tovaindulót és a menekülőt. Ezt tépte az elballagó, ezt kötötték a rohanó talpára.

Közismert a következő játék: amikor az útifűvet leszakítjuk, a levél nyeléből kicsi szálcskák húzódnak ki, és a növény leszakított végén maradnak. Ahány szálcscska van, annyi szeretője van (másik változata szerint annyi gyereke lesz) annak, aki leszakította.

Erdélyben ismert egy mondóka, melyet akkor mondogattak, amikor friss útifű levelet (útilapit) tettek a kelésre, hogy megérlelje, kifakassza:

„Útilapi, be jó lapi,
Ujjam begyét
Fakassza ki.”

Felhasznált részei (drogjai): szárított levél

Gyűjtés ideje: kifejlett levelek, nem öregek (május-július)

Botanikai leírása: Évelő növény. Levelei – melyeknek egy része felálló, a többi földre fekvő – tölevélrózsát alkotnak. Hosszúkás alakúak, 15-20 cm hosszúak és 1-3 cm szélesek. Levélereik majdnem párhuzamosak. Egy tő több 10-60 cm magas tőkocsánynak nevezett „szárat” hajt, ami a hengeres virágzatot hordozza. Az apró, jelentéktelen virágokból hozszan kinyúlnak a sárgásfehér porzósálak és portokok.

Előfordulása: Hazánkban gyakori. Réteken, legelőkön, füves helyeken, valamint utakon és árkokban mindenfelé előfordul.

Felhasználása: A friss levelek présnedve, illetve az ebből előállított kenőcsök sebgyógyító, gyulladáscsökkentő, fertőtlenítő hatásúak. Teája és a belőle készült szirupok szájgyulladás, köhögés és rekedtség ellen használhatók.

Hatóanyagai: Fő hatóanyaga az aukubin nevű glikozid, de emellett tartalmaz még polifenolokat, nyálkaanyagot, C-vitamint és cserzőanyagot.

VÁRJUK A FOTÓT

8. Mezei kakukkfű *Thymus serpyllum* L.

Ajakosvirágúak családja

Az egyiptomiak a halottak balzsamozásakor felhasználták a kakukkfüvet is.

A középkorban a bátorsággal hozták összefüggésbe. A nemes hölgyek a keresztes háborúba induló lovagjuknak olyan kendőt adtak, amelyre kakukkfűágacskát hímeztek.

Felhasznált részei (drogjai): a virágos hajtás (a herba) és az illóolaj.

Gyűjtés ideje: teljes virágzáskor (május-július)

Botanikai leírása: Élő félcserje, melynek földre terülő szára négyélű, és alul fásodó. Jellegzetes illatú levelei keresztben átellenesen állnak. Virágzata a hajtások végén található, bíborrózsaszín virágokkal. Májustól szeptemberig nyílik.

Előfordulása: Főbb előfordulási helyei a homokpuszták, száraz kaszálók, valamint cserestölgyesek napos tisztásai.

Felhasználása: Légúti hurutos megbetegedések kezelésére összeállított teakeverékek része köhögéscsillapító, köptető és fertőtlenítő hatása miatt. Köhögés elleni gyógyszer-alapanyagként is alkalmazzák. Illóolaját a kozmetikai ipar is hasznosítja. Régóta kedvelt fűszernövény.

Hatóanyagai: A növény elsősorban illóolajat, cserzőanyagot és flavont tartalmaz.

9. Orvosi kamilla *Matricaria recutita* L. (*Matricaria chamomilla* L.)

Fészekvirágzatúak családja

Falu Tamás: Kamilla

*Kis kamilla finom szirma,
Balzsama a gyógyulásnak,
Enyhíts minden sebet, lobot,
Ahol gyógyulásra várnak.*

*Kis kamilla, a földgömbön
Mindig kigyullad az átok,
Lepj el minden csöppnyi helyet
És gyógyítsd meg a világot.*

Felhasznált részei (drogjai): a virágzat és az illóolaj.

Gyűjtés ideje: teljes virágzáskor (május-június)

Botanikai leírása: Egyéves növény, mely gyakran már ősszel kikel, és áttelel. Szára felálló vagy elfekvő, 5-10 cm magas. Levelei sallangosan szeldeltek. A fészekvirágzatok a főszár és oldalágainak csúcsán képződnek. A vacok először félgömb alakú, később virágzáskor megnyúlik, kúpos és belül üreges lesz. E tulajdonsága alapján jól megkülönböztethető más hasonló növényektől. A fészekvirágzat fehér nyelves virágokból és sárga csöves virágokból áll. Április második felétől június elejéig virágzik.

Előfordulása: Hazánkban nagy számban az Alföld szikes területein fordul elő, de gyakori még búza- és lucernatáblákban is.

VÁRJUK A FOTÓT

Felhasználása: A virágzat számos teakeverék, kivonat alkotója. Megfázáskor jó hatású a forró vízbe tett virágzatról felszálló vízgőz belélegzése. Teája nyugtató, görcsoldó, emésztést serkentő hatású. Külsőleg szemborogatásra, fogínyápolásra használják. Illóolaját a gyógyszeripar gyulladásgátló készítményekben, a kozmetikai ipar pedig bőrápoló szerekben hasznosítja.

Hatóanyagai: A kamilla virágzata illóolajat tartalmaz, amely a lepárlás után a kamazuléntól kék színű, valamint flavonoidokat, kumarinokat és nyálkaanyagokat.

10. Tavaszi hérics *Adonis vernalis* L.

VÉDETT!

Boglárkafélék családja

Magyarországon és a tőlünk nyugatra fekvő országokban védett növény, gyűjtése tilos!

Az ókori mondák szerint ez a virág is Aphrodité kedveltjének, Adonisznak a véréből fakadt. A szép Adonisz egy őszi vadászat alkalmával egy vadkan halálra sebezte. Halálos sebéből hullott véréből többféle virág nőtt. Adonisz meghalt, és az alvilágba került, ahol a szép ifjú az alvilág istennőjének, Persephonének is megtetszett, de Aphrodité, a tavasz és a kikelet istennője magának követelte vissza. Nagy háborúság következett ebből az istenek gyülekezetében. Zeusz a háborúságnak olyan formán vetett véget, hogy megparancsolta, hogy Adonisz az év egyik felét, a tavaszt és a nyarat Aphrodité közelében töltsen, az év második felében pedig az alvilágban tartózkodjék. Adonisz meghalt ugyan, de minden tavasszal újra feltámad, amikor a kikelet istennője a felmelegedő talajt bársonyos szőnyeggel beborítja, és az üde zöld szőnyegre tarka virágokat hint. Így lett a növény a tavasz virága. A régi görögök Adonisz feltámadásának emlékére ünnepet is rendeztek. Ilyenkor úgynevezett Adonisz-kerteket készítettek. A kertnek nevezett helyen edényekben, cserepekben gyorsan csírázó növényeket neveltek, és amikor azok elfonnyadtak, vidám és szomorú dalok kíséretében vízbe dobták, jelképezve ezzel egyrészt a virágzó, másrészt a gyorsan kimúló életet.

A növényt nevezték sárga kökörcsinnek, sárga mezei rózsának, tyúkszemvirágnak (mert leveleit a tyúkszem puhítására használták), valamint kaporrózsának, mert levelei a kaporra emlékeztetnek.

Felhasznált részei (drogjai): szárított virágos hajtás.

Gyűjtés ideje: Nem gyűjthető, mert védett!

Botanikai leírása: Évelő növény, melynek sűrűn leveles szára 15-50 cm magas, egyszerű vagy elágazó. Levelei szeldeltek, fonalas, szálas sallangokkal. Fényes sárga virágai 3-7 cm átmérőjűek, egyenként állnak a hajtások csúcsán. A virág sokszirmú, benne sok sárga porzó és bibe van. Márciustól májusig virágzik.

Előfordulása: Hazánkban az Északi-középhegységben és a Dunántúlon gyakori. Sztyep-lejtőkön, pusztagyepekben, száraz tölgyesekben él. Főleg száraz legelőkön terjed el.

Felhasználása: Erős hatású szívre ható szer, készítményeit gyógyszerként adagolják. Vizelethajtó és nyugtató hatása is ismert. Háziszerként mérgező volta miatt nem használható.

Hatóanyagai: A növény legfontosabb hatóanyagai a szívglikozidok, a kumarin, a flavonoidok, valamint a szaponinok.

VÁRJUK A FOTÓT

11. Fekete nadálytő *Symphytum officinale* L.
Érdeslevelűek családjá

Összeforrasztó, illetve öszveplántáló fűnek nevezték valaha, mert a gyökeréből készült masszát törött végtagra tették, hogy összeforrjon, valamint sebre, hogy hamar begyógyuljon.

Egy hiedelem szerint a kertbe ültetve biztosította a ház szerencsését.

Felhasznált részei (drogjai): szárított gyökér.

Gyűjtés ideje: október-április

Botanikai leírása: Évelő lágyszárú növény, melynek szára 50-100 cm magas, elágazó, belül üreges. Levelei 20-30 cm hosszúak, hullámos szélűek, a száron hosszúkasak, a tőlevelek pedig hosszú nyelűek és tojásdad alakúak. Az egész növény szőrökkel borított. Virágzata a levélhónaljban fejlődik. Harangalakú virágai általában liláspirosak. Májustól júliusig virágzik.

Előfordulása: Vízpartok, mocsárrétek jellegzetes növénye.

Felhasználása: Nehezen gyógyuló sebekre, törésekre, reumatikus fájdalmakra pépes borogatásként teszik, de krémek, kenőcsök is készülnek belőle. Belső használata tilos, mert májkárosító, rákkeltő hatása lehet.

Hatóanyagai: Fő hatóanyagai közé tartoznak az allantoin, az alkaloidok, a nyálka és a cserzőanyag.

12. Kutyabenge *Frangula alnus* MILL.
Varjútövisfélék családjá

Felhasznált részei (drogjai): a növény kérge, melyet tavasszal gyűjtenek.

Gyűjtés ideje: kora tavasz (nedvkeringés megindulásakor)

Botanikai leírása: 2-4 m magas lombhullató cserje vagy kisebb fa. Oldalágai közel vízszintesen elágazók, az idősebb példányok koronája szétterülő. Kérge ólomszürke, paraszemölcsökkel sűrűn borított, melyek párhuzamos sorokban állnak. Felülete megkaparva meggyipiros színű. A friss kéreg undorító szagú, kesernyés ízű, szárítás után íze gyengén édeskés-kesernyés. Levelei nyelesek, fényesek, ép szélűek, elliptikusak, hirtelen kihegyesedő csúcsúak. Virágai kicsinyek, sárgászöldek, a levelek hónaljában virágzatokba tömörülnek. Termése 6-8 mm-es gömbölyű, kissé lapított bogyó, mely először zöld, majd vörös, éréskor pedig ibolyafekete színű lesz.

Előfordulása: Síksági és dombvidéki nedves, árnyas erdőkben, ligetekben, nedves rétek szélén fordul elő.

Felhasználása: A friss kéreg még hánytató hatású, ezért felhasználás előtt egy évig raktározni vagy hőkezelní kell, melynek hatására a mérgező anyagok lebomlanak. A kéreg főzetét és kivonatát enyhe hashajtóként használják. Epe- és májbetegségek elleni teakeverékek része. Értékes gyógyszeripari alapanyag. A kutyabengét régen, rokonához, a varjútövisbengéhez hasonlóan festőnövényként használták.

Hatóanyagai: Legfontosabb hatóanyagai az antraglikozidok, a flavonoidok, a cseranyagok és a nyálka. A gyógyhatású antrakinnon a szárítás és a hosszas tárolás során alakul ki.

13. Nagy csalán *Urtica dioica* L. Csalánfélék családjá

Egy 1846-ból ismeretlen szerzőtől származó újságcikk így jellemzi a csalánt: „A szegény csallányt gazdaszszony, kertész és földműves valóságos kiirtó háborúval üldözi, pedig ő egyik a legtöbb oldalról haszonvehető növények közül. Egészen fiatal levelei nagyon jó zöldséget adnak; a szár rostjait szintúgy meglehet szőni, mint a kenderéit; gyökerei konyhasóval vegyítve szép sárga festékül szolgálnak; – ifjú szarvasmarháknak az összezúzott csalány nagyon egészséges takarmány. És még a mellett a szegény üldözött minden ápolás nélkül a legterméketlenebb földben is megterem, évinként kétszer kaszálható s a legfinomabb széna válik belőle.”

VÁRJUK A FOTÓT

Felhasznált részei (drogjai): a szárított levél, a hajtás (herba), a gyökér és a termés.

Gyűjtési idő: levél, hajtás – kifejtett, nem öreg levelek (június-szeptember), gyökér – október-április, termés – június-szeptember

Botanikai leírása: Évelő, lágyszárú, kétlaki növény. Szára 20-150 cm magas, négyélű, el nem ágazó. Levelei keresztben átellenesek, nyelesek, szélük fűrész. A szár és a levél egyaránt serte- és csalánszőrökkel borított. A virágzatok a levelek hónaljában és a szár csúcsán helyezkednek el.

Előfordulása: Árterületeken, erdei vágásokban és emberi települések közelében fordul elő.

Felhasználása: Levele vitamin- és ásványianyag forrás, enyhén fertőtlenítő hatású. Gyógyászatban vizelethajtó, ún. vértisztító teák része, ezenkívül reuma és köszvény kezelésére használják. Leveléből főzelék készíthető, mint a spenótból. Állatok takarmányozására is alkalmas. A biokertészetben levéltetvek ellen készítenek belőle főzetet. Az iparban a klorofillelőállítás nyersanyaga, amely szagtalanító, fertőtlenítő készítményekben használnak fel, valamint értékes festékanyag (például az élelmiszer-, likőr-, cukorkaiparban, papír- és faiparban). A főzete hajhullás és korpásodás elleni régi háziszser. Régebben a csalán szárát a kenderrost pótlására használták, de ez nem adott olyan jó minőségű vásznat, mint a kender.

A frissen szedett, fiatal csalánlevelekkel halványzöldre festhetjük a gyapjút. Sárga festéket ad, ha a megfőzzük a leveleit, és a leszűrt léhez ecetet és timsót teszünk. Sárgára festi a gyapjút a csalán gyökere is. Megmosva apróra vágjuk, és főzetében timsót oldunk fel, majd a gyapjút 1-2 napig benne hagyjuk, néha felmelegítjük. Öblítés után szárítjuk.

Hatóanyagai: A levélben és a hajtásban klorofill, karotinoidok, vitaminok, aminok, flavonoidok és ásványi anyagok vannak.

14. Vérehulló fecskefű *Chelidonium majus* L. Mákfélék családjá

A vérehulló fecskefű szép régi nevei: *vérharmatú fű*, *Góda vére*, *gódirc*, *vérfű*, *vakulófű*, *vakító*. A fecskefű nevet egy hiedelemről kapta, mely szerint a fecskék a fiókáik szemét ezzel gyógyítják.

A néphit szerint a legerősebb zárat is fel lehet nyitni e fűvel. Nógrádban azt tartják róla, hogy „ha a ló a réten véletlenül hozzáér, egyben kinyílik a béklyó a lábán”.

VÁRJUK A FOTÓT

A fecskefüvet valaha a „similia similibus” = „hasonlót a hasonlóval” elve alapján sárga színű tejnedve miatt a sárgaság gyógyítására is használták.

Felhasznált részei (drogjai): a virágzó föld feletti hajtás és a gyökér.

Gyűjtés ideje: hajtás – virágzáskor (április-május); gyökér – október-április.

Botanikai leírása: Évelő lágyszárú növény, mely kezdetben tölevélrózsát fejleszt, virágzó szára 30-100 cm magas. A szár és a levelek kékeszöldek. A levél szárnyasan szeldelt, csipkés. Az ernyővirágzatban 4 szirmú, sárga virágok találhatóak. A csésze lehulló, és a szíromlevél is könnyen lehull. Májustól a fagyokig folyamatosan virágzik. A növény sárga vagy narancsvörös színű tejnedvet tartalmaz.

Előfordulása: Erdők szélén, kerítések mentén, kertekben gyomként fordul elő.

Felhasználása: Erős hatású, **csak orvosi felügyelet mellett** alkalmazható. A gyógyszeripar epe- és májbetegségek gyógyszereihez használja fel. Fertőtlenítő hatása miatt fogkrémek, és szájvizek alkotórésze. A népi gyógyászat friss tejnedvét szemölcsirtásra használja.

Az egész virágzó növény felhasználható festésre: timsóval a gyapjút sárgára festi. Érettebb, erősebb színt ad, ha a megfőzött növényt egy éjszakára a levében hagyják ázni, s csak ezután szűrik át, s főzik benne a fonalat.

Hatóanyagai: Legfontosabb hatóanyagai az alkaloidok (pl.például a kelidonin), a festékanyagok, a gyanta és a fehérjebontó enzimek.

15. Közönséges orbáncfű *Hypericum perforatum* L.

Orbáncfűfélék családjá

Az orbáncfűről valaha azt tartották, hogy tűzbe dobott füve megvéd a boszorkányok mesterkedésétől. Állítólag a vallatások során konokul hallgató vádlottak is megszólaltak tőle...A leveleken található áttetsző pontokat azzal magyarázták, hogy a gonosz boszorkányok éjjel tűvel átdöfködték a növényt, hogy az elveszítse csodatévő erejét.

A szláv népek kincskeresésre használták fel az orbáncfüvet.

VÁRJUK A FOTÓT

Felhasznált része (drogja): szárított virágos hajtás (herba).

Gyűjtés ideje: virágzáskor (június-július)

Botanikai leírása: Évelő lágyszárú növényfaj. Júniustól szeptemberig folyamatosan virágzik. Szára 50-100 cm magas, alul fás, felül dúsan elágazó. Levelei keresztben átellenesek, 2-3,5 cm-esek, hosszúkás alakúak. A fény felé tartva áttetsző pontokat láthatunk, amelyek az illóolajtartók, szélükön pedig fekete mirigypontok figyelhetők meg. Virágzata sok sárga, ötszirmú virágból áll.

Előfordulása: Hazánkban erdők tisztásain, legelőkön és szárazabb gyepekben gyakori.

Felhasználása: Gyomorfekély megelőzésére, kimerültséggel járó idegesség kezelésére használják. Nehezen gyógyuló égési sebeket olajos kivonatával gyógyítanak. Máj- és epebetegségek ellen teáját fogyasztják.

Hatóanyagai: A hipericin nevű vörös festékanyag a növény felületén megfigyelhető fekete mirigyekben halmozódik föl. Ezen kívül még főleg flavonoidokat, illóolajat és cserzőanyagot tartalmaz.

16. Mezei cickafark *Achillea collina* BECKER
Fészekvirágzatúak családjá

Hippokratész, az i. e. IV. században élt görög orvos, a mai gyógyászat megalapítója azt írta erről a növényről, hogy a nagy görög hős, *Achilles* sebforrasztónak használta. Az ő nevéből származik a növény latin neve: *Achillea*. Később *Plinius*, római író is megemlékezett róla, hogy minden vasfegyverrel ejtett sebet gyógyít. A mezei cickafarknak ezt a sebgyógyító, gyulladáscsökkentő hatását ma is felhasználjuk.

Régen még sok más néven is ismerték ezt a növényt, például *egérfarkúfű* (a levél alakja miatt), *cickóró*, *cickafarkkóró*, *patikai ezerlevelű fű* (ez a név is jelzi, hogy gyógynövényről van szó, az „ezer levél” pedig a levél jellegzetes képe utal), *csontvirág* (ami a virágzat színét jelzi).

Felhasznált részei (drogjai): szárított földfeletti hajtás (=herba), a virágzat és a lepárolt illóolaj.

Gyűjtés ideje: virágzáskor (június-augusztus)

Botanikai leírása: Évelő, lágyszárú növény. 50-80 cm magas, levelei hosszúkas alakúak, 1-2 cm szélesek, szárnyasan többszörösen szeldeltek. Virágzata sok apró fehér fészekvirágzatból áll.

Előfordulása: Hazánkban gyakori, megtalálható utak mentén, napos legelőkön, kaszálókön, parlagterületeken.

Felhasználása: A cickafarkot gyulladáscsökkentő hatása miatt teaként használják gyomorfekélyre. Főzetét öblögetőszerként fogínygyulladás kezelésére alkalmazzák, külsőleg bőrgyulladásokat kezelnek vele, de illóolajából kenőcs is készül, melyet bőrápoló szerként használnak.

Hatóanyagai: Elsősorban az illóolaj, melynek legfontosabb összetevője a kamazulén, amely sötétkék színűre festi az illóolajat.

VÁRJUK A FOTÓT

A Nílus vizét el kell vezetni...?

AZ ÉGHAJLAT ÉS A FOLYÓK VÍZJÁRÁSA AFRIKÁBAN

18/1

Afrikában a csapadék időbeli, térbeli eloszlása igen változó. Az egyes térségek között a csapadék mennyisége kiegyenlítetlen, és a különbségeket a vízhálózata is tükrözi. Ahol bő és tartós csapadék hullik, ott a folyók is bővizűek. A száraz területeket átszelő folyók a nagy meleg következtében nagy mennyiségű vizet párologtatnak el. Ám amíg ezt a vizet az esős területeken a természet pótolja, addig a száraz vidékeken nincs utánpótlás. A száraz, sík vidékeken a folyók lelassulnak és szétterülhetnek. Ennek következtében mocsaras vidékek alakulnak ki körülöttük. Mivel a mocsaras területek felületet nagyobb, még több vizet a párologtatnak el, ami nem előnyös a folyó vízmennyiségére nézve.

Keressetek ilyen területeket Afrika térképen!

AZ ÉHSÉGÖVEZETEK

18/2

Mivel a száraz leszálló légáramlatok nem hordoznak csapadékot, ezek mentén sivatagok alakulnak ki. A mezőgazdasági tevékenység csak a vizek körül lehetséges, a száraz, terméketlen vidékeken a megélhetés szinte lehetetlen. A kedvezőtlen időjárás azonban még ezeken a területeken is sok szenvedést, és éhezést okoz az ott élő embereknek. Afrikában az elsivatagosodás problémája sem ismeretlen. A legnagyobb sivatag, a Szahara déli határa egyre inkább kitolódik, mert nem tudják a kevés esőt sem megfelelően hasznosítani.

A fenyegető környezeti katasztrófa mellett azonban a háborúk és polgárháborúk is hozzájárulnak az éhínséghez, hiszen háborúban még az arra alkalmas területeken sem lehetséges az élelmiszer előállítása. Konfliktusok kialakulhatnak a megélhetésért való küzdelem miatt is, a sivatagi népek, a marhatartó nomád csoportok ezért próbálják például meghatározott szabályok szerint használni a kutakat. A környezeti katasztrófa, az éhínség probléma összefügg a népesség magas számával is. Az afrikai családok többségében sok gyerek születik, mert a gyerek az idős emberek támasza, és az egész család megélhetésének is tevékeny segítője. Egyre több embernek, egyre több termőföldre, és egyre több jól öntözött területre lenne szüksége, ám az időjárás gyakran beleszól az élelmiszer előállítás lehetőségeibe. Különösen tragikus eredménye lehet, ha ezek a különböző tényezők egy helyen találkoznak és együttesen hatnak. A Szahara országa, Szudán Köztársaság napjainkban ennek egyik példája.

HONNAN ERED A NÍLUS, ÉS HÁNY ORSZÁGOT ÉRINT?

18/3

Próbáld meg kitalálni!

Eddigi tanulmányaid és olvasmányaid alapján próbáld meg kitalálni, hogy hány országot érint a Nílus, amíg a forrásától elér a Földközi-tengerig? Húzd alá az általad helyesnek vélt választ!

3 országot

5 országot

6 országot

7 országot

A Nílus forrásvidéke

Bizonyára könnyű volt megtalálni Egyiptomot, Szudánt és Ugandát, ahol a Nílus igen hosszú utat jár be. Ugandában a Kabalega-vízesések tápláló hatása széles, bő vízü folyam má szélesíti az úgynevezett Viktória-Nílust, amely Jinja városánál indul útjára Szudán felé. A Viktória-tóval is ezen a vidéken találkozik. A terület vizeit a Nílus vezeti el, felső folyása a Viktória- és az Albert-Nílus nevet viseli.

Szakemberek szerint a Nílus valójában Burundiban ered, hisz a Közép-afrikai-árok menti peremhegység vízválasztó a Nílus felé. A Burundiban eredő Ruvubu-folyó a Nílus egyik forrásfolyója. Valójában innen indul hát útjára sok más folyó, patak vizét összegyűjtve, míg végül Ugandában nagy Nílusként továbbhalad.

A Nílus országai

Szakemberek szerint a Nílus valójában **Burundiban** ered. A **Burundiban** eredő **Ruvubu-folyó** a **Nílus** egyik forrásfolyója. Ezért tartják úgy földrajztudósok, hogy valójában innen indul hát útjára sok más folyó, patak vizét összegyűjtve. Ruandában folytatja útját, ahol vulkánokkal, gőzölgő hőforrásokkal és hegyi gorillákkal, fátlan, napégette szavannákkal és völgyekben csillogó tavakkal találkozik. A következő ország, melyet a Nílus szintén keresztülszel, **Uganda**, a Kelet-afrikai fennsík és a Közép-afrikai-árok által közrefogott ország. A **Kabalega-vízesések** tápláló hatása széles, bő vízü folyam má szélesíti itt a **Viktória-Nílust**, amely **Jinja** városánál indul útjára **Szudán** felé. (Én hatalmasnak és félelmetesnek, de fenségesen gyönyörűnek láttam.) A **Viktória-tóval** is ezen a vidéken találkozik. A terület vizeit a **Nílus** vezeti el, felső folyása a **Viktória- és az Albert-Nílus** nevet viseli. Még egy országot érint ezen keresztül: **Tanzániát**.

A **Szudáni Köztársaság** Afrika legnagyobb területű állama, az éhségövezetként is ismert nagy **Szudán** része. Az országban északon hatalmas, sivatagos területek, délen az ellenkezője: nagy víztömeget rejtő mocsárvilág. A Fehér-Níluson régi uszályokkal lehet eljutni **Szuddba**, a mocsártartományba, amely hatalmas zöldként veszi birtokba a környéket. Zöld rét papi-rusból, nádból, vízi virágokból és vízből. Ez övezi a Nílus környékét errefelé.

Egyiptomban éri el a Nílus a Földközi-tengert. Az ország területének jó része sivatag, amelynek egyhangúságát itt-ott a szél és homok által létrehozott sziklaalakzatok törik meg. Az országot mégis előzönlik a turisták. A **Kairótól** délnyugatra levő **Al Fajjun** oázis temérdek virágot kínál alapul a gyógyszer-és illatszergyártáshoz a **Qarun-tó** partján. Ezt az oázist méltán nevezik „Egyiptom kertjének”. Nemcsak a fáraók emlékei vonzzák tehát a látogatókat. A Nílus menti termékeny vidékeket pálmaligetek, narancs és datolyafák szegélyezik. A nyugati félben levő **Sziva-oázis** miatt is sokan jönnek el ide. Az oázisban mintegy 250 ezer pálmafa üdíti a levegőt. Narancsot, olívát, szőlőt és búzát termesztenek.

A SZUDD VILÁGA

18/4

1. Egy Nílus-menti pásztornép: a dinkák

A dinkák, akik számára a marha jelenti a rang és a vagyon netovábbját, az afrikai szavanna hagyományos pásztoraik mintaképei. Basil Davidson jegyzi meg: „A dinkák legalább annyira rajonganak a marháért, mint a modern ember a pénzért, éspedig hasonló okoknál fogva. Egyik is, másik is rangot, megélhetést jelent.” Állataiknak húskészletként nem sok jelentősége van, mert általában kis termetűek, inasak és ösztövérek; első pillantásra csupán heroikus méretű szarvaik ragadják meg az ember figyelmét. Ezeket a marhákat azonban nem ítéltjük meg effajta szempontok alapján, hisz a dinkák elsősorban nem élelemnek szánják őket, hanem a va-gyonukat látják bennük megtestesülni, és ezért szelekciójuk során a gazdaságosság helyett inkább a hosszú élettartamú és a betegségekkel szemben ellenálló példányokat tenyésztették tovább.

A dinkák ragaszkodása marháikhoz nem valami-féle irracionális mánia. A szavanna hatalmas kiterjedésű legelőivel a háttérben magától értetődnek annak előnyei, hogy a marhát választották értékmérőnek. A folyóparti legelőktől távolabbi, magasabban fekvő földeken a dinkák állandó falvakat építettek, ahol növényeket is termesztenek, ám a talaj olyan sovány, hogy fáradozásaik alig hoznak valami eredményt. Egy ember a legjobb esetben is csak annyit tud megtermelni, hogy egész éven át megteljen a kásásfazék. Míg a szavanna talaja az elvetett magnál alig valamivel ad többet, legelői biztosítják a marhák gyarapodását és jóltápláltságát.

2. A nuerek és a szarvasmarhák

Alapvető információk. a nílusi népek egyik képviselője nuerek, a Nílus nyugati partján élő pásztornép. Számos törzsre oszlanak (lak, tiang, lau stb.) Szudán mocsaras vidékei között, vagy azoktól határolva a síkságokon vándorolnak és terelgetik legnagyobb kincsüket a szarvasmarhákat. Hazájukban júniustól októberig esős évszak van, ilyenkor az emberek falvaikba húzódnak, messze az ország belsejébe, de novembertől májusig, a száraz évszakban a harcosok a csordákat a folyók partjához terelik. Állataik és az itatóhelyek védelmére tövises sövénykerítést emelnek, és karámokat építenek. A nuerek kevés kölest is termelnek, de a vadászat, halászat is fogalmozásaik közé került a nehéz megélhetés miatt. A nuerek testén nyomai maradnak a mocsárvilág és száraz sztyeppe közötti küzdelemnek: vékony, csontos testüket hegek borítják. A természethez fűződő tiszteletük is kifejezőik az évszakokkal való váltásokban, a harmónia fenntartása megélhetésük és vagyonuk biztosítéka. Gondoljátok végig, hogy mihez kezdenének, ha felborulna a kialakított rend!

A szarvasmarhák tisztelete olyan erős a nuer kultúrában, hogy képesek akár lopással is tehenet szerezni, több száz kilométeres vándorlás árán is. Kötelességük a marhaállományt gyarapítani, ami a vagyont jelenti náluk, és bár a marhalopás nem dicsérendő cselekedet, ahogy az más pásztorkultúrákban elfogadott. Mégis, a marhaszerzés ilyen módját nem büntetik nagyon szigorúan, mert a marha utáni olthatatlan vágyat mindenki ismeri nuer földön.

Egy nuer elloptott egy marhát, bíró elé vitték, de tagadta. Végül elismerte, mert a tanúk ellene vallottak. Az ügyet egy hivatalos jogi tisztviselő vezetésével tárgyalták, nem nuer csoporton belül. Azt az ítéletet hozta a tisztviselő, hogy vissza kell szolgáltatnia a marhát, és még kettőt kell adnia kárpótlásul. Ez az ítélet nagy felháborodást keltett a nuerek köré-

ben. Ennek a következő szerint adtak hangot: „Igazságos akarsz lenni és ezt az embert egy vétségért kétszeresen bünteted? Éppen elég büntetés neki, hogy a rabolt marhát vissza kell adnia, és a fáradságos munka, amellyel ellopta, hiábavaló volt. Az, hogy most még a saját marháit is elveszed, az igazságtalanság teteje!”

(Forrás: Bernatzik, Gari Gari)

3. A pórul járt misszionárius

A sillukok a nuerek közeli rokonai, ugyanazon nílusi ág népei. Sok-sok évvel ezelőtt, a gyarmatosítás időszakából maradt fenn a következő történet, amely jól tükrözi, hogy az ember tudása, ismeretei mindig adott körülményekhez alkalmazkodnak, ahogyan az életmódját is a környezeti feltételek határozzák meg.

Gondoljátok végig, milyen viszonyban állnak környezetükkel!

A történet:

Egy katolikus misszionárius is pórul járt a shillukoknál. Éppen kenetteljes beszédet intézett az e célból maga köré gyűjtött számos bennszülöthöz. Elmesélte, milyen csodálatos világrész Európa, milyen termékeny és jól öntözött a földje és még egypár hasonló szép dolgot mondott; erre felemelkedett egy fiatal, teljes harci díszben pompázó shilluk, és a következő szavakkal fordult a paphoz: „Nem is igaz az egész, mert különben ti fehérek ott maradnátok abban az országban és nem zaklatnátok bennünket!” – „Hiszen mi nem zaklatni akarunk benneteket – válaszolt szelíden a pap – csak tanítani.” – „Úgy, akkor mondd meg nekem, hogy mihez értetek tulajdonképpen? Tudsz kunyhót építeni?” – „Nem!” – felelte a misszionárius. „Vagy lándzsát csinálni?” – Ehhez a művészethez sem értett. „No legalább tudsz-e fazekat formálni?” Erre is tagadóan kellett válaszolnia. – „Na látod, ehhez nálunk még az asszonyok is értenek, te meg azt képzeld, hogy még taníthatsz minket valamire.” A misszionárius védekezett: – „Ez csupa kicsinység. Nézzétek meg a gőzhajókat a Níluson, ezt csináljuk mi!” – „Jó” – mondta a shilluk – „hát akkor csinálj nekünk egy ilyet!”

(Forrás: Bernatzik, Gari Gari, 20 o.)

4. A Nílus mocsárvidékének problémája

Mint tudjuk, a folyók mentén mocsaras területekből nagy mennyiségű víz párolog el. Ez történik a Nílussal is Szudán déli részén, a Szudd nevű mocsárvilágban. Becslések szerint akár a víz hozam fele is elpárologhat. Az elpárologott vízmennyiség hasznosításával azonban újabb mezőgazdasági területeket lehetne öntözni. Ezt fejtették ki hosszú évekkel ezelőtt szakértők az egyiptomi és szudáni kormány vezetőinek. Jó megoldásként kínákozott egy hosszú csatorna építése a mocsárvilágon át, amely a víz gyorsabb elvezetésével csökkentené a párologó víz mennyiségét. Meg is bíztak egy francia céget a csatorna megépítésével, ez a Jonglei-csatorna. A polgárháború sújtotta területeken a munka akadályoztatása talán mégis a természet rendjének szolgálatába szegődik. A problémának van ugyanis egy, sőt több másik oldala:

- A Szudd olyan, mint egy óriási vízmennyiséget magába szívó szivacs, de nem tudni, hogy ez a vízkészlet milyen kapcsolatban van a térség vizeivel.
- Azt sem tudni, milyen hatással van ez a nagytérség éghajlatára.
- A mocsár kihathat egész Kelet-Afrika éghajlatára, vízrajzára.
- Ha a Szuddban lényegesen csökkenne a vízszint, akkor az ott élő halászok, állattartó népek életfeltételei is megváltoznának. A korlátozott megélhetési lehetőségek nullára csökkennének.

„Nincs ingyen ebéd”

Az észak-európai népek
viszonya a környezethez

TÁJKÉPFESTÉS SZAVAKKAL

19/1

FELADATLAP

Először egyedül gondold végig, milyen tájat láttál magad előtt! Milyen érzéseket váltott ki belőled a látvány? Próbáld meg leírni az érzéseidet! Írj pozitív, és ha volt rossz érzésed is, negatív jelzőket az általad látott tájról, az érzéseidről!

Pozitív jellemzők:	Negatív jellemzők:

Ha egyedül már végig gondoltad, beszéljétek meg csoporton belül, ki milyen jelzőket írt! Készítsétek el az alsó táblázatot egy csomagolópapírra, és töltsétek ki az általatok írt jelzőkkel! Figyeljete rá, hogy jól olvashatóan írjátok, hogy majd a többi csoport is el tudja olvasni a táblázatokat!

	Egy ember írta:	Ketten írták:	Hárman írták:	Mindenki írta:
Pozitív:				
Negatív:				

KÖRNYEZETI VÁLSÁG – KÖRNYEZETI FELELŐSSÉG

19/2A

A) A természet mint gazdasági erőforrás

Az egész Földre kiterjedő, bolygónk összes lakóját érintő kérdéseket globális problémáknak nevezik. A környezeti gondokat sokáig egymástól elkülönült kérdésekként kezelték, nem mint a társadalmi-gazdasági szabályozás alapvető és általános hibáját. A Föld lakossága azonban az utóbbi évtizedekben oly gyors ütemben növekedett, a környezet átalakítása olyan nagy mértékű volt, hogy a környezeti válság immár csak a nemzetek világméretű összefogásával kezelhető.

A természeti erőforrások fogalma azokat a természeti adottságokat foglalja magába, amelyeknek a hasznosításával a társadalom szükségleteit kielégítik. Hogy egy bizonyos természeti adottságot mikor, hogyan és milyen költséggel aknáznak ki, az a termelőerők fejlettségétől függ. A természeti erőforrások néhány jellemzője:

- természetes eredetűek, bár egyes esetekben az ember tudatos beavatkozásának hatása is megtestesül bennük (erdő, vadállomány);
- anyagi javak előállítására szolgálnak;
- az adott körülmények között gazdaságosan felhasználhatók.

A természeti erőforrások igénybevétele erősen hat a környezet állapotára. A termelési folyamatok szennyezhetik a légkört, a vizeket, a talajt. A bányászat nyomán keletkező csúf és szennyező hatású meddőhányók, hatalmas „gödrök” helyreállítása – idegen szóval a rekultiváció – költséges, de egyúttal szükséges feladat is. A környezetszennyezés súlyos következménye a biológiai sokszínűség károsodása: egyes növény-, illetve állatfajok kipusztulása. Mindez felhívja a figyelmet arra, hogy az erőforrások használata során a gazdasági igények kielégítése mellett a környezet (végső soron: az emberiség) érdekei sem csorbulhatnak. Ha ez nem valósul meg, hiányoznak a fenntartható fejlődés feltételei.

B) A savas esők hatása

A széntüzeléssel keletkező füstgázok és a motorizáció térhódítása miatt savas esők fenyegetik az élővizeket, a talajokat, és ez által a mezőgazdasági termelést. A légkörbe került kén-dioxid és nitrogén oxidok esőcseppek, köd, felhő formájában kicsapódnak és savakat képeznek.

A savas esők egyik következménye az erdőségeket ért károsodás, amely két módon lehetséges: a levélen az asszimilációs szervei károsodnak, illetve a gyökérzet roncsolódik. Negyedrésznyi arányban az *önsavasodás* (az azonos fafajták lassan bomló avarja miatt) ugyancsak hozzájárul a savasodáshoz. A felszíni vizek, különösen a tavak ugyancsak jelentősen károsodhatnak, akár a halak is kipusztulhatnak. Svédország 90 000 tava közül 4000-ben már halak sem élnek, és ráadásul maga Svédország nem is tartozik a jelentős kén-dioxid és nitrogén-oxid termelők közé! A szennyező anyagokat azonban a szél keletkezési helyüktől több száz vagy ezer km-re is eljuttatja. A savas esők a porózus kőzetekből (például homokkőből) és a vasbetonból épült létesítményekben is komoly károkat okoznak. Így károsodott többek között az athéni Akropolisz, a kölni dóm és az agrai (India) Tadz Mahal.

KÖRNYEZETI VÁLSÁG – KÖRNYEZETI FELELŐSSÉG

19/2B

C) A tenger elszennyeződése

Az utóbbi évtizedek tendenciái szerint a tengerpartokon a szennyeződés számottevően növekedett. Ezáltal a partközeli életterek károsodtak, amelynek következményeképpen egyes területeken jó néhány halfajta kipusztult. A szennyeződés forrása, hogy a keletkező szennyvizet csak részben tisztítják meg, és a településekről, a mezőgazdaságból, a bányákból káros anyagok mosódnak be a tengerbe. A szennyeződés különösen nagyfokú a folyótorkolatoknál, illetve a zárt (például a Balti- vagy a Földközi-) tengerekben. A partközeli sávokban egyre bővülő társadalmi-gazdasági tevékenység miatt a trópusi fejlődő országok mangroveerdeinek közel fele elpusztult. A tengeri halfogás 90%-a a partközeli térségekből kerül ki. A torkolatok tisztasága azért is lényeges, mert a halak elsősorban ott szaporodnak és szerzik táplálékukat. Nemcsak a partközeli, hanem a nyílt vizeket is veszélyeztetik a kőolajszállító hajók balesetei. A selfeken létesített kőolajkutak ugyancsak veszélyt jelentenek az élővilágra. Az Északi-tenger mint sekély vizű peremtenger, amelyet fejlett iparral bíró, sűrűn lakott államok határolnak, különösen veszélyeztetett. Az egyre növekvő szennyezőanyag-terhelés, az évtizedek óta folyó kőolaj- és földgázkitermelés, a halászat egyre nagyobb terhelést jelent a tengeri élővilág számára. Az oxigénhiány a fenéklakó állatok elvándorlásához vezetett. A veszélyes anyagok feldúsulása a tápláléklánc révén okozott és okozhat a jövőben is katasztrófákat.

D) Energiatermelés – energia pazarlás?

Gazdasági-társadalmi fejlődés elképzelhetetlen energia nélkül, amelynek előállítása kedvezőtlenül hat a környezet állapotára. A Föld energiagazdálkodása jelenleg a fosszilis energiahordozókon nyugszik, az energiaigények kilenctizedét ezek szolgáltatják.

Az energiagazdálkodás két fő kérdése: a készletek kimerülése és a környezetkárosító hatás. Ma annyi fosszilis energiahordozót használunk el évente amennyi egymillió év alatt keletkezik. Kőszénből több száz évig, míg kőolajból és földgázból négy-hat évtizedig tartanak ki a feltárt készletek (ha új készletek felfedezésével nem számolunk). A fosszilis energiahordozók használatának következménye a környezet károsítása: a károsító anyagok (CO₂, SO₂) fele a közlekedési eszközökből, negyede az egyéb célú eltüzelésből származik. Sok tudós szerint a szén és a szénhidrogének felhasználását előbb fogja visszafogni a belőlük származó üvegházhatású gázok káros hatása, mint a készletek kimerülése.

Az utóbbi évtizedekben a legtöbb államban felvetődött, hogy javítani kell az energiahatékonyságot: több állam is úgy növeli gazdaságának teljesítményét, hogy energiaszükséglete változatlan marad. Ez sokféleképpen valósulhat meg: a házak jobb szigetelése, az energiatakarékos világítás, az üzemanyag fogyasztás csökkentése révén stb. A megújuló energiaforrások közül számottevő mennyiségben még csak a vízi energiát hasznosítjuk. Elméletileg a nap- vagy a szélenergia egyedül is képes lenne glóbuszunk energiaigényét kielégíteni; a gyakorlatban azonban műszaki akadályai vannak ezek nagyobb arányú hasz-

nosításának. Mindenesetre a Föld számos országában (például az USA-ban elsősorban Kaliforniában, továbbá Izraelben, Olaszországban) terjed a napenergia felhasználása. Egyes területeken (USA, Dánia, Németország, Hollandia) már ma is számottevő a szélenergia szerepe az energiaellátásban. A jövő fontos energiaforrása lehet a biomassza. Az „alapanyag” természetes eredetű szerves maradék (szalma, lomb stb.), amely az állattartásból, a háztartásból és a fafeldolgozásból kerül ki. A távolabbi jövő fontos energiaforrásává válhat a hidrogén. Az újabb energiahordozók térhódítása mellett azonban egyéb lehetőségek is rendelkezésre állnak a szükségletek kielégítéséhez úgy, hogy közben a károsanyag-kibocsátás nem emelkedik. Ilyen például a hőerőművek hatásfokának (ami jelenleg csak 40%) a javítása.

A visszaforgatás (idegen szóval: recycling) az iparban keletkező termékek és hulladékok visszavezetését jelenti a felhasználás folyamatába. Erre példa az üvegek, flakonok, műanyag hulladékok újra-felhasználása, az ócskavas alkalmazása az acélművekben.

AZ ÉSZAK-EURÓPAI ORSZÁGOK ÉS A TERMÉSZET

19/3

FELADATLEÍRÁS

Alkossatok öt csoportot. Minden csoport feladata valamelyik észak-európai országhoz kapcsolódik.

Készítsetek kiállítási tablót az általatok húzott észak-európai országról! Az anyaggyűjtésnél, a tabló elkészítésénél elsősorban azt próbáljátok meg bemutatni, hogy milyen az ország viszonya a természetes környezethez.

Az itt felsorolt szavak, kifejezések segítenek végiggondolni, hogy milyen szempontokat kell figyelembe venni az ország bemutatásánál.

A kutatómunka kulcsszavai, illetve kifejezései:

- gazdasági tevékenység;
- környezetvédelem;
- hulladékkezelés;
- fenntartható fejlődés;
- „nincs ingyen ebéd” (*mindennek ára, következménye van!*);
- gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan.

AZ ÉSZAK-EURÓPAI ORSZÁGOK VISZONYA A TERMÉSZETHEZ

19/4

Ezekon az oldalakon különböző cikkeket, tanulmányokat találtak az észak-európai országokról. A szövegek elsősorban az egyes országokban érvényes környezetvédelmi törvényekről, a természet és a környezet megóvásának technikáiról szólnak. Természetesen csak azokat a szövegeket kell elolvasnotok, amelyek az általatok bemutatásra kerülő országra vonatkoznak.

Svédország

A legfejlettebb környezetvédelmi technológia és számos innovatív helyi kezdeményezés segíti a svéd önkormányzatokat a hulladék- és szennyvízkezelésben. A hulladékkezelést különböző módszerekkel igazítják a helyi viszonyokhoz, a nagy ipari termelőrendszerek hulladék monitoringjától kezdve egészen annak vizsgálatáig, hogy az életmód milyen hatást gyakorol az újrahasznosításra és a hulladékok minimalizálására.

Több mint 30 évvel ezelőtt Svédország volt a házigazdája az Egyesült Nemzetek Humán Környezeti Konferenciájának. Ez a nemzetközi rendezvény tűzte a környezetvédelmet a globális politika napirendjére, és tette lehetővé számos részt vevő ország számára, hogy alaposabban megismerje a környezeti veszélyforrásokat. A svéd kormány által folytatott környezetvédelmi politika számos területen jelentős eredményeket hozott: ilyen terület például a termékekben és hulladékokban fellelhető káros anyagok csökkentése, a hulladék újrahasznosítása, valamint a hulladékból nyert energia felhasználása.

Környezetvédelmi stratégiájának és technikai felkészültségének köszönhetően mára az ország olyan területeken vívott ki nemzetközi elismerést, mint például a környezetvédelmi technológia, a hulladékgazdálkodás vagy a szennyvízkezelés.

A hulladékkezelés és a kormányzat viszonya

Svédországban a kormányzatnak három választott szintje van: a parlament nemzeti szinten, a megyei tanács regionális szinten, valamint az önkormányzatok helyi szinten. Környezetvédelmi ügyekben minden szint külön felelősségi körrel és feladatokkal rendelkezik. Az Egyesült Nemzetek fenntartható fejlődés platformja, az Agenda 21, valamint a svéd nemzeti törvények képezik számos meglévő környezetvédelmi irányelv alapját. Az Agenda 21 dokumentum megállapítja, hogy a jövőbeni fenntartható fejlődés elérésének legjobb módszerei közül többet helyi szinten kell kialakítani. Svédország mind a 290 önkormányzata végrehajtja az Agenda 21-ben foglaltakat, ezen felül hatáskörüket a fenntartható fejlődésen túl a környezetvédelmi ügyekre is kiterjesztették.

Önkormányzati hulladékkezelési tervek

Helyi szinten az önkormányzatok felelnek az állampolgárokat érintő helyi ügyekért, egyebek mellett a hulladék- és szennyvízkezelésért és egyéb környezetvédelmi kérdésekért. A működtetésre vonatkozó felelősségi körök mellett az önkormányzatoktól azt is elvárják, hogy egységes hulladékgazdálkodási tervvel rendelkezzenek. Ebbe a tervbe tartoznak a

hulladékmennyiség helyi viszonyaival, valamint a hulladékkezelési módszerekkel kapcsolatos információk, továbbá azok az előre megtervezett lépések, melyeket az önkormányzatoknak a hulladék mennyiségének és veszélyességi szintjének csökkentése érdekében meg kell tenniük. Ezek az információk rendkívül fontosak egy környezetvédelmi szempontból megfelelő hulladékkezelési rendszer hosszú távú stratégiájának kidolgozásánál. A svéd tanácsadó cégek nemcsak Svédországban, hanem külföldön is nyújtanak szolgáltatásokat az átfogó hulladékkezelési tervek kialakításával és végrehajtásával kapcsolatban, mivel jelentős szakértelemmel rendelkeznek a környezetvédelmi technológia és a hulladékgazdálkodási stratégia területén mind az irányelvek, mind pedig a működtetés szintjén. Az egyik svéd helyhatóság háztartásainál egy, a környezetvédelmi tervezésre vonatkozó új elképzelés vált az egész közösséget érintő civil részvétel gyakorlóterepévé. A lundi helyhatóság északi területén a háztartásokat arra ösztönözték, hogy az ún. „munkafüzet-módszer” segítségével vegyenek részt a környezetvédelmi tervezésben. A fenti régió mind a 4000 háztartása kapott egy-egy munkafüzetet, mely rövid kérdéseket tartalmazott különböző környezetvédelmi témákkal (például hulladék és szennyvíz, vagy energia és fűtés) kapcsolatban, valamint felmérte, hogy a lakosok hogyan vélekednek régiójuk környezetéről. A megkérdezettek tizenöt százaléka, azaz kb. hatszáz háztartás válaszolt a kérdésekre. Az összegyűjtött válaszokat egy újabb munkafüzetben megküldték mind a 4000 háztartásnak, majd találkozókat és szemináriumokat szerveztek a régióban élőknek, ahol e kérdéseket ismét megvitaták. A legjobb ötletek megvalósítására határidőkkel ellátott akciótervet készítettek, melyet a lakosok benyújtottak önkormányzati képviselőiknek. Ezzel párhuzamosan az önkormányzat dolgozóinak is küldtek hasonló munkafüzeteket, akik szintén válaszoltak a különböző helyi környezetvédelmi témákkal kapcsolatos kérdésekre. A legjobb javaslatokat itt is összegyűjtötték, majd akciótervet készítettek, illetve határidőket tűztek ki azok végrehajtására.

A hulladékkezelés svédországi gyakorlata

Svédországban a legtöbb hulladék az ipari termelésből származik. Alapvető szabály, hogy a nagyobb iparvállalatok hulladékát a keletkezés helyén kezelik. Mivel ez a hulladék gyakran homogén, ezért ritkán van szükség a szétválogatására. Az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt káros hatásai miatt a veszélyes hulladékot különös gonddal kell kezelni. A veszélyes hulladék legnagyobb része ipari folyamatokból származik. A fogyasztásból keletkező hulladék, mint például a háztartási hulladék kezelését a helyhatóságok vagy a hulladékkezeléssel megbízott vállalatok végzik. Vajon mi is történik ezekkel a különböző típusú hulladékokkal?

Hulladékkezelés

A modern hulladékkezelés egy olyan összetett rendszer, mely a működés szempontjából öt alapvető területre osztható: hulladéktermelés, begyűjtés, szállítás, kezelés, illetve hasznosítás vagy végső elhelyezés. Az önkormányzat egyik elsődleges feladata a hulladékkezelés biztosítása, beleértve a háztartási hulladék elszállítását a feldolgozó telepekre elhelyezés vagy újrahasznosítás céljából, valamint a szolgáltatást igénybe vevők számára kialakított tarifarendszer nyomon követését és érvényesítését. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a háztartások fizetik ki helyhatósági szinten a hulladékgazdálkodás költségeit, mivel ők tekinthetők a hulladék előállítóinak és tulajdonosainak. Egyes önkormányzatok többsávú hulladék-begyűjtési díjtablát vezettek be annak érdekében, hogy a lakosságot a hulladék hatékonyabb szelekcijára és a lehető legkevesebb hulladék előállítására ösztönözzék. A lakosság a háztartási hulladék egyes típusait saját maga is kezelheti, feltéve, hogy erre megfelelő módszert alkalmaznak. Ilyen módszer például a komposztálás. Míg számos helyi akcióterv a komposztálásra és a hulladék szelekcijára helyezi a hangsúlyt, az újrahasznosított anyagok új felhasználási módjai számos iparágban növelik a fenntarthatóság

lehetőségeit. Stockholm Liljeholmen elnevezésű kerületében az újjáépített metróállomásokon a padlózat kék és zöld fényben ragyog. Ékes bizonyítéka ez annak, hogy a svéd fogyasztók mekkora figyelmet fordítanak az üveg visszaváltásra. A visszaváltott üvegeket összezúzzák, majd betonnal keverik, ugyanúgy, ahogyan egykor márványdarabokkal tették annak érdekében, hogy sima felületeken erősebb fényvisszaverést érjenek el. A legújabb statisztikák szerint a svéd fogyasztók 89 százaléka váltja vissza az üvegeket. Ez nemcsak azt jelenti, hogy megfelelő mennyiségű üveg áll rendelkezésre másodlagos felhasználás céljára, hanem azt is jelzi, hogy az újrahasznosítás előnyei milyen széles körben ismertek. Svédországban korán kezdik a környezetvédelmi tudatosság kialakítását, a kicsik már az óvodában megtanulják az újrahasznosítás céljából történő hulladékszelekció alapvető módjait és előnyeit.

A hulladékgazdálkodás regionális társulásai

Összesen 500 000 lakost magában foglaló, kilenc helyhatóság közös tulajdonában van az a Solid Waste Company of Southwest Scania (SYSAV) elnevezésű regionális hulladékkezelő vállalat, amely Svédország déli csücskében felel a különböző hulladékfajták kezeléséért és végső elhelyezéséért. Első lépcsőben a lakosok és egyes helyi vállalkozások válogatják szét a hulladékot, melyet aztán a SYSAV gyűjt be. Ezt követően a kezelés teljes folyamata az öko-ciklus (ökológiai körforgás) filozófiájára épül. Az „öko-ciklizálás” azt jelenti, hogy a hulladékot az eredeti terméknek megfelelően újrafelhasználják, vagy új termékek előállítására érdekében nyersanyagként újrahasznosítják, komposztálással biológiailag stabilizálják, illetve biogáz formájában energiát nyernek belőle. Lehetőség van továbbá a hulladék elégetésére és ezúton történő energiatermelésre.

Hulladékégetés és energia-visszanyerés

Az elégethető hulladék lehetőséget nyújt az általános hulladékmennyiség csökkentésére. Egy megfelelően felszerelt hulladékégető üzemben vegyes háztartási hulladék és szerves ipari hulladék (például fahulladék) is égethető. Az előállított energia többféle módon hasznosítható, például fűtésre vagy elektromos áram előállítására. A folyamat gazdaságossága tétele érdekében a hulladékégetőknek rendkívül nagy hulladékbefogadási képességgel kell rendelkezniük, és a szigorúbb emissziós szabványok miatt az elégetett hulladéknak jóval „tisztábbnak” kell lennie, mint korábban. A dioxin-kibocsátás a hulladékégetésből származó egyik legnagyobb környezetvédelmi veszély. Svédországban, ahol a háztartási hulladék közel 42 százalékát elégetik, minden hulladékégetőmű megfelel a dioxin-kibocsátásra vonatkozó EU-szabványoknak.

Milyen hulladék marad vissza az égetés után?

Az égetőkemencékből származó salakon kívül pernye marad vissza a gáztisztító berendezésből. A salak általában nem túl szennyezett, egyes országokban útépitéseknél használják. A pernye tartalmazza a legtöbb szennyezőanyagot, ezért Svédországban veszélyes hulladéknak minősül.

Lerakóhelyek

A személtelhelyezés minden más hulladékkezelési módszer alapja, mivel a többi hulladékkezelési folyamatból visszamaradó anyagokat is el kell helyezni.

Svédországban a nemzeti környezetvédelmi politika ösztönzi az újrahasznosítást és az égetést, mint a hulladékgazdálkodás legfontosabb eszközeit. Országos célkitűzés, hogy 2005-re a lerakóhelyeken elhelyezett hulladék mennyisége 50–70 százalékkal csökkenjen. Jelenleg Svédországban közel azonos számú önkormányzati és ipari lerakóhely működik (kb. 300–300). A gáznemű anyagokat országszerte kb. 60 helyen gyűjtik, melyet aztán távfűtésre, illetve néhány helyen elektromos áram előállítására használják.

Szennyvíz

Míg korábban a szennyvíz gyűjtése és eltávolítása az egészségügyi körülmények javítása érdekében történt, mára ez a terület többet jelent a közegészségügy és a higiénia alapvető kérdéseinél. A nemzetközi programok hatása ezen a téren is meghatározó szerepet játszott olyan új szemléletmódok kialakításában, melyek a szennyvízkezelés tekintetében is a fenntartható fejlődés előmozdítói. A legtöbb svéd háztartás hozzáfér a modern, jó működő szennyvízelvezető rendszerekhez, a kis falvak és vidéki területek lakosai számára azonban a nem megfelelő csatornázásból eredő problémák még mindig nem megoldottak, és ezekkel foglalkozni kell. Ezen kívül a víz általános minőségének javítása érdekében is új módszerekre van szükség. Svédország arra törekszik, hogy elősegítse a fenntartható víz- és szennyvízrendszerek kifejlesztését. E cél elérése érdekében tesztelik azokat a módszereket, melyek segítségével visszanyerhető és újrahasznosíthatók a szennyvízben lévő felhasználható anyagok. A szennyezéscsökkentő és szennyvízkezelő rendszerek csak töredékét képesek kezelni azoknak a veszélyes anyagoknak, melyek az esővízzel és a csatornákon keresztül a tavakba, folyókba és a tengerekbe jutnak.

A víz- és szennyvízszolgáltatás megszervezése

A városi víz-, szennyvíz-, illetve egyéb közszolgáltatásokat általában az önkormányzatok, vagy az önkormányzatok tulajdonában lévő, a szükséges eszközöket birtokoló és működtető vállalatok végzik. Minden önkormányzat saját maga határozza meg a víz- és szennyvízszolgáltatás díját saját befektetése, tőkéje és folyó költségei függvényében. Ezért ez általában önfenntartó üzletág, ahol – a svéd törvények értelmében – nem megengedett a profitszerzés. A forrásmegőrző és ökológiai irányultságú társadalmakban egyre nagyobb figyelmet szentelnek a biológiai szennyvízkezelő technikáknak. Svédországban érdeklődés tapasztalható az alternatív, „öko-ciklus” alapú víz és szennyvízrendszerek iránt, melyekben visszanyerik a tápanyagokat, majd más formában (például a mezőgazdaságban) újrahasznosítják. Számos kisebb önkormányzat tárgyalásokat kezdeményezett új szennyvízkezelő rendszerek építéséről, illetve már meglévő rendszereik cseréjéről a szennyvízáramok elkülönítése, valamint a háztartási víz és az egyéb célokra hasznosítható szennyvíz különválasztása érdekében. Az alternatív rendszerek használatának legfőbb előnye az, hogy a kezelési eljárások a szokásos medencék és tartályok nélkül történhetnek. Ezek az új szennyvízkezelő módszerek olyan területeken lehetnek ideálisak, ahol a népsűrűség alacsonyabb, mint a városokban, és ahol a vízrendszerek megfelelnek a különböző kezelési módszerek támasztotta igényeknek, mint amilyen például a szűrés. A svéd önkormányzatok folyamatosan fejlesztik a hulladék- és szennyvízkezelést. Ennek során a nemzeti, regionális és a helyi környezetvédelmi politika, a technikai tudás, valamint a helyi kezdeményezések lehetővé teszik, hogy a fejlesztések eljussanak a helyi lakossághoz, valamint hogy az adott közösségekben csökkenjen a hulladékok negatív környezeti hatása.

A környezetvédelmi technológia, az előremutató politika és az elkötelezett helyi részvétel összevont erőfeszítései fontos lépést jelentenek annak biztosítása érdekében, hogy a svéd önkormányzatok az elkövetkezendő években továbbra is teljesíthessék és meghaladhas-sák a hulladék- és szennyvízkezelésre vonatkozó nemzeti célkitűzéseket.

(Forrás:

Kiadta a Svéd Intézet 2004. februárjában Fordítás: Pátrovics Imre
http://www.sweden.se/upload/Sweden_se/otherlanguages/articles/SI/pdf/Ungerska/ungerskMilj%C3%B6.pdf;

Hulladékkezelés Svédországban önkormányzati szinten: Környezetvédelmi technológia és helyi kezdeményezések;
TSEMAYE OPUBOR HAMBRAEUS, szabadúszó újságíró)

Norvégia

A természethez való általános jog

Norvégiában mindenkinek joga van szabadon áthaladni az ország valamennyi meg nem művelt földterületén. Ezt az eredendően hagyományos jogot 1957 óta jogszabály is szavatolja. A természet tiszteletén alapuló törvény értelmében minden természetjárónak tekintettel kell lennie a gazdákra és földtulajdonosokra, valamint a környezetre.

Sporthorgászat

A természethez való általános jog nem terjed ki a sporthorgászatra. Az édesvizekben (folyók, tavak) a horgászati jog a földterület tulajdonosáé. Norvégiában a tulajdonnak három formáját különböztetik meg: állami, köz- és magántulajdon. Édesvízben csak a tulajdonos jóváhagyásával vagy engedéllyel lehet horgászni, függetlenül attól, hogy kinek a tulajdonát képezi a földterület. Mindenkinek joga van a tengerben horgászni, történjen ez vízi járműről vagy a parton állva. A biológiai sokféleség fennmaradását jogi úton is biztosítják, és különböző előírások vonatkoznak a felszerelésre, a halászati idényre, valamint a kifogható hal méretére. Az érvényes jogszabályokról a helyi turisztikai információs irodában lehet tájékozódni.

Vadászat

A vadászathoz való jog a földtulajdonosé, a természethez való általános jog nem terjed ki rá. Ez azt jelenti tehát, hogy vadászni csak a tulajdonos hozzájárulásával lehet vagy valamilyen előzetesen megszerzett vadászengedély birtokában. Ez alól egyetlen kivétel van, mégpedig a tengerek vizén történő vadászat esetén, amikor a partoktól 2 km-es körzetben, beleértve a szigeteket is, evezős csónakot használnak. Motorcsónak csak a partvonalától minimum 2 km-re történő vadászathoz használható. Norvégiában a vadászoknak az engedély megszerzéséhez vadászvizsgát kell tenniük, külföldi illetőségű személyeknek azonban nem kell ezt a vizsgát letenniük, amennyiben eleget tesznek a hazájukban érvényes vadászati eljárásokat szabályozó előírásoknak. Kisvadra 16 éves kortól, nagyvadra pedig a 18. életév betöltése után lehet vadászni. A biológiai sokféleség megőrzése érdekében különböző előírásokkal szabályozzák a vadászatot.

A természethez való általános jog korlátozása

Napjainkban a gazdasági fejlődés és a privatizáció fenyegeti a természethez való általános jog gyakorlását. Egyes helyeken kerítések és egyéb akadályokat állítanak az arra járók útjába, annak ellenére, hogy a szabadtéri rekreációs tevékenységekről szóló törvény ezt tiltja. A tengerpart mentén, különösen az Oslo-fjordban valamint Dél-Norvégia népszerű partszakaszain végbemenő szakaszos fejlődés következtében fokozatosan csökken a mindenki számára hozzáférhető partszakasz hossza. Az általános jogszabályi előírások szerint a tengerhez legközelebb eső 100 méteres sávban tilos építkezni, vagy a területet felosztani, a helyi hatóságok azonban néhol mégis visszaélnek azzal a jogukkal, hogy bizonyos esetekben felmentést adhatnak a jogszabály előírásai alól.

Nemzeti célkitűzés

A hatóságok szándéka szerint mindenki számára biztosítani kell a szabadtéri tevékenységek gyakorlásának lehetőségét. Norvégiában nemzeti cél a lakóhelyekről könnyen elérhető, környezetbarát rekreációs övezetek biztosítása.

Norvégia és a csukabálna vadászata

A norvég partok mentén egészen a legkorábbi időktől fogva a bálna- és fókavadászat számít az egyik fő megélhetési forrásnak. A norvég kormány 1993-ban úgy döntött, hogy is-

mét engedélyezi a csukabálna vadászatát, miután az ezt megelőző öt éves vadászati tilalom ideje alatt sor került a bálnaállomány teljes felmérésére. A döntéshez a Nemzetközi Bálnavadászati Tanács (IWC – International Whaling Commission) tudományos bizottságában végzett munka szolgáltatott alapot. Norvégia az északkelet-atlanti és közép-atlanti vizek bálnaállományát vadássza, 2004-ben ezek 107 000, illetve 72 000 példányt számláltak. Ez a populáció elég nagy ahhoz, hogy lehetővé tegye a faj mértéktartó vadászatát. A csukabálna vadászatával olyan halászok foglalkoznak, akik a nyári hónapokban tapasztalható halászati holt idény alatt is a tengert járják. Az általuk használt bálnavadászhajó egy speciálisan felszerelt hagyományos halászhajó, melynek hossza 15-25 méter. A hajókat rendszerint családi vállalkozások üzemeltetik, legénységük a tulajdonossal együtt 3-8 fő lehet. A csukabálna húsát emberi fogyasztásra használják. Norvégiában nagy hagyománya van a bálnahús fogyasztásának, de a bálnahús és a bálnaszőr a világ más tájain is fontos része a hagyományos étrendnek. A csukabálna a cetfélék legkisebbjei közé tartozik, vadászata ezért lényegesen különbözik a korábbi évek nagyüzemi és jelentős tőkebefektetéseket igénylő bálnavadászatától, mely a nagyobb méretű bálnafajok elejtésére és leginkább a bálnaolaj kinyerésére specializálódott. A bálnavadászat e formája ma már történelem. Norvégiának sikerült fenntartania decentralizált településmintáját, melynek révén sok apró közösség él a partmenti vidékeken. Ez egy széles körben támogatott tudatos tervezéspolitikai eredménye. A halászat, a bálna- és fókavadászat a partvidék lakosságának egyik legfontosabb megélhetési forrása, különösen az ország legészakibb megyéiben. Ezeknek a partmenti közösségeknek a fennmaradása azon múlik: elfogadjuk-e ősi jogukat arra, hogy kiaknázzák a tenger élő és örökké megújuló természeti forrásait. Mindemellett ezeket a forrásokat meg kell védeni a túlhalászással és a környezetszennyezéssel szemben.

Egy „zöld” iparág

A tengeri halak és emlősök kifogása, illetve elejtése során használt eszközök és anyagok gondos megválasztása talán jelenleg a leginkább környezetbarát módja az emberi fogyasztásra alkalmas élelem előállításának: a környezetet nem éri károsodás, az energiafogyasztás alacsony marad, és nem keletkeznek környezetre ártalmas szennyező anyagok műtrágyából, rovarirtóból vagy más vegyi anyagokból. Természetesen a tengeri halászatot és bálnavadászatot minden körülmények között ésszerű kereteken belül kell folytatni, úgy, hogy az élőállat-állomány egyetlen faja se kerüljön a kihalás szélére. A csukabálnát norvég vizeken nem fenyegeti a kihalás veszélye. A norvég hatóságoknak komoly tapasztalatuk van a természetes tengeri erőforrások megfelelő kezelésében, napjainkban a fajok és a környezet védelmét előtérbe helyező erőforrás-kímélő gyakorlatot folytatnak.

Kutatás

Az 1980-as évek közepén meglehetősen nagy bizonytalanság volt tapasztalható az Atlanti-óceán északkeleti vizeiben élő csukabálna-populáció nagyságával kapcsolatban. A norvég hatóságok a pontos adatok megismerése érdekében kutatási programot indítottak, melynek során többek között bálnaészlelő felméréseket is végeztek három éven át. 1989-től a felmérések egy kiterjedt, öt éves kutatási projekt részévé váltak, melyben egyaránt tanulmányozták a bálna- és a fókafajok előfordulását. Az elemzés célja az volt, hogy a szakemberek információhoz jussanak a különböző fajok ökoszisztémában betöltött szerepéről, valamint magukról az adott fajokról. A kutatás eredményeit 1990-ben terjesztették a Nemzetközi Bálnavadászati Tanács tudományos bizottságának tagjai elé. A bizottság elfogadta az adatokat, de kiegészítő vizsgálatok elvégzését kérte. Az újabb felmérések eredményei 1991-ben és 1992-ben kerültek a bizottság elé. 1995 nyarán további bálnaészleléseket végeztek, melyek a korábbiakhoz képest sokkal aprólékosabb és szélesebb körű megfigyeléseken alapultak. Az 1995-ös vizsgálatok eredményeiből kiindulva a tudományos bizottság megállapította, hogy az Atlanti-óceán északkeleti vizeiben élő csukabálna-állomány

legközelebbi becslés szerint 112 000 állatból áll. Az Észak-atlanti Tengeri Emlős Tanács (NAMMCO – The North Atlantic Marine Mammal Commission) hivatalos becslése szerint a közép-atlanti vizek csukabálna-populációja körülbelül 72 000 egyedre tehető.

Norvégia a Nemzetközi Bálnavadászati Tanácsban (IWC)

1982-ben az IWC elfogadott egy moratóriumot, mely 1986-os hatályba lépéssel megtiltotta a bálnák kereskedelmi célú vadászatát. Norvégia fenntartotta ellenvéleményét a moratóriummal kapcsolatban, mindamellet 1987-től maga is átmeneti bálnavadászati tilalmat vezetett be, melynek feloldását a bálnapopulációról gyűjtendő újabb, megbízhatóbb vizsgálati adatoktól tette függővé. A moratórium tartalmazott egy záradékot is, mely kimondta, hogy „e döntést illetően a Tanács legkésőbb 1990-re átfogó hatástanulmányt köteles készíteni és fontolóra veszi a moratóriumhoz csatolandó módosítások és kiegészítések elfogadását, valamint más bálnavadászati kvóták megállapítását”. Ez azt jelentette, hogy a megadott határidőre el kellett készíteni a vadászható bálnaállomány nagyságának újabb, megbízhatóbb adatokon nyugvó felmérését és egy módosított erőforrás-gazdálkodási folyamattervet. A tudományos bizottság mindkét feladatát végrehajtotta, azonban a Tanács az 1990 óta megrendezett éves találkozók során elmulasztotta a moratórium felülvizsgálatát és az új kvóták megállapítását is új feltételek teljesítéséhez kötötte. Mivel ezt csak időhúzásként lehetett értelmezni, a norvég kormány egyoldalúan úgy döntött, hogy 1993-tól folytatja a bálnák vadászatát. Norvégia a Tanács tudományos bizottsága által kidolgozott Módosított Erőforrás Folyamatterv (Revised Management Procedure –RMP) alapján állapítja meg az évente elejthető csukabálnák számát. 2004-ben a kvótát 670 példányban maximálták. Norvégia bálnavadászati joga nem kérdéses, mivel az IWC moratóriumához annak elfogadásakor nem csatlakozott. Fenntartásainak alapját a Nemzetközi Bálnavadászati Egyezmény (International Convention for the Regulation of Whaling) ötödik cikkelye képezi, az a megállapodás, amely az IWC megalapításáról és működésének feltételeiről rendelkezik. Az Egyezmény kifejezett célja annak biztosítása, hogy „az állatokra és környezetükre gyakorolt káros hatások nélkül növelje a vadászható bálnafajok egyedeinek számát”. Az Egyezmény megállapítja továbbá, hogy a vadászati kvótát „tudományos vizsgálatok eredményeire kell alapozni”, úgy, hogy lehetővé tegye „a bálnaállomány védelmét, fejlődését valamint optimális kihasználását, [...] mindemellet tekintetbe kell venni a bálnából készült élelmiszerek fogyasztóinak érdekeit is”. Más szóval az Egyezmény célja nem az, hogy a bálnák védelmét öncélúan képviselje, hanem hogy a jelen és a jövő generációinak javára szabályozza a bálnavadászattal kapcsolatos tevékenységeket. A bálnavadászatot elvből ellenző IWC-tagországok álláspontja valójában ellentétes a Tanács saját célkitűzéseivel.

Környezetvédelem és a természeti erőforrások kezelése

Norvégia aktív szerepet játszik azokban az erőfeszítésekben, melyek egy nemzetközi környezetvédelmi politika kialakítására irányulnak. Ennek a politikának alapját a megújuló természeti erőforrások és környezetük védelmére, ésszerű kezelésükre létrehozott együttműködésnek kell adnia. Ennélfogva a norvég kormány döntése a csukabálna hagyományos vadászatának folytatásáról nem mond ellent annak az óhajnak, mely szerint Norvégia pozitív példával kíván elől járni a globális környezet védelmének érdekében. Bizonyos *alapelvek* kulcsszerepet játszanak a megújuló erőforrások kezelésében és hasznosításában:

- fenntarthatóság – csak a többlettermelés hasznosítható, így elkerülhető a források kimerülése;
- biodiverzitás – a globális biodiverzitás fenntartása érdekében minden fajt védeni kell a kihalás, illetve létszámának megtizedelése ellen;
- integráció – az ökoszisztémához tartozó összes fajt egymással kölcsönhatásban lévő folyamatok hálózatába kell integrálni, és ily módon egyetlen egységként kell kezelni;

- a természeti erőforrások felhasználásának joga – a nemzeteknek és a helyi közösségeknek joguk van a természet adta erőforrásokat saját céljaikra felhasználni, amennyiben mindez összhangban van a fenti alapelvekkel.

Csak akkor tudunk ezekkel az alapelvekkel összhangban cselekedni, ha a következő *feltételek* teljesítésre kerülnek: a természeti erőforrások kezelését a rendelkezésre álló naprakész tudományos ismeretek segítségével kell megvalósítani, minden döntést az elővigyázatosság elvére kell alapozni. Ez azt jelenti, hogy biológiai adatokból következő bizonytalanságok esetén óvatos kitermelési és felhasználási eljárás alkalmazása indokolt. Ezenkívül ésszerű biztonsági küszöböt is meg kell határozni: a természeti erőforrások kiaknázását ellenőrzés mellett kell végezni, hatékony ellenőrző rendszereket használni, hogy a gyakorlatban is végrehajthatók legyenek a szabályozással kapcsolatos elvi döntések.

Az IWC célja, hogy a fenntarthatósági alapelvekkel összhangban szabályozza a bálnavadászatot. Norvégia részvétele az IWC munkájában ugyanezen elvek mentén valósul meg. Norvégia aktív szerepet játszott egy új, megbízhatóbb erőforrás-hasznosítási folyamat kidolgozásában, és kiterjedt kutatási tevékenységet folytatott annak érdekében, hogy az Atlanti-óceán északkeleti vizeiben élő csukabálna-állományról minden szükséges tudományos adat rendelkezésre álljon. A csukabálna vadászata környezetbarát módja az élelmiszer-termelésnek, amennyiben szabályozása megfelel a fentebb vázolt fenntarthatósági alapelveknek. A bálnavadászat teljes körű betiltásának követelése valójában a világ előtt álló tényleges környezetvédelmi problémák elfedését szolgálja.

A csukabálna – egy a számos bálnafaj közül

A bálnafajok száma hetvenöt és nyolcvan közé tehető. A csukabálna (*Balaenoptera acutorostrata*) a legkisebb méretű fajok közé tartozik, és a világ összes óceánjában megtalálható. Hossza elérheti a tíz métert, és évente egy újszülött bálnaborjúnak ad életet. Táplálékát mind planktonok, mind pedig halak adják. Az IWC becslése szerint egyedül az Antarktisz vizeiben legalább 750 000 példány él. A csukabálna gyakran fordul elő az észak-atlanti vizekben, ahol Norvégia bálnavadászati tevékenysége folyik. A legfrissebb, 2004-ben rögzített adatok szerint a közép-atlanti térségben mintegy 72 000, az északkelet-atlanti vizekben hozzávetőleg 107 000 állat él. Tavasszal a csukabálnák a norvég partok mentén északi irányba, a Barents-tenger és a Jeges-tenger felé vonulnak, hogy halban és planktonban bőséges vizeket keressenek, ősszel pedig visszatérnek délre. A norvég partvonal mentén egész télen találunk csukabálnákat.

A bálna vadászata és elejtésének módjai

Norvégiában a csukabálnákat általában két módon vadásszák: vagy olyan hajóról, amely a tengeren horgonyozva bevárja, míg a bálna lőtávolságon belülre ér, vagy a hajóval óvatosan megközelítik azt a helyet, ahol a bálna várhatóan fel fog bukkanni legközelebb. Ha a bálna továbbhalad, a hajó lassan követi. A csukabálnára nem igazán jellemző a felmerüléskor kilövelt hatalmas vízoszlop, ezért gyakorlott szem szükséges az állatok észleléséhez. A csukabálnák elejtésének módszereit sok kritika érte. Az IWC és más szervezetek komoly munkát végeztek azért, hogy fejlesszék a módszereket, és biztosítsák, hogy az állatok a lehető legkevesebb szenvedésnek legyenek kitéve. Norvégia mindig vezető szerepet vállalt ezekben a törekvésekben. A napjainkban használt bálnavadászati felszerelés legalább annyira fejlett, vagy még fejlettebb, mint a nagyvadak elejtésénél alkalmazott technikai eszközök, ez vonatkozik mind a halál beálltának gyorsaságára, mind pedig a csupán megsebzett állatok százalékos arányszámára. Tanulmányok kimutatják, hogy a legtöbb meglőtt állat elveszti eszméletét, vagy azonnal, illetve rövid időn belül meghal. Egy 1999-ben készült tanulmány szerint a bálnák 72 százaléka azonnal meghalt, azaz mozdulatlanná vált és elsüllyedt. A mozgás hiányából viszont nem igazán lehet megfelelően

következtetni a halál beálltának pontos idejére, ezért jelenleg is alapos kutatások folynak annak érdekében, hogy nagyobb bizonyossággal és pontossággal meg lehessen állapítani az elejtett bálna halálának idejét. Az eddigi eredmények azt jelzik, hogy a bálnák körülbelül 80 százaléka vesztí el eszméletét vagy hal meg azonnal a sebzés után. A fennmaradó 20 százalék hozzávetőleg fele azonnal elveszti eszméletét, ily módon nem szenved tovább. Az állatok mintegy 10 százaléka azonban túléli az első lövést, és emiatt második lövésre van szükség. Erőfeszítések folynak azért, hogy ez a 10 százalékos érték minél alacsonyabbra csökkenjen. A mai helyzet egyértelműen komoly előrelépés azokhoz az időkhöz képest, amikor a bálnavadászok még hideg szigonyt használtak, és mindössze az állatok 20 százalékát ölték meg a lehető legrövidebb idő alatt. A robbanófejes szigony használatát 1984-ben tették kötelezővé. A nyolcvanas évek óta új típusú robbanófejes szigonyt fejlesztettek ki, melyet 2000 óta alkalmaznak. A bálnavadászoknak minden évben az idény kezdete előtt tanfolyamra kell járniuk, ezenkívül céllövészeti gyakorlaton is részt kell venniük, ahol a szigonyágyú és puska kezeléséből vizsgáznak. A vadászat ideje alatt minden hajón ellenőr tartózkodik, aki közvetlenül a tengeri halászatért felelős hatóságoknak tesz jelentést. A norvég bálnavadászok által használt módszereket valószínűleg a legszigorúbban ellenőrzik az egész világon. Ezek a módszerek méltán kiállják az összehasonlítást a haszonállat-vágóhidakon alkalmazott módszerekkel is.

A csukabálna vadászatának rövid története

A norvég partok mentén évszázadok óta vadásznak csukabálnára. A bálnavadászatról szóló legkorábbi utalást IX. századi írott forrásokban találjuk. Ismert, hogy a szigonnyal folytatott bálnavadászat már a XIII. század elején elterjedt volt. Az 1920-as években sor került a halászhajóflotta motorizációjára, ennek következtében a csukabálna vadászata is modern, fejlettebb formát öltött. A halászhajók orrában megjelentek a szigonyágyúk, és fokozatosan kifejlődtek a bálnák fedélzetre emeléséhez való daruk, valamint a bálnaszír feldolgozására szolgáló eszközök. A húst és a zsírt a raktérben tárolták jégbe fagyasztva. A bálnavadászathoz szükséges engedély megszerzésének feltételrendszerét 1938-ban alakították ki. Ezt újabb korlátozások bevezetése követte az 1950-es években, például megszabták a hajónként kifogható bálnák számát, és előírták, hogy az engedély birtokosa csak olyan halász lehet, aki egyben a hajó tulajdonosa, és maga is részt vesz a vadászatban. 1976-ban éves kvótákat állapítottak meg.

(Forrás: Norvég Környezetvédelmi Minisztérium
<http://www.norvegia.hu/policy/environment/>)

Finnország

Az ország déli részén megterem a búza, árpa, rozs és a zab. Lappföldön már csak árpát és burgonyát termelnek, valamint szénát és zöldtakarmányt. Az ország legjelentősebb természeti kincse a fa, amelynek feldolgozására már a 19. században igen nagyméretű papír- és cellulózgégyárakat, valamint fűrészüzemeket hoztak létre. Északon található az állami tulajdonban lévő fafeldolgozó üzemek és erőművek. A nagy folyók itt biztosítják az olcsó vízi energiát, és helyben vannak az állami erdőterületek is. Nagy mocsarak lecsapolásával jelentős tőzeg szabadult fel, amit tüzelőanyagként használnak fel az erőművek kazánjaiban.

Főleg Észak-Finnországban vannak vasérc- és cinkbányák, itt-ott előfordul réz, vanadin és arany is. Nagyobb gazdasági jelentősége van viszont a mésznek és az apatitnak. Számos helyen kőbányákat nyitottak, ahonnan szép mintázatú gránitot fejtenek az építőipar számára. A finnek büszkéek természetük tisztaságára és a tiszta élelmiszerekre. Korábban helyenként jelentős problémát okoztak a fafeldolgozó-ipar és a települések szennyvizei, amelyek azonban ma már csak tisztítva kerülhetnek a környezetbe. Finnország aláírta a

levegőszennyeződés csökkentésére vonatkozó nemzetközi egyezményeket, így a benzomotoros autók lassan már szinte kizárólag katalizátorosak, az erőműkéményeket füstgáztisztítókkal és kénleválasztókkal látják el, és a környezetszennyezőket keményen megbírságotják. A szennyvizeknél továbbra is problémát okoz a mezőgazdaság, hiszen a felhasznált műtrágyák egy része a folyókba és a tavakba kerül.

Télen az utak sózása érzékenyebb területeken tönkretelheti a mélyszíni ivóvízkészleteket. Ez különösen nagy gond a déli partvidéken, ahol a téli hőmérséklet gyakran + 1-2 és -1-2 °C között ingadozik. Ilyenkor sajnos használni kell a sót, bár az új előírások szerint, például csatornázással és az út menti árkok szigetelésévei (műanyag fólia, bentonit-agyag stb.) meg kell akadályozni a só talajba és vizekbe kerülését.

Gondot jelent az érzékeny természet kopása is. A mocsarak lecsapolása, kavicsbánya nyitása, illetve a kőfejtés ma már engedélyhez kötött tevékenység (korábban a földtulajdonos úr volt a telén, és gyakorlatilag azt csinált, amit akart). Ahol túl sok a turista és barangoló, ott elkerülhetetlen a szemetelés és az érzékenyebb növényzet széttaposása, ezért nagy figyelmet fordítanak a természeti értékek megővésére. A vizek és erdők megőrzésére számos természetvédelmi területet hoztak létre, például Lappföld mintegy egyharmada védett terület. Ez azt jelenti, hogy a rénszarvas-legeltetés szabadon folyhat, de a fakitermelés nem. A természet védelme érdekében például szigorúan tilos kutyákat szabadon engedni olyan időben, amikor az állatoknak kölykeik vannak, a csónakozóknak pedig ugyanebben az időben tilos partra szállniuk olyan szigeteken és zátonyokon, ahol vízi madarak költenek. Finnországban harminckét látogatható nemzeti park található, amelyekben a természet legértékesebb és legjellemzőbb vonásait lehet tanulmányozni. A nemzeti parkok ösvényein, pihenő-, tűzgyújtó- és sátorverő helyein élvezhetjük a természet háborítatlan békéjét. A legnagyobb nemzeti parkok – a Lemmenjoki (2855 km²) és az Urho Kekkonen (2538 km²) – Lappföldön találhatóak. Különleges látványok az északi őserdők. A nemzeti parkokban a kirándulók szabadon mozoghatnak. Kijelölt ösvények, tábor- és horgászhelyek, valamint előre lefoglalható erdei kunyhók szolgálják az élvezetes természet járást. Természetvédelmi területeken csak vezetett túrákon vehetnek részt az érdeklődők. Finnország nemzeti parkjainak és természetvédelmi területeinek nagyobb része északon van, mert állami tulajdonban lévő területeken könnyebb volt védett területeket kialakítani. Finnország elfogadta az EU-direktíváknak megfelelő Natura-2000 programot, amely új természetvédelmi területek létrehozását írja elő délen is. A program külön figyelmet fordít az élővizek, így a források, patakok, lápok, tavak és folyók védelmére, valamint azok partjainak megővésére.

(Forrás: Juani Huotari: *Finnország*. Változó világ sorozat 46. 10–11. o.)

Dánia

Minthogy az év négy és fél hónapjában a középhőmérséklet meghaladja a 10 Celsius-fokot, Dánia eredeti növényzete lombos erdő. Néhány ezer évvel ezelőtt az ország területét tölgy- és bükkerdők borították. A kedvezőtlen éghajlat hatására azonban ezek sorra eltűntek, s ma az országnak csupán 11%-án van erdő, amelynek 40 %-a lomb-, 60 %-a tűlevelű fából áll. Nyugat-Jylland zordabb tájain, a homokdűnéken ritkás nyírfacsoportokat és borókabokrokat találunk. Ugyancsak ezen a vidéken honosak a hangafélék, főleg a magasabban fekvő részeken. Közülük a csarab, ez a hazánkban is előforduló lila virágú törpecserje a legjellegzetesebb. A hűvös éghajlat miatt Dániában mintegy 3000 gombafajta él. A környezet változása azonban az élővilágnak ezt a részét is fenyegeti: 1850 óta 51 fajta tűnt el, 151-et pedig a közvetlen kihalás veszélye fenyeget. Az Erdő- és Természetvédelmi Felügyelet ezen kívül közel 400 fajtát sorol azon gombák közé, amelyek ma már ritkán fordulnak elő, tehát különösen érzékenyek a környezeti hatásokra.

Az iparosodás és a városiasodás következtében az elmúlt százötven-kétszáz év folyamán jelentős változáson ment keresztül az állatvilág is. A barnamedve 1800 körül tűnt el, a

Jylland erdeiben élő szarvas pedig ma már rendkívül ritka. Ez egyébként az egyetlen vadon élő, nagytestű emlős a 19 nyilvántartott emlősfaj (zömmel róka-, nyúl-, sündisznó- és rágcsálófajták) közül. A rókák, a sünök és a mókusok egyébként a viszonylag sűrűn lakott területek környékén, az ott lévő kisebb erdőkben és ligetekben is megtalálhatók. Az országban gyakorlatilag nem fordul elő veszettség, a településekre bemerészkedő rókák tehát veszélytelenek.

Dániában nem kevesebb, mint 97 madárfaj él, ebből 36 mondható már ritkának, tizennégyet pedig szigorúan védettnek nyilvánítottak. 1964 és 1998 között 66 madárfaj tűnt el, döntően a környezeti változások miatt. Sikeresnek mutatkozik ezzel szemben a kormoránok védelme: 1991-ben 23, 1997-ben már 34 kolóniájuk volt e halászmadaraknak, amelyek száma az említett hat év során 6000-rel emelkedett.

Dánia nemzeti madara a hattyú. Andersen „rút kis kacsája” a dán életfelfogás jelképe. A madár szinte valamennyi tóban, sőt a tengerparthoz közeli részein is megtalálható, s természetesen védett állat. A vadkacsák és a vadlibák ugyancsak a városok környéki, vagy éppen azok központjában elterülő tavak lakói. Gyakran előfordul, hogy „kiruccannak” a városba és az úttesten totyognak. A járművezetők persze ilyenkor nagyon vigyáznak, el ne üssék őket. (A régi Koppenhágáról készült kedves rajzok egyike azt ábrázolja, hogy a közlekedési rendőr leállítja a forgalmat az úttesten áttotyogó vadkacsamama és fiókái előtt.) A 76 nyilvántartott lepkefaj közül gyakorlatilag 28 él az országban, ebből kettő ritka faj. Az elmúlt néhány évtizedben nyolc lepkefaj tűnt el, további öt pedig közvetlenül fenyegetett.

Hasonló helyzetben van a halállomány, még a viszonylag jobb körülmények között lévő tengeri élővilág is. Az algák, főleg melegebb időkben erősen szennyezik Sjaelland és Jylland keleti, tehát viszonylag zárt partjait, rontják az élővilág állapotát, emellett időnként erős bűzt árasztanak. Dánia tengeri vizeiben a leggyakrabban a hering, a tőkehal, a lazac, a lepényhal és rákfélék fordulnak elő. Összesen 21 hal- és három rákfaját tartanak nyilván. Az édesvízi halfajtákat a kipusztulás fenyegeti, újra telepítik őket, ezért a legtöbb tóban és folyóban tilos a horgászat. Dániában ez gyakorlatilag tengeri sportnak számít.

Az előzőekben utaltunk a környezetvédelemmel kapcsolatos problémákra. Annak ellenére, hogy a dánok évtizedek óta nagyon vigyáznak a környezetre, s rendszabályaik nem egyszer még az Európai Unióban megkövetelnél is jóval szigorúbbak, a helyzet e téren nem minden tekintetben javul. Az ózonréteg vastagságát ún. Dobson-egységgel (DU) mérik, ami azt mutatja, hány milliméter vastag lenne az ózonréteg, ha azt a földfelszínre terítenék. A Dánia feletti réteg 1980-ban 353, 1997-ben már csak 320 DU volt. A közúti járművek széndioxid-kibocsátása ezzel szemben 1990 és 1997 között 9,3 millió tonnáról 9 millió tonna alá csökkent. Jelentősen mérséklődött a nitrogénoxid kibocsátása, a kéndioxid pedig csaknem megszűnt. Az említett algásodás ellenére, ha szerényen is, de növekszik a fürdésre alkalmas tengerparti szakaszok száma. A folyamat jól követhető: a Környezetvédelmi Felügyelet adatai szerint 1980-ban 24 helyen volt tilos a fürdés, 1985-ben 69, 1988-ban 123 tiltott helyet tartottak nyilván. Ezt, az intézkedések nyomán gyors javulás követte, és 1996-ban már csak 19, 1998-ban 17 helyen volt tilos fürödni. Más lapra tartozik, hogy a tengervíz hőmérséklete a legmelegebb napokon sem igen haladja meg a 20 fokot, de tipikus a 16-17 fokos vízhőmérséklet, ami a lubickolást a víz tisztasága mellett sem teszi a déli tengerekéhez hasonlatossá. Azt tehát, hogy Sjaelland keleti-északkeleti partját, a Koppenhága és Helsingör közti szakaszt „skandináv Riviérának” hívják, a tisztább víz ellenére is indokolt némi fenntartással kezelni.

A környezetvédelemre fordított kiadások egyébként az 1993. évi 9,8 milliárd dán koronáról (DKK) 1998-ra 12 milliárdra nőttek (1 DKK körülbelül 32 forintnak felel meg). A legtöbbet a talaj- és víztisztításra fordítják, ezt követi az erdők és a természetvédelem céljaira költött összeg nagysága. A bevételek követik, sőt némileg még meg is haladják a kiadásokat. A közvetlen környezetvédelmi adókból és illetékekből 1993-ban 9,9, 1996-ban 11,5 milliárd DKK folyt be. Az energiafelhasználásra kivetett adókból származó összeg ennek mindkét

évben több mint a kétszerese volt. A környezetvédelem tehát Dániában korántsem veszteséges, sőt egyáltalán nem rossz üzlet a költségvetés számára.

Dánia területének 4,6%-át nyilvánították természetileg védetté. Érdekes módon ez az arány a főváros térségében a legnagyobb: 11%. Nagy-Koppenhága jellegzetessége ugyanis, hogy az összefüggő településeket tavak, erdők, ligetek választják el, s ezek mindegyike védett. A tavakon horgászni, és bennük fürödni tilos. A kacsák és hattyúk miatt télen egy-egy sarkukat fűtik, hogy az állatokat a hideg ne veszélyeztesse. Az algásodás és más szennyezés megakadályozása céljából a madarak etetésére külön szabályok, korlátozások vonatkoznak. Ezeket elvileg ellenőrzik, gyakorlatilag azonban nincs rá szükség, mert a szabályokat Dániában többnyire (persze nem kivétel nélkül), magától értetődő természetességgel betartják. Az átlagosnál nagyobb a védett területek aránya a Bornholm-szigeten, továbbá a Jylland-félsziget középső és északi részén (Aarhus és Viborg körzete).

(Forrás: Szűcs R. Gábor: *Dánia*. Változó világ sorozat, 34., 9–11. oldal)

Izland

A sziget az 1200-as évek végén került norvég, majd dán fennhatóság alá, ami előbb erősödött, majd fokozatosan lazult, míg 1944-ben teljesen független országgá vált. Izland sosem viselt háborút, nem is volt hadserege. Számos politikai és társadalmi konfliktuslehetőség hiányzik, mely folytonosan mérgezi az európai szárazföld békességét. Nincsenek szomszédnépek, etnikumok, nincs zöldhatár, ami persze nem vezethet ahhoz a következtetéshez, hogy a világbéke záloga a szigetlet, de vitathatatlanul nyugalmi tényező. Gazdagság és szegénység létezik, ám nem a mi fogalmaink szerint, mert jólétben élnek és a vagyoni különbségek nem nagyok. Így volt jóval alacsonyabb szinten korábban is, amikor évszázadokon át sokat nélkülöztek. Az egy főre eső nemzeti jövedelem ma hatszorosa a miénknek. Megtanulták hasznosítani az olcsó geotermikus és a vízi energiát. Úgyannyira, hogy a vízi úton érkező ritkább színesfémeket kifizetődő itt kohósítani. Az iparból, mezőgazdaságból és halászatból adódó jövedelem mellett jelentős az idegenforgalmi bevétel. De nem nyomakodnak turista tömegek, mint földrészünk forgalmas pontjain, mert nagyon drága az élet, messze van a sziget, s talán még nem ment el igazán vonzó híre. Mindenesetre utastájékoztatóban nincs hiány. Az érdeklődőt a legapróbb településen is világnyelveken megjelent, szép kiállítású, sokféle helyismertető várja. Nem régen gyakorolják, mégis nagyon jól csinálják, hogyan lehet és kell egy ország iránt fölkelteni az érdeklődést.

Pedig nincsenek műemlékeik, sem várak, sem katedrálisok, a tőzegtéglából épült, néhány régebbi templomcska középkori formát őriz, ám a legidősebb sem sokkal több százévesnél. A települések képét az utóbbi ötven évben emelt épületek határozzák meg. Szembetűnő a tisztaság. Nem tolakodnak elénk óriásplakátok és falfirkák. Olykor aggódva emlegetik, hogy az ország lakossága aránytalanul koncentrálnak, mert legalább kétharmada a fővárosban és annak körzetében él. A nemrég általános állattartó tanyákat egyre többen hagyják el. Oka a fejlett urbanizáció vonzása és a természeti adottság, a sziget délnyugati része alkalmas leginkább a megtelepedésre. Az ésszerű takarékoság jelképei számomra a szabályozatlan folyók hídjai, melyek mindig egysávosak. A forgalom nem indokol szélesebbet, és mindig a kisebb járműé az elsőbbség. Utóbb már nem lepett meg egy ugyancsak egysávos alagút, melyben kitérők biztosítják a közlekedést.

Izlandon mindenkor a természet volt és maradt a legnagyobb hatalom. A csodálatos, vad szépségű tájon csend és nyugalom honol. Kevés helyen érezheti magát az ember oly közel a természethez, mint itt. Július elején télvégi-koratavaszi virágok nyílnak, az európai alpesi növényzet rokonai. Megható a terméketlen talajon megkapaszkodó tenyérnyi nagyságú, lávaflóra látványa. Szemünknek különösen szokatlan a fák hiánya. A valahai erdőket még talán a sagai korban kiirtották építkezés és tüzelés céljából. A kedvezőtlen időjárási

viszonyok, különösen az erős szél miatt nehezen nőnek a fák, leginkább házfalakhoz bújva egy-egy madárberkenye vagy fenyő. Az újabb erdősítési program eredményei inkább csak izlandi szemmel számottevők. Szántók nincsenek, ahol megél a növényzet, az leginkább legelő. A nagyszámú juh tavasztól ősziig szabadon kóborol. Úton-útfélen kedvesbűta tekintettel bámulják a gépkocsit, és csak utolsó pillanatban ugranak el előle. Őszi összeterelésük nagy gazdaünnep, a mulatságban ugyancsak sok étel és ital fogy. A másik gyakori háziállatot, a zömök, hidegvérű fajta lovat szintén félvadon tartják. Ma turistáknak nyergelik, a gépjármű előtt nélkülözhetetlen közlekedési eszköz volt. Izlandon nincs vasút. Hihetetlenül tiszta a levegő és a víz. Felejthetetlen látványt nyújtanak a tűzhányók, gleccserek, fjordok, vízesések, gejzírek (ez is világszerte ismert izlandi szó), a madársziklák, az egyfelől ijesztően sivár, másfelől bizarr alakzatokat formáló lávamezők. Itt még nem fejeződött be a teremtés, a vulkánok annyira mozgalmasan formálják ma is a szigetet. Én Izlandon véltem megérteni az ókori mitológiáknak a Világ végéről alkotott képzetét. Gondoljuk el, hogy egy római hajó véletlenül elsodródott a déli partra, ahol a tenger fövenye a vulkáni hamutól koromfekete. Nyáron nincs éjszaka, télen alig látni a napot. A gleccsermezőn hirtelen kitör egy tűzhányó a ráadásul akkor még lakatlan szigeten. Különben néhány késő római kori pénzdarabra rábukkantak a régészek.

(Forrás: IZLAND http://www.magyarnaplo.hu/mn/200004/30_KOSA_LASZLO.html részlet)

Izlandi Köztársaság

Vulkánok és gejzírek, gőzfelhőket lehelő lávamezők – Izlandon még érezhetjük, hogy bolygónk valaha tüzes golyó volt. De Izland a jég országa is: területének több, mint tizedrészét hatalmas gleccserek borítják. Az Észak-Atlanti-óceán távoli szigetén közelebről láthatjuk a természet őserőinek működését, mint bárhol másutt a földkerekségen.

Az izlandiak a vikingek közvetlen leszármazottai. Elődeik a 9. században Norvégiából menekülve érkeztek a szigetre. Azóta nyelvük úgyszólván semmit sem változott. Az Eddát és a klasszikus sagákat az izlandiak ma is eredetiben tudják olvasni.

Közvetlenül az Északi sarkkör alatt található Izland szigete. Területe alig nagyobb Magyarországnál, de csak alig negyed millióan lakják. Izland legfontosabb árucikke a hal, errefelé szinte mindenki halász, vagy halfeldolgozással foglalkozik. A sziget felszíne szinte teljesen kopár, a növényzet pár szívósabb törpefenyő-féléből, és több tucat féle zuzmóból áll. A déli és nyugati partokon enyhébb az éghajlat. A vulkáni eredetű fennsíkon, északon, több száz köztük sok működő vulkanikus gejzirt látni, a legszebbeket a Nemzeti Parkban, amely természetvédelmi terület. Még sok más geotermikus jelenséget figyelhetünk meg például apró víz alatti vulkánokat és 2–120m magas víz-, gőz- és füstoszlopok előtörését a földből. Az izlandiaknak saját nyelvük van, amely a legősibb skandináv nyelv. Fővárosuk Reykjavík barátságos, nyugodt, igazi európai város. Az éghajlatnak megfelelően két évszak és két napszak van. Izlandon nyáron 11–24°C a hőmérséklet, és bár ilyenkor éjjel is világos van, ebben a napszakban 6–9 °C-ra esik vissza a hőmérséklet. Telenként egész nap sötétség honol, nappal az alkonyathoz hasonló fényviszonyok uralkodnak, jeges szél fúj a tenger felől a kontinens belseje felé, állandó a köd, és mindössze 2–3°C-ra melegszik fel a levegő...

(Forrás: Izlandi nyelven: Lydveldid Island <http://www.nagyutazas.hu/iranytu/1stCountry.asp?ID=313>)

FORRÁSLISTA AZ ANYAGGYŰJTÉSHEZ

19/5

Az általatok húzott ország bemutatásához az alábbi anyagokban találhattok megfelelő információkat. Természetesen csak azokat az anyagokat keressétek meg, amelyek a Ti országokra vonatkozó adatokat tartalmazhatnak.

Könyvek, tanulmányok

- Változó világ 46. Juani Huotari: Finnország
- Változó világ 34. Szűcs R. Gábor: Dánia
- S. László Katalin: Izland Pallas Stúdió (Kossuth Nyomda), Budapest, 2002
- Dr. Hajdú-Moharos József – Dr. Vidéki Imre – Juhász Bernadett: Földünk-környezetünk, Földrajztankönyv 13-14 éveseknek, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1997.

Interneten elérhető információk

- www.sulinet.hu
- www.konkomp.hu
- <http://finnorszag.lap.hu/>
- <http://norvegia.lap.hu/>
- <http://svedorszag.lap/>
- <http://dania.lap.hu/>
- <http://izland.lap.hu/>
- http://www.magyarnaplo.hu/mn/200004/30_KOSA_LASZLO.html
- <http://www.nagyutazas.hu/iranytu/lstCountry.asp?ID=313>
- <http://www.kornyezetunk.hu/belso/kepek.html>

FELADATTERV

19/6

A most következő időben teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthatok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor lesztek kész, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét belőle. Figyeljete oda az időre is, mert csak 45 perctek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ehhez segít nektek a következő táblázat:

Hol végezzünk kutatásokat? <i>Ide azt írjátok le, hogy honnan szeretnétek beszerezni a kiállításhoz szükséges anyagokat!</i>				
Munkabeosztás <i>Ide írjátok le hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Tevékenység:				
Helyszín:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írjátok le, hogy milyen módon mutatjátok be a többieknek az országotokat! Csak tabló lesz, vagy beszéltek is róla? Milyen anyagok kellene hozzá?</i>				
Időterv <i>Ide írjátok le, hogy a munka egyes szakaszaira mennyi időt szántok! Ha ezt kitöltöttétek, a csoport minden tagjának ehhez kell tartania magát, mert különben hátráltatja a többiek munkáját!</i>				
Tervezés:				
Kutatás:				
Kiállítás, bemutató elkészítése:				
Összesen:	45 perc			

FELADATTERV

19/7

A most következő időben teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthatok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor lesztek kész, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét belőle. Figyeljete oda az időre is, mert csak 45 percetek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ehhez segít nektek a következő táblázat:

Hogyan dolgozzuk fel a rendelkezésünkre álló anyagokat?				
Munkabeosztás				
<i>Ide írjátok le hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Tevékenység:				
Kiállítás, bemutató: <i>Milyen módon mutatjátok be a többieknek az országotokat! Csak tabló lesz, vagy beszéltek is róla? Milyen anyagok kellene hozzá?</i>				
Időterv				
<i>Ide írjátok le, hogy a munka egyes szakaszaira mennyi időt szántok! Ha ezt kitöltöttétek, a csoport minden tagjának ehhez kell tartania magát, mert különben hátráltatja a többiek munkáját!</i>				
Tervezés:				
Kutatás:				
Kiállítás, bemutató elkészítése:				
Összesen:	45 perc			

FELADATTERV

19/8

A most következő időben teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíthatok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor lesztek kész, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a feladatokat, és mindenki kiveszi a részét belőle. Figyeljete oda az időre is, mert csak 45 perccetek van, ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok befejezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ehhez segít nektek a következő táblázat:

<p>Honnét szerezzük meg a témalistán szereplő anyagokat? <i>Ide azt írjátok le, hogy honnan szeretnétek beszerezni a listán szereplő anyagokat!</i></p>				
<p>Munkabeosztás <i>Ide írjátok le hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i></p>				
<p>Név:</p>				
<p>Tevékenység:</p>				
<p>Helyszín:</p>				
<p>Kiállítás, bemutató: <i>Milyen módon mutatjátok be a többieknek az országotokat! Csak tabló lesz, vagy beszéltek is róla? Milyen anyagok kellene hozzá?</i></p>				
<p>Időterv <i>Ide írjátok le, hogy a munka egyes szakaszaira mennyi időt szántok! Ha ezt kitöltöttétek, a csoport minden tagjának ehhez kell tartania magát, mert különben hátráltatja a többiek munkáját!</i></p>				
<p>Tervezés:</p>				
<p>Kutatás:</p>				
<p>Kiállítás, bemutató elkészítése:</p>				
<p>Összesen:</p>	60 perc			

ÉRTÉKELŐ LAP

19/9

Értékeljük az eddig elvégzett munkát! Először próbáljátok meg önállóan végiggondolni és kitölteni a táblázatokat! Ha ezt már mindenki elvégezte a csoportból, beszéljétek meg csoporton belül, hogy kinek mi volt a véleménye az elvégzett munkáról!

Hogyan dolgoztunk együtt?

Ebben a táblázatban 4 kérdést találtok. Mindegyik kérdés alatt 4 lehetséges válasz van. Beszéljétek meg, és minden kérdésnél közösen válasszátok ki és jelöljétek meg azt az egy választ, amelyik a leginkább jellemző a csoportotok munkájára!

Hogy gazdálkodtunk az idővel?			
Nem sikerült jól beosztanunk az időt, nem tudtunk mindent elvégezni.	Nem sikerült jól beosztanunk az időt, a végén kapkodnunk kellett.	Az elején nem figyeltünk az időre eléggé, de aztán belejöttünk.	Mindenre jutott idő. Jól osztottuk be.
Voltak-e új ötleteink?			
Nem nagyon voltak új ötleteink, elkezdtük leírni amit találtunk.	Csak egy embernek voltak jó ötletei, így azokat kezdtük el megvalósítani.	Sok ötletünk volt, nehezen tudtuk eldönteni, hogy melyiket kövessük.	Nagyon sok jó ötletünk volt, és a legjobbakat meg is valósítottuk.
Milyen volt együtt dolgozni?			
Nem volt igazán jó, sokat veszekedtünk.	A vezetőnk irányította a munkát, ő osztotta be, hogy ki mit csináljon.	Néha elvitatkoztuk az időt, de a végén mindig sikerült megegyezni.	Mindenki megtett mindent a sikerért, élveztük a közös munkát.
Elértük-e amit akartunk?			
Nem sikerült mindent elvégeznünk, amit elhatároztunk.	Éppen hogy csak kész lettünk.	Kész lettünk, de egy kicsit jobbat szeretnénk volna csinálni.	Mindent sikerült megcsinálnunk.

Hogy tetszettek Nektek a csoportbemutatók?

Beszéljétek meg, és állítsátok sorrendbe a csoportok bemutatóit aszerint, hogy melyik tetszett nektek a legjobban. Az első helyre azt írájátok, amelyik a legjobban tetszett.

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Szökőár Délkelet- Ázsiában

2004. december 26.

A természeti jelenség, és az
emberek reakciói

MI LENNE HA...?

20/1

FOGALMAZÁS

Képzeljétek el, hogy lakóhelyeteken valamilyen hiba folytán egyszerre szűnnek meg az infrastrukturális szolgáltatások: áram-, víz- és gázszolgáltatás, emiatt aztán a boltok, áruházak sem nyitnak ki! Próbáljátok leírni, hogyan telne a családok egy napja!

AMIKOR MEGLÓDUL A TENGER

20/2A

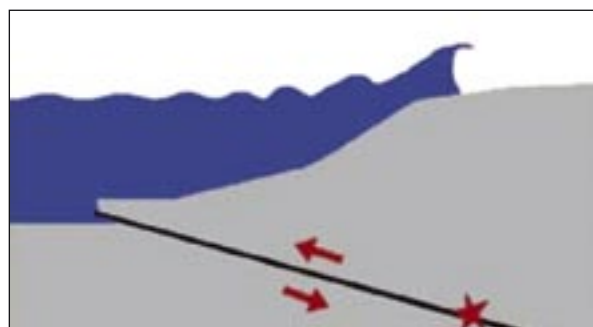
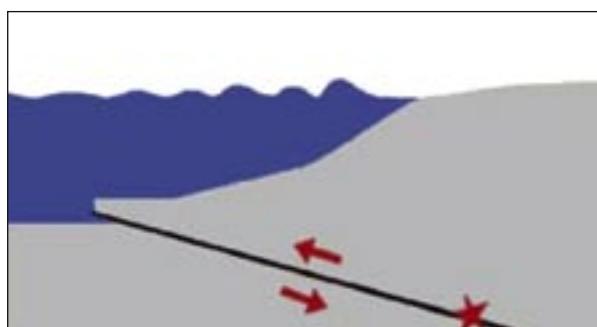
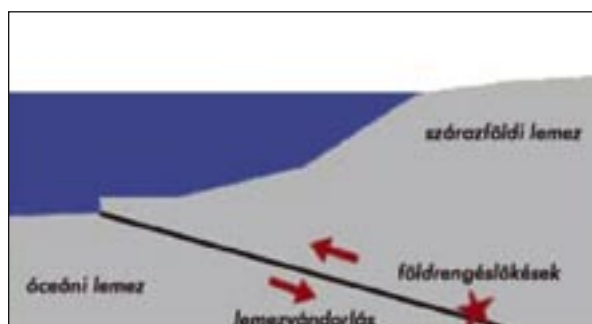
A KATASZTRÓFA LEHETSÉGES KIVÁLTÓ OKAI, LEFOLYÁSA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A rész

Pápua Új-Guinea északi partjain július 17-én másfél ezer ember pusztult el településtül, s kétezren tűntek el a három hullámban rájuk törő modern kori vízözönben. De vajon volt-e lehetőség a tragédia megelőzésére? S miféle téveszmék élnek a szökőárral kapcsolatban?

A katasztrófát egy szökőár okozta, japán elnevezése alapján a cunami (cu: óriás, nami: hullám). Ezt tenger alatti földrengések és vulkánkitörések okozhatják, mégpedig oly módon, hogy a felszabaduló gigászi erők hatására a tenger aljzatában – rendszerint egy-egy törési sík mentén – óriási tömegáthelyeződés megy végbe. A megbomlott egyensúly következtében a terület fölött gyűrű alakú hullám keletkezik, amely aztán nagy sebességgel terjed tova. A nyílt óceánon az esetek többségében mindössze 1-2 méteres hullámok akár 800–850 kilométert is befuthatnak óránként, s ilyenformán a nagyobbak 15–20 óra alatt akár az egész Csendes-óceánt átszelhetik! Ugyanakkor a hullámhosszuk is igen nagy, ami gyakran azzal jár együtt, hogy a széles hátú hullám – szerencsére – észrevétlenül rohan el az útjába kerülő hajók alatt.

A cunami születésének a „filmje“

A víz mélységének csökkenésével mérséklődik a hullám sebessége is (a terjedési sebesség a vízmélység négyzetgyökével arányos), és a folyamat utolsó szakaszaként – mindig közel a parthoz – kialakul az a jelenség, amely rettegett ellensége a partvidékek lakosságának. Ilyenkor az addig veszélytelen hullámnak a tengerfenékkal érintkező része a hirtelen megnövekvő súrlódás miatt lelassul, belső egyensúlya megbomlik, aszimmetrikussá válik, a parton állók pedig szemben találják magukat a félelmetesen morajló, dübörgő vízfalal, amely a maga előtt sodort vízpárától szinte forrni látszik. A cunamik mérete igen változó, attól függően, hogy mekkora volt a kiindulási magasságuk, mekkora utat tettek meg, és milyenek a partvonal geomorfológiai adottságai. Azokon a helyeken emelkednek a legmagasabbra, ahol természetes hullámcsapdaként működnek. Ilyenek a szűk öblök, a tengerszorosok vagy a folyótorkolatok. Széles, sziklás öblökben, különösen ahol természetes hullámtörőként működő zátonyok és szigetek vannak, a szökőárhullámok gyorsan elemésztk erejüket, s nyomukban többnyire csak az észlelhető, hogy a víz szintje az áradásra jellemzően emelkedik. A feljegyzések szerint az eddigi legnagyobb tengerrengés által keltett hullámot a Kamcsatka-félsziget déli részén található Lopatka-foknál észlelték. Mivel ez még 1737-ben történt, a legnagyobb – 63 méteres – hullám magassági adatát némi óvatossággal kell kezelnünk!

AMIKOR MEGLÓDUL A TENGER

20/2B

A KATASZTRÓFA LEHETSÉGES KIVÁLTÓ OKAI, LEFOLYÁSA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

B rész

Hadihajókkal is kikezd

A szökőárak pusztítása összetett folyamat, s egy sajátos forgatókönyv szerint működik. Az első csapást a parti létesítményekre az óriáshullám előtt képződő, heves léglökésként fellépő összenyomódott légpárna méri, azt pedig az őt keltő hullám követi. Ez szinte minden, a kőnél puhább anyagú létesítményt elsöpör, ami az útjába akad.

De nemcsak a betörő hullámmal pusztít, hanem a visszafelé zúduló víz is, minden mozdíthatót magával rántva. A szökőárak a hollywoodi katasztrófafilmek grandiózus trükksorozatait messze túlszárnyalva elképesztő erő kifejtésre képesek. A történelem egyik legnagyobb vulkánkitörése 1883 nyarán következett be. Az ezt követő szökőárak közül a legnagyobbik elragadta a Berouw nevű holland hadihajót, s azt aztán a kataklizma elmúltával 9 méterrel a tengerszint felett, a parttól csaknem 3 kilométerre találták meg. Ezenkívül az útvonalán néhol 35-37 méter magasra szökő hullám még mintegy ötezer egyéb vízi járművet is elpusztított, és több mint harminchatezer embert ragadott hullámsírba Jáva és Szumátra partjain. (A Pápua Új-Guineát sújtó mostani tengerrengés hullámai a híradások szerint ennek a magasságnak a harmadát sem érték el.)

Egy-egy nagyobb rengéshez több egymást követő cunami is társulhat, és az a téveszme, hogy az első a legpusztítóbb, könnyen végzetessé válhat az óvatlanok számára. Ráadásul a hullámok egymás hatását fel is erősíthetik, de akár ki is olthatják. Így az egymást követő hullámok viszonya szintén megszabja a rombolás mértékét. Az elmúlt 2500 évben a följegyzett nagy pusztítással járó szeizmikus szökőárak száma nem érte el a háromszázhetvenet. Ez a szám is mutatja, hogy még a legnagyobb földrengések is csak ritkán járnak együtt szökőárral. Ennek az oka az, hogy a cunamik kialakulásához szükséges hirtelen és nagyméretű tömegáthelyeződések, meg az ezzel járó térfogatváltozások – szerencsére – csak néhány földrengést kísérnek.

Földrengés nélkül is jöhet

Az ilyen elmozdulások méretét jól példázza az 1923. évi tokiói rengés, amelynek következtében mintegy száznegyvenezer ember (!) halt meg – jobbára a cunamik miatt. E tragikus eseményeket megelőzően a Sagami-öbölben rendkívüli változások mentek végbe a tengeralfjzatban. Bizonyos területeken a 100 métert is jócskán meghaladó szintemelkedéseket és -süllyedéseket észleltek (a legnagyobb mértékű elérte a 400 métert). Az ilyen hatalmas kéregdeformációk – különösen ha robbanásszerű gyorsasággal mennek végbe – szükségképpen tengerrengési hullámok kialakulására vezetnek. Így nem véletlen, hogy a szökőárak a tektonikailag (a lemezmozgások szempontjából) aktív területekhez kötődnek, akár csak az őket keltő földrengések és vulkánkitörések is zömükben ezekben a régiókban összpontosulnak.

A Pacifikum peremterületei az aktív szubdukciós lemezhatárok mentén épp ebbe a kategóriába tartoznak. Ez a helyzet Új-Guineában is, kivált annak északi partjai mentén, ahol a mostani tragédia történt. A csendes-óceáni lemez több helyen is az őt övező szárazföldi lemezek alá bukik. E régiók jellemzői a nagy fészekmélységű rengések, de nagy számmal fordulnak elő – 0–70 kilométeres mélységig terjedő – sekély hipocentrumú földrengések is. A cunamik többsége ezekkel függ össze! A szökőárak nemcsak szeizmikus eredetűek lehetnek. Nagyméretű tenger alatti csuszamlások szintén előidézhetik őket, bár ezek létrejöttében gyakran megint csak a földrengés az ok. Egyedi példa az alaszakai Lituya-öböl természeti katasztrófája. Egy földrengést követően 1958-ban csaknem 100 millió tonnás sziklatömeg zúdult majd 1 kilométernyi magasságból a szűk szájú, ámde igen mély öbölbe. A pusztítás mértéke megdöbbentő volt. Az átellenes oldalon a hullám 522 méter magasra csapott fel, majd még néhányszor ide-oda verődött, mígnem lassan elcsendesült. Hatására a talaj nagy területen az alapközetig lepusztult, és a vízár az egész táj képét átrajzolta.

AMIKOR MEGLÓDUL A TENGER

20/2C

A KATASZTRÓFA LEHETSÉGES KIVÁLTÓ OKAI, LEFOLYÁSA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

C rész

Vaklármat ne!

A veszélyeztetett térségekben előrejelző-rendszer működik, immáron több mint fél évszázados múlttal. A második világháború után adva voltak a hatékony riasztás alapfeltételei, s már csak egy gyilkos erejű cunami kellett, hogy cselekvésre serkentse a hatóságokat. Aztán ez 1946. április 1-jén meg is érkezett az Aleuti-szigetek térségéből, igencsak meglepve a hawaiiakat. Ezután az Amerikai Egyesült Államok csendes-óceáni katonai meteorológiai szolgálata kapta feladatul, hogy kiépítse és működtesse az előrejelzési rendszert. Hamarosan a japán és a szovjet rendszerek is létrejöttek. A japánok később szorosán összekapcsolták tevékenységüket a honolulu-i központéval, az akkori Szovjetunió viszont csak lassabban közeledett.

A rendszerek mai működésének hatékonyságát az együttműködésen kívül a megfigyelőpontok bővülése is segítette, s a műholdak is bekapcsolódtak e munkába. De önmagában még ez is kevés: riadótervekre szintén szükség van, s ezeket a lakossággal jól be kell gyakoroltatni. Az ilyesfajta előrejelzések nagy körültekintést igényelnek. Vakriasztás esetén nagy anyagi károk keletkeznek, nem beszélve arról a még nagyobb veszélyről, hogy megrendülhet a lakosságnak az előrejelzésekbe vetett bizalma.

A mostani szökőár idején az volt a probléma, hogy a figyelőszolgálat szakemberei ugyan észlelték a tengerrengést, de azt kisebbnek ítélték meg a valóságosnál, s emiatt fölöslegesen tartották a riasztást. Amikor rájöttek a tévedésükre, már késő volt!

A szökőárak gyakran maguk is előre jelzik jöttüket, mégpedig azzal, hogy a tenger olyankor rövid idő alatt nagymértékben visszahúzódik. Ez éjszaka úgy érzékelhető, hogy a hátráló óceán állandó morajlása helyett néma, halotti csendet hagy maga után. Ilyenkor, ha a hullámok messzebről érkeznek, az embereknek 15-30 percük van a menekülésre, s ez még elegendő arra, hogy elérjék valamelyik közeli dombot. Sokan ezt nem tudván, a partra siettek, hogy összegyűjtsék a fövenyen rekedt halakat, megfosztva magukat az életben maradásnak szinte minden esélyétől.

Ha az epicentrum közel van, már ez a jelenség sem segíthet. Éppen ezért bizonyos települések irányítói megfontolt várostervezéssel előzik meg a katasztrófát: a lakónegyedeket a parttól távolabb, magasabb térszínre telepítik. A kaliforniai Crescent City tengerparti területeit az 1964. évi alaszcai cunami nagyrészt elpusztította. A város e részén ma egy park terül el.

Cunamiálló fasor

A kikötővárosok, halászfalvak, üdülőközpontok esetében más megoldás keresendő! Az egyik hatékony, ám igen költséges lehetőség: hullámtörőket kell építeni a parttól távolabb, nagyobb vízmélységben. Széles fasávok part menti telepítésével szintén enyhíthető a baj. A sűrűn álló és idősebb fák alkotta élőfal képes megfogni a hullámokat. Ez nem jár nagy

anyagi ráfordítással, csak némi helyet vesz el újabb luxusszállók elől, és, persze, időbe telik, amíg e fasorok „cunamiálló”-vá válnak.

A mi földrészünkön is okoztak tragédiákat a szökőárak. Különösen súlyos volt az, amelyik 1755-ben a lisszaboni földrengést kísérte, a város gyönyörű barokk palotáit jórészt mind elmosva.

Ennél is tragikusabb következményekkel járt a Thíra vulkáni kúpjának összeomlását kísérő szökőár. Ez valószínűleg a történelmi idők legnagyobb természeti katasztrófája volt, pusztulásba döntve a kora ókor egyik legragyogóbb civilizációját, a mínoszit.

(Fekete István: Amikor meglódul a tenger

<http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/1998/9832/cunami/cunami.html>)

AMIKOR MEGLÓDUL A TENGER

20/2D

A KATASZTRÓFA LEHETSÉGES KIVÁLTÓ OKAI, LEFOLYÁSA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

D rész

A radarműholdak rögzítették a cunami magasságát

A december 26-ai délkelet-ázsiai nagyerejű földrengés idején az Indiai-óceán felett tartózkodó radarműholdak rögzítették a szökőár magasságát a mélyvízben. A mérések óriási jelentőségűek, mivel a cunamik keletkezéséről ilyen jellegű adatok korábban nem álltak a kutatók rendelkezésére. Az amerikai-francia TOPEX/Poseidon és a Jason-1 műholdak december 26-án két órával az indonéz partok közelében bekövetkezett nagyerejű földrengés után a Bengáli-öböl felett haladtak át. A szökőár első hullámai ekkor érték el Sri Lankát és az indiai Andaman és Nicobar-szigeteket. A műholdak azonban nem a parti területeket figyelték, hanem nyolc percen keresztül, 3000 kilométer hosszan az Indiai-óceán vízszintjét vizsgálták radarberendezéseik segítségével. Így a műholdak a Bengáli-öbölt elérő szökőárról egyedülálló, folyamatos adatsorral szolgáltak. Összehasonlításképpen: a cunami jelzőrendszerek, „cunaméterek”, amelyek a Csendes-óceánon már megtalálhatók, az Indiai-óceánon pedig a jövőben tervezik felállításukat, elszórtan lebegő műszerek, csak egymástól viszonylag nagy távolságban lévő, elszórt pontokon képesek a szökőárt előre jelezni. Ezzel szemben a radarberendezések a szökőárról folyamatában is képesek adatokkal szolgálatni.

A műholdak adatai szerint a legnagyobb földrengés által kiváltott két vízfal 500-800 kilométer távolságban követte egymást. A nyílt óceánon hullámaik legfeljebb 50 centiméterrel emelkedtek a víz szintje felé. Bár a cunami a felszínen rejtőzködik, radarberendezésekkel megállapítható pontos magasságuk: a vízfal december 26-án az óceán 4000 méter mélységébe is leért. Több ezer kilométer megtétele után, a partmenti sekély vizekbe érve ez a vízfal kiemelkedett, és csaknem tíz méter magas hullámokkal csapott le a partra. A műholdak a két nagy vízfaltól 100-200 kilométer távolságban kisebb hullámokat is megfigyeltek. Összehasonlításképpen, nagy viharok esetében a hullámfalak legfeljebb 10 méter mélységig hatolnak le, azaz csak az óceán felszínközeli vizei érintettek a hullámzásban. A hullámfalak ilyenkor néhány száz méter távolságban követik egymást. A cunamik ereje tehát több ezer nagy viharéval egyenértékű. És bár az óceánokon rendkívül rejtőzködve száguldanak, sebességük eléri egy sugárhajtású repülőgép sebességét. A kutatók remélik, hogy a megfigyelések segítenek a cunami előrejelző rendszerek finomításában. A cél, hogy miután a szeizmométerek megállapították a földrengés erejét és epicentrumát, a cunami-modellek képesek legyenek meghatározni, hogy hol, mikor és milyen magasságú hullámokkal csap le a szökőár a partok mentén.

A számításban természetesen a legfontosabb adat, hogy az óceánokon milyen mélységig ér le a vízfal – ezért óriási jelentőségű, hogy a december 26-ai katasztrófában a radarműholdaknak ezt az adatot sikerült rögzíteniük. A vízfal magasságának ismeretében pedig idejében lehet riasztani a part mentén élőket.

2005. január. 10.

Új szigetek keletkeztek az Indiai-óceánon

A december 26-ai földrengés és az azt követő cunami átrajzolta az Indiai-óceán térképét. Egyes szigetek el- vagy lepusztultak, mások újonnan keletkeztek. Különösen Indonézia térségében figyelhetők meg ezek a jelenségek. A mozgások átrajzolták az óceán fenekét is, ezáltal veszélyeztetve az eddigi hajózási útvonalakat. Egyes hírek szerint a tengersizorokban az eddig ezer méteres vagy annál is nagyobb mélységű részek a földrengés és a cunami következtében feltöltődtek, és immár mindössze 30 méteres is lehet a mélységük. Mindez a nagyobb hajók számára túl sekély, tehát módosítani kell az eddigi navigációjukat a tengereken – írja a National Geographic.com. A cunami és a földmozgás megváltoztatta Délkelet-Ázsia partvidékét is. Egyes területeket elmosott a szökőár, másokat a földrengés változtatott meg. A földrajztudósok most műholdakról és kutatóhajókról próbálják meg feltérképezni a változásokat.

A legsűrűbben lakott vidéket pusztította a cunami

A Michigani Állami Egyetemen például David Skole és csoportja próbálja tisztázni a változásokat, műholdas eszközöket bevetve. Ők elsősorban Indonézia Aceh tartományát vizsgálják. Itt erőteljesen változott a partvidék vonala és az óceán partközeli szerkezete egyaránt. A tudósok szerint nem pusztult el a tartomány teljes partvidéke, hanem annak 4-500 négyzetkilométeres részét tarolta le a szökőár. Am éppen a legsúlyosabban érintett partszakaszokon tömörült a helybéli lakosság legnagyobb része. Sajnos, az emberek ott éltek, ahol a legpusztítóbbnak bizonyult a szökőár. Skole szerint Indonézia e vidékén figyelhetők meg az új szigetek is, amelyek korábban összeköttetésben álltak a partvidékkel, de a korábbi félszigeteket a szárazföldhöz kapcsoló földnyelvek időközben eltűntek.

Nehezebb a hajózás

Az amerikai National Geospatial-Intelligence Agency (NGA) szintén műholdas eszközökkel vizsgálja a térséget. Az NGA adatai szerint a régió térképei immár használhatatlanná váltak, legalábbis egyes körzetekben. Az NGA nem elsősorban az új szigetek keletkezését tartja érdekesnek, hanem a meglévők pusztulását. Az NGA szakértője, Chris Andreasen szerint a szigetekről eltűnt anyag alighanem a tengersizorokban, csatornában és olyan területeken halmozódhatott fel, amelyek éppen a hajók által leggyakrabban használt útvonalakon vannak. A hajózást segítő berendezések is komolyan sérültek a földrengés miatt. A Malakka-szoros északi bejáratánál például két világítótorony vált működésképtelenné, s közülük az egyik egy GPS-átjátszóállomás helye is volt, vagyis mind a hagyományos, mind pedig a modern tengeri tájékozódás megnehezedett a térségben. Bóják, és más rögzített navigációs berendezések is megsemmisültek Dél-Ázsiában a katasztrófa miatt, ami tovább bonyolítja a hajóskapitányok feladatát. Mindemellett hajóroncsok, törmelék és más hulladék nehezíti a közlekedést a régióban. A délkelet-ázsiai hatóságoknak nem áll rendelkezésükre megfelelő eszközrendszer a károk felméréséhez. Sri Lankának például amerikai források szerint mindössze egyetlen kutatóhajója volt, de ez is megsemmisült a cunami miatt. A hidrográfiai hivatal épülete pedig megsérült a katasztrófa következtében.

Az amerikai haditengerészet méri fel a térséget

Mindezek hatására az amerikai haditengerészet partkutatással foglalkozó hajója, a John McDonnell várhatóan január 14-én érkezik a Malakka-szoros környékére. A hajó többek között hidrográfiai szonárral is fel van szerelve, így a víz alatti felszíni változások is észlelhetők lesznek, legalábbis 3-80 méteres mélységig. (A szonár hanghullámokat bocsát ki, s azok visszaverődéséből lehet következtetni a tengerfenék szerkezetére.) A John McDonnell feladata lesz a csatornák és kikötők feltérképezése, a korábbi adatok megváltozott valósághoz való igazítása. Erre azért lenne igen nagy szükség, mert a Malakka-

szorosban egyes területeken meglepően sekélyé vált a tengerfenék: ott, ahol korábban ezerméteres mélységeket mértek, mostanra a – meg nem erősített – hírek szerint 30 méterre csökkent a vízoszlop magassága a felszíntől! Ez a nagy kereskedelmi hajók számára járhatatlanná tenné a világ egyik legforgalmasabb tengerszorosát, a Malakkát. A szakértők hangsúlyozzák azonban, hogy a végleges helyzetfelmérés évekig, sőt évtizedekig is eltarthat, a környék részben megsemmisült kikötői pedig alighanem hosszú hónapokig üzemképtelenek lesznek.

(Szegő Iván Miklós 2005. január. 13.)

KÁRFELMÉRÉS

20/3 FELADATLAP

Készítsetek táblázatot a katasztrófa által okozott lehetséges károkról!

	Elsődleges károk	Napokon belül	Heteken belül	Hosszú távon
Emberi élet				
Sebesülések				
Épületek				
Utak				
Infrastruktúra				

SZAKÉRTŐI TÁBLÁZAT

20/4

FELADATLAP

Készítsetek táblázatot a katasztrófa által okozott lehetséges károkról! Akkor használjátok ezt a táblázatot, ha az A, B, D és C területek felmérésére új szakértői csoportok jönnek létre! Természetesen minden csoportnak csak a saját táblázatát kell kitöltenie!

A

	Elsődleges károk	Napokon belül	Heteken belül	Hosszú távon
Emberi élet				
Sebesülések				

B

	Elsődleges károk	Napokon belül	Heteken belül	Hosszú távon
Épületek				

C

	Elsődleges károk	Napokon belül	Heteken belül	Hosszú távon
Épületek				

D

	Elsődleges károk	Napokon belül	Heteken belül	Hosszú távon
Infrastruktúra				

MEGELŐZÉS, KÁRELHÁRÍTÁS

20/5

FELADATLAP

A táblázatok és a jegyzőkönyv által felvázolt lehetséges veszélyhelyzetek figyelembevételével tervezzétek meg az elkövetkezendő napok teendőit! Hogyan lehet elhárítani a károkat? Hogyan lehet megelőzni a további következményeket?

Szünetelő szolgáltatások	Azonnali következmény	Elhárítás módja	Ki tudja végrehajtani?	Hosszú távú következmény	Megelőzés módja	Ki tudja végrehajtani?
Vízellátás						
Áramellátás						
Távfűtés						
Gázellátás						
Közúti szállítás						
Üzletek, boltok						

BESZÁMOLÓK A SZÖKŐÁRRÓL

20/6A

A rész

Világ Kép

<http://www.hirado.hu/cikk.php?id=17290>

Cunami

2005. január 14. 12:34

A közel-keleti fejlemények az elmúlt napokban a második helyre szorították a Dél-Ázsiából érkező híreket. Ám 2004 fekete karácsonyára még hosszú ideig emlékezni fog a világ. A több mint 150 ezer ember életét kioltó természeti csapás példa nélküli nemzetközi összefogást indított el. De vajon tudjuk-e, hogyan kell segíteni? Kormányok, civil csoportok és magánemberek már több milliárd dollárnyi segítséget ajánlottak fel a katasztrófa sújtotta országoknak. A kérdés most már az, mikor és milyen formában jut el az adomány a rászorulókhöz.

Pusztulás és teljes káosz – ezt hagyta maga után a dél-ázsiai térségen végigzúduló hatalmas szökőár. A legnagyobb károkat elszenvedő indonéziai Aceh tartományban még mindig legalább ötvenezer temetetlen holttest hever a romok között és a trópusi mocsárrá változott földeken. A halálos áldozatok száma meghaladja a 155 ezret. A tényleges emberveszteség valószínűleg ennél sokkal nagyobb lehet, hiszen egyes területekre még el sem jutottak a romeltakarító brigádok és a mentőalakulatok, ráadásul több ezren lehetnek azok, akiket nyomtalanul elsodort az ár. A sebesültek száma meghaladja a félmilliót, és legalább 5 millióan szorulnak azonnali segítségre.

Az ENSZ becslése szerint jelenleg csaknem kétmillió ember nem jut élelemhez és ivóvízhez a katasztrófa sújtotta övezetben, és legalább öt millióan maradtak fedél nélkül. Még mindig rengeteg az ellátatlan sebesült.

A szinte azonnal a helyszínre érkező segélyszervezeteket hamarosan követték a politikusok is. Abban mindenki egyetértett, hogy a mostanihoz fogható tragédiával még nem találkoztak. Kofi Annan viszont arra is felhívta a figyelmet, hogy nem szabad megfeledkezni az ENSZ-zsargonban „árva katasztrófának” nevezett eseményekről sem, amelyek szintén humanitárius katasztrófával fenyegetnek, csak épp nem szerepelnek nap mint nap a tévéműsorokban. Az amerikai külügyminiszter arra kérte a nemzetközi közösséget, hogy a segélyeket a cunami-pusztította országok szükségleteihez igazítsa, és ne feledkezzen meg a Föld többi, szintén szücséget szenvedő területéről sem.

COLIN POWELL amerikai külügyminiszter: – 12 országot sújtott ez a borzasztó katasztrófa, óriási területek pusztultak el teljes egészében. A nemzetközi közösség általam eddig soha nem tapasztalt mértékben sietett a szerencsétlenül jártak segítségére, hogy újjáépítse otthonaikat, iskoláikat, üzleteiket, hogy újra kezdhessék az életüket. Mindez azt mutatja, hogy a világból még nem halt ki a segítőkészség és a szolidaritás. Bizonyíték erre az elképesztő mennyiségű segély és adomány, amelyet a tragédia hírére az emberek és kormányok felajánlottak.

Mivel a szökőár elmosta az utakat és a hidakat, a leginkább rászoruló, ám megközelíthetetlen területekre, Srí Lanka keleti partvidékére és Indonézia Aceh tartományába csak he-

likopterekkel lehet eljuttatni a segélyeket. Több ország romeltakarításra alkalmas munkagépeket is küldött, hogy segítse az adományok célba juttatását. A helyi hatóságok szerint kételtű járművekre és légi irányítási központokra is nagy szükség lenne. Amíg a nehézségek megérkeznek, addig ebben a térségben a vietnami háború óta legnagyobb akcióját végrehajtó amerikai hadsereg helikopterei szállítják az élelmiszert és a vizet az elszigetelt települések lakóinak. A szegényes helyi infrastruktúra és a szinte működésképtelen közigazgatás nemcsak az újjáépítés megindítását nehezíti, hanem az érkező segélyek ésszerű felhasználását is. Ráadásul sok esetben azt sem tudni, hogy az adomány készpénz vagy áru, és hogy a pénzösszeget az azonnali mentésre, vagy pedig a hosszabb távú újjáépítésre szánták.

Mindenestre a jakartai csúcstalálkozóhoz köszönhetően most már mintegy 4 milliárd dollárnyi segélyösszeg elosztásáról kell gondoskodni. Az amerikai kormányzat az ígért 350 millió dollárból eddig csak 50 milliót utalt át, mivel nem akar más válságövezeteket megfosztani az adománytól. Az ENSZ főtitkára szerint viszont életbevágó, hogy a felajánlások ténylegesen és gyorsan jelenjenek meg a térségben, mégpedig készpénzben.

A legtöbb pénzt, félmilliárd dollárt, Japán ajánlotta fel. Kína 83 millió dollárt adott. A Nagy-Britanniát képviselő Jack Straw a 175 millió font mellé egy új Marshall-terv ötletét hozta magával, amelynek célja a fejlődő világ megsegítése. A tanácskozás egyik legnagyobb eredménye, hogy Yudoyono indonéz elnök bejelentette, a környező országokkal együtt katasztrófa-előrejelző rendszert hoznak létre az Indiai-óceánon. Az Európai Unió által folyósítandó segélyek az egyes államok egyéni támogatásával együtt elérik a másfél milliárd eurót. A fejlett országok közt szinte felajánlási verseny alakult ki az utóbbi napokban, egyelőre kevés kézzelfogható, azaz készpénzben megnyilvánuló eredménnyel. Többen attól tartanak, az ígéret szép szó marad most is, ahogy az afganisztáni újjáépítés vagy épp az iráni földrengést követő rekonstrukció esetében. Az ENSZ-nek is kijutott a kritikából.

KOFI ANNAN ENSZ-főtitkár: – Azt hiszem, méltánytalanság azt állítani, hogy lassan reagáltunk. Olyan gyorsan mozdultunk, ahogy csak lehet, de meg kell érteniük, hogy az ENSZ csak annyira erős, amennyire a tagjai azok. Lehetőségeinket a tagállamok segítőkészsége szabja meg. Saját eszközeink csekélyek. A kormányokra kell támaszkodnunk. Az Egyesült Államok és más országok logisztikai támogatása nélkül cselekvésképtelenek lennénk, és nélkülük tényleg csak kullognánk az események mögött.

A szökőárnak több tízezer gyermek is áldozatul esett. Több mint 100 ezer kiskorú vesztette el mindkét szülőjét. Az ENSZ gyermekvédelmi szervezete szerint a gyermekkereskedő bandák máris munkához láttak. A sátozó táborokban uralkodó szörnyű higiéniai viszonyok közepette minden adott a járványok kialakulásához. Kérdés, hogy a halottak ezrei és a több millió tönkretett élet ráébreszti-e a fejlett országokat arra, hogy hosszú távú beruházásokra van szükség – vagy megint az történik, ami eddig mindig: a nagy összegű, rövid távra szóló segítség után a világ egyszer csak elfordítja a fejét...

– Együtt néztük az összeállítást dr. Padma Gannoruwával, aki Srí Lanka tiszteletbeli konzulja is Magyarországon. Jó estét kívánok! Ön napi kapcsolatban áll a colombói kormánnyal, mik a legfrissebb adatok, az áldozatok számáról van-e új adat, lehet-e tudni például, hogy körülbelül mekkora kárt okozott a szökőár a Srí Lanka-i gazdaságnak?

– Srí Lankán 30 ezer ember meghalt, és a kár durván kifejezve körülbelül 1,5 milliárd dollár, amit igazából nem is lehet felmérni, csak ilyen durván tudják kalkulálni. Körülbelül tízezer halásznak nincs halászhajója és nincs hálója, és körülbelül egymillió embernek nincs fedele, és körülbelül százezer gyerek maradt árván. Nemcsak lakások nincsenek, az embereknek nincsenek állásai, iskolák nincsenek, több mint hetven iskola tönkrement, több mint tizenhat kórház tönkrement, és azonkívül rengeteg halászkikötő és nagy kikötő tönkrement.

– A szökőár az északi területeket is sújtotta, azokat a területeket, amelyek a tamil lázadók ellenőrzése alatt vannak. Az első hírek még arról szóltak, hogy talán ez a példa nélküli ka-

tasztrófa furcsamód összebékíti a tamil lázadókat a szingaléz kormánnyal. Aztán később hallottunk olyan híreket is, hogy panaszkodtak a kormányra, hogy nem segíti őket eléggé, hogy ők hátrányosan érzik magukat ebben a helyzetben. Mi ebből az igazság?

– Ugye az egész világ ismeri a terroristákat most már. Egy terrorista csoport nem fog korrektül nyilatkozni, őknek az a dolguk, hogy politikai tőkét faragjanak belőle. De annak ellenére ők eléggé elgyengültek ezzel a katasztrófával, ugyanis...

– Mit jelent az, hogy elgyengültek?

– Egyrészt több mint tizenötezer halt meg ezen a területen, és nagyon sok embernek nincs háza, de egyébként azóta a vezetőjük már nem jelentkezik sehol, úgyhogy egyes források szerint – éppen a mai forrás szerint – meghalt ebben a katasztrófában. Egyébként a tamil tigrisek három évvel ezelőtt letették a fegyvereket. Most abban a folyamatban vagyunk, hogy béketárgyalások vannak, ebben két közvetítő van: Norvégia és Japán. És hála Istennek pont most Srí Lankán több mint hatvan országnak vagy az orvosai, vagy csapatai vannak, többek között amerikai csapatok is vannak Srí Lankán és sok hadihajó is van a környékén. Pontosan két amerikai hadihajó is van, amely segíteni jött. A kormánypártiak békülni akarnak még a szélsőséges csoportokkal is, például a Srí Lanka-i államelnökaszony adoptált egy tamil gyereket, árva gyereket.

– Akkor térjünk még egy pillanatig vissza a segélyekhez. Mi az, amire leginkább szükség van most első lépésben az újjáépítéskor?

– Egyrészt Srí Lankán most elég sok gyógyszer van és elég sok orvos van. És egyébként nagyon sok élelmiszert is kapott Srí Lanka és ivóvizet is. Most az újjáépítésnél inkább a házépítés a legfontosabb, 171 ezer ház teljesen eltűnt. És a kormánynak az a célja, hogy 80 ezer házat építsen.

– Dr. Padma Gannoruwa, köszönöm a beszélgetést!

Az Európai Unió országai bőkezűen adakoznak a szökőár sújtotta államok javára. A közösség kormánya ugyanakkor a segélyakciók összehangolását sürgeti.

BESZÁMOLÓK A SZÖKŐÁRRÓL

20/6B

B rész

Magyar segítség Sri Lankán

Felhívás a katasztrófa miatt árván maradt gyerekek megsegítésére

Megérkeztek a magyar segélycsoportok.

A Baptista Szeretetszolgálat ismét meghirdeti a jelképes „Fogadj örökbe” akciót, mert nagyon sok gyerek szorul segítségre a katasztrófa sújtotta területeken.

A karitatív szervezetek öttagú csapata Colombóban várja be a kedden este elindult tíztagú orvos csoportot. Az ENSZ helyi megbízottjának kérésére együtt fognak – várhatóan kora délután - felszállni egy helikopterre, ami a táborhelyükhöz viszi őket.

Szenczy Sándor, a Baptista Szeretetszolgálat vezetője elmondta: kinti munkatársaik azt az információt kapták, hogy csakúgy, mint tavaly ilyenkor Iránban, most is talán a legnagyobb bajban a gyerekek vannak. Rengetegen maradtak szülők nélkül, és nagy hiány mutatkozik az ellátásukban is. Tápszerekre, nekik szükséges felszerelésekre lenne szükség.

A Srí Lanka-i Magyar Baráti Társaság ottani képviselője is hosszú távú segítséget kért, ezért a Baptista Szeretetszolgálat ismét meghirdeti egyéves jelképes „Fogadj örökbe” programját, amelyben az adományozók havi háromezer forinttal támogathatnak egy-egy rászoruló gyermeket.

A program ötletét nagy örömmel vették a helyiek is. Szenczy Sándor a következő budapesti telefonszámokat adta meg: 302-2929, 354-0779, 354-0780. Internetcím:

www.fogadjorokbe.hu.

Megérkeztek a magyar segélycsoportok

Elsőként a magyar karitatív szervezetek öttagú egysége, majd a magyar kormány segélyszállítmánya az orvos csoporttal érkezett meg Srí Lanka fővárosába, Colombóba. A segítőkkel együtt utaznak tovább az ország északkeleti részébe, ahol egy magyar tábort építenek.

– A repülőtéren a katasztrófa nyomai igazából nem érzékelhetőek, illetve csak abból, hogy folyamatosan jönnek a segélyszállítmányok – mondta a Magyar Rádiónak Pavelcze László, a Magyar Speciális Mentők vezetője. Nagyon meleg, párás az idő, sajnos ezáltal növekszik a járványveszély.

– Utazás közben kaptak-e új információkat azokról a körülményekről, amelyek majd fogadják önöket a helyszínen?

– Folyamatosan kaptunk információkat. Komplettnak, illetve különböző járműveket vitt el a víz, tele utasokkal, ezek kiemelése is folyamatban van.

– Hogyan tovább? Tudnak-e most valamennyit pihenni, hiszen maratonira sikerült ez az út.

– A repülőgépen pihentünk, most már a munka kezdődik. Elkezdjük szervezni, hogy hol, milyen formában, mire van szükség, illetve nekünk is fel kell mérni, hogy milyen területen, milyen határfokkal tudunk segíteni.

(Benkő Andrea, Magyar Rádió, www.radio.hu
<http://www.fogadjorokbe.hu/report.php?id=23>
Magyar Baptista Szeretetszolgálat)

BESZÁMOLÓK A SZÖKŐÁRRÓL

20/6C

C rész

Felhívás Délkelet-Ázsia megsegítésére

Újjáépítési jeggyel is segíthet

A sziget belső részeire menekült gyermekek szerény körülmények között tanulnak udvarokon, ponyvák alatt

Az Ökumenikus Segélyszervezet most induló adománygyűjtő akciójával az újjáépítésre is szeretne koncentrálni. A helyszíni felmérések alapján, Srí Lankán egy család számára szükséges téglafalú lakóház felépítése 250 ezer forintba kerül.

Január 11-én sajtótájékoztató keretében jelentette be új segélyprogramját a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. Ennek keretében 'újjáépítési jegyet' mutatott be. Az új adománygyűjtő akciót több ismert személy is jelenlétével támogatta, mint például Dr. Lévai Anikó jószolgálati nagykövet, Kovács KOKO István 2004/2005. évi jószolgálati nagykövet, Boross Csilla operaénekesnő, Besenyei Péter műrepülő világbajnok, Márta István az Új Színház ügyvezető igazgatója és Szabó Győző színész. A sajtótájékoztató keretében Márta István és az Új Színház társulata és a kapolcsi művészek egy családi ház felépítésének összegét vállalták. A Shell Hungary Rt., az Ökumenikus Segélyszervezet gyémánt fokozatú támogatója 1 250 000 forintot ajánlott fel a délkelet-ázsiai segélyprogram támogatására.

Ha valaki támogatni szeretné a szökőár pusztította terület újjáépítését az a postán található sima csekkeken vagy rózsaszín csekken díjmentesen megteheti, valamint a Segélyszervezet honlapján on-line módon is átutalhatja az összeget.

Az újjáépítési jegyeket a következő címletekben kaphatók:

1 000, 5 000, 10 000, 25 000, 50 000 Ft.

Kérjük, a közlemény rovatba írják be, hogy szökőár – újjáépítési jegy valamint az adóazonosító számukat.

Új segélyprogram

Kiterjeszti tevékenységét a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. Az ACT-International (egyházi háttérű segélyszervezetek szövetsége) partnerszervezeteként elkészítette hosszú távú segélyprogramját. Ennek keretében főként Srí Lankán vállal szerepet a 3 hónapos katasztrófa utáni gyors segítségnyújtásban valamint a 12 hónapos újjáépítési munkálatokban. Ebben lakóházakat, közösségi épületeket felépítése valamint rehabilitációs munkák szerepelnek.

Gyors segítségnyújtás az első 3 hónapban

A gyors segítségnyújtás keretében étel- és higiéniai szerek kerülnek kiosztásra, illetve a Segélyszervezet szerepet vállal ideiglenes szálláshelyek kialakításában, iskoláztatási támogatásban és pszicho-szociális segítségnyújtásban.

A gyors segítségnyújtás célcsoportja: hajléktalanná váltak, rászoruló családok, gyermekek, csonka családok (gyermeküket egyedül nevelő anyák), özvegyek, munkanélkülivé vált családok. Az első három hónap során több mint 17 ezer család vagyis közel 100 ezer ember számára vállaljuk a mindennapi szükségletekkel történő ellátását.

A segélyezett települések Srí Lankán

- Déli partszakasz: Galle, Matara
- Keleti partszakasz: Batticaloa, Thirukovil, Ampara, Trinco, Muttur, Hamabantota
- Északi és félszigeti partszakasz
- Egyéb régiók: Colombo, Kalutara, Wattala, Negambo

<http://www.okumenikus.hu/>

BESZÁMOLÓK A SZÖKŐÁRRÓL

20/6D

D rész

Országos gyűjtés – Segítsünk a szökőár áldozatain!

2005. január 5., szerda 15:44 200 olvasás Egyre több szervezet kéri a lakosságot: segítsék adományaikkal a december 26-i természeti katasztrófa által sújtott délkelet-ázsiai térségben élőket. A világ 162 nemzeti karitás szervezete fogott össze a szökőár áldozatainak megsegítésére.

Egyházi és civil szervezetek kezdeményezték gyűjtést hazánkban. A Magyar Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága a katasztrófa következtében szétszakadt családtagok felkutatására honlapot alakított ki www.icrc.org. címen- tájékoztatott Szarkáné Kövi Márta a szervezet megyei titkára, aki azt is elmondta, hogy a pénzádományokat gyorssegélyként a Nemzeti Vöröskereszten keresztül juttatják el az ázsiai földrengés és szökőár áldozatainak megsegítésére.

A Magyarországi Evangélikus Egyház a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet útján ötmillió forintot juttat a térségben élők megsegítésére. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia tízmillió forint azonnali segéllyel támogatja Srí Lankát és január 9-én vasárnap minden katolikus templomban gyűjtést rendeznek a katasztrófa áldozatainak megsegítésére. A református egyház ebben a hónapban a gyülekezetekben szervez gyűjtést.

Országos gyűjtést indított a világ egyik legnagyobb karitatív szervezete, a Lions mozgalom magyarországi kormányzósága is. Eddig kétezer magyar fogadott örökbe jelképesen srí lankai árvákat. A havi háromezer forint befizetésével – amit egy évig teljesítenek – száz szülő nélkül maradt gyerekről gondoskodhat a Baptista Szeretetszolgálat, amely a www.fogadjorokbe.hu címen várja a felajánlásokat. Az örökbefogadási programhoz márciusig lehet csatlakozni.

A Magyar Posta Rt. is csatlakozott a humanitárius akcióhoz: január 3-ától valamennyi postán díjmentesen lehet adományokat befizetni a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet és az UNICEF Magyar Bizottságának számlájára. Srí Lanka tiszteletbeli konzulja az adományok gyűjtésére bankszámlát nyitott Srí Lanka újjáépítése címmel.

Katolikus Karitás bankszámlaszám: Raiffeisen Bank - 12011148-00124534-00100008

Lions Mozgalom bankszámlaszám: MKB - 10300002-20333522-79973285

Magyar Ökumenikus Segélyszervezet bankszámlaszám: 11705008-20464565

Srí Lanka Újjáépítése bankszámlaszám: HVB Bank - 10918001-00000020-26770013

(Magyar Rádió Nyíregyházi Stúdió – Mogyorós Marianna
http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=120143)

ÉRTÉKELŐ LAP

20/7

Értékeljük az eddig elvégzett munkát! Először próbáljátok meg önállóan végiggondolni és kitölteni a táblázatokat! Ha ezt már mindenki elvégezte a csoportból, beszéljétek meg csoporton belül, hogy kinek mi volt a véleménye az elvégzett munkáról!

Hogyan dolgoztunk együtt?

Ebben a táblázatban 4 kérdést találtok. Mindegyik kérdés alatt 4 lehetséges válasz van. Beszéljétek meg, és minden kérdésnél közösen válasszátok ki és jelöljétek meg azt az egy választ, amelyik a leginkább jellemző a csoportotok munkájára!

Hogy gazdálkodtunk az idővel?			
Nem sikerült jól beosztanunk az időt, nem tudtunk mindent elvégezni.	Nem sikerült jól beosztanunk az időt, a végén kapkodnunk kellett.	Az elején nem figyeltünk az időre eléggé de aztán belejöttünk.	Mindenre jutott idő. Jól osztottuk be.
Voltak-e új ötleteink?			
Nem nagyon voltak új ötleteink, elkezdtuk leírni amit találtunk.	Csak egy embernek voltak jó ötletei, így azokat kezdtük el megvalósítani.	Sok ötletünk volt, nehezen tudtuk eldönteni, hogy melyiket kövessük.	Nagyon sok jó ötletünk volt, és a legjobbakat meg is valósítottuk.
Milyen volt együtt dolgozni?			
Nem volt igazán jó, sokat veszekedtünk.	A vezetőnk irányította a munkát, ő osztotta be, hogy ki mit csináljon.	Néha elvitatkoztuk az időt, de a végén mindig sikerült megegyezni.	Mindenki megtett mindent a sikerért, élveztük a közös munkát.
Elértük-e amit akartunk?			
Nem sikerült mindent elvégeznünk, amit elhatároztunk.	Éppen hogy csak kész lettünk.	Kész lettünk, de egy kicsit jobbat szeretnénk volna csinálni.	Mindent sikerült megcsinálnunk.

Hogy tetszettek Nektek a csoportbemutatók?

Beszéljétek meg, és állítsátok sorrendbe a csoportok bemutatóit aszerint, hogy melyik tetszett nektek a legjobban. Az első helyre azt írjátok, amelyik a legjobban tetszett.

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Tereprendezés I.

Tervek a lakókörnyék barátságosabbá alakítására

LAKÓTELEPI PANELLAKÁS

21/1

A hely, ahol élünk, meghatározza mindennapjaink hangulatát. Aki színes, tágas, jó levegőjű környezetben él, annak minden napja, minden perce örömtelibb, mint aki sivár, egyhangú, lélekölő környezetben kényszerül élni. A városokban, nagyvárosokban százezrek élnek lakótelepeken. A mai lakóparkok tervezői már nagy gondot fordítanak a környezet hangulatosságára, de a 30-40 évvel ezelőtt épült panelrengetegek tervezői nem ügyeltek kellőképpen erre. Ennek következtében ma Magyarországon számos sivár, színtelen és park nélküli lakótelep van.

A most következő foglalkozás keretében közösen gondolkodjatok arról, hogyan tudnak az ott élők változtatni ezen a helyzeten. Milyen ötletekkel tehető szebbé és élhetőbbé a panellakótelepek világa.

Az alábbi szövegek egy ilyen típusú lakótelep külső és belső környezetét mutatják be. A szövegek segítségével gyűjtsétek össze a lakótelep negatív jellemzőit, és beszélgetsek arról, hogyan befolyásolják ezek az ott élők mindennapi életét.

A környezet

Parkok nincsenek, a játszóterek helyenként ugyan fel vannak újítva, de még így is elrettentő állapotban vannak. A tervező hatalmas homokozókat álmódott: ebbe most a kutyák ürítenek; ha fúj a szél, az ablakokon át a lakás lesz tele vele. A lakók – tisztelet a kivételnek – semmire sem vigyáznak: sem az épületen belül, sem azon kívül. A nap minden szakában akad egy örült, aki diszkónak képzelet a lakását, ez a zaj nemcsak a házon belül terjed, de a házak között ide-oda verődve felerősödik. Persze a felújítók is sokan vannak: ahol ilyen sokan laknak, ott mindig történik valami. A szovjet- és NDK (legújabb: kínai) gyártmányú, újkorában is használhatatlan ütvefúrók visítása a normál lakótelepi élethez tartozik: ezekkel a gépekkel kőkemény panelba kifúrni egy legkisebb lyukat is 10 perc – életlen fúrófejjel akár fél óra is... További zajforrások: játszótér, forgalmas utak, „zenemeghajtású diszkóautók”, vasút, környező gyárak, szomszédos épületek tetőventilátorai (lépcsőházanként 3-6, összesen ki tudja, mennyi).

A belső terek

- Helyiségek. A lakórészt szobák és félszobák alkotják, utóbbiak 12 négyzetméternél kisebbek. A belmagasság nyomott, 2,6 m körüli. A tervezők a tárolási felületeket faltól-falig illetve padlótól mennyezetig érő beépített „szekrényekkel” oldották meg. Ezek igazából csak a padló és a mennyezet közé beszorított favázak, ajtóval és furnér polcokkal, nagyon gyenge minőségben. A fürdőszoba tartozéka a lécekre tákoltt tükör és piperepolc: a fali csempék ebben a kompozícióban „megismétlődnek”. A WC és a fürdő a kisebb lakásokban egy légtérben van. Méghozzá úgy, hogy a fürdőkád vagy a mosdó használatához a közvetlenül az ajtóba szerelt WC-n kell átbukdácsolni.
- Belső nyílászárók. A bejárati ajtó betörésvédelemre alkalmatlan: a lakók emiatt minimum 3 zárat, sokszor acélrácsokat szereltetnek fel – tűz esetén ez nagyon hátrányos. A belső ajtók a WC és a fürdő kivételével üvegezettek: ennek a hanggátlása nulla, ráadásul

a folyosón felkapcsolt világítás így a teljes lakásban érvényesül. Az ajtók tokozása és zárja nagyon gyenge: a jól működő ajtó ritka. A műanyaggal bevont fa tokok festhetetlenek. Az ajtók a helyhiány miatt sokszor zavaróan egymásba nyílnak: ezeket a lakók kifordítják, ha nagyon utálják, le is veszik. Amennyiben a központi elszívás éppen nem működik, a szagok a WC ajtó rácsán keresztül a lakótérbe szellőznek.

- **Burkolatok.** A padlóburkolat egyszínű (például mustársárga), gyenge minőségű PVC. Ez alól kivétel a nappali, amely egyszínű, olcsó sötét színű filcborítást kapott. A szobák falai „gyárilag” olcsó papírtapétával burkoltak, a padlóval való találkozásnál hozzá nem illő színű, így-úgy méretre vágott és felragasztott PVC-szegélycsík. A konyha, a fürdő és a WC fehérre meszelt: a konyhában a beépített szekrény munkaasztala felett 3 sorban olcsó fehér színű csempével burkolt. Ugyanez a csempe a fürdőben ismétlődik kb. 1,5m magasságig körben – a burkolás minősége kritikán aluli.
- **Közös használatú helyiségek:** nincsenek. (Ha volt is biciklitároló, az már régen ki van adva bérbe...) A lépcsőház szűk: a liftbe már eleve nem fér be semmilyen bútor, de egy nagyobb darab felcipelése a tizedikre a lépcsőházban is embert próbáló mutatvány (e művelet közben illik hangosan szidni a tervezőt).

Kábelek és kapcsolók

- **Világítás.** A szobákba „gyárilag” nem jár lámpatest; a folyosó egy szakaszon sötét (talán az üvegajtó-logika miatt?); a villanykapcsolók folyosókapcsolása ismeretlen fogalom.
- **Gyengeáram.** A telefonaljzat oda van elhelyezve, ahol a legkevésbé valószínű, hogy használni fogják: a folyosón. A telefonkábel így végig kell, hogy kígyózzon a lakáson. A központi antennával rosszabb a helyzet: mivel az egymás feletti lakások sorban vannak kötve, ezért az új csillagpontos hálózat a lépcsőházban van kihúzva: a bejárati ajtón átjutva szintén lengőkábelként funkcionál. A lakás tartozéka a kaputelefon, amely a főkaput is nyitja, egyben ajtócsengőként is funkcionál – némi áthallással, mert amikor a szomszédhoz csengetnek, akkor is halkán szól. A kaputelefon működése esetleges.
- **A lift kicsi, a működése zajos:** a panel ezt a zajt szerteviszi az egész házban. Az ügynevezett gyűjtővezérlést kispórolták, emiatt egyszerre csak egyfajta utasítást hajt végre (hamar ki lehet tapasztalni, hogy aki folyamatosan nyomja a hívógombot, nagyobb az esélye – hacsak nem teszi feljebb is ugyanezt valaki).

Gondoljátok végig!

1. Milyen zajforrások zavarják a lakótelepen élő emberek életét?
2. Hogyan jellemzi a szöveg a házak közötti szabadtéri állapotokat?
3. Milyen módon mutatkozik meg a lakótelepi lakásokban a tér szűkösége?
4. Milyen módon mutatkozik meg az élettér szűkösége a lakásokon kívül?
5. Milyen jeleit sorolja fel a szöveg a panellakások beltéri egyhangúságának?
6. Milyen egyéb, a szövegben nem szereplő példák sorolhatók fel a lakótelepi külső és belső környezet egyhangúságával kapcsolatban?
7. Melyek azok az épületvillamosági megoldások, amelyek kényelmetlenné teszik a lakók életét?
8. Hogyan lehetett volna elkerülni ezeket?
9. Hogyan lehetne utólag javítani a helyzeten?

PÁLYÁZATI KIÍRÁS

21/2A

Példaváros Városfejlesztési Alapítvány PÁLYÁZATOT HIRDET

Gyerekek – szülők – nagyszülők
címmel
a lakótelepi környezetben élők számára

A pályázat célja olyan környezetszépítő tevékenységek támogatása, amelyek jelentősen hozzájárulhatnak a városrész épített környezetének, parkjainak szebbé, biztonságosabbá, otthonosabbá tételéhez, a lakótelepi környezetben élők életminőségének és hangulatának javításához.

Támogatás kérhető környezetszépítő fejlesztések megvalósításához. Célja, hogy színvonalas tárgyi és épített környezet megvalósításával lehetőséget teremtsenek a lakótelepen élők szabadidős tevékenységéhez.

Pályázhatnak közös képviselő alá tartozó lakóközösségek.

A pályázat elbírálása során előnyt élveznek, akik

- mindhárom nemzedék igényeire figyelemmel vannak,
- a meglévő közterek, illetve közös használatú helyiségek esztétikus átalakítására tesznek javaslatot,
- a fejlesztési célkitűzésben kiemelt szerepet kap a lakóközösség minél több személyt érintő közvetlen feladatvállalása a pályázati terv megvalósítása érdekében.

A pályázatnak tartalmaznia kell:

1. a kitöltött pályázati adatlapot,
2. [...]
3. a támogatás segítségével megvalósítani kívánt program rövid leírását,
4. magyarázó vázlatok vagy látványterv készítését,
5. makettek elkészítése a következő technikák valamelyikével: karton, gyurma, műanyag (pohár, szívószál, kanál stb.), textil és egyéb szövetek.

A magyarázó vázlatok vagy a látványterv tetszőleges technikával készíthető; ceruza, tus, akvarell, számítógépes grafika, linómetszet, ragasztott, hajtogatott technikák, szőtt, varrt művek, báb stb.

A modellek, makettek elkészítéséhez a következő eszközöket javasoljuk: fa, forgácsolt fa, alumínium lemez, színes kartonok, linóleum, textil, viasz, műanyag eszközök

A pályázat benyújtási határideje: ---- . ----. ---- . (a postabélyegző dátuma)

Pályázni csak az Alapítvány által kiadott pályázati úrlapon lehet. Az adatlap beszerezhető és a pályázatokkal kapcsolatban információ kérhető az alapítvány titkárságán:

PÉLDAVÁROS VÁROSFEJLESZTÉSI ALAPÍTVÁNY

9999 Példaváros, Főtér 9. Tel, fax: 06/ 99 999-999, E-mail: pelda@varos.hu

PÁLYÁZATI KATEGÓRIÁK

21/2B

<p>A) Közösségi terek Gyermekjátszótér Dühöngő Tracsparti-sarok Emlékpark Sakkasztal padokkal Hangelterelő fal Állat-simogató Hobbi szoba barkácsolók számára Hobbi szoba szabás-varráshoz Újság és folyóirat olvasó Egyéb</p>	<p>B) Környezetvédelmi beruházás Kutya-futtató Szökőkút Bokrok, cserjék, évelő növények Fák Szelektív hulladékgyűjtő Komposztáló rendszer Aranyhalmedence Egyéb</p>
<p>D) Környezet-esztétika érdekében tervezett fejlesztés Látványfal graffiti céljára Zászlótartók, zászlók Egyéb</p>	<p>E/Közlekedés javítása érdekében tervezett fejlesztés Mozgáskorlátozottaknak korlát, feljáró Járdá Sétány Garázs Kerékpártároló Egyéb</p>

A tervezés megkezdése előtt vitassátok meg az alábbi kérdéseket!

1. Mikor nevezünk egy lakást otthonosnak?
2. Melyek azok a szabadtéri tárgyak, eszközök és létesítmények, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a gyerekek, a felnőttek, illetve az idősek kényelmesnek és szépnek érezzék a lakótelepüket?
3. Miért tartja fontosnak a pályázat, hogy mindhárom nemzedék igényeit figyelembe vegyék?
4. Miért tartja fontosnak a pályázat, hogy a lakóközösség tagjai maguk is részt vegyenek a tervek gyakorlati megvalósításában?
5. Mit nevezünk köztérnek?
6. Mely helyiségek tartoznak a közös használatú helyiségek csoportjába?

PÁLYÁZATI ŰRLAP

21/2C

PÉLDAVÁROS VÁROSFEJLESZTÉSI ALAPÍTVÁNY
Az „Élhetőbb – Élvezhetőbb Várost!” címen kiírt pályázatokhoz

A pályázó neve:
A pályázó címe:
A kapcsolattartó személy neve:
Címe:
Telefonszáma:
A pályázatban résztvevő más szervezet neve:
A pályázati cél rövidleírása:
A terv megvalósításának vállalt határideje:
Megpályázott összeg:
Mellékletek:
Dátum:
Pályázó aláírása:

ÉRTÉKELŐ LAP

21/3

Mennyire értesz egyet az alábbi megállapításokkal? Válaszolj a véleményedet leginkább kifejező mondatok aláhúzásával!

1. A „tereprendezés” órák után könnyebben megy a vélemények megfogalmazása szóban.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

2. A környezetvédelem fontos ügy számomra.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

3. A „tereprendezés” órák után gyorsabban megy az információk megszerzése.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

4. Közösségi tevékenységben érdemes részt venni.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

5. A „tereprendezés” órák alatt javult az önismeretem.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

6. A „tereprendezés” órák után kevésbé tudom elfogadni a másik szempontjait.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

7. Fontos számomra lakóhelyem tisztasága, rendezettsége.

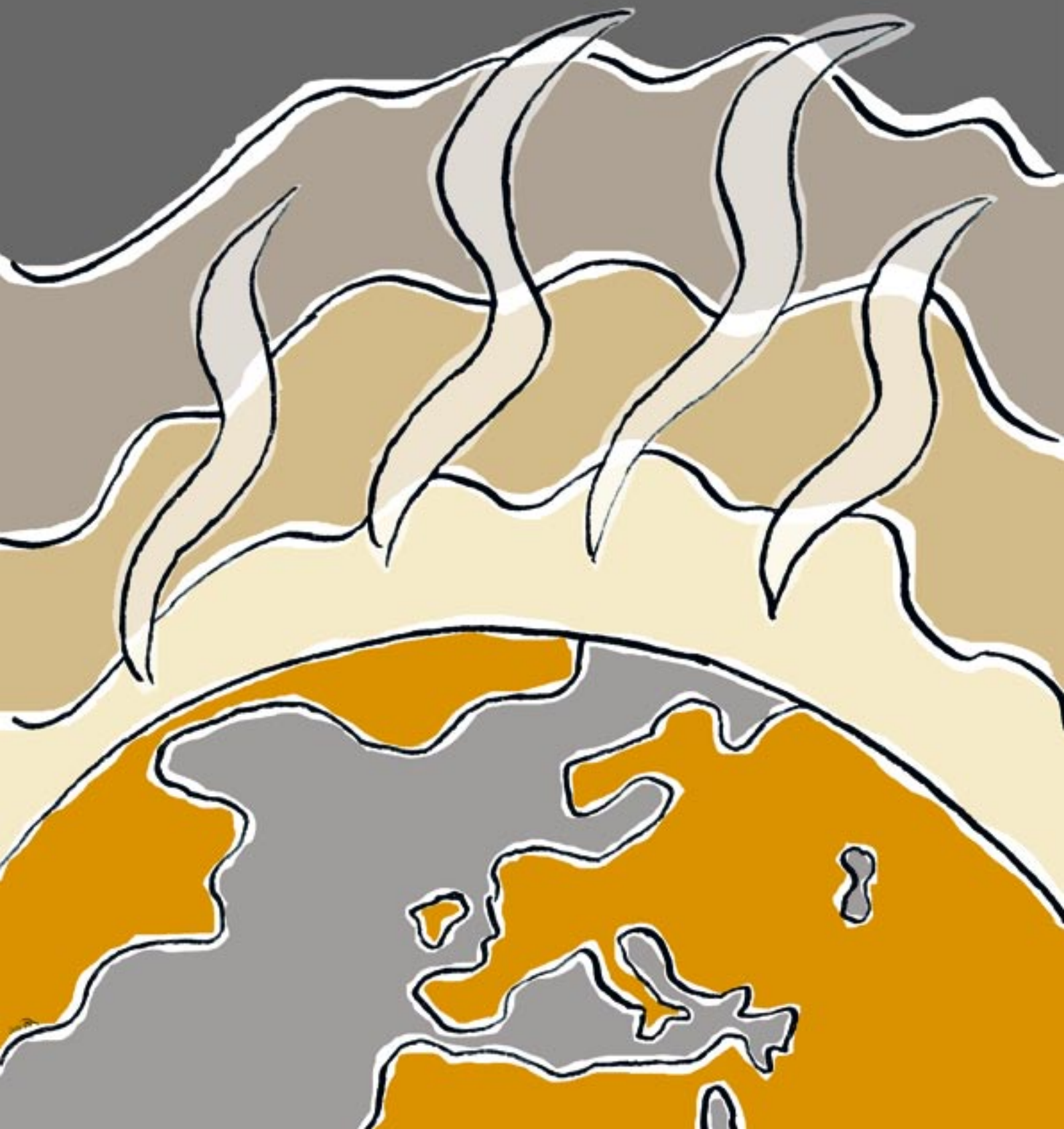
A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

8. Érdemes másokkal együttműködni, közös célt megvalósítani.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

A lázas Föld

Sikolyok az üvegházból

HÁTTÉRANYAGOK

A KLÍMAVÁLTOZÁS TÉMÁJÁNAK FELDOLGOZÁSÁHOZ

22/1A

A globális felmelegedés

A föld akkor melegszik fel, amikor néhány gáz, az úgynevezett üvegházhatást okozó gázok (GES) – elsősorban a CO₂ és a halogénezett szénhidrogének (CFCs) – koncentrációja megnő a légkörben az emberi és ipari tevékenység következtében. **A legfőbb üvegházhatást okozó gáz a széndioxid, ami elsősorban a szén, a kőolaj és a földgáz felhasználása következtében keletkezik, illetve az erdőirtások és az őserdők felégetése miatt. A nitrogénmonoxid a gépjárművek és az ipari termelés okozta kibocsátás során keletkezik, miközben a metánkibocsátást mind az ipari, mind a mezőgazdasági tevékenység okozza.** A halogénezett szénhidrogének (CFCs) azonkívül, hogy igen nagy felmelegítő képességgel rendelkező üvegházhatást okozó gázok, károsítják az ózonréteget is; mindenesetre ezeket a gázokat a Montreal-i Jegyzőkönyv alapján kivonták a használatból.

A széndioxid, a halogénezett szénhidrogének, a metán és a nitrogénmonoxid mind környezetszennyező gázok, amelyek a légkörben felhalmozódnak, és a nap melegét megnövelik. A tengerek és a növényzet nagy mennyiségű CO₂-t alakítanak át, de ezt a „szűrő” képességüket mára már a kibocsátás mennyisége felülmúlta. Ez azt jelenti, hogy minden évben nő a légkörben felgyülemelő üvegházhatást okozó gázok mennyisége, ami felgyorsítja bolygónk felmelegedését.

Az elmúlt 100 évben a világ energiafogyasztása óriási módon megnőtt. Az energia kb. 70%-át a fejlett országok használják el; az energia 78%-át a szénhidrogén alapú nyersanyagokból nyerik. Ez egyenlőtlenséget teremt, aminek következtében néhány térség még szegényebbé válik miközben mások hatalmas előnyökhöz jutnak. Ugyanakkor a megújítható energiaforrások (napenergia, szél, biomassza, hidrogén, különösen a mini és mikro hidrogén) mennyisége, amelyek meghatározó szerepet játszhatnak a szénhidrogén alapú nyersanyag-felhasználás csökkentésében mind a fejlett, mind a fejlődő országokban, rendkívüli módon alacsony a szénhidrogén alapú energiahordozókra és az atomenergiára fordított támogatások és befektetések mértékéhez képest.

Az erdőirtás csökkenti a fák széndioxid-felvevő képességét és 20%-ban felelős a széndioxid-kibocsátás növekedéséért, ami helyi szinten megváltoztatja a mikro-klimát és a víz ciklusát; mindezek következményekkel járnak a föld termékenységére is.

Sürgős stabilizációs tevékenységre van szükség ahhoz, hogy ezeket az éghajlatváltozásokat elkerüljük, a légkörben jelenlévő üvegházhatást okozó gázok jelenlegi szintje az IPCC szerint szükségessé tenné a kibocsátás legalább 50%-os csökkentését. Ha nem történik semmi, az végzetes következményekkel járhat, mint ahogy a következőkben bemutatásra kerül:

- A tengerszint felemelkedése pusztító hatással lesz az emberre. A szárazságtól és áradásoktól már jelenleg is sújtott szegény országokon túl különösen azokat fogja érinteni, akik szigeteken, sűrűn lakott tengerpartok mentén és folyópartokon élnek. Egy elkészült előrejelzés szerint 2020 után a föld lakosságának 3/4-e lehet kitéve a szárazság és az ára-

dások veszélyének. A szegény országok aránytalanul nagy mértékben fognak szenvedni az éghajlatváltozások következtében – részben földrajzi helyzetük miatt, részben a változásokhoz való alkalmazkodáshoz és ezek következményeinek enyhítéséhez szükséges eszközök hiányában.

- Az emberi lények és a bolygónkon élő egyéb fajok már most is szenvednek az éghajlatváltozások miatt. A tudósok előrejelzései szerint mind a szenvedések száma, mind súlyossága növekedni fog, például a fullasztó meleg és a trópusi betegségeket terjesztő rovarok elterjedése az egyenlítőtől északra és délre is, ezenkívül növekedni fog az élelemellátás bizonytalansága.
- A föld felmelegedése okozta hatások kezelésének éves költsége egészen 300 milliárd dollárig is emelkedhet 50 év leforgása alatt, ha nem történik intézkedés azonnal az üvegházhatást okozó gáz kibocsátás leállítására. Amennyiben a minket képviselő politikusok és tanácsadók nem cselekednek azonnal, a világ gazdaság komoly károkat fog szenvedni. Az elmúlt tíz évben a természeti csapások a világnak 608 milliárd dollárjába kerültek.
- 2001 novemberében Marokkóban az Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programjának (UNEP) képviselője, az ENSZ Éghajlatváltozásokkal Foglalkozó Egyezmény VII. Konferenciáján (COP-7) elmondta, hogy az olyan alapvető mezőgazdasági termékek mennyisége mint a búza, rizs és kukorica a következő 100 évben 30%-kal csökkenhet bolygónk felmelegedése miatt. Attól lehet tartani, hogy a földművesek rákényszerülnek arra, hogy egyre hidegebb térségekben telepedjenek le, növelve az erdőségek kényes helyzetére gyakorolt nyomást és fenyegetve az állatvilág biztonságát, veszélyeztetve a vízkészletek minőségét és mennyiségét. A legújabb adatok szerint, folyamatosan nő azoknak a fejlődő országok mezőgazdasági területein élőknél a száma, akik már most éheznek vagy alultápláltak.

(Forrás: <http://www.kornyezetunk.hu/belso/e35.html>)

HÁTTÉRANYAGOK

A KLÍMAVÁLTOZÁS TÉMÁJÁNAK FELDOLGOZÁSÁHOZ

22/1B

A kiotói megállapodás

Az iparosodott országok 1997-ben az ENSZ kiotói klímavédelmi konferenciáján az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésére vállaltak kötelezettséget a protokoll aláírásával. A dokumentum 2012-ig a környezetszennyező gázok 5,2 százalékos csökkentését írja elő az 1990-es szinthez képest. A kiotói egyezmény tekinthető az első lépésnek az emberiség tevékenysége által okozott üvegház hatás megfékezése felé.

Miután Oroszország tavaly november 18-án hivatalosan is csatlakozott a protokollhoz, annak tartalma kötelező érvényűvé vált az aláírókra nézve. Az egyezmény érvénybe lépéséhez az 1990-es széndioxid kibocsátás legalább 55 százalékáért felelős 55 országnak kellett csatlakoznia a protokollhoz. Az egyezmény az Oroszország belépését követően eltelt kilencven nap után lép hatályba, azaz 2005. február 16-án. Az egyezményt már 130 ország ratifikálta.

A kiotói protokoll alapjait az 1992-es Rio de Janeiro-i klímavédelmi konferencián vetették meg. A résztvevők határozatot hoztak az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának olymértékű csökkentéséről, „amely lehetővé teszi az ökológiai rendszerek természetes adaptációját a klímaváltozásokhoz”, valamint „ami nem veszélyezteti az élelmiszertermelést”.

Az üvegházhatás kialakulásáért mintegy fele részben a széndioxid kibocsátás tehető felelőssé. Ebbe a csoportba tartoznak még a metán, a kéjgáz, a perfulór- és halogenizált szénhidrogének, valamint a kénhexafluorid.

A kiotói protokoll előírásainak részletes végrehajtási szabályozását szolgáló rendszert 2001-ben Bonnban és Marrakeshben fektették le a szakértők, miután az Egyesült Államok kihátrált az egyezményből. Klímavédelmi kötelezettségeik teljesítéséhez az aláíró országoknak lehetősége nyílik emissziós jogosítványok kereskedelmére, elmaradottabb térségekben környezetvédelmi fejlesztési beruházások finanszírozására, valamint más iparilag fejlett országokban energiatakarékos, illetve környezetvédelmi projektet finanszírozására is. Bizonyos határok között az erdős és szabad földterületeket is klímavédelmi hozzájárulásként lehet figyelembe venni, mivel a szén természetes tárolását szolgálják.

Egyes környezetvédelmi szervezetek és tudósok a fenti „flexibilis” megoldásokat pusztán számszaki kibocsátás csökkentésnek megoldásoknak és „kibúvóknak” tekintik. (MTI hír)

(Forrás: http://zoldtech.hu/cikkek/20050214kioto_tortenet)

HÁTTÉRANYAGOK

A KLÍMAVÁLTOZÁS TÉMÁJÁNAK FELDOLGOZÁSÁHOZ

22/1C

A Föld keringési zavarai

Az utóbbi száz esztendőben az átlagos tengerszint 15-20 centimétert emelkedett, a következő száz évre pedig még további 40-60 centiméteres emelkedésről beszélnek az előrejelzések. Nagy, az egész bolygót érintő változások látszanak kibontakozni a Föld vízkörforgásával kapcsolatban.

Bolygónk legnagyobb összefüggő élőhelye a világtenger. A földterület 71 százalékát borítják be az óceánok és azok melléktengerei. Az északi féltekén a szárazföldek egyenetlen eloszlása miatt 60 százalékot foglal el a víz, míg a déli féltekén ez az arány 82 százalék. A világtengerek kereken 361 millió négyzetkilométer területet fednek le, ehhez járul még hozzá a szárazföldek folyóiban és tavaiban lévő vízmennyiség.

Ennek a rengeteg víznek még alig ismerjük a globális viselkedését. Azt tudjuk, hogy vannak az egész Földet átfogó áramlások, és azok hatásait is ismerjük valamelyest, ám az utóbbi évtizedek környezeti változásai újabb és újabb kérdéseket, problémákat vetnek fel. A legújabb megfigyelések szerint az Északi- és Déli-sark környékét borító jégsapkák olvadása alig duzzasztja a tengereket, azok szintje mégis emelkedik. Az átlagos tengerszint az utóbbi száz évben 15-20 centimétert emelkedett. Ennek hatása a Föld lapos tengerpartjainak többségén megfigyelhető, a víz ugyanis lassan a szárazföld belseje felé nyomul. Az Északi-tenger jege az utóbbi harminc évben 40 százalékkal lett vékonyabb, miközben kiterjedése is 10-15 százalékkal csökkent. Közismert tény a gleccserek lassú, de biztos olvadása is.

A Himalája gleccsereinek többsége is visszahúzódott, és az Andokban végzett mérések is ugyanezt a folyamatot jelzik. A világ legmagasabb fővárosa, a bolíviai La Paz környékén a gleccserek mérete még a 2000-es évben szokatlanul erőteljes havazást hozó La Nina jelenség időszakában is csökkent, s a szakértők szerint néhányuk az évtized végére teljesen eltűnhet. Az Alpok hósapkája is zsugorodik, ennek hatására pedig az ottani növényövezetek évtizedenként néhány méteres sebességgel följebb húzódnak.

A globális felmelegedést tekintve az évszázad végére nagyobb változás várható, mint amekkora az utóbbi tízezer évben történt. A legoptimistább előrejelzések is minimum 1,4°C-os emelkedést jósolnak, de van olyan tanulmány is, amelyben 5-6°C-os emelkedést emlegetnek. A tengerek szintjének 40-60 centiméteres emelkedésével számolnak, ez komoly veszélyt jelent a part menti településekre, nem csupán a víz térhódítása miatt, hanem azért is, mert emiatt a tengerek felől a megszokottnál jóval nagyobb viharok várhatók.

Nagy változások várhatók – melyek már most is megmutatkoznak – a folyók vízhozamában. Észak-Afrikában, Ausztráliában csökken, míg Dél-Amerika északi részén, valamint az Egyesült Államokban nő. Ám a globális klímaváltozásra utaló, ennél is árulkodóbb jelek az áradások eltolódása. Az eddig megszokott tendencia az volt, hogy tavasszal a hóolvadás és a nagy esőzések idején vonul le ez ár a folyókon. Ezzel szemben az utóbbi egy évtizedben télen magasabb a vízszint, és tavasszal jóval alacsonyabb.

Mindezek már napjainkban jól látható folyamatok, jelenségek. Arra nézve, hogy mit hoz a jövő, sok forgatókönyv létezik, ám biztosat senki sem tud. Hiába futtatják a lehetséges változatokat nagyon nagy teljesítményű számítógépeken, a vízkörforgás annyira összetett dolog, hogy pontos előrejelzésre egyszerűen nem képesek a modellek. Abban viszont egyeznek a prognózisok, hogy egyik sem jósol fényes jövőt a vízkörforgás megváltozása miatt.

Olvadó esélyek

Megdöbbenő "ilyen volt ilyen lett" képek láttak napvilágot a sajtóban: a század elején készült felvételeken jégtakaróval vastagon fedett hegyek találhatóak, csupán a legmagasabb pontokon látszanak ki a sziklák, az ugyanott napjainkban készített fotókon jól látszik: a jég visszahúzódott, a sziklák csupaszon meredeznek itt-ott egy kis hófolttal.

Pasterze gleccser az Alpokban (Ausztria)

További felvételek

(Forrás: <http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/jd/0/16527/keringes.htm>)

Az osztály önarcképe

Ilyenek vagyunk,
milyenek leszünk?

EMLÉKEK A KORÁBBI ISKOLAÉVEKBŐL

23/1

Egy nápolyi diák a következő módon idézi fel kisiskoláskori élményeit¹:

„Úgy érzem, nem lehet igaz, hogy lassan elvégzem az elemi iskolát, olyan, mint egy álomkép. Mert amikor kezdtem, kicsi voltam, most, amikor végzek, nagy vagyok, és amikor a középiskolából ballagok, még nagyobb leszek.

Elsőben mindig sírtam, mert kicsi voltam, de aztán ötödikben már nem sírtam. Sok barátot szereztem az iskolában, remélem, jövőre megint találkozunk, persze ha átengedik őket.

Az elemiben ezek voltak a legjobb dolgok: első: a tanítóm, akit soha többé nem felejték el, akkor se, ha meghal, második: a barátaim, kivéve egyet, harmadik: a kirándulások. A legszebb kirándulásunk az volt, amikor Gennaro eltűnt a katakombákban, és azt gondoltam, hogy biztos a halottak kapták el és röhögünk, nem lehetett kibírni.

Aztán emlékszem az orvosi vizsgálatra, amikor Rosetta fejében tetűt fogtak.

Remélem, hogy Nicola fog egy kicsit, máskülömben szétpukkanik!

Emlékszem a negyedikes csoportképre, amikor Antonio szarvat mutat nekem!

A legrosszabb az elemi iskolában, amikor esik és az anyukák félnek, hogy elázik a gyerekek, és rohannak az esernyővel, a más gyereket meg összetiporják.

Remélem, a középiskolában nem lesz ilyen tiprolódás.”

Marcella D’Orta: *Én reméljük, megúszom.*

Fordította: Mogyorósi Gizella

Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992.

Kérdések és feladatok

Neked milyen élményeid, tapasztalataid vannak a korábbi iskola évekről, az osztályról, ahová eddig jártál? Gyűjts össze néhányat!

Kellemes élmények:	Kellemetlen élmények:

Oszd meg osztálytársaiddal korábbi élményeidet! Milyen élményeket szeretnél átélni a jövőben osztályoddal?

¹ A nyelvi, helyesírási hibák az eredeti hangulatának megfelelően, szándékosan kerültek a szövegbe.

AZ ELSŐ BENYOMÁSOK

23/2

1. A FIÚKNAK

Részlet Ottlik Géza: Iskola a határon című regényéből

A regény egy katonaiskolában játszódik. Ide érkeznek meg az új növendékek, és szembesülnek a már megrögzött szokásokkal, törvényekkel. A következőkben az egyik újonc: Both Benedek meséli el első benyomásait. A következő jelenetben egyetlen fiú, a belépő negyedéves van itt régebben, mindenki más számára új helyzetről van szó.

Ha jól emlékszem, szeptember harmadika volt. Délelőtt átestünk egy hevenyészett jellegű felvételi vizsgán; a főbejárat előtti sétányon, a szökőkútnál elbúcsúztunk a szüleinktől vagy kísérőinktől; egyenruhát kaptunk a padláson, egy polgári ruhás borbély nullásgéppel kopaszra nyírta szőke-barna fejünket, s ebédutántól kezdve tétlenül tengtünk-lengtünk az egyik hálóteremben. Sütött a nap.

A nagy épület még kongott az ürességtől. Innét a második emeletről látni lehetett némelyik ablakból, ahol a gesztenyefák lombja nem ért össze, a nagyobbik gyakorlóteret. Néhány pótvizsgás és szabadságról visszamaradt negyedéves rúgta lent a labdát, messziről pedig, az egyik oldalsó fasor felől, hamis és akadozó trombitaszó hallatszott. „Aki nem lép egyszerre, nem kap rétest estére” – ezt próbálgatta egy kürtös, nem sok sikerrel, de emberfeletti türelemmel, s nyilván sétálgatva, mert hol közeledett a hang, hol távolodott, hol egészen elhalt. A végtelen csöndben egy-szerre csak kivágódott az üvegajtó nagy csörömpöléssel, s valaki belépett, és harsány hangon, szinte kurjongatva, így kiáltott:

– Hejnatter!

Ez az indulatos és meglehetősen furcsa jelenség egy zsákvászon egyenruhás, kéksapkás fiúcska volt. Még egyszer elordította magát, már-már duhaj türelmetlenséggel, anélkül, hogy várt volna.

– Hejnatter!!

Már mindnyájan feléje fordultunk. Most láttam csak, hogy az egyik szeme hibás.

Gyulladt volt, vagy kicsit hályogos, vagy csak felemás szeme volt, nem tudom, de a fél szeme valahogyan hibásnak tűnt. Akármilyen őrjöngve kiabált, egészen higgadtnak látszott a testtartása.

– Hejnatter! – kiáltotta harmadszor is, ahogy kihívóan sorra szemügyre vett bennünket.

– Nincs itt? Vagy süket?

Egyikünk, aki már javában feléje lépege-tett, békés hangon felelt:

– Én vagyok. De nem Hejnatter a nevem, hanem Eynatten. Tessék?

– Ne pofázz! – mordult rá a hibás szemű zsávolyruhás. Aztán egy darabig nem szólt.

Szándékosan szünetet tartott, s végül utálkozva elfordította a fejét.

– Menjen a zeneszobába – mondta végre. – Az édesapja várja.

– Köszönöm – mondta a másik habozva. Megindult az ajtó felé.

– Nincs „köszönöm”. – szólt utána a hibásszemű dühösen. – Hallja? Nincs tessék, és nincs köszönöm. Állj! Hátra arc!

Az Eynatten nevű megfordult.

– Álljon vigyázzba! – meredt rá a másik. – Én negyedéves vagyok.

Eynatten zavartan mosolygott, és nem tudta, hogy mit csináljon.

– Akkor beszéljen csak, ha kérdezem. Érti? – A zsávolnyruhas negyedéves végignézett megint az újoncokon. – Azt mondjuk, hogy „parancs”!, és azt, hogy „igenis”! Értik? Eh, – intett aztán megvetően Eynatten felé –, menjen a fenébe. – Látszott, hogy tud uralkodni magán. De minthogy a másik meglehetősen lassan indult újra kifelé, még utána kiáltott: Futólépést!

Eynatten meggyorsította a lépteit, anélkül, hogy megfordult volna. Mi többiek eddig némán néztük a jelenetet. Most megmozdult az egyikünk. Egy-két lépést tett a hibásszemű felé. Nagyon idegesen szólalt meg; nyurga, barna szemű fiú volt.

– Hé mit parancsolgatsz itt?

A negyedéves hirtelen feléje fordult, megdöbbenve.

– Vicceltél velem? – kérdezte újra a barna szemű fiú támadóan.

A hibásszemű mintha elfehéredett volna. Csak lassan szólalt meg és csöndesebb hangon:

– Magának nem tetszik itt valami? – Aztán keményebben kérdezte - Hogy hívják?

– Ne kiabálj itt – mondta a barna szemű újonc kitérően.

– Mi a neve?

A fiú egy lépést hátrált, akaratlanul, mintha inába szállt volna a bátorsága, s nem felet.

– Mi a neve? Nem meri megmondani?

– Medve Gábor! – mondta ideges dühvel a másik.

A negyedéves gúnyosan elmosolyodott. Szótlanul méregette egy darabig az újoncot, azután kurtán fölnevetett, s odavetett két szót, ilyesfélét: „Nna! Majd!..”

Medve Gábor megint két-három lépést tett feléje, s talán szégyellvén előbbi pillanatnyi meghátrálását, szemtelen hangon azt kérdezte: – És mi a te neved?

A negyedéves arca fehérből vörösbe váltott. Ordítani kezdett, egészen más hangon, amiből nyomban kiderült, hogy eddig voltaképpen csak elnézően tréfálkozott velünk.

– Most már elég volt! Ha nem fogja be a pofáját, hát ellátom a baját ennek az egész koszos újoncbandának! A kurva istenit az anyjának!

Valamennyien megrettentünk, talán a szokatlan durva káromkodástól, de talán inkább attól, hogy még dühöngésében is meg tudta őrizni valahogyan a vészjósló nyugalmát. Dermedt csönd támadt, ahogy elhallgatott. Tisztán hallatszott lentről a labda ütemes döngése és messziről a kürtös lankadatlan trombitálása, ramm-tara-ramm-tata pamm-papa-pamm, nem kap rétest estére...

Kérdések és feladatok

Osszátok ki egymás között az újoncok szerepeit: a negyedéves Eynatten, Medve Gábor, a történetet elbeszélő fiú (Both Benedek, azaz BB)!

Minden szereplő mondja el, hogy vajon mit érezhetett a jelenet során az a fiú, akinek ő kapta a szerepét.

Mit gondoltok az egyes szereplőkről? Melyikük áll hozzátok a legközelebb?

Ha ti kerülnétek újoncként ebbe az iskolába, mit éreznétek? Mit tennétek?

Voltatok már hasonló helyzetben? (Amikor egy számotokra idegen környezetbe kellett beilleszkednetek.) Aki volt már ilyen szituációban, meséljen erről a többieknek.

Hogyan függ össze a helyzettel a háttérből elkürtölt dal: „Aki nem lép egyszerre, nem kap rétest estére...”

2. A LÁNYOKNAK

Részlet Szabó Magda: Abigél című regényéből

Vitay Georgina, az elkényeztetett fővárosi lány egy vidéki bentlakásos egyházi iskolába kerül, ahol számára szokatlan környezettel, idegen szabályokkal kénytelen szembesülni.

Sosem járt még ilyen különös épületben, ilyen kuszán egymásba ágazó folyosókon.

Később megtudta, Matula püspök híres iskolája a középkorban kolostor volt, azért olyan vastagok a falai, bolthajtásosak a termei, és ezért van némely osztálynak olyan sajtáságos formája. A hálótermekben falakat törtek át, bontottak le, vagy raktak más helyre, hogy megfelelő nagyságú helyiségek alakuljanak ki az egykori szerzetesi cellákból. A berendezés viszont lényegesen modernebb volt, mint Gina régi iskolájában, és minden csillogott a tisztaságtól. Az egyik fürdőszoba ajtaját nyitva felejtette valaki, kifehérlettek a csempék, az óriási, beépített kád; Zsuzsanna (*diakonissza, az iskola egyik tanára*) azonnal becsukta, mintha még az sem illenék, hogy üresen lássanak egy olyan helyiséget, amiben a növendékek pucérra szoktak vetkőzni.

Haladtak, egyre messzebb attól a másik szárnytól, ahol a tábornok (*Gina édesapja*) nyilván még mindig az igazgatóval beszélgetett. Itt az ablakok zárva voltak, rücskös, vastag üvegükön nem látszott át a kert. Most érhetek abba a részbe, ahol az internátus mindennapi élete folyt, mert most látott először tanulókat. Kisebb-nagyobb lányok álltak a fal mellett, és rendezgették a szekrényeiket. Ahogy elhaladtak előttük; mind hátrafordult, kihúzta magát és köszönt. Kötényt viseltek valamennyien, hosszú ujjú, egész testüket elfedő, alsó lábszáruk közepéig érő piros paszpólos fekete klottkötényt, s Gina azt gondolta, talán sose fogja tudni megkülönböztetni őket, hiszen olyan egyformák, még csak a hajukat is középen elválasztva viselik mind, hosszabb-rövidebb copfba fonva, s copfjaik végét pertlivel kötötték át, olyasmi fekete pertlivel, mint a cipőzsinór.

Zsuzsanna a raktárba vitte, ahol a raktáros testvértől átvették a felszerelését. Beparancsolták egy öltözőfülkébe, ahol nemcsak ruhát kellett cserélnie, hanem fehérneműt is. A raktáros olyan szemrehányó pillantással hajtogatta össze Gina kombinéját, amelyen kiterjesztett szárnyú kék madarak szálltak valami tó felett a sárga selymen, mintha Gina madarai valami speciális, idegen ragály veszélyét hozták volna ide a raktárfalak közé. Az új intézeti fehérnemű, az iskolaruhák, a kalapok, kesztyűk, kabátok, amelyekkel régi kabátjait kicserélték, a kötényt, amelyről most közelről vette észre, hogy az ujja alján még külön rászerezelt könyökvédő is díszlik, minden, amit kapott, megfelelő méretű volt, s anyagát tekintve is kifogástalan, csak olyan riasztóan esetlen, mintha valaki – a tervező – azon mesterkedett volna, hogy öltöztesse fel a Matula intézet növendékeit úgy, hogy ne igen vonják magukra senki tekintetét, hacsak azért nem, hogy borzadva megbámulja, mivé lehet torzítani egy kedves kislányruhát, vagy hogy lehet úgy megvarrni egy leginkább matrőzruhához hasonló ünneplőt, hogy ne legyen hegyes kivágása, hanem magasan a nyakon záródjék, kis, fojtogató, hímzett gallérral, amelyen fehér tulipánok hirdetik az ünnepi alkalmat matrőzgallér és masni helyett.

Kofferját kiürítették, apróra átvizsgálták, mit hozott magával, s nem fogadtak el otthoni holmijából semmit: papucsot, törülközőt, pongyolát, fürdőköpenyegét éppúgy újat kapott a sajátja helyett, ahogy tizenkét fehér zsebkendőt. Nézett a kofferjába gondosan visszacsomagolt eltűnő tárgyak után: a törülközők bolyhos rózsaszínje, világoskékje, az otthoni hálóingek illatos felhője olyan hevesen idézte elhagyott házukat, apját, Mimó nénit, magát Marszellt, aki a puha, mókás pongyolát csináltatta neki, meg a fürdőköpenyegét a mesebeli nádassal, amelyen kis vízilovak, tátott szájú krokodilusok leselkedtek, hogy a raktáros testvér rá is szólt, ne bámuljon olyan kétségbeesetten, csak nem akarja elhítenni vele, hogy ennyit jelenthet egy keresztyén fiatal lánynak az ilyen hiábavalóság.

Vita Zsuzsanna és a raktáros testvér között csak azon volt, engedélyezzék-e – tekintettel a háborús helyzet megkövetelte takarékosagra - a saját fogkeféje és szappana használatát, de aztán úgy döntöttek, mégsem. A fogkefe is, a szappan is Mimó néni rejtelmes beszerzési forrása révén került Ginához, a szappan banánzöld volt, erős kamélaillatot árasztott, a fogkefe nyele meg meggypiros, de színétől eltekintve is, ahogy a raktáros testvér megállapította, rézsút futó kefeszálaival kihívó és nem szabályos. Kapott helyette egy fehéret, amelyre a raktáros azonnal ráírta jelölő tintával Gina intézeti számát, és kapott egy nagy darab vajsárga háziszappant. Itt főzik, mindenki ezt használja, az igazgató úr is, – mondta Zsuzsanna.

Mikor a fekete patentharisnyára ráhúzta a széles orrú, fekete magas cipőt is, azt hitte, végképp elkészültek, aztán kiderült, hogy tévedett. Ami még hátravolt, sajtóságon módton még jobban felizgatta, mint az új felszerelés. Mikor Zsuzsanna az ő régi ezüst hátú hajkeféje helyett frissen kiutalt fahátú kefével elkezdte simára kefélni hosszú, angol fürtjeit, s ugyanúgy közepén elválasztotta, copfba fonta, és megkötötte fekete pertlivel, ahogy a többi lány viselte, elkezdett reszketni. Elnyeltek mindenestül. Ez már nem is én vagyok – gondolta, és szaporábban lélegzett. Zsuzsanna egyre gyorsabban dolgozott a haján, hogy minél hamarább elkészüljenek, mint aki tudja, mit jelent egy kislánynál, ha hirtelen megváltozik a lélegzete ritmusa. „Még a hajamat is elvették. Most már semmim sincs abból, ami valaha volt.”

– Ne kezdj el sírni! – figyelmeztette Zsuzsanna. – Vagy ha mégis, akkor ne ilyesmiért, ne a hajadért. Ez olyan méltatlan dolog.

Nem sírt, de csak azért, hogy megmutassa nekik, annyira idegeneknek tekinti őket, hogy még addig a határig se vonja őket a bizalmába, hogy tanúi legyenek a fájdalmanak.

– Na látod, mondta a diakonissza. – Itt így öltözködnek, és így viselik a haját. Alkalmazkodni kell, mert ez a rend. Megvan rá az ok. Elhaheted.

Kérdések és feladatok

Képzeljétek magatokat Gina helyzetébe! Vajon mit érezhet ebben a szituációban. Mi indokolja ezeket az érzéseket? Nektek mi a véleményetek a részlet alapján erről a kislányról? Zsuzsanna viselkedése segíti vagy akadályozza Ginát az új helyzet elfogadásában? Indokoljátok a válaszotokat! Ti mit gondoltok erről a pedagógusról?

Ha ti kerülnétek egy hasonló iskolába, hogyan éreznétek magatokat?

Voltatok már hasonló helyzetben? (Amikor egy számotokra idegen környezetbe kellett beilleszkednetek.)

Aki volt már ilyen szituációban, meséljen erről a többieknek!

MIT JELLEMZI AZ IGAZÁN JÓ OSZTÁLYKÖZÖSSÉGET?

23/3

EGYÉNI FELADATLAP

Minősítsd a következő jellemzőket fontosságuk szerint, a megfelelő számjegy bekarikázásával!

1 = Nagyon fontos. 2 = Közepesen fontos. 3 = nem fontos.

a) közösen alakítjuk ki az osztálytermet	3	2	1
b) megbeszéljük egymással a problémáinkat	3	2	1
c) senkit nem közösítünk ki	3	2	1
d) nincsenek klikkek	3	2	1
e) minden körülmények között összetartunk	3	2	1
f) meg tudjuk védeni a közös érdekeinket	3	2	1
g) nincsenek veszekedések, viták az osztálytársak között	3	2	1
h) jó véleménnyel vannak rólunk a tanárok	3	2	1
i) jól szerepelünk a különböző versenyeken	3	2	1
j) sok közös programot szervezünk	3	2	1
k) törődünk egymással	3	2	1

A JÓ OSZTÁLYKÖZÖSSÉG JELLEMZŐINEK FONTOSSÁGI RANGSORA A ...SZ. CSOPORT VÉLEMÉNYE SZERINT

23/4
CSOPORTOS FELADATLAP

Rangsori hely	Tulajdonság betűjele	Tartalom
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		

A JÓ OSZTÁLYKÖZÖSSÉG JELLEMZŐINEK FONTOSSÁGI RANGSORA AZ EGÉSZ OSZTÁLY VÉLEMÉNYE SZERINT

23/5

A CSOPORTVÉLEMÉNYEK ÖSSZESÍTÉSE

Rangsori hely	Tulajdonság betűjele	Tartalom
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		

SZEMPONTOK AZ INTERJÚK ELKÉSZÍTÉSÉHEZ

23/6

A RIPORTEREK SZÁMÁRA

Melyek azok a pozitívumok, amelyeket meg kell őrizni?

Mit lehet tenni ennek érdekében? Te személyesen mit teszel ezért?

Melyek az osztálynak azok a negatívumai, amelyeket meg lehetne szüntetni?

Mit tehet a változtatás érdekében az osztály?

Te személyesen mit tudnál tenni ezért?

Mit vársz / mit vártok az osztályfőnöktől a pozitívumok megerősítése, illetve a negatívumok megszüntetése érdekében?

AZ INTERJÚK TAPASZTALATAI

23/7

AZ ÖSSZESÍTÉS SZEMPONTJAI

Megőrzendő pozitívumok:

A pozitívumok megőrzésének lehetőségei:

A negatívumok megszüntetésének lehetőségei:

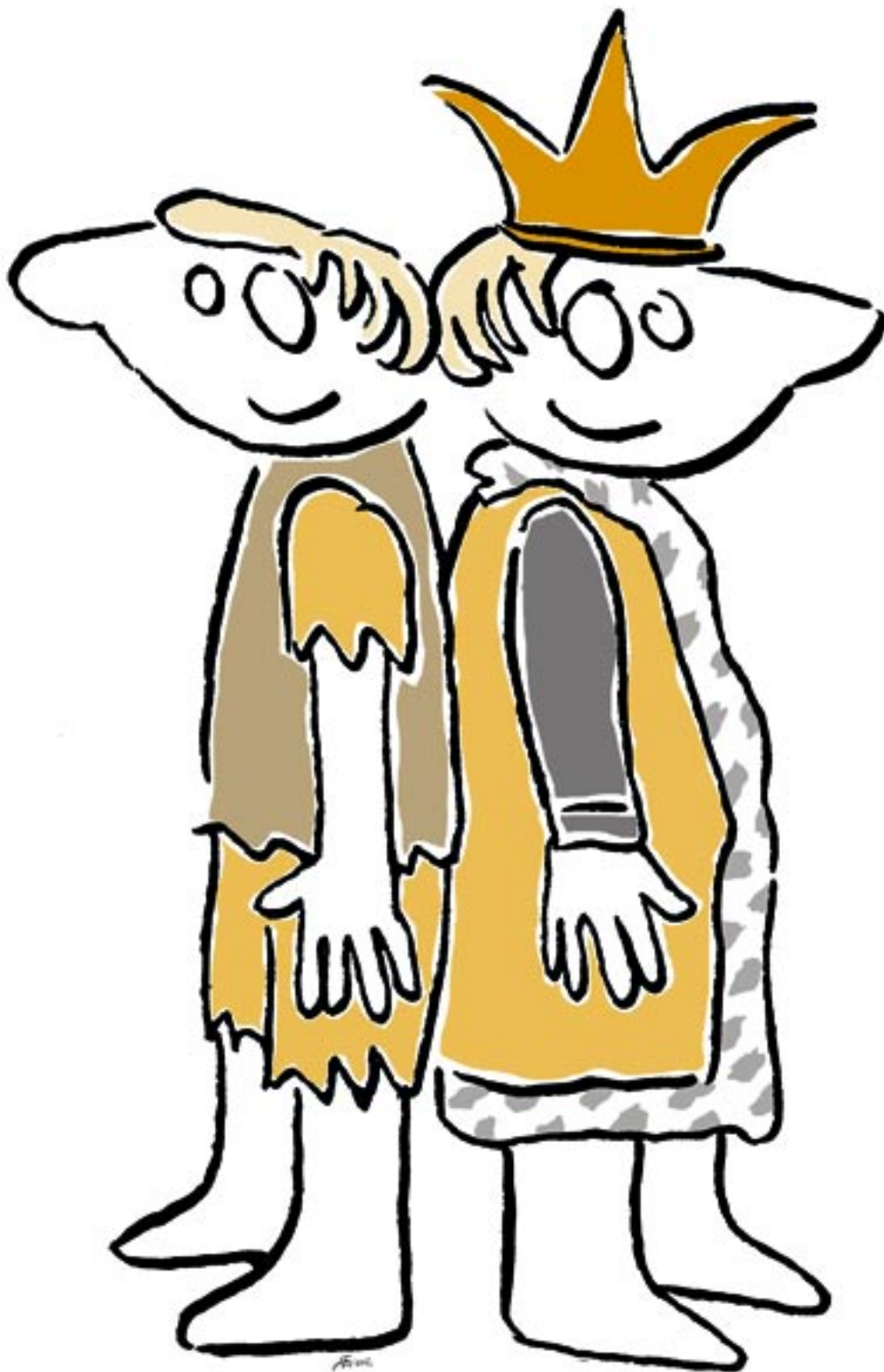
Egyéni vállalások a pozitívumok megőrzése és a negatívumok megszüntetése érdekében:

Elvárások az osztályfőnöktől:

Egyéb javaslatok:

Koldus és királyfi

Nem mindegy, hová
születünk

KOLDUS ÉS KIRÁLYFI

(RÉSZLET MARK TWAIN REGÉNYÉBŐL)

24/1

(...) Szegény kicsi, rongyos Tom közelebb óvakodott, s lassan, félénken, lüktető szívvel és reménnyel haladt el a strázsák előtt, amikor hirtelen az aranyrácson át olyan látvány tárult elé, hogy a boldogságtól majdnem felkiáltott. Egy csinos, pirosposzsgás arcú fiút látott odabent; ruhája csupa drága selyem és bársony – csak úgy csillogott a sok drágakőtől –, cifra övében kicsi kard és tőr. (...)

Tom sűrűn kapkodta a levegőt izgalmában, s szeme az álmélkodástól és gyönyörűségtől nagyra nőtt. Szívében e pillanatban más vágy nem élt, csak hogy a királyfi közelébe férközhessék, s felfalhassa tekintetével.

Mielőtt meggondolta volna, mit tesz, arcát a kapu rácsához szorította. De a következő pillanatban az egyik strázsa durván megragadta, s hátralódította a falusi lödörgők és londoni naplopók bámész tömegébe.

– Tanulj tisztességet, te koldusfattyú! – förmedt rá.

A tömeg röhögött, csúfolódott, de a kis királyfi kigyúlt arccal és felháborodástól villám-ló szemmel ugrott a kapuhoz, s kikiáltott:

– Hogy merészelsz így bánni ezzel a szegény fiúval? Hogy merészelsz így bánni atyámuram jámbor alattvalójával? Nyisd ki a kaput, és ereszd be! (...) Fáradtnak és éhesnek látszol; rosszul bánhattak veled. Jöjj velem!

(...) Edward Tomot egy pompás szobába vezette, melyet saját lakosztályának mondott. Parancsára hamarosan olyan lakomát szolgáltak fel, amelyet Tom még sosem látott – ha csak nem a könyveiben. S a királyfi (...) melléje ült, s mialatt Tom evett, kérdezősködni kezdett.

– Hogy hívnak, fiú?

– Tom Cantynek, engedelmeddel, uram!

– Szokatlan név! Merre lakol?

– A városban, engedelmeddel, uram. Az Offal Courtban, a Pudding Lane-en túl.

– (...) Hát apád jó-e hozzád?

– Nem sokkal jobb, mint öreganyám, uram.

– Úgy látszik, mind egyformák az apák. Az enyém sem valami galambszívű. Keze roppant súlyos; engem ugyan kímél, de nem mindig kímél a nyelvével, ez az igazság. Hát édesanyád hogyan bánik veled?

– Ó nagyon jó hozzám, uram: semmiféle fájdalmat vagy szomorúságot nem okoz nekem. S Nanról és Betről is csak ugyanezt mondhatom.

– Ők hány évesek?

– Tizenöt, engedelmeddel, uram.

– Lady Elisabeth, a nővérem, tizennégy, Lady Jane Grey pedig, az unokahúgom, velem egyidős, s ezenkívül roppant csinos, bájos teremtés. (...) De mondd csak, a te nénéid is megtiltják a cselédeiteknek, hogy mosolyogjanak, mert ez bűn, amely kárhozatba visz?

– Hogy ők?... Ó, fenséges uram! Hát azt hiszed, nekik is van cselédjük?

A kis királyfi egy darabig töprengve nézett a kicsi koldusra, azután így szólt:

– És miért nincs, kérlek? Ki segít nekik vetkőzni este? És reggel ki öltözteti őket?

– Senki, uram. Azt akarnád, hogy levessék ruhájukat, s úgy aludjanak pőrán, mint a vadak?

– A ruhájukat?... Hát csak egy van nekik?

– Jaj, fenséges uram, többel mit kezdenénk? Annyi szent, hogy csak egy testük van, s nem kettő...

– Meglepő és remek megállapítás. Bocsáss meg, nem akartam nevetni.(...) De beszélj valamit a Te Offal Courtodról! Életed ott vígan folyik?

– Nem tagadhatom, uram, elég vígan – kivéve, amikor éhes az ember. (...) Mi, Offal Court-beli fiúk, furkóval szoktunk párbajozni, akárcsak az inasok, néhanapján.

A királyfi szeme lángolt. És azt mondta:

– Hű! Ez kellene nekem! Mesélj tovább!

– Rendezünk versenyfutást is, hadd lássuk, ki a leggyorsabb.

– Ebben is szívesen részt vennék. Folytasd!

– Nyaranta, uram, a csatornákban s a folyóban gázolunk és úszkálunk; ki-ki víz alá nyomja, fröcsköli a szomszédját, ugrálunk meg kiabálunk, meg hancúrozunk, meg...

– Odaadnám cserébe apám birodalmát, ha csak egyszer élvezhetném! Kérlek, mesélj tovább!

– Aztán táncolunk és énekelünk a cheapside-i májusfa körül, játszunk a homokban, egyik betemeti a másikat; máskor sárból tésztát gyúrunk – ó, az a pompás sár, ennél nagyobb gyönyörűség nincs is a világon! – Vígan hempergünk a sárban, kegyes elnézéssel, uram!

– Jaj, ne is mondd tovább – az fenséges lehet! Csak egyszer öltözhetnék olyan ruhába, mint te, járhatnék mezítláb, s csak egyetlenegyszer hempergőzhetnék meg a sárban – egyetlenegyszer –, és senki se szidna, senki se tiltana: azt hiszem, lemondanék érte koronámról is!

– És ha én öltözhetnék csak egyszer, édes uram, úgy, ahogy te, – csak egyetlenegyszer!...

– Úgy? Nagyon szeretnél? Hát akkor legyen úgy! Dobd le rongyaidat, fiú, s öltsd magadra ezt a cifraságot! Rövid boldogság lesz, de annál édesebb! Kíélvezzük, amíg lehet, aztán újra ruhát cserélünk, mielőtt bárki háborgatna.

És egynéhány perccel később a kis walesi herceg Tom cafatos rongyaiban állt ott, a kicsi kolduskirályfi pedig a fejedelmi méltóság tarka tollaiban ékeskedett.

Szorosan egymás mellé álltak egy tükör elé, s lássatok csodát: fel sem tűnt a ruhacseré! Csak bámultak egymásra, aztán a tükörbe, aztán újra egymásra, míg végre a hüledező királyfi meg nem szólalt:

– Nos, mi a véleményed?

– Jaj, fenséges uram, ne kívánd, hogy feleljek. Illetlenség volna magamfajtának ilyesmit kimondani.

– Úgy hát kimondom én! Hitemre, olyan a hajad, a szemed, a hangod, s minden mozdatod, mint az enyém; még a termeted, az arcod, a viselkedésed is. Ha pőrán mennék ki együtt, senki se tudná megmondani, melyik vagy te, s melyik a walesi herceg. Most hát, hogy te az én ruhámba öltöznél, s én a tiedbe, mintha jobban fájna nekem az, amit akkor érezhettél, amikor a goromba strázsa...

(...)

Abban a pillanatban [a királyfi] felkapott az asztaltól egy kerekded, csillogó tárgyat, eltette, s máris kinn termett az ajtón. Mocskos rongyaiban, kigyúlt arccal, lobogó szemmel nyargalt át a palota udvarán. Mihelyt a nagykapuhoz ért, megragadta a rácst, meg akarta rázni, s így kiáltott:

– Nyissátok ki! Nyissátok ki a kaput!

A strázsa, aki Tomot bántotta volt, rögtön engedelmeskedett; de amikor a királyfi királyi dühében füstölögve kicsusszant a kapun, a strázsa úgy nyakon teremtette, hogy csak úgy penderült ki az útra, s még utána is kiáltott:

– Nesze, koldusivadék, ez a tied, amiért őfelsége megszidott miattad!

A sokaság morajló kacagása volt a válasz.

A királyfi feltápászkodott a sárból, s iszonyú elkeseredéssel kiáltott az őrré:

– Én a walesi herceg vagyok, személyem sérthetetlen! Kötélre jutsz, amiért kezem emeltem rám!

A strázsa csúfondárosan tisztelgésre emelte alabárdját, s vigyorogva mondta:

– Mély hódolatom fenségednek!

Aztán hirtelen nagy mérgesen:

– Takarodj, nyavalyás!

Mark Twain: *Koldus és királyfi*
Fordította: Jékely Zoltán

KOLDUS ÉS KIRÁLYFI

24/2A

CSOPORTOS FELADATLAP

Válaszoljatok közösen az alábbi kérdésekre!

Milyen fiúnak tartjátok Edwardot?

.....

.....

És Tomot?

.....

.....

Melyikükkel barátkoznátok szívesebben? Miért?

.....

.....

Gyűjtsétek ki a szövegből!

Mit talál furcsának Tom Edward életében?

.....

.....

És fordítva: Edward Tom életében?

.....

.....

Vajon, miért volt furcsa számukra a másik világa?

.....

.....

(Ha elolvassátok az egész regényt, illetve megnézik a belőle készült filmek egyikét, meglátjátok, hogy miként érzi magát Tom a királyi udvarban és Edward a koldusok világában. Meglátjátok majd, hogy a maguk módján mindketten átélik a mássággal járó feszültségeket és konfliktusokat.)

MIT GONDOLHATNAK, MIT ÉREZHETNEK A SZEREPLŐK?

24/2B

CSOPORTOS FELADATLAP

Olvassátok el újra a szöveget, és töltsétek ki az alábbi táblázat két oszlopát!

TOM

Örömteli érzései	Félelmei, aggodalmai

Olvassátok el újra a szöveget, és töltsétek ki az alábbi táblázat két oszlopát!

EDWARD

Örömteli érzései	Félelmei, aggodalmai

FELADATKÁRTYÁK

24/3

1.

Képzeljétek magatokat **Tom** helyébe!

Írjatok közösen egy fogalmazást, amelyben ő meséli el a történetet **egyes szám első személyben**. Mindenki leír egy mondatot, és a következő folytatja egy újabb mondattal. A megfogalmazott mondatot hangosan olvassátok fel, és jelentkezzen, aki folytatni szeretné. A csoportfelelős a jelentkezés sorrendjében adja meg a lehetőséget a folytatásra. A feladat megoldására 10 perc áll rendelkezésetekre.

2.

Képzeljétek magatokat **Edward** helyébe!

Írjatok közösen egy fogalmazást, amelyben ő meséli el a történetet **egyes szám első személyben**. Mindenki leír egy mondatot, és a következő folytatja egy újabb mondattal. A megfogalmazott mondatot hangosan olvassátok fel, és jelentkezzen, aki folytatni szeretné. A csoportfelelős a jelentkezés sorrendjében adja meg a lehetőséget a folytatásra. A feladat megoldására 10 perc áll rendelkezésetekre.

3.

Képzeljétek magatokat a **strázsa** helyébe!

Írjatok közösen egy fogalmazást, amelyben ő meséli el a történetet **egyes szám első személyben**. Mindenki leír egy mondatot, és a következő folytatja egy újabb mondattal. A megfogalmazott mondatot hangosan olvassátok fel, és jelentkezzen, aki folytatni szeretné. A csoportfelelős a jelentkezés sorrendjében adja meg a lehetőséget a folytatásra. A feladat megoldására 10 perc áll rendelkezésetekre.

4.

Képzeljétek magatokat egy olyan ember helyében, **aki a palota előtt bámészkodó tömegben tanúja az eseményeknek!**

Írjatok közösen egy fogalmazást, amelyben ő meséli el a történetet **egyes szám első személyben**. Mindenki leír egy mondatot, és a következő folytatja egy újabb mondattal. A megfogalmazott mondatot hangosan olvassátok fel, és jelentkezzen, aki folytatni szeretné. A csoportfelelős a jelentkezés sorrendjében adja meg a lehetőséget a folytatásra. A feladat megoldására 10 perc áll rendelkezésetekre.

VALAMIÉRT FURCSA...

24/4

FELADATLAP

Beszélgétek meg, hogy van-e számotokra az osztályban olyan gyerek, akit valami miatt furcsának, esetleg idegennek, általában véve „másnak” éreztek? Gondoljatok rá, és a név feltüntetése nélkül válaszoljatok az alábbi kérdésekre!

Mi az oka annak, hogy furcsának találjátok?

.....

.....

.....

.....

Vajon mit lehetne tenni azért, hogy oldódjon ez az idegenkedés?

.....

.....

.....

.....

Voltatok-e már olyan helyzetben, ahol idegennek, kiközösítettnek éreztétek magatokat?

.....

.....

.....

.....

Ha igen, milyen érzés volt ez?

.....

.....

.....

.....

MEGHÍVÁS ORCZYÉKHOZ

(RÉSZLET MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/6

Egy nap Orczy azt mondta neki:

– Te, Nyilas, azt mondta a mamám, hogy ma szombat van, hívjalak meg: gyere el hozzánk.

– Én?

– Igen.

– Minek?

– Hát csak.

– De minek?

Orczy nevetett.

– Látogatás. Eljössz?

Nem bírt magához térni a meglepetéstől. Már második esztendeje ülnek egymás mellett, s még sohasem hívta meg senki. Csak Gimesinél volt többször, kivált tavalay.

Orczy első volt az osztályban. És ő ahhoz volt szokva otthon, hogy a második mindig vakon engedelmeskedik az elsőnek. Ő volt a legnagyobb, neki minden öccsének szót kellett fogadnia, de már a kisebb testvérének ő nem fogadott volna szót. Orczy előtte volt eggyel. Igaz, hogy igazságtalanul, mert neki jobb kalkulusa volt eggyel, a szépírásból neki jelese volt, s Orczynak csak kettese. Tornából mind a kettőjüknek hármasuk volt, a többi mindeniknél egyes volt. De a fiúk mondták, hogy nem járja, hogy Orczy az első, mikor neki szépírásból kettese van. Ő azonban nem bánta, hogy Orczy az első, mert Orczy kedvence volt a latintanárnak, és igazán többet tudott nála sok mindent. Például egyszer az volt a latin leckében, hogy Julius Caesar. Gyéres tanár úr kérdezte, ki volt az a Julius Caesar, ki hallott már róla? Senki sem tudta, s akkor Orczy felállott, s megmondta: az egy színdarab volt, amit ő is látott Budapesten, és Julius Caesart megölték.

– Ki ölte meg?

Azt már Orczy is elfelejtette.

– No, jól van, ülj le – mondta mosolyogva a tanár, s megveregette az Orczy arcát.

Ez nagyon imponált Nyilasnak, és Orczy sok ilyet tudott. Majdnem minden órán megmondott valamit, amit ők nem tudtak. Igaz, hogy nem volt magoló, de hát ő se volt, ő nagyon jól tudta, hogy érdek szerint egyikük sem ül itt jogosan, mert a legjobb az osztályban K. Sánta, a negyedik. Ez egy csizmás fiú volt, az apja, azt mondják, favágó, nagyon szóatlan fiú, debreceni: ez mindent tud. Persze, csak azt, ami lecke volt már, ennél ő is sokkal többet tud, olyanokat, amiről még nem tanultak az iskolában, mert ő az édesanyjától sokat tanult. De a coniugatiót senki sem tudta az osztályban, csak K. Sánta. És mégis csak negyedik, mert igazságtalanul két kettese van.

MEGHÍVÁS ORCZYÉKHOZ

24/7

EGYÉNI FELADATLAP

Válaszolj írásban az alábbi kérdésekre!

1. Mit érezhetett Misi, amikor Orczy meghívta?

.....
.....

2. Miért volt természetes Orczy számára ez a gesztus?

.....
.....

3. Miből adódnak a fiúk viselkedésében érzékelhető különbségek?

.....
.....

4. Hogyan reagál ezekre a különbségekre a környezet (a tanárok, a diákok)?

.....
.....

5. Hogyan befolyásolja ez a különbség a fiatalok iskolai helyzetét, jövőjük esélyeit?

.....
.....

6. Hogyan érezheti magát Misi ebben a környezetben?

.....
.....

7. Léteznek-e a mai gyerekek között ilyen különbségek?

.....
.....

KI HOGYAN ÉRZI MAGÁT?

24/8A

CSOPORTOSI FELADATLAP

A) ORCZY

Próbáljátok meg elképzelni, hogy érezte magát Orczy a most megismert helyzetben, és válaszoljatok az alábbi kérdésekre!

1. Miért éppen Misit hívta meg Orczy az osztálytársai közül?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Vajon hogyan vélekedik Misiről?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Miért nevet Misi reagálásán? Miért váratlan számára ez a reakció?

.....

.....

.....

.....

.....

KI HOGYAN ÉRZI MAGÁT?

24/8B

CSOPORTOSI FELADATLAP

B) NYILAS MISI

Próbáljátok meg elképzelni, hogy érezte magát Misi a most megismert helyzetben, és válaszoljátok az alábbi kérdésekre!

1. Miért éri Misit váratlanul a meghívás?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Jó vagy rossz érzései támadnak-e Orczy szavaira?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Mit gondoltok, vajon szívesen megy-e el? Indokoljátok a választotokat!

.....

.....

.....

.....

.....

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

(RÉSZLETEK MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/9A

1. rész

Mikor meglelte azt a házat, amiben Orczyék laktak, nem mert mindjárt bemenni, vagy ötször elment előtte, akkor elszánta magát, s piros arccal, zavartan besietett; vasrácsos korlátja volt az emeleti lépcsőnek, félve ment fel rajta, és nagy, fehér ajtó volt előtte, amelynek nem volt semmi kilincse.

Most nem tudta, mit csináljon, ezen nem lehet bemenni, ha nincsen kilincse, sokáig állott ott, s már nagyon el volt szomorodva, mikor hirtelen kinyílt az ajtó, s egy cselédleány ugrott ki, mintha kergették volna, majdnem a nyakába ugrott.

– Orczyt keresem.

– A Bébucit? Bent van! No, mennyen be! Mennyen hát!

Bosszantotta, hogy egy cseléd így beszél vele, bement, s nem szólott semmit.

Nagyon szép szobában volt, fehér, ragyogó szekrények voltak ott. Körülnézett, vagy négy ajtót látott, s nem tudta merre menjen.

A háta mögött kacagást hallott, visszanézett, az a cseléd szemtelenkedett, nevetett rajta.

– Ott mennýk be, balra, nem arra, barra, nem arra, mondom, hogy barra – azzal vihogva mutatott a jobb oldali ajtóra. – Vagy jobbra e, akarom mondani.

Ezzel berántotta maga után az ajtót, és ő megfogta a magas kilincset, s benyitott egy sötét kis szobába. A szoba sötét volt, de az utcai szobába nyílt egy nagy ajtó, s az világos volt, szinte kápráztató.

Megállott a szoba közepén, a sötétben, a nagy szobában ragyogó világosság volt, be-sütött a nap, és az asztal felett valami fényes csillogó-villogó valami volt, mint egy másik nap, hogy a szeme szinte káprázott tőle, az asztalnál ült egy szőke asszony, és hangosan nevetett, s az Orczy hangját hallotta:

– Lóugrás, lóugrás.

Egy darabig nem vették őtet észre, s ő nem mert szólani, hogy itt van, azok pedig csak sakkoztak, ő is tudott sakkozni, mert tavaly télen Török bácsi megtanította.

Aztán, hogy észre sem vették, csendesén beszólt: – Orczy!

Meghallották, körülnéztek. Akkor ő az ajtófélbe kapaszkodott fél kézzel, s újra sűgva beszólt: Orczy!

Orczy megfordult, s meglátta őt.

De abban a pillanatban a szőke asszony is meglátta a kisiút, s ahogy az ott állott télikabátban az ajtófélhez támaszkodva és befelé suttogva, ellenállhatatlan kacagás ragyogott fel rajta.

Orczy kifutott Nyilashoz, s azt mondta neki:

– Szerbusz, Nyilas, sakkoztam a mamával.

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

(RÉSZLETEK MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLGIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/9B

2. rész

Levetette a kabátját, ezt a kabátot az édesanyja varrta, s igen jól ki volt bélelve vattával, olyan volt, mint egy paplan, csak nem állott valami szépen.

A kabátot Orczyval ketten kivitték az előszobába, s ott felakasztották, rátették a kalapot is, az új posztókalapot.

Még a fal is zöld posztó volt, ahova a kabátot tették, és szarvasagancsok meg kardok voltak felette.

Akkor újra bementek a szobába, Orczy megnézte, de már nem volt ott a mamája.

– Ül le, parancsolj.

Orczy mindig ilyen utálatosan beszélt: *parancsolj*, meg ilyesmiket.

Hát ő leült, s azt mondta:

– Te itt szoktál tanulni?

– Igen, ez az én szobám.

Ez is bosszantotta a kis Nyilast: az én szobám!... Mér az ő szobája? Ő építette?

– Itt vannak a könyveim, itt vannak a játékszereim, itt vannak a tornaszereim.

Nyilas egyelőre semmit sem látott, mert a szoba sötét volt, s csak a másik szobából kapott világosságot.

Nyilas felnézett a mennyezetre, s csodálkozott rajta, milyen magas szoba ez, azt hitte, csak a tanteremben meg a kollégiumban vannak ilyen magas szobák. Őnáluk otthon olyan alacsony a szoba, hogy mikor az édesapja nagyon felemeli a fejszét, akkor beleüti a fejszefokát a gerendába. A mestergerenda meg pláne olyan alacsony, hogy azt még ő is eléri, ha felnyújtja az ujját. Pedig ott jó volna, ha egy kicsit magasabb volna a ház, mert az édesapja télen mindig bent vési a szántalpat a szobában, s a forgács úgy pattog, hogy még. Az édesanyja mindig azt szokta kiáltani: a lámpa, a lámpa! Mire az édesapja, ha megharagszik, nagyot kiált, hogy a ház is reng bele, hogy: "Azt a bűdös lámpát... mindig azt kell hallani! Hát ha eltörik, eltörik, van más a bótba!..."

De ő erről a világerő se mondana itt egy szót sem, mert érzi, hogy ha ő ezt itt elmondaná, akkor ő valami nagy szégyenbe kerülne...

Ezeknek azt nem is szabad sejteni, hogy őnáluk az édesapja a szobában szántalpat farag, pedig az nagyon szép is, jó is, mert jó szaga van a friss forgácsnak, jól lehet benne a földön játszani, s nem kell féltetni semmit, itt minden olyan kényes, itt nem is játszhatnak az ember a testvéreivel.

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

(RÉSZLETEK MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/9C

3. rész

Volt Orczynak egy játéka, az neki nagyon tetszett. Szoborgyár, viaszból szobrokat lehetett csinálni.

Orczy felolvasztotta a viaszt a konyhában, s behozta, és csinált egyet.

– Ez Goethe.

– Gőte? – és a kis Nyilas nevetett.

– Igen.

– Az minek vóna az?

– Az a német.

– Az nem német, az magyar, nem is tud németül egy szót se.

– Ki? Goethe?

– Igen – s hamisan nevetett hozzá.

– Te – mondta csodálkozva Orczy – az a legnagyobb német költő.

– Költő... hisz az a mi sírásónk... a vén Gőte minálunk otthon sírásó – és hangosan nevetett a viccén, s eszébe jutott az öreg, részeges Gőte, a sírásó.

Csak sokára tudta megmagyarázni, de akkor Orczy is nagyon nevetett.

– Most pedig csinállok Schillert.

– Schillert? Siller bort csinálsz?

Nagyon nevettek.

– Nahát, ha sillert csinálsz, azt meg is issza Gőte!

Ez nagyon tetszett nekik.

Orczy beszaladt, s a mamájának nevetve elmagyarázta, aztán kijött.

– Tudod, mit csinálj?

– Mit?

– Petőfit.

– Azt nem lehet, mert ahhoz nincs negatív.

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

(RÉSZLETEK MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLGIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/9D

4. rész

Aztán uzsonnázni hívták őket.

Csak kettőjük számára terítettek, csokoládét adtak, s azt alig bírta megenni, mert émelyítően édesnek találta, még nem evett csokoládét. De azért megette, mert restellte volna otthagyni, félt, hogy elárulja neveltlenségét, s mit gondolnak róla. Ő a kávé is csak fél kockacukorral itta, s ebben sok cukor volt. A kalács azonban nagyon finom volt, ebből meg tudott volna enni tizenkét darabot is, előbb nagyon víg volt s fesztelen, de amikor az Orczy mamája evés alatt bejött, s leült mellettük, a viláért sem vett volna újabb darabot.

- Köszönöm szépen, nem kérek.
- Dehogynem, a konviktusban nem sütnék kalácsot, még egy darabot, fiacskám.
- Köszönöm szépen, nem kérek.
- Akkor a zsebedbe egy darabot, kettőt, majd megeszed a kollégiumban.
- Köszönöm szépen, nem kérek.

Vele nem lehet tréfálni; ha ő egyszer kimondta, hogy nem kér, akkor aztán nem kér. Otthon megtörtént, hogy vasárnap a tészta után felállott, és sorra járt kezét csókolni, megköszönte az ebédet, s akkor hozták be a csirkesültet. Az öccsei ujjongva vetették rá magukat, s visszaültek az asztalhoz, de ő? Ő, ha kettévágják sem evett volna egy falatot: ha már megköszönte az ebédet.

- Hát akkor majd kompótot.

Nem tudta mi az, kisült, hogy befőtt. Ezt az ő édesanyja is szokott csinálni, minden nyáron öt-hat üveggel, néha tízzel is, de ha nincs cukor!

Ez nagyon, nagyon finom volt, olyan remek, hogy ebből kétszer vett.

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

(RÉSZLETEK MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLGIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/9E

5. rész

Akkor vendégek jöttek, mégpedig ó, rémület, egy csoport lány. Kislányok, amilyenek a Lányok Lapjában vannak rajzolva, ő nem is hitte volna eddig, hogy igazi emberlányok így járnak.

Neki nem is köszöntek, s ő állott egyenesen, bezzeg Bébuci mindenikkel kezet fogott. Volt közöttük egy kövér, sárga hajú lány, az neki mindjárt feltűnt, az arca nagyon fehér volt és piros, s a sárga haja a vállára lógott, de csakúgy szikrázott, mint az igazi arany. Ez egyszer csak ránézett, olyan szürke szeme volt, hogy ő attól egészen megijedt, igen nagy, szürke szeme, s ahogy az ő szemébe nézett, ő elkezdett vörösödni, s a teste egész gyenge lett, a térde reszketett, s nem tudott volna szólni egy szót sem, és észrevette, hogy a lánynak az orra körül szeplők vannak.

Hamar azt súgta Orczynak, hogy elmegy.

– El? – mondta Orczy.

– Igen.

– Akkor kikísérlek.

Hamar kimentek a másik szobába.

Ott eszébe jutott, hogy nem csókolt kezet sem akkor, amikor jött, se most, megállott, hogy visszamegy kezet csókolni, mert mit gondol róla Orczy mamája.

De az éppen a szürke szemű, sárga hajú lányt ölelgette, erre ő úgy megrémült, hogy azonnal kifutott az előszobába.

– Mér szaladsz annyira? – szólt Orczy.

Nem felelt, csak lerántotta a kabátját, hogy leszakadt az akasztója!

– Félsz a lányoktól?

– Nem félek én!

– Én úgy viccelek velük.

Ő azonban összerántotta a szemöldökét.

– Neked nincsenek kuzinnyaid? – kérdezte Orczy.

– Micsoda?

– Hát jányok a családba, unokatestvérek.

– Nincs.

– Testvéred sincs?

– Testvérem?

– Igen.

– Hogyne vóna. Öten vagyunk.

– De jányok?

– Jányok... az nincs!...

– Mikor jössz el újra?

Ránézett, azt akarta neki mondani, hogy gyere el te. De megijedt, hogy eljön, s az nem lehet, hogy barátok járjanak a coetusba, csak a szobafőnökhöz járhatnak, különben meg van tiltva a barátkozás, mert még ellopnának valamit, ha idegenek bejárnának.

Megrántotta a vállát, és lesütötte a szemét. Sohanapján – gondolta.

– Nem tudom – mondta hangosan, s jó erősen megfogta az Orczy kezét.

– Szerbusz.

– Szerbusz.

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

(RÉSZLETEK MÓRICZ ZSIGMOND: *LÉGY JÓ MINDHALÁLIG*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

24/9F

6. rész

Akkor kijött az Orczy mamája s egy kis csomag volt nála.

– Szökik a mi kis barátunk, Orczy?... – mondta a fiának nevetve. – Itt van ez a csomagcska, ezt vidd haza, és csak a kollégiumban szabad kibontani.

A markába tette a könnyű kis csomagot.

– Most remélem, szépen hazamégy.

– Nem kérem.

– Hát hova?

– Felolvasni!

– Hova?

– Én, kérem, egy öreg vak úrnak mindennap felolvasok egy órát.

– Igen?

– Igen.

A szépséges szőke mama mély csodálkozással nézett a gyerekre.

– És... pénz... és... fizet... vagy... – habozott.

– Igen: fizet!... Tíz krajcárt!

– Egy hónapra?!

– Egy órára!

– Igen: egy órára...

És csodálkozva, megrémülve bámult a kisgyerekre.

Erről senki se tudott semmit, mert erről még nem mert az osztályban szólani senkinek, úgyhogy a kis barátja is némán bámult rá.

– Hallod, Orczy? – szólta a mama, s nevetett, de az arcára könny futott le.

A kisdíák érezte, hogy ez nem kinevetés, és még a színháznál is kacagott a boldogságtól, hogy úgy csodálkoztak rajta.

MISI LÁTOGATÁSA ORCZYÉKNÁL

24/10

CSOPORTOS FELADATLAP

Válaszoljatok az alábbi kérdésekre a nálatok lévő szövegrészlet alapján!

1. Kiket ismer meg Misi látogatása során?

.....
.....

2. Hogyan viselkednek vele a többiek?

.....
.....

3. Mit érez, és mit gondol az olvasott jelenetben?

.....
.....

4. Miben mutatkozik meg két fiú különböző neveltetése?

.....
.....

5. Mi az, amit Orczy tud, és Misi nem?

.....
.....

6. Mi az, amit Misi tud, és Orczy nem?

.....
.....

7. Hogyan érzi magát Misi a jelenet során?

.....
.....

VAJON LEHETNÉNEK BARÁTOK?

24/11

CSOPORTOS FELADATLAP

Idézzétek fel magatokban a két fiú magatartásával kapcsolatos megfigyeléseiteket, majd válaszoljatok közösen az alábbi kérdésekre!

1. Milyen fiúnak tartjátok Misit? Indokoljátok is a véleményeteket!

.....
.....

2. Milyen fiúnak tartjátok Orczyt? Indokoljátok is a véleményeteket!

.....
.....

3. Szerintetek elképzelhető-e kettejük között tartós barátság? Ha igen miért? Ha nem, miért nem?

.....
.....

4. Szerintetek milyen feltételei lennének egy ilyen barátságnak?

.....
.....

5. Melyiküket fogadnátok be szívesebben az osztályba? Miért?

.....
.....

6. Melyikükkel barátkoznátok szívesebben kettejük közül? Miért?

.....
.....

Szemet szemért...

(A bosszú kötelessége
és a megbékélés lehetősége)

AGRESSZIÓ – A HARMADIK ÉRZÉS

25/1

Gondoljuk végig egy átlagos napunkat, hányszor látjuk a környezetünkben és saját magunkon is az agresszió jeleit. Az embernél az agresszivitás a veleszületett hajlamok és a tanult reakciók bonyolult egymásra hatásának függvénye. Hogyan tudjuk kezelni a bennünk lévő agressziót, hogy ne okozzunk szándékosan kárt, rosszat a társainknak? Hol van az egyéni tűréshatár?

A külvilág ingereire adott válasz, a belső feszültség vezet az agresszív viselkedéshez. A fokozott életben maradási és előbbre jutási versenyben szervezetünk alacsonyabb szintre szállította a tűréshatárt. Ezért fordul elő, hogy az elébünk vágó autóssal üvöltözünk, nyomjuk a dudát, a villamoson összeveszünk azzal, aki leül az általunk kiszemelt ülésre stb. Egyéni szinten, a személyes kapcsolatokban csak annyit tudunk tenni, hogy nem agresszióval válaszolunk az agresszióra. Számoljunk el magunkban tízig, mielőtt cselekednénk! A humor is lehet jó helyzetmegoldás. Társadalmi szinten az érzelmi kötődés, vagyis a szeretet, a közösségi élmény és a kevésbé agresszív kiélés (például futás, tenisz, játékok) a járható út.

Globálisan is kell tenni valamit, hiszen egyre kisebbnek tűnik ez a Föld nevű bolygó számunkra, mielőtt felfalnánk egymást, változtassunk!

(Forrás: Pató Erika, www.szochalo.hu)

Kérdések és feladatok

1. Az agresszió milyen jeleit tapasztalhatjuk mindennapi életünkben?
2. Szerintetek mi magyarázza az erőszakos jelenségek érzékelhető szaporodását?
3. Előfordul-e veletek, hogy nem tudjátok türtőztetni magatokat, és agresszív módon viselkedtek?
4. Idézzetek fel ilyen eseteket, és próbáljátok megmagyarázni viselkedésetek okát!
5. Hogyan reagál a környezetetek a ti erőszakos viselkedésetekre?
6. Ti mit éreztetek, mit gondoltok, ha valaki veletek viselkedik agresszív módon?
7. A szövegben van néhány javaslat az agresszió csökkentésére. Egyetértetek ezekkel?
8. Van-e egyéb javaslatotok?
9. Hogyan lehetne ezen a helyzetek változtatni? Mi az, ami az egyes emberen múlik?

AFORIZMÁK

25/2A

CSOPORTKÁRTYÁK

1. csoport

- Egy háborút ugyanúgy nem lehet megnyerni, mint ahogy egy földrengést sem.
- Azt nem tudom, hogy a harmadik világháborút milyen fegyverekkel fogják megvívni, de a negyediket biztosan botokkal és kövekkel. (*Albert Einstein*)

2. csoport

- A háború csak akkor ér véget, ha már mindenki meghalt, aki részt vett benne.
- Csak az nem fél, akinek nincs fantáziája. (*Rejtő Jenő*)

3. csoport

- Ha kivágtál minden fát és megmérgeztél minden folyót, rá fogsz jönni, hogy a pénz nem ehető.
- A szemet-szemért az egész világot vakká teheti. (*Mahatma Gandhi*)

(Forrás: <http://lemontree.vizibarany.hu/egyebkep/aforizmak.htm>)

AFORIZMÁK

25/2B

CSOPORTOS FELADATLAP

Beszélgetsetek az egyes szólások tartalmáról, majd válaszoljatok írásban az alábbi két kérdésre!

Mi a két szólás közös témája? Milyen címet adnátok ezeknek a szólásoknak?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Egyetértetek-e azzal, amit a szólások kifejeznek? Indokoljátok a választotokat!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

További tennivalók

1. A szóvivő keresse meg az azonos kártyával dolgozó többi csoport szóvivőjét, és egyeztessék a csoportvéleményeket.
2. A helyben maradók pedig keressenek konkrét példákat az aforizmákban foglaltak igazolására, illetve megcáfolására!

AZ ÁLLATOK ÍRATLAN SZABÁLYAI

25/3A

Az állatok, közülük is a kutyák viselkedésében számos íratlan szabály érvényesül. Ezzel a kérdéssel egy külön tudományág, az etológia foglalkozik. Erre hoz tanulságos példát a következő szöveg. Olvassátok el, és végezzétek el az utána található feladatokat!

Kutyák egymás közt

Altenberg várában, hol a házőrző szerepét egy Lord nevezetű óriás termetű, éjfékete újfundlandi töltötte be, a ház leánya születésnapjára egy bűbajos, alig kéthónapos pincsit kapott ajándékba. Tanúja voltam a két állat első találkozásának. Jóllehet Quick, a pincsi hallatlanul pimasz, tréfás kedvű kölyök volt, halára rémült, amikor megpillantotta a feléje közelgő, fekete bundahegyet. Mint hasonló esetben minden kölyökkutya, Quick is azonnal hanyatt vetette magát, és amikor Lord megszaglászta a hasa környékét, pirinyó, sárga szökőkutat produkált. A hatalmas kutya a folyékony érzelemnyilvánítás szagellenőrzése után lassan és méltóságteljesen elfordult a rémüldöző kisbabától. Ám Quick a következő szempillantásban felugrott, és mint akit elfogott az úgynevezett futógörccs, szorosra vont nyolcas hurkokban száguldozni kezdett az óriás lábai között, játékosan felugrott rá, és arra noszogatta, hogy vegye őt üldözőbe. Kicsi gazdája, aki eddig záporozó könnyekkel nézte a találkozást, s akit csupán könyörtelen bátyjai akadályoztak meg a beavatkozásban, megkönnyebbülten lélegzett fel, amikor végre kibontakozott a valóban megható jelenet: egy nagyon nagy és egy nagyon pici kutya közös játéka...

Az azonos fajú és azonos társadalmi formációhoz tartozó állatok között a kölyök körülbelül hat hónapos koráig abszolút sérthetetlen. A behódolási póz – a hanyatt vágódás és vizelés – csak a találkozás első pillanatában szükséges, és szemlátomást főként arra szolgál, hogy a felnőtt kutya tudomására jusson, miszerint kölyökkel áll szemben. (...)

A kutya-erkölcsök íratlan törvényének örvendetes és rokonszenves oldala a nőket és gyermekeket, azaz a szukákat és kölyköket megillető lovagias bánásmód. Normális kutya soha nem harapja meg nőstény fajtársát, a szuka feltétlen tabu, sőt bármit megengedhet magának a kannal szemben. Nyaggathatja, ráncigálhatja, akár komolyan meg is haraphatja, a kannak nem áll jogában semmilyen megtorló intézkedés, legfeljebb a megalázkodás póza, esetleg megkísérelheti az említett „udvarias ábrázat” segítségével a bosszúasszonyosság támadását a játékoság felé téríteni. Egyetlen további lehetőségétől, a nyílt menekvéstől férfiúi méltósága tiltja el, hiszen a kan éppen a nőstény előtt igyekszik a legkínosabban megóvni tekintélyét.

(Forrás: Konrad Lorenz *Ember és a kutya*. 1981.)

AZ ÁLLATOK ÍRATLAN SZABÁLYAI

25/3B

CSOPORTOS FELADATLAP

Válaszoljatok írásban az alábbi kérdésekre!

A kutyák viselkedésének milyen íratlan szabályai ismerhetők meg a történetből?

.....

.....

.....

.....

Vannak-e nektek hasonló tapasztalataitok a kutyákkal kapcsolatban?

.....

.....

.....

.....

Hozzatok példákat a kutyák és más állatok ösztönös viselkedésének „törvényeire”!

.....

.....

.....

.....

Bizonyára hallottatok már megvaduló, emberre, gyerekre támadó, úgynevezett harci kutyákról. Tetteik olykor ellentmondanak a „kutyaerkölcs” szabályainak. Mit gondoltok, ki a felelős az ő agresszivitásukért?

.....

.....

.....

.....

AZ ÁLLATOK ÉS AZ EMBEREK KAPCSOLATA

25/4

FELADATKÁRTYÁK

1.

Gyűjtsetek olyan közmondásokat, szólásokat, amelyben állatok szerepelnek! Szerintetek milyen tulajdonságokat hordoznak az ott említett állatok?

2.

Mi jellemzi az állatokat ábrázoló rajzfilmfigurákat?
Milyen mesében, mondában szereplő állatfigurákat ismertek?

3.

Miben áll az ember felelőssége az állatvilágért?
Miként vélekedtek a vadászatról?
Milyennek képzelitek az ideális állatkertet?

4.

Mi a véleményetek az állatkísérletekről?
Milyen kipusztuló állatfajokat ismertek?
Milyen következményei vannak az állatok, állatfajok kipusztulásának?

5.

Szerintetek szükség van-e állatvédelmi törvényre? Miért?
Megilletik-e az állatokat is bizonyos jogok?
Mit tudtok az állatvédelem hazai helyzetéről?

6.

Van-e otthon saját állatotok? Meséljétek el az ezzel/ezekkel kapcsolatos jó és rossz élményeiteket!
Mi a véleményetek az egzotikus állatok, vadállatok otthoni tartásáról? Egyetértetek-e azzal, hogy egyesek magánházaiban oroszlánokat, tigriseket, mérges kígyókat és hasonló állatokat tartsanak?

KISFIÚ ÉS NAGYFIÚ

(VÁMOS MIKLÓS ELBESZÉLÉSE)

25/5A

Éppen a III/B osztály nyomult kifelé a kapun. Futottak, bár egyik-másik a szíve szerint lépésben jött volna. Minket most csak egyikük érdekel. Az illető közepes magasságú Kisfiú, egyáltalán nem Kisfiúbb, mint a többiek, de kevésbé sem Kisfiú, mint azok. Persze azért különbözik is tőlük. (Hiszen a Kisfiúk különböznek egymástól.) Lökték hátulról, kénytelen volt futni. A kapunál megbotlott, és a Nagyfiúra zuhant.

– Nem tudsz vigyázni, öcskös? – mondta az, és ellökte magától. Ám a kapun kibuggyanó újabb gyerekhullámról visszapattanva, a Kisfiú ismét a Nagyfiú karjai között találta magát.

– Hát löknek! – méltatlankodott.

– Akkora pofont kapsz, hogy leszárad a fejed! – sziszegte a Nagyfiú, és újra odébb taszította. De a Kisfiú megint csak visszaperdült a korláthoz.

– Nem hiszed, hogy szájon váglak? – ragadta meg a Nagyfiú a Kisfiú gallérját. A Kisfiú hallgatott, majd felnézett rá.

– Hát üss! – mondta csendesen.

– Micsoda?

– Üss, ha akarsz. A Nagyfiú meghökkent.

– Mi az, hogy üssek?

– Hát üssél, na!

A Nagyfiú még egyszer végigmérte a Kisfiút, vékony lábaira, keskeny vállára siklott a szeme. Megvakarta a fejét, és följebb tolta a sapkát.

– Te azt hiszed, hogy erősebb vagy nálam?

– Dehogyan hiszem!

– Hát akkor? – tette csípőre a kezét a Nagyfiú. Lehajolt, egészen közelről nézett a Kisfiú arcába.

– Ha meg akarsz verni, úgysem tudom megakadályozni! – mondta az. A Nagyfiú csapdát sejtett. Összeráncolta a homlokát, tanácstalanul nézett körül. A kapu már üres volt, csak egy-egy lemaradt Kis-, illetve Nagyfiú jött ki rajta időnként. Három Kisfiú (III/B-sek) az eseményeket figyelte – persze tisztes távolból. Közöttük volt Bors, aki még éppen hogy Kisfiú, de már tulajdonképpen Nagyfiú. (Ötödikbe kellene járnia, ám kétszer bukott osztályismétlésre, ezért harmadikos.) – Szaladj el! – kiáltotta oda Bors a Kisfiúnak. – Nagyon erős, nagyon meg fog verni! – mutatott a Nagyfiúra. A Kisfiú a fejét ingatta. Végiggondolta már. Ha ő nekiiramodik, a Nagyfiú utoléri, és még sokkal jobban megveri. Vagy máskor találkoznak, és akkor veri meg. Allandóan veszélyben lesz, örökösen rettegni fog. Különben is, a Nagyfiú bizonyára gyorsabban fut, mint ő. Ez tény. A Kisfiúnak vékony és rövid lábai voltak. Legjobb túlesni rajta! – gondolta. – Utána nyugodt lelkiismerettel mehetek haza. A Nagyfiú titokban azt remélte, hogy a Kisfiú megfogadja a tanácsot és elfut. Már régen lecsillapodott a dühe, indult volna a dolgára. A kapu üres volt, mindenki elment, csak ők ketten álltak ott a korlátnál. A Nagyfiú értetlenül rázta a fejét. A csend egyre zavartabb lett közöttük.

– Te! – szólalt meg rekedtes hangon a Nagyfiú. – Menj el, fuss el, csinálj, amit akarsz! – és ezzel hátat fordított a Kisfiúnak. Ismét cigarettára gyújtott. Eltelt néhány perc. Hátrasan-dított a válla fölött. A Kisfiú ugyanott állt, ahol eddig.

– Mondd, most mi a fenének nem mész el? – kérdezte a Nagyfiú. És hogy a Kisfiú nem válaszolt, hanem csak nézett rá engedelmesen, a keze tétován megindult felé. A pofon sokkal komolyabbra sikerült, mint ahogy a Nagyfiú szánta. A Kisfiú feje nekiütődött az oszlopnak, nagyot koppant. És amikor mindezek után a Kisfiú – ahelyett hogy elfutott volna vagy sírni kezdett volna – szótlanul letörölte a vért az orráról, majd lassú mozdulatokkal zsebkendő után kotorászott – a Nagyfiú nekiesett, és agyba-főbe verte.

(Vámos Miklós: *Valaki más.* Magvető Kiadó, Budapest, 1981. 9–12. o.)

KISFIÚ ÉS NAGYFIÚ

25/5C

CSOPORTOS FELADATLAP

Megfigyeléseitekre támaszkodva töltsétek ki a következő táblázatot!

	Mit szeretne?	Mitől fél?	Mit tesz?	Szerintetek mit kellett volna tennie?
Nagyfiú				
Kisfiú				
Iskolatárs				

MIT TEHETÜNK AZ ERŐSZAK ELLEN?

(RÉSZLET ADRIAN MOLE TITKOS NAPLÓJÁBÓL)

25/6A

Február 16. Hétfő

Hát ez a nap kész katasztrófa volt.

Már nem Pandora ül mellettem, hanem Barry Kent. Egész órán másolta, amit írok, és ráógumit fúj a fülembe. Megmondtam Miss Elfnek, de ő is fél Barry Kenttől, ezért azután egy szót sem szólt.

Február 17. Kedd

Barry Kent azt mondta, fasírtot csinál belőlem, ha nem adok neki mindennap huszonöt pennyt. Azt feleltem, hogy csak az idejét pazarolja, ha tőlem fenyegetődéssel akar pénzt kicsikarni. Egy árva megtakarított vasam sincs. Anya egyenesen az ifjúsági takarékbetétemre utaltatja a zsebpénzemet, és napi tizenöt pennyt ad Mars szeletre. Barry Kent erre az ebédpénzemet követelte! Közöltem vele, hogy apa csekken fizeti, mióta felment napi hatvan pennyre, mire Barry Kent tökön rúgott és elsétált. De előbb még odavetette: – Kap-hatsz még! Jelentkeztem lapkihordónak.

Február 20. Péntek

Barry Kent földrajzon azt mondta Miss Elfnek, hogy "ba' meg", mire Miss Elf leküldte Mr. Scrutonhoz, hogy büntessék meg. Remélem, hogy jól megnyuvasztják. Craig Thomasszal fogok barátkozni, ő az egyik legerősebb harmadikos. Ma a szünetben vettem neki egy Mars szeletet. Úgy tettem, mintha rosszul érezném magam, és nem volna kedvem megenni. Azt mondta: - Kösz, Mole. - Most először szólt hozzám. Ha jól keverem a kártyát, bekerülhetek a bandájába. Akkor aztán Barry Kent nem mer hozzám nyúlni.

Február 21. Szombat

Marha szépet álmodtam: Sabre majd széttépte Barry Kentet, Mr. Scruton és Miss Elf csak figyelték.

Március 3. Kedd

HÚSHAGYÓKEDD Átadtam Barry Kentnek a sápot. Nem hiszem, hogy van Isten. Ha létezne, egészen biztos nem engedné, hogy az olyan alakok, mint ez a Barry Kent, szabadon járjanak, és intellektueleket zsaroljanak. Vajon miért szekálják a nagyobb fiatalok a kisebb fiatalokat? Talán lepusztul az agyállományuk a pluszmunkától, amit azért kell kifejteniük, hogy erősödjön a csontjuk meg a többi, esetleg agykárosodást szenvednek a sporttól, amit olyan nagyon űznek, persze az is lehet, hogy az idősebb fiatalok egyszerűen szeretnek fenyegetőzni és verekedni. Az egyetemen talán majd tanulmányozom ezt a problémát.

Kiadatom a dolgozatomat, és küldök egy példányt Barry Kentnek. Lehet, hogy addigra majd olvasni is megtanul.

Március 26. Csütörtök

Barry Kentet elkapta a rendőrség, mert nem égett a hátsó lámpája a bringáján. Remélem, javítóintézetbe küldik. Egy kis sitt-sokk jót tenne neki.

Április 30. Csütörtök

Ma a suliban komolyan megfenyegettek. Barry Kent bedobta a diplomataföldkártyát a rögbipályára. Sürgősen adnom kellett neki két fontot, mielőtt még engem is utána dobott volna. Apától kínos pénzt kérni, kétségbe van esve a rezszi miatt.

Május 21. Csütörtök

Barry Kent ma megvert az öltözőben. Felakasztott a fogasra. „Zsarutéglának” hívott és még máshogy is, de az leírhatatlan. Nagymama megneszelte a dolgot, pedig apa titkolni akarta előtte a cukorbetegsége miatt. Végighallgatta az egészet, azután feltette a kalapját, beharapta az ajkát és elment. Egy óra hét percig volt távol, akkor bejött, levetette a kabátját, megfésülködött, és kivett a rablóbiztos övéből 27 font 18 pennyt. Azt mondta: – Most már nem fog bántani, Adrian, de ha mégis, csak szólj! – Azután vacsorát csinált. Szardínia volt, paradicsom és gyömbéres sütemény. Vittem neki a trafikba egy diabetikus csokoládét nagyrabecsülésem jeléül.

Május 22. Péntek

Az egész suliban beszélnek, hogy egy hetvenhat éves öregasszony úgy megijesztette Barry Kentet meg az apját, hogy visszaadták az egész sápot. Barry Kent nem mer mutatkozni. A bandája új vezért választ.

(Sue Townsend *Adrian Mole minden kínszenvedései*. Móra Kiadó, Budapest, 1987.)

MIT TEHETÜNK AZ ERŐSZAK ELLEN?

25/6B

EGYÉNI FELADATALAP

Válaszoljatok írásban az alábbi kérdésekre!

Ki segít Adriannek Barry Kenttel szemben?

.....

Hogyan vélekedsz Barry Kentről? Miért ábrándul ki belőle a bandája?

.....

.....

.....

Voltál-e már hasonló helyzetben? Ha igen kitől vártál volna segítséget? Megkaptad ezt?

.....

.....

.....

.....

.....

Előfordult már veled, hogy te voltál agresszív valamelyik társaddal? Ha igen, miért? Milyen következménye lett a dolognak? Hogyan látod az esetet utólag?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Szerinted mit lehet tenni a terjedő erőszak ellen?

.....

.....

.....

ERŐSZAK A MÚZEUMKERTBEN

(RÉSZLET MOLNÁR FERENC: *A PÁL UTCAI FIÚK*
CÍMŰ REGÉNYÉBŐL)

25/7A

A kis Nemecek izgatott volt, mikor érezte, hogy egy fontos dolog központjává válik. Ez ritkán esett meg vele. Nemecek mindenkinek levegő volt. Se nem osztott, se nem szorozott, mint az egy a számtanban. Senki se törődött vele. Jelentéktelen kis sovány fiú volt, gyöngye gyerek. És talán éppen ez tette őt alkalmassá arra, hogy jó legyen áldozatnak. Elkezdett beszélni, s a fiúk összedugták fejüket.

– Úgy volt – mondta –, hogy ebéd után kimentünk a múziumba, a Weisz meg én, meg a Richter, meg a Kolnay, meg a Barabás. Előbb métát akartunk játszani az Eszterházy utcában, de a labda a reálistaké volt, és azok nem engedték. Akkor azt mondja Barabás: „Menjünk be a múziumba, és golyózzunk a falnál.” És akkor mind bementünk a múziumba, és golyózni kezdtünk a falnál. Azt játszottuk, hogy mindenki gurít egy golyót, és akinek a golyója eltalál egy olyan golyót, ami már oda van gurítva, akkor azé az összes golyó. És sorba gurítottuk a golyókat, már volt a falnál vagy tizenöt golyó, és volt közte két üveg is. És akkor egyszerre csak kiáltja a Richter: „Vége van, jönnek a Pásztorok!” És a sarkon jöttek is a Pásztorok, zsebre volt dugva a kezük, és lehajtották a fejüket, és olyan lassan jöttek, hogy mi mindnyájan nagyon megijedtünk. Hát hiába is voltunk mi öten, ők ketten olyan erősek, hogy tízet is elvernek. És nem is szabad minket úgy számítani, hogy mi öten vagyunk, mert ha baj van, akkor a Kolnay is elszalad, és a Barabás is elszalad, hát csak hármat szabad számítani. Esetleg én is elszaladok, hát csak kettőt szabad számítani. És ha esetleg mind az öten elszaladunk, akkor se ér az egész semmit, mert a Pásztorok a legjobb futók az egész múziumban és mink hiába szaladunk, mert utolérnek. Hát csak jöttek a Pásztorok, egyre közelebb jöttek és nézték nagyon a golyókat. Mondom a Kolnaynak: „Te, ezeknek tetszik a mi golyónk!” – És még a Weisz volt a legokosabb, mert ő mindjárt mondta: „Gyönnek, gyönnek, ebből a gyövésből nagy einstand lesz!” – De én azt gondoltam, hogy nem fognak minket bántani, hiszen mi soha nem csináltunk nekik semmit. És eleinte nem is bántottak, csak odaálltak és nézték a játékot. A Kolnay azt súgta a fülembe: „Te, Nemecek, hagyjuk abba.” Azt mondom neki: „Hogyne, majd éppen most, amikor te gurítottál és nem találtál! Most rajtam a sor. Ha megnyerem, abbahagyjuk.” Közben a Richter gurított, de annak már reszketett a keze a félelemtől, és fél szemmel a Pásztorokra nézett, hát persze, hogy nem talált. De a Pásztorok nem is mozdultak, csak ott álltak, zsebre dugott kézzel. Akkor aztán én gurítottam és találtam. Megnyertem az összes golyókat. És oda akarok menni, hogy összeszedjem, volt már vagy harminc golyó, de élembe ugrott az egyik Pásztor, a kisebbik, és rám kiáltott: „Einstand!” Én hátranéztem és a Kolnay meg a Barabás már szaladtak, a Weisz a falnál állt, és sápadt volt, a Richter meg még gondolkodott, hogy szaladjon-e vagy nem. Én próbáltam előbb becsületesen. Azt mondtam: „Kérem, ehhez maguknak nincs joguk.” – De akkor már az öregebbik Pásztor szedte fel a golyókat és rakta be a zsebébe. A fiatalabbik meg megfogta a mellemen a kabátomat és rám kiáltott: „Nem hallottad, hogy einstand?” Hát persze aztán én se szóltam semmit. A Weisz pityeregni kezdett a falnál. És a Kolnay meg a Kende a múzeum sarkáról kukucskáltak vissza, hogy mi történik. És a Pásztorok mind fölszedték a golyókat, és egy szót se szóltak, csak továbbmentek. Ez volt az egész.

ERŐSZAK A MÚZEUMKERTBEN

25/7B

SZEREPKÁRTYÁK

Idősebbik Pásztor	Weiss
Fiatalabbik Pásztor	Egy kívülálló szemtanú
Nemecsek	Kolnay
Barabás	Richter

Idősebbik Pásztor	Weiss
Fiatalabbik Pásztor	Egy kívülálló szemtanú
Nemecsek	Kolnay
Barabás	Richter

Idősebbik Pásztor	Weiss
Fiatalabbik Pásztor	Egy kívülálló szemtanú
Nemecsek	Kolnay
Barabás	Richter

„NAGYON MEG VOLTAM MAGAMMAL ELÉGEDVE...”

(RÉSZLET NAGY LAJOS ÖNÉLETRAJZI REGÉNYÉBŐL)

25/8

Ugyanaz az ember lehet áldozat és tettes is. Az is előfordulhat, hogy az, akinek lehetősége van igazságot szolgáltatni, bosszút állni, képes lemondani a megtorlásról. Mindkét esetre találtok példát Nagy Lajos önéletrajzának következő részletében. Olvassátok el a szöveget, és oldjátok meg a feladatokat!

Ebben az iskolában barátot sem tudtam magamnak szerezeni. Egy fiú akadt, akivel annyira kapcsolódtunk egymáshoz, hogy az iskolából hazafelé egy darabon együtt mentünk. Ravasz fiú lehetett, mert egyszer furcsa dolgot művelt velem. Egyik óra után éppen a Károly körúton mentünk, amikor hozzám toppant egy nálam magasabb, nyurga fiú. A pajtasommal kezét fogott, velem nem. Hanem nyomban így szólt hozzám:

– Te piszkálsz mindig a Dezsőt? Te nem hagysz neki békét? Mind a hárman megálltunk. Dezső vigyorgott rám. Én meg nem is felelhettem, az idegen gyerek máris pofon vágott. És ment tovább Dezsővel, aki loholt utána. Én álltam, bámultam feléjük, semmit sem tudtam csinálni. Olyan váratlan volt a támadás, hogy eszem és akaratom megbénult. Be kellett látnom, hogy elöntött a gyávaság, és nem valami vitézül viselkedtem.

Az iskolának tágas, kavicsos udvara volt, a szünetekben ott szaladgáltunk. Egy fiú egyszer szemtelenkedett velem, megfogtam és levágtam a földre. Rátérdeltem és öklömmel az arcába akartam ütni. Ő olyan ijedt pislogással nézett rám, hogy megsajnáltam, de olyan hirtelen, hogy kezem, mielőtt lesújtott volna, megállt a levegőben. Fölálltam és elengedtem. Nagyon meg voltam magammal elégedve.

(Nagy Lajos: *A lázadó ember*)

Kérdések

Egyetértesz-e a történetét elbeszélő fiúval, amikor azt állítja, hogy nem viselkedett elég vitézül az őt megütő társával szemben? Szerinted mit kellett, és mit lehetett volna tennie?

Ért-e már téged az övéhez hasonló igazságtalanság?

Mi a véleményed Dezsőről? Bátornak vagy gyávának tartod az elbeszélő fiút? Valóban meg lehet magával elégedve?

Előfordult-e már veled (mint a történetet elbeszélő fiúval), hogy: váratlanul megbántottak, verekedésben, veszekedésben, vitában gyengébb voltál, erősebbnek bizonyultál?

Hogyan viselkedtél, amikor alul maradtál? Milyen érzés volt ez? Amikor erősebb voltál, kihasználtad-e a fölényt? Hogyan? Mi történt ebben az esetben?

MAHATHMA GANDHI: A KARD TANA

(RÉSZLET)

25/9A

Gandhi az erőszakmentes filozófia egyik leghitelesebb képviselője. Érdemes elgondolkodni szavain, amikor a gyávaság és az erőszak közötti választás kérdéseit taglalja.

Azt gondolom, hogy olyan esetben, amidőn csak a gyávaság és az erőszak között választhatunk, az erőszakot tanácsolnám. Egyszer azt kérdezte tőlem legidősebb fiam, mit kellett volna tennie, ha történetesen jelen van 1908-ban, amikor megtámadtak és majdnem halálosan megsebesítettek. Vajon néznie kellett volna, hogyan ölnek meg, vagy pedig testi ereje segítségével meg kellett volna védenie? Azt feleltem, hogy kötelessége lett volna megvédelmeznie engem, még erőszak alkalmazásával is. Ezért vettem részt a búr háborúban, az ún. zulu felkelésben és az első világháborúban. Ezért helyeslem, hogy mindazok, akik hisznek az erőszakban, gyakorolják magukat a fegyverek használatában. Szívesebben látnám, ha India, hogy megvédje becsületét, fegyverhez nyúlna, mint ha gyáva és tehetetlen szemlélője maradna tulajdon megalázásának. Hiszem azonban, hogy az erőszak nélküliség magasabb rendű, mint az erőszak, hogy megbocsátani férfiasabb dolog, mint büntetni. De az önuralom csak akkor jelent megbocsátást, ha hatalmunkban áll a büntetés is. A megbocsátásnak nincs jelentősége, ha valamely erőtlén lény színleli csupán. Aligha állítható, hogy az egér megbocsát a macskának, amikor engedi, hogy az széttépje. (...)

(Idézi: Jan Pilat (1969) *Mahatma Gandhi élete* Budapest, Gondolat Kiadó)

MAHATHMA GANDHI: A KARD TANA

25/9B

EGYÉNI FELADATLAP – 1. CSOPORT

Válaszolj írásban a következő kérdésekre!

Egyetértesz-e vagy sem azzal a kijelentéssel, hogy megbocsátani férfiasabb (bátrabb) dolog, mint büntetni? Indokold is meg a válaszodat!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Egyetértesz-e vagy sem azzal, hogy Gandhi fiának a felidézett esetben kötelessége lett volna apját akár erőszakos módon is megvédeni? Indokold is meg a válaszodat!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mit gondolsz az egér és a macska esetéről? (Gandhi nem nevezi igazi megbocsátásnak azt, hogy az egér „erőszakmentesen” engedi felfalni magát.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MAHATHMA GANDHI: A KARD TANA

25/9C

EGYÉNI FELADATLAP – 2. CSOPORT

Válaszolj írásban a következő kérdésekre!

Gyávának nevezhető-e az, aki elkerüli az erőszakot?

.....

.....

.....

.....

.....

Fontos tulajdonság-e a bátorság?

.....

.....

.....

.....

.....

Te saját magadat bátornak tartod-e?

.....

.....

.....

.....

.....

Szeretnéd-e, ha mások bátornak tartanának téged?

.....

.....

.....

.....

.....

A teljes élet esélye I.

CSOPORT-MUNKATERV

26/1

A választott téma:.....

A csoport vezetője:.....

A bemutatót előkészítő tevékenységek

Az alábbi lista olyan ötleteket tartalmaz, amelyeket felhasználhattok. Húzzátok alá azokat a formákat, amelyekkel élni szeretnétek, és egészítsétek ki továbbiakkal, amiket még elképzelhetőnek tartotok!

Információk gyűjtése az internetről (képek, szövegek, hanganyagok letöltése, rendszerezése)

Információk gyűjtése könyvekből (szövegek, képek kimásolása, beszkenyelése)

Információk gyűjtése újságokból (szövegek, képek kimásolása, beszkenyelése)

Interjúk készítése (hangfelvevővel, fényképezőgéppel, kamerával vagy jegyzőkönyvezve)

A bemutatandó személyek alkotásainak gyűjtése és előkészítés a bemutatásra (zenei felvételek, könyvek, képek)

Saját kreatív alkotások létrehozása (fotó, fotómontázs, videofilm, plakát)

Egyéb ötletek:

.....

.....

.....

.....

.....

A bemutató módja

Íme néhány ötlet arra vonatkozóan, hogy milyen formában tarthatjátok majd meg a bemutatót. Akármilyen más formát is választhattok azonban. A lényeg csupán az, hogy ezt már most el kell döntenetek, hiszen ettől függnék a részfeladatok.

Ajánlott formák: a) előadás poszterrel, b) előadás írásvetítővel, c) Power Point bemutató,

d) Multimédiás CD (szöveg, hang, kép stb. bemutatható formában), e) egyéb lehetséges ötlet:

.....

.....

A csoport által választott forma:

A PROJEKT HÁLÓTERVE

26/2

Téma	Csoportfelelős	Konkrét feladatok (csoportonként)	A szükséges eszközök	A feladatot elvégző(k)	A részfeladatok határidői	Megjegyzés

(Ez a lap kinagyítható, és szükség szerint további sorokkal és oszlopokkal is bővíthető.)

JAVASLAT A SIKERKRITÉRIUMOK MEGHATÁROZÁSÁHOZ

26/3

Az egyes csoportok bemutatóinak megítéléséhez

- A bemutatott anyag érdekes.
- A bemutatót jól lehet követni.
- A bemutatott anyag látványos.
- A bemutatót tartó tanuló szépen beszél.

Az egyes csoportok munkájának megítéléséhez

- A csoportvezető jól irányította a munkát.
- A csoport minden tagja részt vett az előkészítésben.
- A vállalt feladatot mindenki határidőre elkészítette.
- A vállalt feladatot mindenki jó színvonalon készítette el.

A vezetőség munkájának megítéléséhez

- A projekt vezetői végig követték a folyamatot.
- A vezetők mindig segítettek, ha szükséges volt.
- A vezetők nem avatkoztak be feleslegesen a csoportok munkájába.
- A vezetők a munkájukat önállóan végezték.

Az egész projekt eredményességének megítéléséhez

- Valamennyi tervezett bemutató időre elkészült.
- Valamennyi bemutató érdekes volt.
- Minden csoport elvégezte vállalt feladatát.
- Minden tanuló részt vett a munkában.
- Az elkészült produktum az osztályon kívül is bemutatható.

Az üldöződ magad leszel

A cserbenhagyásról
és félelmeinkről

ISTEN VELED, GÖNDÖR

(ÍRTA: BÁNYAI LÁSZLÓ)

27/1

Hárman álltunk az utcánk sarkán, jókedvűen nyaltuk a fagyaltot. Kellően koszosak voltunk, mert minden nagyszünetben fociztunk az iskola udvarán. A táskáinkból csínáltuk a kaput, képzelheted, az hogy nézhetett ki. Jó volt a fagy, csak beszélgetni nem lehetett közben. Olyan volt ez a tavasz, mintha már nyár lett volna: március közepe, egy szál pólóban voltunk mind a hárman, a pulcsinkat csak az ajtó előtt vettük fel, mielőtt hazaértünk. Pali a szomszédban lakott, Karesz a párhuzamos utcában, a telkünk végéből át lehetett ordítani egymáshoz. Ebben az időben a két barátomon kívül a számomra senki nem létezett. Anyám nagyon gáz volt, állandóan sipítozott, mint egy gőzölgő kukta, apám ahogy hazajött, rávetette magát a tévére, nem lehetett kirobbantani a fotelból. Az osztályban a csajok eléggé lenéztek minket, más élő személy nemigen volt.

Szóval fagyiztunk, amikor anyám kocsija begördült a sarkon. Biccentett a fejével, láttam, hogy megint rosszkedvű. Apámmal is állandóan balhézott, meg a saját anyjával is. Nem telt el két perc, megjelent az utcában.

– Ricsike, azonnal gyere haza! A rohadt, mocskos kutyád megint odaszart a járdára! – ordította. A „Ricsike” szónál utálatosabbat és megalázóbbat még soha nem hallottam életemben. Mondott mást is, de nem kell mindent leírnom ahhoz, hogy el tudjátok képzelni. Nem szerette az állatokat, a kutyámat meg kifejezetten utálta. Kertes házban laktunk, nem mondhatta azt, hogy ne legyen kutyánk egyáltalán, mert az összes szomszédnak volt, és rosszul nézett volna ki az állatbarát környezetben, ha megtiltja. Nagyon adott a látszatra. Talán pont az volt az ebbel a fő baja, hogy korcs volt a jószág, de erről nem én tehettem: pénzt nem kaptam hozzá, keverék farkaskutya kölyökhöz pedig a mi környékünkön ingyen hozzá lehetett jutni.

Nem tudom miért, de pont ezen a napon telt be nála a pohár. Göndört meg kellett kötnöm (nem én neveztem el így, hanem a fiú, akitől kaptam). Hátról a kert végében volt egy lebetonozott keskeny vacak sáv, oda kellett a póznához láncolnom a kutyámat. Megtettem. Az állat nem sírt, de nem nézett többé a szemembe. A lánc rövid volt, Göndör alig tudott mozogni. Egy darabig minden nap kisöpörtem alóla a szart, és etettem. A kutya-kajára is mindig kunyerálnom kellett a pénzt, pedig mindenki tudta, hogy nem ingyen adják. Máig nem tudom miért, elkezdtem a kutyát nem szeretni. Talán azért, mert olyan kudarcos volt vele minden. Kétségtelen, a kert jobban nézett ki ezen a nyáron, mint előtte, mert nem taposta le anyám virágait, nem rághatta ki a szemetes zsákot és nem volt tele állandóan az udvar kutyaszarral és szőrrel. Egy évvel korábban, amikor vedlett, mindenhez dörgölte magát, még a postaládán is szőröcsomók lógtak.

Valahogy így evickéltünk el júniusig. Göndörnek minden nap adtam friss vizet, odalöktem elé a kaját, és hetente egyszer kialmoztam. Na jó, néha elfelejtettem. A lánc gyakran rátekeredett a lábára, és ha csak másnap vettem észre, a kutyám másnapig gúzsba volt kötve. Szinte soha nem ugatott, nem volt felháborodva, egyáltalán nem csinált semmit. Nekem gyakran volt emiatt lelkiismeret-furdalásom, de igyekeztem elhessegetni magamtól.

Viszont történt valami, ami felgyorsította az eseményeket. Anyáméknak rokonaik voltak Firenzében, akik meghívták őket két hétre július első felében. Engem viszont a Pali barátom és a szülei hívtak meg a Pali nagyanijához a Tiszára, ami akkor sokkal izgalmasabbnak tűnt, mint Olaszország. Ugyanis a Pali telebeszélte a fejem azzal, hogy a vidéki csajok hogy ugranak majd ránk, meg minden (egyébként utólag, ebben igaza is volt). A Tiszát ismertem, nem először mentünk együtt, és régebben is nagyon jó volt. Göndört oda nem vihettem, mert volt egy igazi vadállat dobberman a nagyanijáék udvarában, az első nap megölte volna. Az igazság az, hogy ekkorra már tele lett a hócipóm az állandó szar-pucolásból, az etetésből, meg abból a hihetetlenül kellemetlen érzésből, amit a kutya miatt éreztem mindig, amikor eszembe jutott. Minden pillanatban szégyelltem magam miatta. Furcsa dolog a lelkiismeret.

Szombat reggel volt, inkább hajnal. Az ősök durmoltak, az utcán egy lélek sem járt. Göndört levettem a láncról, és egy kötelet kötöttem a nyakára. Nagy undorral levakar-tam róla, ami mocskok a bundájába beleragadt, biciklire ültem, és irány Horány, amerre vitt az út. Göndör loholt mellettem. Egyáltalán nem örvendezett, sőt félt. Lövésem sincs, honnan szedte, hogy neki most félnie kell. Tekertem, amerre éppen gondoltam. Rákospa-lotától Gödögig meg sem álltunk. Ott lehajtottam a Dunaparra. Kikötöttem az egyik fához. Direkt elfordítottam a fejem, nehogy véletlenül ránézzek. A szívem ezerrel dobogott. Fel a brinyóra, tekerés hazáig. A tudómet kiköttem útközben, egyszer nekimentem a jár-daszigetnek, a bokámat felhorzsoltam, a biciklim első kerekébe akkora nyolcast tettem, amekkora csak belefért.

Egész nap csak a Göndörrre tudtam gondolni, meg arra, aki kikötötte. Éjjel nem aludtam egy szemet sem. Másnap reggel vissza a tetthelyre! A fát megtaláltam, meg a kötélet egy da-rabját. Amíg el nem utaztunk, hatszor jártam ott, hátha.... De soha többé nem láttam.

Eltelt 16 év. Nem volt azóta semmilyen állatom. Többször is gondoltam rá, de nem mer-tem belevágni. Mindig eszembe jutott az a pillanat, amikor otthagytam a Dunaparton a fánál.

Sok éve kívánom, bárcsak ne történt volna meg sohasem. A kő súlya, ami a szívemet nyomja, nem lett könnyebb az idővel. Nem is írtam volna meg, ha nem jut eszembe, hogy talán valaki közületek emlékezni fog erre a történetre pont abban a pillanatban, amikor éppen a legnagyobb szüksége lesz rá. Nem utána, hogy megtette, hanem előtte. Éppen közvetlen előtte.

A DERBY

(ÍRTA: BÁNYAI LÁSZLÓ)

27/2

Május eleje volt, egész Longmeadow másról sem beszélt, csak a vasárnapi kerékpáros derbyről. Ebben a lassú, nem túl ismert kisvárosban ritkán történik jelentős esemény. A Springfield–Middletown verseny viszont minden évben felbolygatta a városka lakóit, a helyi középiskolának ugyanis kiváló kerékpáros csapata volt, évek óta esélyesek voltak a jobb helyezésekre a versenyen. A mezőny Springfieldeből indult, keresztül szelte Longmeadow-t, majd Kensingtont és Middletown főutcájának közepén a városháza előtt ért véget. Profik nem indulhattak, de amatőr iskolai csapatok igen. A longmeadow-iaknak rendszeresen esélyük volt az első három hely valamelyikét megszerezni. A kitűzött pénzdíj sem volt kevés, de egy különleges szokás még érdekesebbé tette a versenyt a környékeliek számára. Springfieldben a városháza udvarán állt egy hatalmas zászlórúd, a tetején lobogott az amerikai zászló. A rúd háromnegyedénél pedig egy éven keresztül annak a kerékpáros klubnak a zászlója, aki megnyerte az azévi derbyt.

Nem messze Longmeadow-tól, talán 4-5 km-re egy kis tanyán, Sherwood Manorban lakott Tampu Yucoy, egy indián fiú a nagyanyjával. Ő is tagja volt a kerékpáros csapatnak, de senkivel nem barátkozott, és őt sem kedvelték a többiek mogorvasága miatt. Még egy oka volt az ellenszenvnek, mégpedig a nagymama, akiről mindenki azt suttogta, hogy boszorkány. Az öregasszony egyszer azt mondta a boltban, hogy ő delejzte meg az unokája biciklijét. Ez rögtön elterjedt a városban, voltak akik hittek benne, voltak akik nem. Tampu viszont sokat edzett és nagyon kitartó volt, akik a hétvégi derby esélyeit latolgatták, bizony az ő nevét emlegették az első helyen.

Williamsékat kell még bemutatnom, mert ők voltak az igazi főszereplői ennek a történetnek: Andy-t és Sue-t, a két testvért, valamint Tony Mintle-t, Andy legjobb barátját. Andy is a kerékpáros csapat tagja volt, a húga Sue csak szurkoló, ugyanis az egyik lába rövidebb volt néhány centivel. Ortopéd cipőt hordott, de nem volt feltűnő, ahogy járt. Tony sovány, magas fiú volt, Sue-nak nagyon tetszett, de ő ügyet sem vetett rá.

Andy irtó dühös volt Tampu miatt, és azt hajtogatta, hogy nem lehet harcolni egy megbűvölt bicikli ellen. Szinte minden nap újabb és újabb bosszút forralt Tampu ellen. Az indián fiú sejtette, hogy vigyáznia kell magára és a biciklijére.

Néhány nappal a verseny előtt hárman tanácskoztak igencsak izgatottan és visszafogott hangon Williamsék hátsó kertjében.

Mit csinálsz, ha a kutya felébreszt mindenkit, és ránk támad? – kérdezte Tony.

– Ne majrézzatok! Sue az ösvény felőli oldalon, a kerítésen keresztül egy sonkával megkínálja a kutyát. Ez a dög még életében nem kapott friss sonkát. Rá fog harapni, abban biztosak lehetek. A lényeg az, hogy Sue ott tartsa, amíg mi átugrunk a főút felőli oldalon.
– dörmögte Andy.

– Ki ül majd Tampu biciklijén, ha egyáltalán sikerül kilopnunk? És Sue tud majd ennyit biciklizni a sánta... Tony nem folytatta, mert Sue tekintete nem sok jót ígért.

– Ha lelakatolta az az ütődött, akkor senki, csak adok neki egyet-kettőt a kalapáccsal. Ha viszont ki tudom hozni, te tekerheted hazáig – mondta Andy.

– A fene akar egy megbűvölt biciklin ülni! A végén az árokban találok magam összetörve!
– válaszolt félhangosan Tony.

Majdnem éjfél volt, mikor elindultak Sherwood Manor irányába. A szántó felé mentek, majd az erdő melletti ösvényen. Sue a saját biciklijén ült, Tonyt Andy vitte a vázon. Reménykedtek abban, hogy visszafelé már három kerékpáron jönnek. Az ég sötét volt, a vihar illata benne volt a levegőben. Májusban szeszélyes volt az időjárás, a villámlás, a mennydörgés gyakori vendég volt erre felé.

Amint a tanya közelébe értek, kettéváltak. Sue hátrament az ösvényen a kert végébe és kicsomagolta a sonkát. A szél jótékonyan felkapta a hús illatát, és elvitte egészen a házig. Ezt onnan lehetett biztosan tudni, hogy Tampu kutya egyszer csak megjelent a kerítés tövében. Csöndben volt, hegyezte a fülét és vadul szimatolta a levegőt. Sue közelebb nyújtotta a sonkát a kerítéshez.

Eleredt az eső, a szél egyre erősebben fújt. Egy villám bevilágította az egész kertet. Andy ebben a pillanatban ugrott át a kerítésen. Tony a főút mellett egy bokorban guggolt, és a biciklire vigyázott.

Sue odanyomta a sonkát a kerítéshez, a kutya elkapta és húzta befelé. A terv sikerült, Andy feltűnés nélkül bejutott a fészerbe.

A következő villám fényében már tolta kifelé a nevezetes bringát a fészerből. Ekkor a kutya szagot kapott, vagy talán elcsípett egy hangfoszlányt a viharos szélben. Ugatni kezdett és megindult a ház felé. Andy szerencséjére nem tudott teljesen elszakadni a sonkától, mégegyszer visszafordult, hogy magával vigye a maradékot. Ezalatt Andy eljutott a kerítésig. A házban felgyúlt a villany. Az öregasszony feje jelent meg először egy elhúzott függöny mögül. A bicikli átlendült a kerítésen, Andy mászott, az eb loholt és fülsiketítően ugatott. Pár másodperc múlva Tampu is kirohant a házból. A gyerekek biciklire pattantak, és tekertek, ahogy bírtak. A kertajtó kinyílt, Tampu és a kutya vágattak a menekülők után. Nem bírom, sikította Sue, eléggé lemaradva a fiúktól. Andy és Tony úgy féltek, mint még soha. Az indián kutya kegyetlenül méretes volt és fenyegető. Sue elesett. Ezt a fiúk már nem látták, pedig egy újabb villám bevilágította a tájat. Hajtottak, ahogy a lábuk bírta. Negyedóra múlva csuromvizesen berontottak a Williams házba, a hátsó ajtón át. Tampu biciklijét levitték a pincébe, és vártak. Sue nem jött. Fenyegetően teltek a percek.

- Elkapták Sue-t a szemetek! – nyögte ki váratlanul Andy.
 - Vissza kéne menni! Vagy szólni apádnak! – mondta Tony.
 - Nincs itthon. Valahol Alabamában ül a kamionjában.
- Egy darabig hallgattak.
- Szerinted mit csinálnak vele? – szólalt meg ismét Tony.
 - Mit, mit, semmit. Fogva tartják és kész.
 - És ha megharapta a kutya?

Andy arca, ha lehet, még jobban elkomorult. Erre a lehetőségre eddig egyáltalán nem gondolt. Némán ültek a pincejáróban. A sötét éjszakában lassan telt az idő.

Mikor Sue elesett, a lába beleakadt a bicikli hajtókarjába. Feküdt a vizes, sáros ösvényen, és amikor egy pillanatra látta a kutyát feléje rohanni, becsukta a szemét. Az állat nem bántotta. Sue keze még mindig a sonkától illatozott, és a kutya érezte, hogy hálátlan-ság lenne a részéről ezt a kedvességet egy harapással viszonzni. Újabb villám világította be a tájat, majd egy hatalmas mennydörgés hallatszott. Tampu odaért a lányhoz. Sue sírni kezdett. Tampu megfordult. Rászólt a kutyára, majd se szó, se beszéd, megfordult és gyors léptekkel visszament, amerről jött.

Hajnalodott. A két fiú, Andy és Tony még mindig a pincelépcsőn ücsörgött. Pontosan tudták, hogy valamit kellene tenni, de fogva tartotta őket a félelem. Egyre világosabb lett. Hirtelen sziréna hangja hallatszott, majd fékcsikorgás. Egy járőr-kocsi állt meg a ház előtt. Mire Andy remegő lábakkal előre vánszorgott, az anyja már ott állt hálóingben az ajtóban. Vele szemben a járőr, szorongatta a sapkáját a kezében.

– Tampu és a boszorkány nagyanyja fogva tartják Sue-t! – kiáltotta hirtelen, elcsukló, artikulátlan hangon Andy.

– Nem Andy. Nem bántotta senki a húgodat. Agyonütötte egy villám. – mondta csendesen és szomorúan a járőr.

Longmeadow ebben az évben nem vett részt a derbyn, sőt a polgármester kérésére vasárnap a Springfield–Middletown mezőny elkerülte a várost.

A temetésen nagyon sokan voltak. Andy ott állt az anyja és az apja között. Mikor a ceremónia véget ért, meglátta Tamput a többi feketébe öltözött iskolás között. Közelebb ment, és felé nyújtotta a kezét. Tampu rá sem nézett. Elfordult, és elhagyta a temetőt. Még abban az évben elköltöztek az anyjával egy másik megyébe. A környékeliek azt mesélik, minden évben eljön egyszer, és friss virágot tesz a sírra.

Ezt a történetet egy gyerekkori barátomtól hallottam, aki sok éve Amerikában él, és Longmeadow-ban tanít földrajzot a helyi középiskolában.

A DERBY

27/3

CSOPORTOS MUNKALAP

Válaszoljatok írásban az alábbi kérdésekre!

Milyen összefüggés van a félelem, az önzés és a cserbenhagyás között?

.....
.....

Szerintetek melyik ezek közül a legerősebb mozgatóerő?

.....

Miért hagyja cserben a fiú a hűgát?

.....
.....

Megbocsátható-e a tette?

.....
.....

Vajon miért hagyta ott az indián fiú a lányt?

.....
.....

Ez is cserbenhagyásnak tekinthető?

.....
.....

Mit gondoltok, érez-e majd később lelkiismeret furdalást? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?

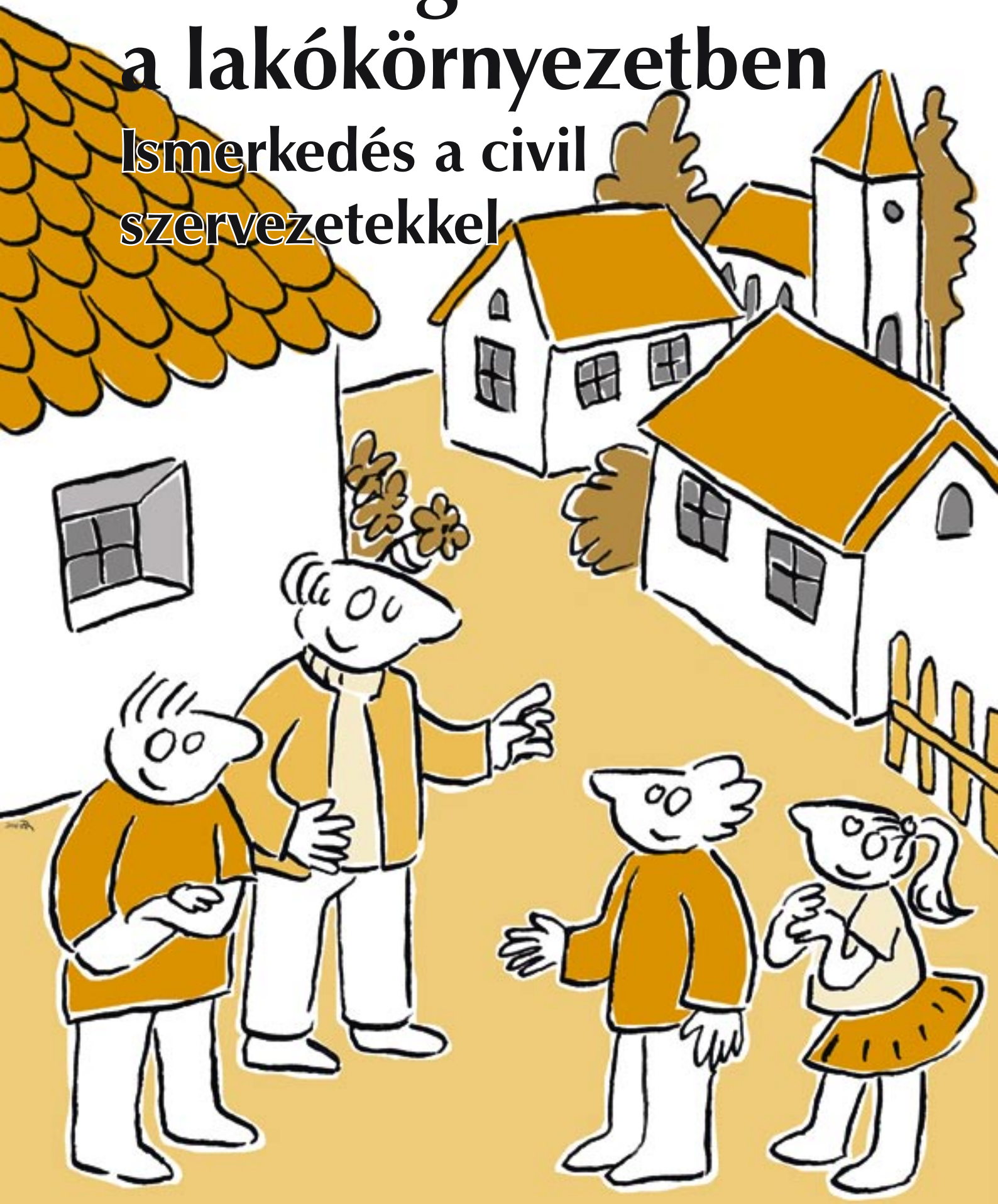
.....
.....

Válaszoljatok szóban a következő kérdésekre!

Történt-e már veletek hasonló eset? Olvastatok, láttatok-e már valami hasonlót?
Meséljétek el!

Közösségek a lakókörnyezetben

Ismerkedés a civil szervezetekkel

A CIVIL SZEKTOR¹ LÉTREHOZÁSA

28/1A

1987-ben módosították a polgári törvénykönyvet. Ez a módosítás újra létrehozta az **alapítványt** mint jogképes intézményt. Ez volt az a pillanat, amelyben újjászületett a hazai **nonprofit² szektor**. A – még – erős kormányzati és a kiépülőben lévő piaci szektorok mellett megjelent a harmadik szektor, hogy tevékenységével újfajta kínálatot jelenítsen meg a közszolgálatok számos területén. Az újjászületés kifejezés teljesen indokolt abban az értelemben, hogy az 1949-es kényszerű megszakítás után majd negyven esztendővel nyílt rés az állami közszolgálat-ellátás addig kikezdhetetlennek tűnő monolitikus³ falán. Létrejött a lehetősége annak, hogy az állampolgár – aki csak a következő évtől vált adófizető polgárrá is, ha csak részben is – maga döntsön arról, milyen közfunkciókat, milyen közhasznú tevékenységeket kíván támogatni.

Más a helyzet a hazai nonprofit szektor másik jelentős, sőt nagyobb számú intézményével, az **egyesülettel**. Az egyesületek esetében is lehet a 80-as évek végén egyfajta újjászületésről beszélni, de a magyar egyesületek történetében formai megszakítás, törés nincsen. Az egyesületek vagy ahogyan a statisztikák nevezték, a társas nonprofit szervezetek száma 1862-ben a mai országterületen 319 volt, néhány évvel később, 1878-ban már 1917, a 30-as években számuk meghaladta a 14 ezret. 1989-ben e szervezetekből valamivel több, mint 8 ezret regisztrált a statisztika.⁴ Az 1989-ben megszülető egyesülési törvény tehát nem egy új intézmény életlehetőségeit teremti meg, „csupán” megszabadítja az addig volt egyesületeket a politikai gyámság terheitől, és utat nyit a szabad szerveződés előtt.

A nonprofit szervezetek reneszánsza arra mutat, hogy az állampolgárok tudatában voltak/vannak a harmadik szektor fontosságának. Pontosan érzékelik azt, amit egyébként a nemzetközi és az 1945 előtti hazai tapasztalatok is igazolnak, hogy tudniillik **sem a piaci, sem az állami szektor nem alkalmas minden társadalmi igény, minden közszolgálat ki-elégítésére**. A piaci (forprofit) szektor szerepe - meghatározás szerint - a nyereséget ígérő termelési és szolgáltatási területekre korlátozódik. Az állami szektor elsősorban arra hivatott, hogy az adott fejlettségi szinten minden állampolgár számára szavatolt, jól szabványosítható, illetve a társadalom egészét szolgáló közjavakról gondoskodjon. A nonprofit szektor szervezeteire marad minden olyan feladat, amelynek ellátására a piaci racionalitás és az állami felelősségvállalás viszonylag szűk korlátai között nem kerülhet sor.

A nonprofit szervezetek (az eredeti elvárások szerint)

- biztosítják a társadalmi önszerveződés és érdekérvényesítés kereteit,
- alkalmat adnak a kisebb-nagyobb társadalmi csoportok különleges igényeinek megfelelő szolgáltatások kifejlesztésére,
- a nem profitlelő társadalmi innovációra⁵
- a társadalmi problémák közösségi (de nem állami) kezelésére.
- tehermentesítik az állami szektort,
- lehetőséget teremtenek annak társadalmi ellenőrzésére.

¹ Szektor: terület, hatáskör

² Profit: nyereség, haszon, nonprofit: nem haszonra törekvő, nem nyereségorientált

³ Monolitikus: megbonthatatlanul egységes

⁴ Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1995, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1997.

⁵ Innováció: újítás, megújítás, megújulás, készség a megújításra

A CIVIL SZÉKTOR LÉTREHOZÁSA

28/1B

CSOPORTOS FELADATLAP

Válaszoljatok a szöveg információinak felhasználásával az alábbi kérdésekre!

1. Mióta léteznek Magyarországon alapítványok?

.....

2. Melyik időszakban nem működhetett ez a szervezeti forma hazánkban?

.....

3. Mióta léteznek az országban egyesületek?

.....

4. Melyik az a három szektor, amely az 1987-es törvény meghozatala után működik hazánkban?

.....

5. Milyen igényeket jelez a nonprofit szektor újjáéledése?

.....

.....

.....

.....

6. Mit vártak a jogszabályalkotók a nonprofit szervezetek létrejöttétől?

.....

.....

.....

.....

A NONPROFIT SZERVEZETEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

28/2

CSOPORTOS FELADATLAP

Az alábbi szöveget, amely a nonprofit szervezetek általános jellemzőit mutatja be, olvassátok el figyelmesen, és ha valamit nem értetek, kérdezzétek meg a tanároktól!

A nonprofit szervezet

- intézményesült, jogilag létező szervezet (tehát a háztartások közé nem sorolható),
- önálló vezetéssel bíró szervezet, amely szervezetileg nem függ a kormányzattól (nem kormányzati szervezet),
- gazdálkodása eredményét a szervezethez kapcsolódó személyek közt fel nem osztó szervezet, amely nem elsődlegesen üzletszerű gazdálkodási tevékenység folytatására alapult (nem gazdasági társaság; nonprofit szervezet).
- önszerveződésen és öntevékenységen alapuló szervezet (például létrehozását nem törvény rendeli el),
- közvetlen politikai hatalom megszerzését és gyakorlását célul nem tűző szervezet.

A következő listában a nonprofit és a nem nonprofit szervezeteket szerepelnek. Soroljátok be ezeket az alábbi táblázat egyik vagy másik oszlopába az előzőleg megismert jellemzők figyelembevételével!

politikai párt – alapítvány – egyház – szakmai kamara – betéti társaság (bt)
 korlátolt felelősségű társaság (kft) – önkormányzat – közalapítvány – szövetkezet
 egyesület – takarékszövetkezet – közhasznú társaság (KHT)
 államigazgatási szervezet – köztisztviselő

Nem nonprofit szervezetek	Nonprofit szervezetek

A KÖZHASZNÚSÁGRÓL

28/3

EGYÉNI FELADATLAP

A civil szervezetek között vannak olyanok, amelyek közhasznúnak, mások pedig kiemelten közhasznúnak minősülnek. A közhasznúság kategóriája a nonprofit törvény alapvető „újdonsága”. A törvény éppen a közhasznúság mentén bontja a nonprofit szervezeteket két nagy csoportra és hozza létre jogi értelemben a kiemelt közhasznúság kategóriáját. Tágabb értelmezésben és bizonyos mértékig persze minden, az állampolgárok által létrehozott öntevékeny szervezet közhasznú, hiszen – mint a társadalmi önszerveződés színtere – minden ilyen szervezet részét képezi a társadalom demokratizálódási folyamatának. A közjó fogalmát szűkebben értelmezve viszont csak azok a szervezetek minősíthetők közhasznúnak, amelyek tevékenységükkel nemcsak tagjaikat, hanem a tágabb közösség érdekeit is szolgálják.

A szöveg alapján folytassátok a következő mondatokat!

Közhasznú szervezeteknek minősülnek azok, amelyek

.....

.....

.....

.....

Kiemelten közhasznú szervezetek azok, amelyek

.....

.....

.....

.....

A CIVIL SZERVEZETEK TÁMOGATÁSA

28/4A

CSOPORTOS FELADATLAP

Feladat

Olvassátok el figyelmesen az alábbi szöveget! Ennek alapján állapítsátok meg, és foglaljátok össze szóban, hogy milyen szerepet játszik a Nemzeti Civil Alapprogram a civil szervezetek életében.

A Nemzeti Civil Alapprogram

Az Országgyűlés 2003. június 23-án fogadta el a Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvényt, melynek fő célja a civil szervezetek pályázati támogatások útján történő támogatásával azok működésének megerősítése, a civil szektor fejlődésének elősegítése.

Az Alapprogramból támogatásban részesülhetnek mindazok a Magyarországon nyilvántartásba vett magánalapítványok és társadalmi szervezetek (ide nem értve a munkaadói és munkavállalói érdekképviselőket, pártokat és biztosítóegyesületeket), amelyek legalább egy éve ténylegesen működnek. A támogatási összegek felosztásáról a civil szervezetek képviselői közül választott kollégiumok döntenek. A támogatási rendszer működésének alapelveit az Alapprogram elvi irányító testülete, a szintén civil képviselők többségéből álló Tanács határozza meg.

Az NCA rendszerének újdonsága az állami befolyástól mentes, civil szervezetek általi döntéshozatal. A pályázó szervezetek biztosak lehetnek benne, hogy pályázatukat az általuk választott testületi tagok bírálják el, így a civil szervezetek gyakorlatilag saját maguk döntenek a rendelkezésre álló pénz szétosztásáról. (honlap: www.nca.hu).

A CIVIL SZERVEZETEK TÁMOGATÁSA

28/4B

CSOPORTOS FELADATLAP

Feladat

Olvassátok el figyelmesen az alábbi törvény szövegének részleteit, és fogalmazzátok meg szóban, hogy milyen lehetőséget tartalmaz ez a jogszabály a civil szervezetek számára.

1996. évi CXXVI. törvény

a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról (részletek).

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (a továbbiakban: Sza tv.) **jogot ad a magánszemélynek arra, hogy befizetett adója meghatározott részének felhasználásáról** az adóévet követő évben (a rendelkező nyilatkozat évében) külön törvényben rögzített mértékben, **megjelölt kedvezményezett(ek) javára** és eljárás szerint nyilatkozatban **rendelkezzenek**. A magánszemély e jogának megvalósulását szolgáló eljárás szabályairól e rendelkezés tárgyát képező adórész mértékéről és a kedvezményezettek köréről az Országgyűlés a következő törvényt alkotja:

A kihirdetés napja: 1996. december 26.

(2) A magánszemély külön-külön nyilatkozatban rendelkezhet befizetett adójának

a) egy százalékaról a 4.§-ban,

b) további egy százalékaról pedig a 4/A.§-ban

meghatározottak közül kiválasztott egy-egy kedvezményezett javára, feltéve, hogy az a)-b) pont szerinti összeg külön-külön legalább 100 forint.

(3) A befizetett adó egy-egy százalékaról csak teljes egészében lehet rendelkezni a 4.§-ban és/vagy a 4/A.§-ban meghatározott kedvezményezettek közül kiválasztott egy-egy kedvezményezett javára.

4.§ (1) E törvény alkalmazásában **kedvezményezett b)** azon - az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény szerinti - **társadalmi szervezet** (kivéve a pártot, munkaadói és munkavállalói érdekképviseleti szervezetet), azon **alapítvány**, amelyet a bíróság a magánszemély rendelkező nyilatkozata évének első napja előtt legalább három évvel nyilvántartásba vett, és alapszabálya, illetőleg alapító okirata szerint az említett rendelkező nyilatkozat évének első napja előtt legalább egy évvel a közhasznú szervezetekről szóló törvény 26.§ c) pontjában meghatározott tevékenységgel ténylegesen foglalkozik, figyelemmel a (2) bekezdésben foglaltakra is; c) a **közalapítvány**, feltéve, hogy az alapító okirata szerint b) pontban felsorolt tevékenységekkel foglalkozik;

A 4.§-ban említett kedvezményezettnek átutalt összeg olyan **költségvetési támogatásnak minősül**, amelynek az e törvény szerinti közcélú tevékenységeknek megfelelő felhasználását az adóhatóság az adózás rendjéről szóló törvény megfelelő szabályai alkalmazásával jogosult ellenőrizni. A közcélú tevékenységnek nem megfelelő felhasználás megállapítása

esetén az adóhatóság erről határozatot hoz, és ennek alapján ezt az összeget – az Art. 95.§-a szerinti elévülési időn belül – visszafizeti.

A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló, többször módosított 1996. évi CXXVI. törvény 2006. július 1-jétől hatályos módosítása.

A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló, többször módosított 1996. évi CXXVI. törvény 4. § (1) bekezdésének i) pontja szerint – **2006. július 1-jétől – a civil kedvezményezettek körébe tartoznak a felsőoktatásról szóló törvény 1. számú mellékletében meghatározott felsőoktatási intézmények is.** Első alkalommal a 2007-ben tett rendelkező nyilatkozatokban lehet érvényesen megjelölni a – kedvezményezhető szervezetek közé a 2006-os rendelkező évben egyébként be nem sorolható - felsőoktatási intézményeket

LAKÓHELYI CIVIL SZERVEZETEK

28/5

INTERJÚVÁZLAT

Válasszatok ki egyet a lakóhelyeteken működő civil szervezetek közül! Az alábbi kérdések felhasználásával tervezetek meg egy olyan interjút, amelyet a kiválasztott szervezet képviselőjével fogtok majd elkészíteni.

1. Mi a szervezet neve?
2. Milyen típusú szervezet:
 - alapítvány, egyesület, egyéb szervezeti forma;
 - közhasznú, kiemelten közhasznú?
3. Mikor és hol jegyezték be?
4. Milyen céllal jött létre?
5. Milyen tevékenységet folytat?
6. Milyen rendezvényei voltak a közelmúltban?
7. Hogyan sikerült(ek) ez(ek)?
8. Hányan vettek részt rajta?
9. Milyen terveik vannak a közeljövőre?
10. Ajánlottak-e fel a szervezetnek támogatást a személyi jövedelemadók 1 százalékából?
Ha igen, milyen összeget?
11. Sikerült-e már pályázati támogatást nyerni? Mikor? Mekkora összeget? Milyen tevékenységre?
12. Egyéb érdekes információk a szervezetről és annak működéséről.

SZEMPONTOK

28/6

A CSOPORTBEMUTATÓK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

1. Érdekes volt a bemutató?
2. Felkeltette a kíváncsiságotokat a bemutatott szervezet iránt?
3. Sikerült új információhoz jutni általa?
4. Mi volt benne a legjobb?
5. Mi nem tetszett benne?

SZEMPONTOK

A CSOPORTBEMUTATÓK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

6. Érdekes volt a bemutató?
7. Felkeltette a kíváncsiságotokat a bemutatott szervezet iránt?
8. Sikerült új információhoz jutni általa?
9. Mi volt benne a legjobb?
10. Mi nem tetszett benne?

SZEMPONTOK

A CSOPORTBEMUTATÓK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

11. Érdekes volt a bemutató?
12. Felkeltette a kíváncsiságotokat a bemutatott szervezet iránt?
13. Sikerült új információhoz jutni általa?
14. Mi volt benne a legjobb?
15. Mi nem tetszett benne?

SZEMPONTOK

A CSOPORTBEMUTATÓK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

16. Érdekes volt a bemutató?
17. Felkeltette a kíváncsiságotokat a bemutatott szervezet iránt?
18. Sikerült új információhoz jutni általa?
19. Mi volt benne a legjobb?
20. Mi nem tetszett benne?

Honnan jövök, ki vagyok?

Földrajzi és társadalmi
mozgások a családokon belül

AZ ÉN CSALÁDOM TÖRTÉNETE

29/1

EGYÉNI FELADATLAP

Beszélgess szüleiddel és idősebb rokonaiddal a következő kérdésekről, és jegyezz fel minél több érdekes információt a hallottak közül! Érdemes egy füzetbe írnod a gondolatokat, hogy ne szóródjanak szét.

1. Kérdezd meg otthon dédszüleid és nagyszüleid nevét (a nők esetében a lánykori nevet is) és írd le ezeket!
2. Kérdezd meg a szüleidet, hogy mely falvakban, városokban és országokban éltek a felmenőik! Írd le az adatokat!
3. Érdeklődj arról, hogy a család tagjai annak idején miért hagyták el a falujukat, városukat, országukat!
4. Kérd meg a szüleidet, nagyszüleidet vagy más közeli rokonodat, hogy idézzen fel családi történetek a következő időszakokból:
 - az első világháború idejéből,
 - a második világháború idejéből,
 - az 50-es évből,
 - az 1956-os forradalom idejéből,
 - a 60-as 70-es és 80-as évekből,
 - a rendszerváltás idejéből.
5. Kérd meg szüleidet, nagyszüleidet, hogy meséljenek a fiatalságukról! Hogyan éltek, hogyan szórakoztak? Mi volt a kedvenc filmjük, zeneszámuk? Minek örültek, min bántódtak stb.?

CSALÁDI EMLÉKEINK

29/2

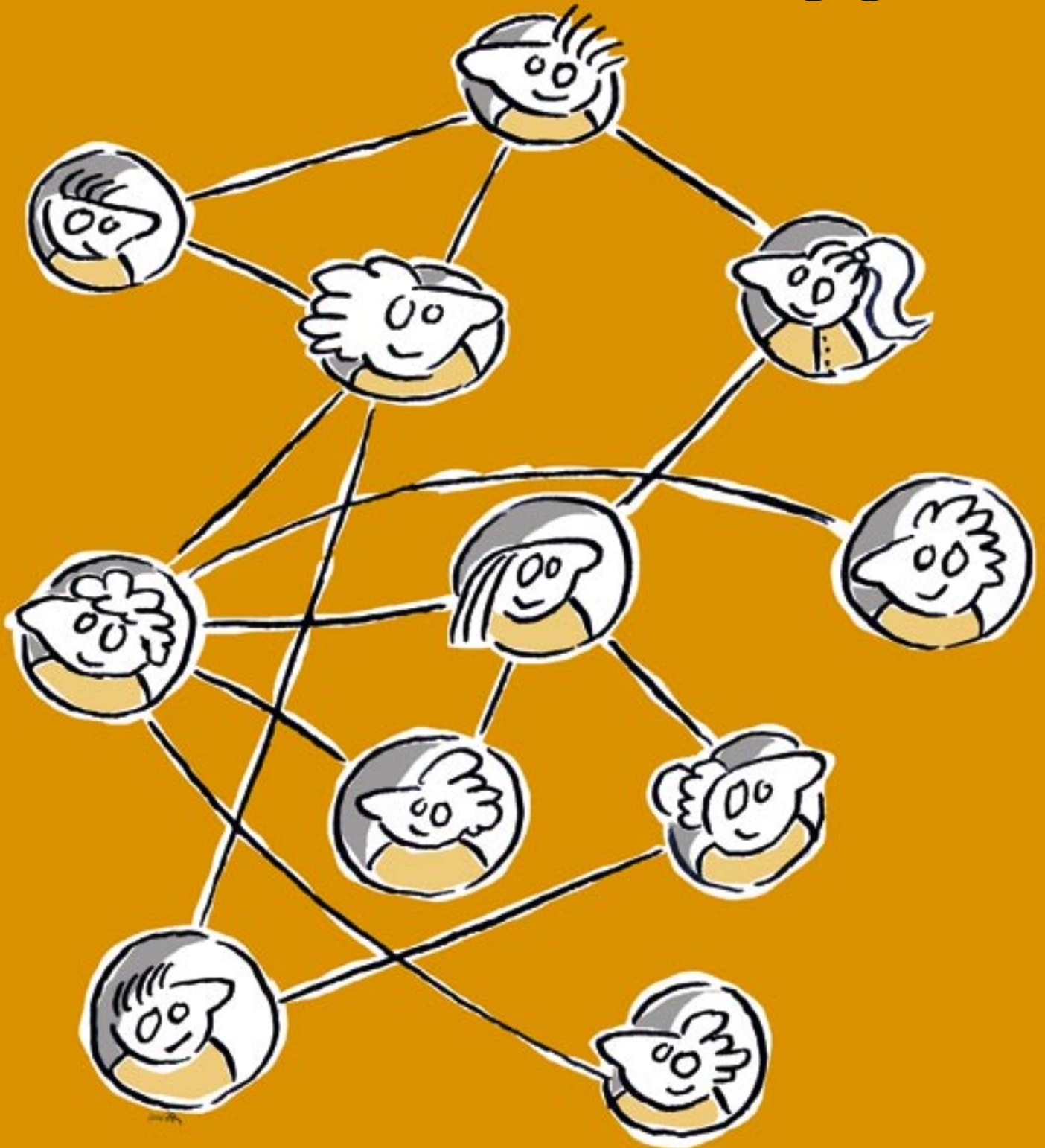
EGYÉNI FELADATLAP

Válassz ki legalább egyet a következő feladatok közül!

1. Gyűjts régi családi fényképeket, és készülj fel arra, hogy elmeséld a társaidnak mindazt, ami azokon látható!
2. Gyűjts részleteket azokból a filmekből, amelyeket nagyszüleid, szüleid különösen szerettek. Készülj fel ezek bemutatására! (Gondoskodj a bemutatáshoz szükséges technikai feltételekről is! Ha kell, kérj segítséget!)
3. Hozd el nagyszüleid, szüleid kedvenc dalainak hangfelvételét, és mutasd be ezeket az osztályban! (Gondoskodj a bemutatáshoz szükséges technikai feltételekről is! Ha kell, kérj segítséget!)

Kikhez tartozunk?

Az identitások hálója
a családtól az emberiségig

HÁZÉPÍTÉS

30/1

EGYÉNI MUNKALAP

Képzeld el, hogy az erdőben egy kis faházikót kell felépítened! Összesen 5 embert kérhetsz meg az osztályból, hogy segítsen. Ki legyen az 5 ember? Miért? Indokold meg a választásaidat!

Név	Indoklás

OSZTÁLYKIRÁNDULÁS

30/2

EGYÉNI ÉS CSOPORTOS MUNKALAP

Egyéni feladat

Képzeld el, hogy egy osztálykirándulást kell közösen megszerveznetek! Írd le, hogy a csoport melyik tagjára (magadat is beleértve), milyen feladatot bízna! Indokold is meg a választodat!

Név	Feladat	Indoklás

Csoportos feladat

Vitassátok meg közösen, hogy egy osztálykirándulás megszervezése során mi a négy legfontosabb feladat, és döntsétek el, hogy az osztályból ki lenne a 4 legalkalmasabb ember ennek a 4 feladatnak az elvégzésére!

Név	Feladat	Indoklás

MENNYIRE ISMERJÜK EGYMÁST?

30/3

CSOPORTOS FELADATLAP

Vajon mennyire ismerjük osztálytársainkat? Próbáljátok meg együtt kitölteni ezt a táblázatot! A csoporton belül beszéljétek meg mindent, de úgy, hogy a többiek ne hallják meg a válaszaitokat. Ti se kérdezzetek semmit más csoportban lévő társaitoktól!

Ki az a tanuló az osztályból, aki az 1. osztály kezdetétől a legtöbb időt töltötte az iskola épületében?	Kik azok az osztályból, akik szeretik a spenótot?	Kinek van a legtöbb háziállata az osztályban?
Kik azok az osztályból, akiknek már volt eltörve a kezük vagy a lábuk?	Kik azok az osztályból, akiknek a kedvenc színük a zöld?	Kik azok az osztályból, akik szeretnek kirándulni?
Ki lakott már a legtöbb helyen az osztályból?	Ki az tanuló az osztályból, akivel még egyszer sem vezett össze egyikőtök sem?	Kinek van a legtöbb testvére az osztályban?

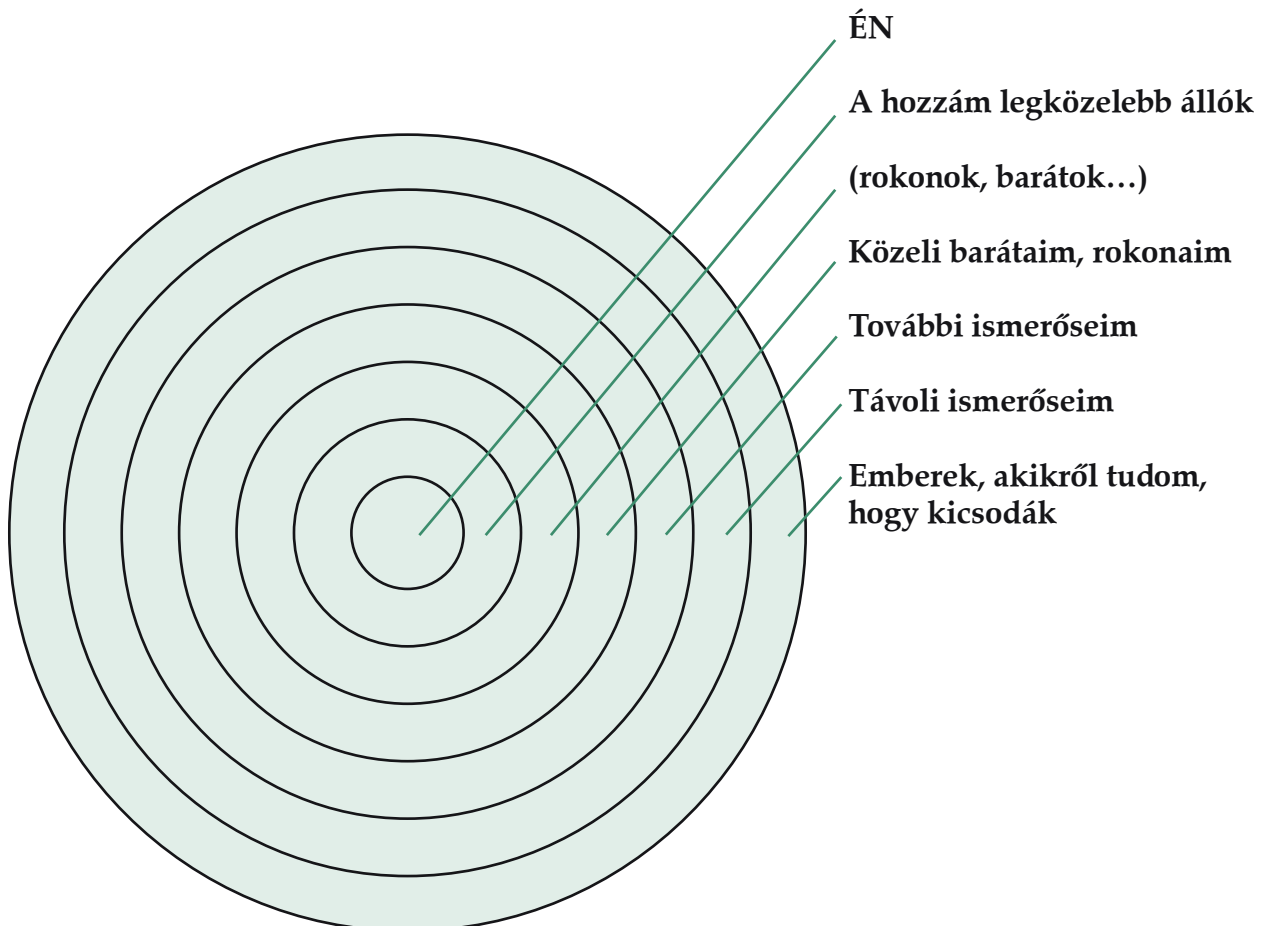
ISMERŐSEINK

30/4

EGYÉNI ÉS CSOPORTOS MUNKALAP

Egyéni feladat

Készítsd el az ismeretségi köröd térképét! A különböző körökbe írd be az összes ismerősed nevét, aki az eszedbe jut! A legbelső körbe a saját nevedet írd, aztán a hozzád legközelebb álló körbe a legközelebbi ismerőseid/rokonaid nevét (például testvér, anya, legjobb barát stb.)! A legkülső körbe már olyan neveket is írhatasz, akik Téged nem ismernek, de Te tudod, hogy ők kicsodák (például a kedvenc énekesed neve)! A távoli ismerőseidhez beírhatasz olyanokat is, akiknek a nevét nem tudod, de Te mindig köszönsz neki, mert ő az eladó a boltban, ahol vásárolni szoktál! Vajon hány embert ismersz összesen?

Csoportos feladat

Ha készen vagytok az egyéni munkával, számoljátok össze, hogy hány ismerősetök van a csoporton belül! A közös ismerőseket csak egyszer számoljátok! Az eredményeket írtok be a falra kitett osztálynévsorba!

Házi feladat: Mutasd meg a térképet szüleidnek, és kérd meg őket, hogy jelöljék be rajta azokat, akiket ők is ismernek!

ÉN-TESTZT

30/5

EGYÉNI MUNKALAP

Töltsd ki magadra vonatkozóan a táblázat első oszlopát!

A következő óráig tedd fel ugyanezeket a kérdéseket két osztálytársadnak és a szüleidnek!

Hány jó választ adtak a szüleid, és hányat az osztálytársaid? Mennyire ismernek téged?

	Az én válaszaim	A szüleim válaszai	Osztálytársam válaszai	Osztálytársam válaszai
Kedvenc színem:				
Kedvenc ételem:				
Kedvenc reggeli italom:				
Kedvenc együttesem:				
Kedvenc filmem:				
Kedvenc időtöltésem:				
Kedvenc állatom:				

SZÜLŐ-TEST

30/5

EGYÉNI MUNKALAP

Töltsd ki ezt a tesztlapot édesanyádra vagy édesapádra vonatkozóan úgy, hogy őt nem kérdezed meg előtte! Próbálj meg fejből válaszolni a kérdésekre! Otthon aztán tedd fel neki ugyanezeket a kérdéseket! Hasonlítsd össze a válaszokat!

	Az én válaszaim	Anya vagy Apa válaszai
Kedvenc színe:		
Kedvenc étele:		
Kedvenc időtöltése:		
Hol született?		
Hova járt iskolába?		
Mit szeret bennem a legjobban?		
Mit nem szeret bennem?		

Jólét és jóllét

Avagy: alkoss államot
saját elképzeléseid szerint

ARCOK A VILÁGBÓL

32/1A EGYÉNI FELADATLAP

Sorsz.	Hol él?	Jólétben él-e vagy sem?	Elégedett-e az életével?
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			

ARCOK A VILÁGBÓL

32/1B

KIS FELADATLAPOK

A kép sorszáma:

A képen látható személy	Válasz	Indoklás
... a világ melyik részén él?		
... jólétben él-e vagy sem?		
...elégedett-e az életével vagy sem?		

A kép sorszáma:

A képen látható személy	Válasz	Indoklás
... a világ melyik részén él?		
... jólétben él-e vagy sem?		
...elégedett-e az életével vagy sem?		

MAGYARORSZÁG

32/2

NÉHÁNY STATISZTIKAI ADAT TÜKRÉBEN

Az ország neve	Magyarország
Államforma	köztársaság
Földrész	Európa
Területe	93 036 km ²
Lakosság	10,214 millió
Népsűrűség	111,1 fő/km ²
Városi lakosság	62,6%
Pénznem	forint
Munkanélküliség	12,3%
Születéskor várható élettartam	férfi: 65,3 év, nő: 74,5 év
Születés	11,7/1000 fő
Halálozás	14,2/1000 fő
Népességnövekedés	-3,2/1000 fő
Csecsemőhalandóság	10,7/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	292 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	99 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	78,1%
Személygépkocsi száma	2 052 891 db
TV – egy készülékre jutó lakos	34 fő

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (1)

32/3A

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	szövetségi köztársaság
Földrész	Dél-Amerika
Területe	8 511 965 km ²
Lakosság	155,822 millió
Népsűrűség	18 fő/km ²
Városi lakosság	75%
Pénznem	cruzerio
Munkanélküliség	15,8%
Születéskor várható élettartam	férfi: 62 év nő: 68 év
Születés	26/1000 fő
Halálozás	7/1000 fő
Népességnövekedés	79/1000 fő
Csecsemőhalandóság	67/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	684 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	285 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	81%
Személygépkocsi száma	14 000 000 db
TV – egy készülékre jutó lakos	4 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (2)

32/3B

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	köztársaság
Földrész	Közép-Amerika
Területe	110 861 km ²
Lakosság	10,901 millió
Népsűrűség	96 fő/km ²
Városi lakosság	75%
Pénznem	peso
Munkanélküliség	- (nincs adat)
Születéskor várható élettartam	férfi: 73 év, nő: 78 év
Születés	18/1000 fő
Halálozás	7/1000 fő
Népességnövekedés	1,1/1000 fő
Csecsemőhalandóság	12/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	303 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	174 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	98%
Személygépkocsi száma	200 000 db
TV – egy készülékre jutó lakos	5 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (3)

32/3C

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	szövetségi köztársaság
Földrész	Közép-Amerika
Területe	1 958 201 km ²
Lakosság	93 millió
Népsűrűség	43 fő/km ²
Városi lakosság	73%
Pénznem	peso
Munkanélküliség	2 %
Születéskor várható élettartam	férfi: 68 év, nő: 76 év
Születés	29/1000 fő
Halálozás	5/1000 fő
Népességnövekedés	24/1000 fő
Csecsemőhalandóság	29/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	600 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	1 298 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	88%
Személygépkocsi száma	3 242 000 db
TV – egy készülékre jutó lakos	6,6 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (4)

32/3D

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	alkotmányos monarchia
Földrész	Európa
Területe	449 964 km ²
Lakosság	8,8 millió
Népsűrűség	19 fő/km ²
Városi lakosság	84%
Pénznem	korona
Munkanélküliség	8.2%
Születéskor várható élettartam	férfi: 75 év, nő: 81 év
Születés	12/1000 fő
Halálozás	12/1000 fő
Népességnövekedés	0/1000 fő
Csecsemőhalandóság	6/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	320 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	148 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	99%
Személygépkocsi száma	3 600 000 db
TV – egy készülékre jutó lakos	24 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (5)

32/3E

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	szövetségi köztársaság
Földrész	Észak-Amerika
Területe	9 809 155 km ²
Lakosság	263 millió
Népsűrűség	28 fő/km ²
Városi lakosság	76%
Pénznem	dollár
Munkanélküliség	5,4%
Születéskor várható élettartam	férfi: 72 év, nő: 79 év
Születés	15/1000 fő
Halálozás	9/1000 fő
Népességnövekedés	0,65/1000 fő
Csecsemőhalandóság	8,9/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	404 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	198 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	97%
Személygépkocsi száma	143 159 627 db
TV – egy készülékre jutó lakos	1,3 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (6)

32/3F

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	népköztársaság
Földrész	Kelet-Ázsia
Területe	9 571 300 km ²
Lakosság	1 211 millió
Népsűrűség	120 fő/km ²
Városi lakosság	26%
Pénznem	jüan
Munkanélküliség	nincs adat
Születéskor várható élettartam	férfi: 68 év, nő: 72 év
Születés	22/1000 fő
Halálozás	7/1000 fő
Népességnövekedés	1,5/1000 fő
Csecsemőhalandóság	33/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	643 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	432 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	70%
Személygépkocsi száma	1 000 000 db
TV – egy készülékre jutó lakos	8 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

A JÓLÉT MUTATÓI

VAJON MELYIK ORSZÁGRÓL VAN SZÓ? (7)

32/3G

FELADATLAP

Ország neve	
Államforma	szövetségi köztársaság
Földrész	Dél-Ázsia
Területe	3 287 263 km ²
Lakosság	920 millió
Népsűrűség	257 fő/km ²
Városi lakosság	27%
Pénznem	rupia
Munkanélküliség	nincs adat
Születéskor várható élettartam	férfi: 57 év, nő: 58 év
Születés	29/1000 fő
Halálozás	10/1000 fő
Népességnövekedés	1,9/1000 fő
Csecsemőhalandóság	87/1000 fő
1 orvosra jutó lakos	2,471 fő
Kórházi ágyra jutó lakos	1,130 fő
Írni-olvasni tud (15 évesnél idősebb)	48%
Személygépkocsi száma	2 391 000 db
TV – egy készülékre jutó lakos	42 fő

Hasonlítsátok össze ezt az országot Magyarországgal, majd tegyetek „X” jelet a megfelelő oszlopba!

	Magyar- országon	Ebben az országban
Hol élnek többen?		
Hol nagyobb a népsűrűség?		
Hol nagyobb a munkanélküliség?		
Hol hosszabb a várható élettartam?		
Melyik országban növekszik jobban a népesség?		
Hol kisebb a csecsemőhalandóság?		
Hol jut több orvos egy lakosra?		
Hol magasabb az írástudók aránya (15 éves kor fölött)?		
Hol jut több személygépkocsi egy lakosra?		
Hol jut több tévékészülék egy lakosra?		

Az adatok szerint melyik országban nagyobb a jólét, nálunk vagy a másik országban?
Vajon melyik országról van szó?

HOL ÉLNÉK SZÍVESEN?

32/4

FELADATLAP

	Szívesen élnék ott, mert	Nem élnék ott szívesen, mert
1. Brazília		
2. Kuba		
3. Mexikó		
4. Svédország		
5. USA		
6. Kína		
7. India		

SZAKMINISZTÉRIUMOK

32/5

SZEREPKÁRTYÁK

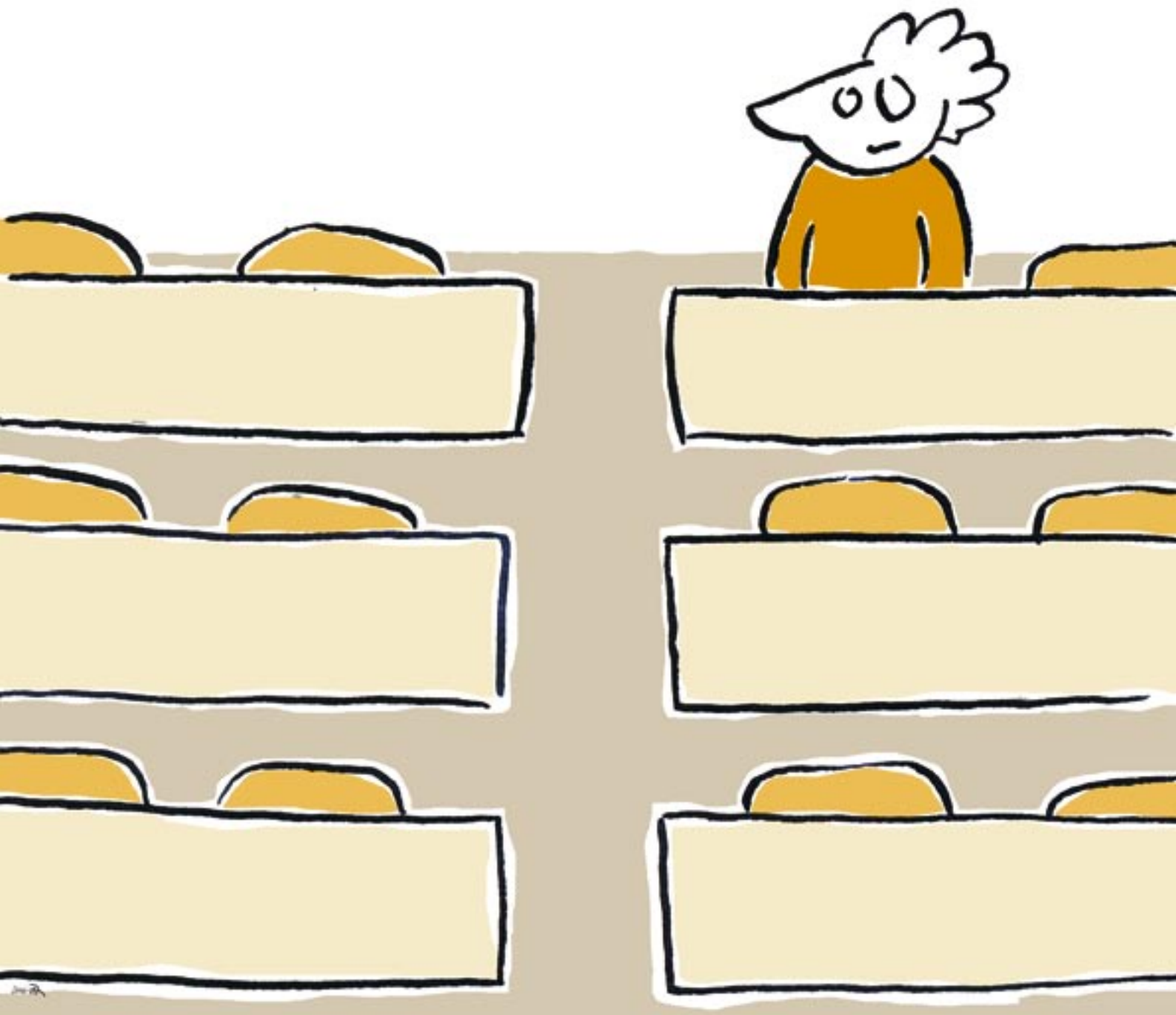
1. Gazdasági ügyek	2. Egészségügy
3. Oktatásügy	4. Ifjúsági és szociális ügyek

1. Gazdasági ügyek	2. Egészségügy
3. Oktatásügy	4. Ifjúsági és szociális ügyek

1. Gazdasági ügyek	2. Egészségügy
3. Oktatásügy	4. Ifjúsági és szociális ügyek

1. Gazdasági ügyek	2. Egészségügy
3. Oktatásügy	4. Ifjúsági és szociális ügyek

Az utolsó padban

HÁRTÁNYOS HELYZETBEN

33/1

SZEREPKÁRTYÁK

MOZGÁSSÉRÜLTEK

ROMÁK

NYUGDÍJASOK

ÉRTELMI SÉRÜLTEK

VIDÉKIEK

SAJTÓHÍREK

33/2A

1.

Bejött a papírforma. A szolnoki önkormányzati képviselők többsége rábólintott az iskolabezárásokra

Az iskolák, sőt már az óvodák is egymással versenyeznek a gyermekekért, a megmaradásért. Pont úgy, mint az üzemek, boltok. Amelyik nem elég életrevaló, és nem tud megrendelést, vevőt, tanulót szerezni, az elbukik, bezárhatja kapuit. Amelyik oktatási intézményben megnövekedik a halmozottan hátrányos helyzetű diákok, vagy mondjuk ki, a cigány gyermekek száma, onnan elviszik a szülők csemetéiket. Okkal vagy ok nélkül, de attól tartanak, hogy a tanárok erőfeszítése ellenére is az oktatás színvonala sínyli meg a többségi társadalomba kevésbé integrálódott csoport megjelenését az iskolában. Ennek a jéghegynak a csúcsa volt Jászladány, ahol egyetlen állami iskola lévén a szülők vállalták a többletköltségeket, és alapítványi iskolát hoztak létre. A folyamat pedig gyorsulni látszik. Nem az az igazi kérdés, be kell-e zárni iskolákat, hanem hogy mikor és hogyan áll meg ez a folyamat?.

2.

Erősödő iskolai szegregáció*

A normál osztályokban 37, a tagozatos osztályokban mindössze 17 százalék a roma tanulók aránya - vagyis a cigány diákok csak nagyon kis arányban kerülnek be a nyelvi vagy a zenei csoportokba. A tagozatok szervezése, a kis létszámú csoportok létrehozása gyakran szolgál az iskolán belüli szegregáció eszközéül. A magasabb társadalmi státusú szülők megpróbálják a jobb színvonalú, speciális oktatást biztosító iskolákba íratni gyermekeiket, ezért elviszik őket az „elcigányosodó” iskolából. Kiderült az is, hogy a roma tanulókat nyolcszor nagyobb valószínűséggel mentik föl a mindennapi iskolába járás alól, mint nem roma társaikat. A magántanulóvá nyilvánítás azonban hosszú távon az iskolából való kiesést jelenti a cigány fiatalok számára: a tanuláshoz nem kapnak segítséget, vizsgázniuk viszont kell. Sok esetben a pedagógusok meg vannak győződve arról, hogy csak külön osztályokban lehet az eltérő kultúrájú, szociális hátrányokkal küzdő gyermekeket tanítani. Ennek oka a tanárképzésben keresendő, amely nem készíti fel a leendő pedagógusokat arra, hogy differenciáltan kezeljék a különböző gyerekeket.

*szegregáció = kirekesztés

SAJTÓHÍREK

33/2B

3.

Nem engedték normál iskolába őket

A strasbourgi emberi jogi bíróság ma kezd tárgyalni egy olyan precedensértékű ügyet, amely az Európai Roma Jogok Központja szerint a romákat valaha ért leg-súlyosabb diszkrimináció példájának tekinthető. A pert 18 csehországi roma szülő indította, miután a csehországi Ostrava városban speciális, szellemi fogyatékosok számára működtetett általános iskolákban taníttathatták csak gyermekeiket. Védelmükben a roma jogok központja öt évvel ezelőtt fordult az emberi jogi bírósághoz. Az adatok szerint tízszer annyi roma diák van a cseh kisegítőkbén, mint amennyi indokolt lenne. Az észak-morvaországi Ostrava körzetének kisegítő iskoláiban minden nem roma kisgyerekre huszonhét roma jut. A kisegítő iskolába beíratott gyerekeket a tanhatóság csökkent értelmi képességűnek tekinti: az iskola-alkalmassági pszichológiai vizsgálat szerint alacsony az IQ-juk, s vélhetően nem lesznek képesek megbirkózni a „normális” iskola tananyagával.

A gyerekeket származásuk miatt sorolják kisegítő iskolába – állítja tizennyolc ostravai roma család. A szülők először a prágai alkotmánybíróságnál kerestek jogorvoslatot. Beadványukat – amelyben az oktatási minisztériumot diszkriminációval vádolták – formai indokok miatt elutasították, ezért a budapesti Európai Roma Jogok Központjának segítségével gyermekeik nevében 2000-ben a strasbourgi emberi jogi bírósághoz fordultak. A ostravai szülők azt kérik, hogy a strasbourgi testület mondja ki: gyermekeiket faji alapon diszkriminálták, szegregálták, és sérültek az oktatási esélyegyenlőséghez fűződő jogaik.

4.

Szabadon, elkülönítve

Nemzetközi összehasonlításban tekintve Magyarországon szembetűnően erős az általános iskolai tanulók eredményessége és családi háttere közötti összefüggés. Minél képzetlenebbek és szegényebbek a szülők, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a gyerek sikertelen lesz az iskolában, hogy tehát nem tud kitörni abból a közegeből, amelybe született. A hátrányok generációról generációra öröklődnek. Azokban az iskolákban, ahol különösen magas a szegénysorban élő – nem feltétlenül roma – gyerekek aránya, a pedagógusok is túlterheltté válnak. Az ebből a helyzetből adódó pluszfeladatokért azonban anyagi ellenszolgáltatást nem kapnak. Sok tanár ezért igyekszik olyan iskolát keresni magának, ahol kevesebb vesződséggel több sikerélményhez jut. A jobb képességű pedagógusok elvándorlása az egyik oka annak, hogy a szegregált intézményekben az oktatás színvonala is alacsonyabb.

ÉRTÉKELŐ LAP

33/3

Fejezd be a következő mondatokat!

Engem meglepetésként ért, hogy...

.....
.....
.....
.....

Azt eddig is tudtam, hogy

.....
.....

de azt nem gondoltam, hogy

.....
.....

Én eddig azt hittem, hogy

.....
.....
.....
.....

El fogom mondani a barátaimnak, hogy

.....
.....
.....
.....

Összefont karral

Válaszaink a testbeszéd nyelvén

A GESZTUSOK NYELVE

34/1

EGYÉNI MUNKALAP

Nézd meg figyelmesen azt a képet, amit kaptál, és válaszolj írásban az alábbi kérdésekre!

A kép sorszáma	
Milyen érzelmeket és gondolatokat fejeznek ki a képen látható ember(ek) mozdulatai, arcjátéka?	
Miből következtetsz minderre?	

Javasolj egy találó címet a képhez!

.....

JEGYZŐKÖNYV ŰRLAP

34/2

A JÁTÉK MEGFIGYELŐI SZÁMÁRA

A játékos sorszáma és neve	Elmaradt részlet	Hozzá tett részlet	Egyéb megjegyzés
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

SZEREPKÁRTYÁK

34/3A

1.

Mutass be egy jókedvű embert, akinek optimista alaptermészete van, és nemcsak ebben a pillanatban boldog, hanem „hozza a szokásos formáját”!

Alapjegyek: mosolygós arc, dinamikus, magas léptek (nem húzzák le a bajok), test kihúzva, karlobálás.

2.

Mutass be egy boldog embert, akit hirtelen nagy öröm ért és kizökkentette letargikus élethelyzetből!

Alapjegyek: vigyorgó arc, boldog tekintet, a karok átölelni akarnak, szembetűnően gyors, szökellő léptek, a karok felfelé mozdulnak.

3.

Mutass be egy mérges embert, aki bosszúra vágyik és támadni akar!

Alapjegyek: előredőlő testtartás, félig felhúzott kar, ökölbe szorított kezek.

4.

Mutass be egy nagyképű, magát felsőbbrendűnek tartó személyt!

Alapjegyek: kidüllesztett mellkas, hátul a test mögött keresztbefont karok, összehúzott szemek, megvető pillantás, lebiggyesztett ajkak, felemelt orr! A karok lehetnek másképp is: egyik kéz zsebre dugva, a másik ökölben mellközépnél, mintha gallért markolászna, a hüvelykujj felfelé mutat.

5.

Mutass be egy uralkodni vágyó, agresszív nőt, aki fölényességét leplezni próbálja!

Alapjegyek: kihúzza magát, előre-hátra hintázik a talpán, hogy magasabbnak lássék, mindkét kezét zsebébe dugja úgy, hogy a hüvelykujjai a köldöke felé mutassanak. Száját összeszorítja, a szeme szúrósan néz.

SZEREPKÁRTYÁK

34/3B

6.

Mutass be egy embert, aki nem mond igazat, de igyekszik elhitetni, hogy az igazságot mondja!

Alapjegyek: a kéz egésze takart, illetve a tenyér ritkán látható. A szemkontaktus kerülése. Félrenézés, esetleg a szem takarása, pl. szemdörzsöléssel. Gallérhúzogató. Néha a szája elé teszi a kezét, azután dörzsölgeti, vakargatja a fülét.

7.

Mutass be valakit, aki egy hazug embert hallgat, nem hiszi el, amit a mond, de végighallgatja, miközben gyűlik benne az indulat !

Alapjegyek: karba fonja a kezét a mellén, szája szigorú, szemét összehúzza, homlokát ráncolja.

8.

Mutass be egy talpraesett, energikus, vagány nőt, aki kemény kritikára készül!

Alapjegyek: csípőre tett kéz, térdből kicsit behajlított láb, előreszegett fej, a szája elnéző mosolyra húzva, a szemei kissé hunyorítanak.

9.

Mutass be egy lányt, akinek nagyon tetszik egy fiú, és ezt tudtára is szeretné hozni!

Alapjegyek: kihúzza magát, merően nézi a fiút, kicsi félre hajtja a fejét, kicsit mosolyog.

10.

Mutass be egy fiút, aki türelmetlen, mert a barátai várják, de egy felnőtt körülményesen magyaráz neki valamit!

Alapjegyek: futásra készülő láb, türelmetlenül topogó lábfej, udvariasnak szánt, de türelmetlenséget tükröző kis mosoly, el-elkalandozó tekintet.

GESZTUSSZÓTÁR

34/4

fej

bólintás: egyetértés, bátorítás
 fejrázás: ellenérzés, nemtetszés
 a fej félredöntése: érdeklődés
 a fej leeresztése: depresszió, behódolás, elmélkedés
 fejrángatás: hiúság, szexuális felhívás
 fejtámasztás: fáradtság, unalom

haj

haj hátravetése vagy érintése: hiúság, tollázkodás, szexuális felhívás
 homlokba hulló haj hátrasöprése: szexuális felhívás vagy idegesség
 hajcsavargatás: idegesség
 haj rágcsálása: idegesség vagy koncentráció

szem

a szem meresztése: meglepetés vagy sokk
 minimális szemkontaktus: becstelenség vagy féltékenység
 a tekintet elfordítása: unalom, hazugság
 pislogás: idegesség
 a szem megérintése: kétségek, bizonytalanság, hazugság
 bámulás: dominancia, álmodozás
 szempillák alóli leskelődés: szerénység, féltékenység, flörtölés

száj

nyitott száj: meglepetés, sokk
 kéz a száj előtt: hazugság
 ujjak a szájban: bizonytalanság, idegesség
 szájnedvesítés: szexuális érdeklődés, bujaság

áll

az áll simogatása: mély gondolkodás, csodálat
 az áll dörzsölgetése: kétségek
 álltámasztás: mély gondolkodás
 az állkapocs előreállása: agresszió, védekezés
 az áll nyakba húzása: önbizalomhiány

kar és kéz

karba tett kezek: védekezés, bizonytalanság
 összeszorított ököl: ellenségeskedés, agresszió
 hátratett kezek: lazaság, magabiztosság, hatalom
 kezek a fej mögött: magabiztosság, arrogancia
 összekulcsolt kezek: idegesség, bizonytalanság
 csípőre tett kezek: düh, hiúság, szexuális kihívás
 nyitott tenyerek: nyitottság, őszinteség

láb

lábak keresztezése a térdnél: védekezés, negatív gondolatok
 álló helyzetben: védekezés, negatív gondolatok
 lábdörzsölgetés: idegesség, kényelmetlenség
 vigyázállás: alárendeltség, nagyfokú tisztelet
 lábfejek valakire mutatnak: érdeklődés a személy iránt

NONVERBÁLIS KÖZLÉSEK¹

34/5A

Nap mint nap használunk gesztusokat szinte ösztönösen, attól kezdve, hogy köszönünk valakinek, a vendéglőben odaintünk egy pincért, vagy a szokásos vizuális jelekkel pontosítunk egy előadást, egészen odáig, hogy a reptéren a földi irányítók karjelzésekkel irányítják a pilótákat a kifutópályán, illetve a szülők és a pedagógusok gesztusok egész sorát alkalmazzák.

A gesztusok lehetnek fenyegetőek (képzeljünk csak el két sofőrt az országúton), szívélyesek (tárt karú üdvözlés), utasítóak (gondoljunk a rendőr karjelzéseire) vagy akár csábítóak (gondoljunk csak bizonyos reklámfigurák erotikát sejtető gesztusaira).

(...) a gesztusok kibogozhatatlanul átszövik társas életünket..., s a gesztusok „szótára” egyszerre informatív és szórakoztató is lehet, de egyúttal veszélyes is. Mert míg valaki pompásan szórakozhat, miközben megtanulja a számunkra egyértelmű gesztusok furcsa, esetenként ellentmondó jelentését, egy-egy ártalmatlannak tűnő gesztus igen kínos és fájdalmas helyzetbe hozhatja az embert.

Egy amerikai tinédzser például – olvasható Axtell könyvében – Nigériában stoppolt. Egy autó tele helybeliekkel, elhaladt mellette. A kocsí csikorogva megállt. A helyiek kiugrottak, és jól helyben hagyták a látogatót. Miért? Azért mert Nigériában a gesztus, melyet Amerikában gyakran stoppolásra használnak (fölfelé nyújtott hüvelykujj), nagyon durva jel.

„– Amikor kezet rázol valakivel – szokott figyelmeztetni –, annak idején az apám – szorítsd meg jól a kezét. És nézz egyenesen az illető szemébe.”

Akkor még aligha fogtam fel, hogy a világ más részeiben az apák a fiaiknak és lányaiknak valami teljesen mást tanítanak.

Az indiai apák például a *namasztére* oktatták a gyerekeiket, amelynél a kezet imádkozó pozícióban, mellmagasságba kell emelni és egy enyhe főhajtással kell kísélni. Ez azt jelenti, „köszönöm”, illetve „sajnálom”. Thaiföldön ugyanezt a gyengéd és szívélyes gesztust *wainek* nevezik. Csakhogy ne folytassuk a mozdulatot, és ne emeljük összetartott kezünket a fejünk fölé, mert az súlyos sértést jelenthet.

A kézrázás és a *namaszté* pontos eredete egyaránt tisztázatlan. A Római Birodalom polgárai a kezük és az alkaruk összeérintésével üdvözlik egymást, de egyes antropológusok szerint a mai formájában kézrázásunk csak néhány száz éves lehet.

Akárhogyan is alakult ki, a szándék nyilvánvalónak tűnik. Függetlenül attól, hogy az előrenyújtott kezet vagy az egymásnak szorított tenyereket nézzük, mindkét jel nyíltságot hordoz, azt az egyértelmű jelet, hogy az üdvözlőnél nincs fegyver...

Az üdvözlésnek is vannak egzotikusabb formái. A Közel-Keleten az idősebb generáció mindig *szálámmal* üdvözli egymást. Ebben a jelzésben a jobb kéz felfelé vándorol, először megérinti a szívet, azután a homlokot, s végül fölfelé, illetve kifelé legyint, melyet egy enyhe főbiccentés kísérhet. Az üdvözléssel járó *szálám alejkum* szavak azt jelentik „béke veled”...

A hollywoodi filmiparnak köszönhetően mindnyájan ismerjük a bronzbőrű, magas amerikai indiánt, aki feltartja előrefordított tenyerét, és azt mondja, „hau”. Ahogy azt minden iskolás gyerek tudja, így üdvözlik az indiánok a sápadtarcú telepeseket. Legalábbis Hollywood erre tanított bennünket. – Igaz, vagy sem, az tény, hogy a különböző bennszülött amerikai törzsek és az első fehér felfedezők csak jelbeszéddel érintkeztek egymással. Így tehát az egyszerű, felemelt tenyér mint üdvözlési forma döntő fontosságú volt a gyarmatosításban, és az amerikai fehér civilizáció megszületésében.

¹ Forrás: Roger E. Axtell: *Gesztusok*. Fordította: Cserna György. Alexandra, Debrecen, 1997. 19. és 33–34. o.

NONVERBÁLIS KÖZLÉSEK

34/5B

CSOPORTOS MUNKALAP

Írásbeli feladat

Válaszoljatok a következő kérdésekre!

Milyen gesztusokról esik szó a szövegben?

.....

.....

.....

Milyen példákat hoz a kultúrák közötti különbségekre?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mi mindent tudunk meg a kézfogásról?

.....

.....

.....

Gyakorlati feladat

Gyűjtsetek olyan gesztusokat, amelyek a mai fiatalokra jellemzők!
Mutassatok be ezek közül néhányat!

KÖZVETETT ÜZENET AZ ÉRZELMEKRŐL²

34/6A

Az érzelmekről sokféleképpen lehet hírt adni.

A német lovagi líra idején – a XVII. században – a dalnoköltők (Minnesängerek) kifinomult rímekkel és strófaszerkezettel írtak a szerelemről, vallásról, dicsőségről. S állítólag az a különös szokásuk volt, hogy az imádott hölgynek elküldték ajándékban egy levágott ujjukat.

Mai szemmel nézve idétlen módja az érzelmi üzenetnek: Akkor másképpen látták.

Másképp látták és kezelték ükanyáink is az érzelmi üzeneteket: ők virágnyelven tudósították a másikat pillanatnyi érzelmi állapotukról terveikről, véleményeikről.

Az egyik *Társalkodó* könyvecske 350 virágot és gyümölcsöt sorol fel, s valamennyi mellé gondosan lejegyzí azt is, hogy milyen üzenetet jelképez. Így ha az ifjú hölgy képes levelezőlapon vagy a valóságban virágot vagy gyümölcsöt kapott, illetve az ablak alatt sétáló ifjú valamilyen virágot viselt a ruháján – akkor csak fel kellett lapozni a *Társalkodót*, s megtudhatta, milyen érzellemmel közelednek felé.

Feltételezve persze, hogy a küldőnek is volt *Társalkodó* című könyvecskéje. S nemcsak úgy gondolomra küldött vagy viselt egyszer rózsát, mákor szegfűt, hanem a pontos érzelmi közlés céljából.

Az áfonyavirág például azt jelentette, „Életem veled osztom meg.” Az alma virága: „Gömbölyded alakja miatt ön képe a tökéletesnek.” Az aloé: „Enyhítsd fájdalmimat, míg el nem pedek, nehogy a bánatom késő legyen.”

Az ananász hetykébb és támadóbb üzenetet vitt: „A természet akarja jogait. Azzal ugyan hiába dacolsz!” S ha egy ilyen üzenettel egy borókaág is érkezett, mely szerint:

„Tartson ébren a szerelem, biztosan eljövök hozzád!” – ez már merész kalandokat ígérő érzelmi üzenetnek látszott...

De aztán a hölgy a találka után egy lepréselt csalánt küldött vissza, mely szerint „keblemben a megbánás férgé dül”, vagy még később esetleg beléndeket, amely azt jelenti: „rosszul vagyok!” – akkor a találkozás nem volt valami szerencsés.

Ám lehet, hogy ezekre az üzenetekre az ifjú bükkfalomb- és búzakalász-üzenetekkel válaszolt. Az előző szerint így érez: „Angyal! Lábaidhoz omlom!” – az utóbbiban meg ígéretet tesz: „Nemsokára saját fészkembe viszlek.” S a levélben küldött lepréselt bojtortján szállíthatja a fenti kalandhoz a befejezést, mely szerint: „Szívedhez tapadtam, végtelenül boldog vagyok.” De a kikerics is jó: „Karöltve menendünk elválhatatlanul az élet ösvényén.” Vagy egy apró rózsácska: „Hol telepedjünk le?”

A féltékenység jele a fodormenta: „Már nem nézhetem egykedvűen, mert ami sok, az sok!” És azt is jelentette: „Ne szeress oly igen más neműekkel dévajkodni.”

„Kegyetlen! Mit kínzasz?” ezt mondja a nárciszüzenet. De sajnos válaszul egy kaktusz jöhet: „Hiába minden erőltetés.” Vagy egy kollárca érkezhet: „Ne alkalmatlankodj!” – s ez bizony nem sok jóval kecsegtető üzenetváltás.

Ám az ostrom folytatódhat mondjuk a mályvával: „Szíved jég, kebled márvány” vagy kökörücsinnel: „Nappali és éjjeli gondolatom csak te vagy.” S ha szerencsés azt ifjú, akkor válaszképp jöhet a mogyoróág is a hölgytől, amely azt üzeni: „Ellent nem állhatok, pedig

² Megjelent: Mohás Livia: *Találkozás önmagunkkal*. Móra Kiadó, Budapest, 1979. 42–46. o.

vesztemet látom az odaadásban, de elhatároztam magam, a tiéd vagyok.” „Hol és mikor?” – kérdi a gyakorlati felfogású ifjú nem szóval, hanem egy napraforgóvirág elküldésével.

De az is lehet, hogy az ifjú távolságot akar tartani, és továbbra is csak rajongani kíván – ezért nem napraforgót, hanem napvirágot küld: „A naphoz kellene felemelkednie annak, ki téged méltán imádni akar.” Ez egy finom, burkolt formájú visszalépésnek is felfogható!...

A tárgyakkal való üzenetfajtáknak se szeri, se száma a különféle kultúrákban. Nemcsak a szerelemben átélhető érzelmeket közvetítették és közvetítik a tárgyak, hanem a barátságba, a hivatali vagy a diplomáciai életben meglévő „érzéseket” is szimbolizálhatják a különféle küldemények, ajándékok.

Sajátos és gazdag módja az érzelmi üzenetek közvetítésének a művészet. Közös jellemzőjük a közvetítés *egyirányúsága*. Azaz nem oda és visszaáramlanak az érzelmi üzenetek, hanem a művész üzen, közönsége pedig befogadja ezt az üzenetet. Voltak ugyan és vannak is törekvések arra, hogy a közönséget bevonják egy-egy produkcióba, de ez távolról sem mindig sikerül...

KÖZVETETT ÜZENET AZ ÉRZELMEKRŐL

34/6B

CSOPORTOS MUNKALAP

Töltsétek ki közösen a szöveg alapján az alábbi táblázatot! Hogyan tudnátok a lehető leggyorsabban megoldani ezt a feladatot?

Milyen virág milyen üzenetet hordozott a néhány évszázada divatos Társalkodó könyvecske szerint?	
Áfonyavirág	
Alma	
Aloé	
Ananász	
Beléndek	
Borókaág	
Bükkfalomb	
Búzakalász	
Fodormenta	
Kikerics	
Kolláracs	
Mályva	
Mogyoróág	
Napraforgó	
Nárcisz	
Rózsa	

ÉRTÉKELŐ LAP

34/7

Fejezd be a következő mondatokat!

1. A szavak nélküli kommunikációról azt tudtam meg, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

2. Leginkább azt találtam érdekesnek, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

3. A témával kapcsolatban arról szeretnék még hallani, hogy

.....

.....

.....

.....

.....

Gyerekköztársaság

Szabályalkotás, kormányzás

KÉTÉVI VAKÁCIÓ

(RÉSZLET JULES VERNE REGÉNYÉBŐL)

35/1A

Elbeszélésünk idején a Chairman nevelőintézet egyike volt a legtekintélyesebbeknek Aucklandban, Új-Zéland fővárosában, a Csendes-tengernek e nevezetes angol gyarmatán; mintegy száz növendéket neveltek benne, az ország legjobb családjainak gyermekeit. A nevelés, amelyben részesültek, nagyon gondos és hasonló volt ahhoz, amelyben az Egyesült Királyság egyenrangú intézeteinek a növendékei részesülnek.

1860. február 15-én a nevezett intézetből mintegy száz fiú jött ki szüleik kíséretében derült arccal, víg kedéllyel, mint megannyi madár, akik előtt kinyitották kalitkájuk ajtaját. A szünidő elkezdődött. Két hónapi szabadság vár rájuk. Sőt néhány növendéknek még egy tengeri utazásra is nyílt kilátása, melyről régóta beszéltek a Chairman-féle intézetben. Szükségtelen mondanunk, mennyire fölébresztették maguk iránt a közirigységet azok, akiknek jó szerencsájuk megengedte, hogy részt vehessenek e kirándulásban a Sloughi nevű jachton, Új-Zéland partjait megkerülendő.

A növendékek, a Chairman intézet különböző osztályaihoz tartoztak. Az olvasó, elbeszélésünk első fejezetéből láthatta, hogy voltak köztük mindenféle életkorúak, nyolc évesektől tizennégy évesekig. És e tizenöt fiút, a hajósínast is ideértve, borzasztó kalandjaik messzire és hosszú időre kiragadták családjaik köréből.

...

Az indulás napja február 15-ikére volt kitűzve. A Sloughi a kereskedelmi rakpart legvégén, következőleg jó mélyen benn a kikötőben, a faránál fogva volt megkötözve. A legénység nem volt a fedélzetén, mikor 14-én este a fiatal utasok hajóra szálltak. Garnett parancsnok csak az indulás percében volt megérkezendő. Csupán a vitorlamester és a hajósínas fogadta Gordont és társait. A matrózok elmentek még egy pohárka whiskyt üríteni. Mikor már a gyermekek valamennyien elhelyezkedtek és lefeküdtek, a vitorlamester is elindult az embereit felkeresni a kikötő körüli csapszékek egyikébe, és azt a megbocsáthatatlan hibát követte el, hogy meglehetősen késő éjjel óráig elmaradt. A hajósínas a legénység szobájába vonult vissza és ott elaludt.

Mi történt ekkor? Ez valószínűleg sohasem fog kitudódni. Annyi bizonyos, hogy a jacht köteleit eloldták, hanyagságból vagy rosszakaratból... Senki sem vette észre a hajón.

Sötét éjszaka borult a kikötőre és a Hauraki-öbölre. A szél erősen fújt a szárazföld felől és az apály áramlata a schoonert a sík tenger felé ragadta.

Mikor a hajósínas felébredt, a Sloughi úgy hánykódott, mintha nagy hullámok ringatták volna, amelyeket nem lehetett összetéveszteni a kikötőben tapasztalható hullámtöréssel... Moko a fedélzetre sietett... A jacht a sík tengeren úszott.

A hajósínas kiáltásainak hallatára Gordon, Briant, Doniphan és még néhány fiú kiugrott az ágyból és felszaladt a lépcsőn. Hiába kiáltoztak segélyért! Már a város vagy a kikötő egyetlen lámpáját se láthatták. A schooner már az öbölben járt, a parttól három-mérföldnyire.

A fiatal fiúk Briant tanácsára, amelyhez a hajósínas is csatlakozott, mindenképp egy vitorlát akartak kifeszíteni, hogy rézsút ismét a partok felé közeledhessenek. De a vitorlával, amely sokkal nehezebb volt, hogysémmel lehetőleg lehetett volna irányozni, nem érték el egyebet, mint hogy a nyugati szél még messzebb vitte őket. A Sloughi megkerülte a

Colville-fokot, áthaladt a szoroson, amely azt a Nagy-Gát-szigetétől elválasztja és csakhamar néhány mérföldnyire eltávozott Új-Zélandtól.

E helyzet komoly volta könnyen érthető. Briant és társai nem várhattak többé semmiféle segítyt a szárazföldről. Azon esetre, ha valamely hajó a kikötőből elindulna a keresésükre, néhány óra múlnék el, mielőtt feltalálhatná őket, még ha föltételezzük is, hogy sikerülne föltalálnia a schoonert a mély sötétség közepette. De még nappal is, hogyan lehetne észrevenni ily kis hajót a sík tengeren? Másfelől hogyan menekülhetnének a gyermekek a bajból a saját erejük segélyével? Ha a szél meg nem fordul, le kell mondaniuk a szárazföld felé való visszatérhetés reményéről

KÉTÉVI VAKÁCIÓ

(RÉSZLET JULES VERNE REGÉNYÉBŐL)

35/1B

A francia Briant testvérek és az amerikai származású Gordon kivételével mindnyájan angol eredetűek voltak.

Doniphan és Cross gazdag földbirtokosok gyermekei, és családjaik a legelső helyet foglalják el Új-Zéland társadalmában. Különböző unokatestvérek, néhány hónappal meghaladták tizenharmadik évüket, és mindketten az ötödik osztályba jártak.

A külsejére sokat tartó Doniphan mindenesetre az intézet legelegánsabb növendéke volt. Értelmes és szorgalmas fiú létére igyekezett mindig a legelső lenni, részint azért, mert csakugyan szeret tanulni, részint pedig, mert a társait óhajtja felülmúlni. Bizonyos arisztokratikus gőgje miatt „Lord Doniphan”-nak nevezték, és uralkodni vágyó jelleménél fogva mindenütt tényleg uralkodni is akart. Innét ered közte és Briant közt az a versengés, amely már régibb keletű, és főleg azóta lett élesebbé, mióta a körülmények fokozták ama befolyást, amelyet Briant a társaira gyakorolt.

Cross meglehetősen közepszerű növendék, de állhatatos bámulója mindennek, amit Doniphan unokatestvére gondolt, mondott vagy cselekedett.

Baxter ugyanabba az osztályba tartozik; tizenhárom éves, hideg, meggondolt, munkás, leleményes és igen ügyes fiú. Az atyja meglehetősen szerény vagyonnal bíró kereskedő.

Webb és Wilcox tizenharmadfél évesek, és a negyedik osztályt végezték. Közepes értelmiségűek, meglehetősen önkényes és civakodó természetűek. Családjaik gazdagok és magas rangot foglalnak el a sziget hivatalnoki osztályában.

KÉTÉVI VAKÁCIÓ

(RÉSZLET JULES VERNE REGÉNYÉBŐL)

35/1C

Garnett, aki Service társával együtt a harmadik osztályba tartozik, éppúgy, mint az utóbbi, tizenkét éves. Az egyiknek atyja nyugalmazott tengerészkapitány, a másiké vagyos ültetvényes Nort-Shore-ban, a Waitemate kikötő északi partján. E két család bizalmas viszonyban él egymással és e bizalmasság következtében Garnett és Service is csaknem elválhatatlan társakká lettek. Jószívű fiúk, nem nagyon szeretnek dolgozni és ha arról volt szó, hogy abbahagyják a munkát, sohase szokták magukat kéretni. Garnett – fájdalom – szenvedélyesen szereti az akkordeon nevű hangszer, amely oly nagy népszerűségnek örvend az angol tengerészetben. Tengerésztiszt fia létére szabad perceiben szokott is játszani és kedves hangszerét magával vitte a Sloughi fedélzetére is. Service bizonyára a társaság legvirgoncabb, legvígabb tagja, az intézet bohóca, aki csak úti kalandokról ábrándozik és kedves olvasmányául Crusoe Robinsont és a svájci Robinsont választotta.

Most két fiúról kell megemlékeznünk, akik közül az egyik kilenc-, a másik tízéves. Az első Jenkins, a New-Seeland-Royal-Society nevű tudományos társulat igazgatójának, a második Iverson, a Szent Pálról címzett székesegyház lelkészének fia. A harmadik, illetőleg a negyedik osztályban, az intézet jó növendékei közt emlegetik őket.

Ezután két gyermek következik, Dole kilencedfél-, Costar pedig nyolcéves. Mindkettőnek atyja a zélandi angol hadseregben szolgál mint tiszt, és az Aucklandtől hatmérföldnyire fekvő Uchunga városkában lakik, a Manuhan-öböl partján. E két fiú a „kicsinyek” közé tartozik; nem is lehet róluk egyebet mondanunk, minthogy Dole nagyon makacs és Costar nagyon nyúlánk. Az első osztályban ugyan nem ragyognak nagyon különösen, de mégis igen előrehaladottnak tartják magukat, mert

olvasni és írni tudnak, amivel az ő korukban már nincs mit dicsekedni.

Amint látjuk, mindannyian tisztességes családokból származtak, amelyek Új-Zélandon már régóta megtelepedtek.

KÉTÉVI VAKÁCIÓ

(RÉSZLET JULES VERNE REGÉNYÉBŐL)

35/1D

Az amerikai Gordon tizennégy éves. Arcán és egész alakján máris meglátszik a „jenki” érdesség jellege. Noha kissé félszeg és nehézkes, mégis kétségkívül ő az ötödik osztálybeli növendékek közül a leghiggadtabb. Ha nem is válik ki külseje által annyira, mint iskolatársa, Doniphan, érezni lehet, hogy egyenes elme, gyakorlati érzék lakik benne, amelynek sok tanújelét adta. Megfigyelő jellemű, hidegvéralkatú és az aprólékosságig rendszeres fiú léte, előszeretettel viseltetik a komoly dolgok iránt, és a legcsekélyebb eszméket is úgy osztályozza az elméjében, mint a legcsekélyebb tárgyakat az íróasztalán, ahol minden számozva, megjelölve és lajstromozva van. Egészben véve társai becsülik, elismerik jó tulajdonságait és mindig szívesen látják, jóllehet nem angol származású. Gordon Bostonban született, de szülei meghalván, nincs más rokona a gyámjánál, egy volt konzulsági ügynöknél, aki vagyont szerezvén, Új-Zélandon telepedett meg, és ama csinos nyaralók egyikében lakik, amelyek a Mount Saint John falut környező magaslatokon épültek.

A két fiatal francia, Briant és Jakab, egy kiváló mérnök fiai, aki ezelőtt harmadfél évvel vette át az Ika-Na-Mawi mocsarak kiszáritási munkálatainak vezetését. Az idősebbik tizenhárom éves. Nemigen szeret dolgozni, noha nagyon értelmes fiú, ennél fogva gyakran megesik rajta, hogy az ötödik osztályban az utolsók közé kerül. De elsajátítási képessége és nevezetes emlékezőtehetsége segítségével, amikor akar, ismét felkerül az első sorba és éppen ezt irigylti tőle Doniphan. Nem is tudott Briant-nal soha egyetérteni, már a Chairman-féle intézetben sem, és e meghasonlás következményeit láttuk a Sloughi fedélzetén. Aztán Briant merész, vállalkozó; a testgyakorlatokban ügyes, gyorsan tud visszavágni, ezenkívül szolgálatkész, jó fiú, nincs benne semmi Doniphan gőgjéből, kissé hanyag a külsejére és a magatartásában- szóval egészen francia és ennél fogva nagyon különbözik angol tanuló társaitól. A nagyok visszaélései ellen gyakran védelmezte a gyöngébbeket, és ami őt magát illeti, sohasem rendelte magát alá a cimboraság követelményeinek. Ebből ellentétek, küzdelmek, csaták keletkeztek, mikben erejénél és bátorságánál fogva leggyakrabban volt a győztes. Szeretik is őt általában és mikor arról volt a szó, hogy ki vegye át a Sloughi parancsnokságát, társai – néhány kivétellel – nem is haboztak neki engedelmeskedni, annál kevésbé, mivel – mint tudjuk – Európából Új-Zélandba való átkelése alatt sikerült némi hajózási ismereteket elsajátítania.

Ami öccsét, a kis Jakabot illeti, őt eddig az egész harmadik osztály, sőt az egész Chairman-féle intézet legvirgoncabb növendékének tartották, ebben még Service-t is felülmúlta. Jakab folyvást új tréfákat gondolt ki, mindenféle csínyeket követett el társaival és egészen fölöslegesen vont magára büntetéseket. De amint látni fogjuk, a jacht elindulása óta e jelleme teljesen megváltozott, anélkül hogy tudni lehetett volna, miért.

TULAJDONSÁGTÁBLÁZAT

35/2

CSOPORTOS FELADATLAP

Próbáljátok meghatározni, hogy a 4 főszereplő a kialakult jellemrajzok alapján hogy tudna a legnagyobb hasznára lenni a csapatnak! Készítsétek el az alábbi táblázatot csomagolópapírra, jól látható, messziről is olvasható méretben!

	Milyen tulajdonságai lehetnek hasznosak? Mire használhatja a csapat?	Milyen tulajdonságai árthatnak a csapatnak? Miért? Mit tegyen ellenük?	Mire kell különösen ügyelnie saját viselkedésében?	Mi legyen a kinyilvánított szerepe, „rangja”?
Briant				
Gordon				
Doniphan				
Moko				

SZABÁLYALKOTÁS

35/3

SZEMPONTLISTA A SZABÁLYALKOTÁSHOZ

Mielőtt munkához fogtok, olvassátok el a kérdéseket! Nem kell mindegyikre válaszolnotok, de segíthet végiggondolni, hogy egy ilyen helyzetben mik a legfontosabb teendők. Jó munkát!

- Mi a célja a szabályoknak? Mi a célja a szigetre vetődött közösségnek? Mit szeretnének elérni?
- Legyenek-e meghatározott tisztségek? Ha igen, milyen alapon nevezzük ki az embereket? (kor, szakértelem, erő, önálló vállalás stb.)
- Legyen-e egyszemélyi vezetője a közösségnek? Ha igen, hogyan válasszuk meg? Mennyi időre? Milyen szabályok vonatkoznak rá? Lesz-e arra lehetőség, hogy leváltsuk?
- Hogyan hozunk döntéseket? Ha szavazunk, akkor nyíltan (kézfeltartás) vagy titkosan?
- Mik legyenek a legfontosabb szabályok?
- Mi történjen a szabályszegőkkel?

ÉRTÉKELŐ LAP

35/4

Értékeljétek az elvégzett munkát! Először próbáljátok meg önállóan végiggondolni és kitölteni a táblázatokat! Ha ezt már mindenki elvégezte, beszéljétek meg a csoporton belül, hogy kinek mi volt a véleménye az elvégzett munkáról!

Hogyan dolgoztunk együtt?

Ebben a táblázatban 4 kérdést találtok. Mindegyik kérdés alatt 4 lehetséges válasz van. Beszéljétek meg, és minden kérdésnél közösen válasszátok és jelöljétek meg azt az egy választ, amelyik a leginkább jellemző a csoportotok munkájára!

Hogy gazdálkodtunk az idővel?			
Nem sikerült jól beosztanunk az időt, nem tudtunk mindent elvégezni.	Nem sikerült jól beosztanunk az időt, a végén kapkodnunk kellett.	Az elején nem figyeltünk eléggé az időre, de aztán belejöttünk.	Mindenre jutott idő. Jól osztottuk be.
Voltak-e új ötleteink?			
Nem nagyon voltak új ötleteink, elkezdtük leírni, amit találtunk.	Csak egy embernek voltak jó ötletei, így azokat kezdtük el megvalósítani.	Sok ötletünk volt, nehezen tudtuk eldönteni, hogy melyiket kövessük.	Nagyon sok jó ötletünk volt, és a legjobbakat meg is valósítottuk.
Milyen volt együtt dolgozni?			
Nem volt igazán jó, sokat veszekedtünk.	A vezetőnk irányította a munkát, ő osztotta be, hogy ki mit csináljon.	Néha elvitakoztunk az időt, de a végén mindig sikerült megegyezni.	Mindenki megtett mindent a sikerért, élveztük a közös munkát.
Elértük-e, amit akartunk?			
Nem sikerült mindent elvégeznünk, amit elhatároztunk.	Éppen hogy csak kész lettünk.	Kész lettünk, de egy kicsit jobban szerettünk volna csinálni.	Mindent sikerült, mindent megcsinálnunk.

Hogy tetszettek Nektek a csoportbemutatók?

Beszéljétek meg, és állítsátok sorrendbe a csoportok bemutatóit aszerint, hogy melyik tetszett nektek a legjobban. Az első helyre azt írjátok, amelyik a legjobban tetszett.

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Fiatalok a közösségben, fiatalok a közösségért

ÉRTÉKELŐ LAP

36/1

A SAJÁT CSOPORT MUNKÁJÁNAK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

A csoport neve:	
A csoport tagjai:	
A projekt címe:	
A kitűzött célok felsorolása:	
Ami megvalósult:	
Ami nem valósult meg:	
A munka erősségei:	
A munka gyengeségei:	
Amit legközelebb másképp csinálnánk:	
Egyéb észrevételek:	

ÉRTÉKELŐ LAP

36/2

EGY MÁSIK CSOPORT MUNKÁJÁNAK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

Mielőtt véleményt mondotok egy csoport munkájáról, ne feledjétek a következőket:

1. Ti mit szólnátok a hasonló véleményekhez?
2. Milyen hatással lenne az a további tevékenységekre?
3. Építő jellegű-e a kritika, vagy csupán a hiányosságokat kívánja kiemelni?

A projekt erősségei:	
A projekt „gyengeségei”:	
További javaslatok:	
Megjegyzések:	

Sajtóhírelemzés

ÚJSÁGCIKKEK

37/1A

A – újság (1. oldal)

2005: árhullámmal érkezett az új esztendő

Január elsejétől szinte minden fontos szolgáltatásért és termékért többet kell fizetnünk, mint tavaly • 2005. január 3. 13:06

Alaposan megrágult az élet: január elsejével szinte minden termékért és szolgáltatásért többet kell fizetnünk, mint tavaly. Kompenzáció nélkül 11,5 százalékkal emelkedett a vezetékes gáz ára, lapinformációk szerint tízszázalékos áramáremelés várható; emelkedtek az adók és az illetékek, többre kerül a közlekedés, az építkezés és a gyógyszer. A közüzemi szolgáltatások nagy részénél az áremelkedés jelentősen meghaladja majd az infláció várható mértékét.

Magyarországon már hosszú évek óta egyet jelent az új esztendő kezdete a drágulással. Az idei áremelések közül a legnagyobb figyelem talán az új hatósági energiaárak előkészítését kísérte. Az áram árának alakulásáról egyelőre csupán annyi biztosat tudni, hogy emelkedni fog, ám hogy mennyivel, az még nem derült ki. Sajtóhírek szerint tízszázalékos emelés várható, valószínűleg azonban nem mindenkinek lesz ugyanekkora mértékű a drágulás. A gazdasági miniszter megígérte ugyanis, hogy a kormány olyasféle kompenzációs rendszert fog kialakítani, amilyennel 2003 ősze óta a gázárakat is támogatják. Ennek részleteit ugyanakkor még éppolyan homály fedi, mint az áremelés pontos mértékét, ráadásul több kérdés is felvetődik. Közülük a legalapvetőbb az, vajon honnan fog a támogatásra pénzt találni a kormány, amikor a költségvetésben erre egy fillér sincs elkülönítve.

A vezetékes gáz ára támogatás nélkül 11,5 százalékkal emelkedik január 15-től. Kompenzációra a MOL Rt. befizetései nyomán hetvenmilliárd forintot fordítanak, ebből körülbelül 50 milliárd forintot a hazai kitermelésű gáz elismert hatósági ára és a világpiaci gázár közötti különbség után megemelt bányajáradék formájában fizet be az államkasszába az olajtársaság, a maradék pedig a gázüzletág tavaly zárolt extranyereségéből jön össze. Az évi 1500 köbméternél kevesebbet fogyasztó háztartásoknál így átlagosan 4,5 százalékos lesz az áremelés, 3000 köbméterig 6, a felett pedig 8 százalékos drágulás várható.

Adók és járulékok

Fontos változás, hogy március 20-ról május 20-ra módosult a személyi jövedelemadó-bevallás határideje. Januártól megszűnik a 26 százalékos szja kulcs, s a személyi jövedelemadó táblája kétkulcsos lesz: a másfél millió forint alatti rész 18, az e feletti 38 százalékkal adózik. Az igénybe vehető adókedvezmények összegét évi 100 ezer forintban maximálták, ám a korlát nem vonatkozik a családi kedvezményre, a lakáscélú hitel kedvezményére, valamint az önkéntes pénztári befizetéshez kapcsolódó kedvezményre. Évi 6,5 millió forintos jövedelem felett a fentieken túl adókedvezmény nem vehető igénybe. Újdonság az adóhatósági adómegállapítás. Ezt február 15-ig azok a magánszemélyek kérhetik, akik azt szeretnék, hogy 2004. évi személyi jövedelemadójukat az adóhatóság állapítsa meg. Húszról huszonöt százalékra emelkedik jövőre az ingatlanadóból származó jövedelemadókulcsa, viszont a 15 évnél régebben szerzett lakás eladása továbbra is adómentes marad. Szintén 20-ról 25 százalékra emelkedik az ingatlan-bérbeadás után fizetendő adó kulcsa, kivéve, ha a bérlő legalább ötéves bérleti szerződést köt a tulajdonossal, amely szociális alapon adja ki az ingatlant. Ez esetben tíz százalék a bérbeadás után fizetendő adó. Ez évtől a 15 millió forintnál drágább új lakások is illetékkötelessé váltak, szemben a tavalyi évvel, amikor még a 30 milliónál olcsóbb lakások is illetékmentesek voltak.

A – újság (2. oldal)

Ez évtől négy százalék járulékot kell fizetni az egyéni vállalkozóknak, a betéti társaságok tagjainak, amiért cserében munkanélküli-ellátást kaphatnak, ha elvesztik állásukat. A 4 százalékos járulék 57 ezer forintos minimálbér esetén havi 2280 forint lesz. Ha nincs köztartozása az adózónak, akkor a ráfordításként elszámolt helyi iparűzési adó 50 százalékaival, de legfeljebb az adózás előtti nyereségével csökkentheti a társaságiadó-alapját. Jelentősen emelkedik a nagy értékű cégautók után havonta fizetendő adó mértéke is. A tervekkel ellentétben a telefon mégsem lett természetbeni juttatás, csak annyi szigorítás történt, hogy januártól a vezetőkes és a mobiltelefon áfájának a felét kell befizetni – szemben a tavalyi harminc százalékkal.

Idén az autóvásárlókon is többet keres az állam, mint tavaly, mert a regisztrációs adót általános forgalmi adóval is megterhelik. Szakértők szerint a többletfizetés eléri a 32 százalékot, ráadásul a regisztrációs adót az eddig adómentes motorkerékpárokra is kivetették. Emelkedik a gépjárműátírás illetéke. Az 1890 köbcentiméternél nagyobb hengerűrtartalmú autóknál, illetve az 500 köbcentisnél nagyobb motorkerékpároknál köbcentiméterenként a korábbi tizenöt helyett húsz forintra nő.

A zárt részvénytársaság bejegyzésének illetéke 80 ezerről százezer forintra emelkedik, s duplájára drágul a vállalkozói engedély kiváltásának díja, melyért már tízezer forintot kell fizetni. A házassági bontóper illetéke 10-ről 12 ezer forintra emelkedik, egy közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálataért 16 500, kisajátítási, kártalanítási határozat felülvizsgálataért 10 000, bíróság előtt érvényes meghatalmazásért pedig 18 000 forintot kell fizetni. Mélyebben kell zsebbe nyúlni az útlevél kiváltásakor is, hiszen az öt évre szóló úti okmány négyezer helyett hatezer, a tízéves hat- helyett tízezer forintba kerül.

Közlekedés, távközlés, posta

A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (GKM) által elfogadott díjrendelet szerint átlagosan tizenöt százalékkal drágultak újévtől a hazai autópályadíjak. A személygépkocsival közlekedőknek (D1) 2300 forintot kell fizetni a tíznapos úthasználatért, a 7,5 tonna összsúly alatti (D2) tehergépjárművek vagy autóbuszok után legkevesebb 6300, a 7,5–12 tonnás nehézgépjárművek (D3) esetében pedig 9800 forint az úthasználati tarifa. A tizenkét tonnánál nehezebb gépjárművek üzemben tartói a GKM díjrendelete szerint D4-es matricával használhatják az autópályákat. Ebben a díjkategóriában az Európai Unió irányelveinek megfelelően bevezetik az egynapos úthasználatot. Négynapos matricát továbbra is a D1-es díjkategóriában értékesít az Állami Autópálya Kezelő Rt. Az éves matricák ára 35–190 000 forint között változik. A D2-es, D3-as és D4-es matricákat megvásárlók visszaigényelhetik az áfát.

Az úthasználati tarifákkal együtt a pótdíjak mértéke is átlagosan tizenöt százalékkal emelkedik. Személygépkocsik esetében (D1) a pótdíj mértéke helyszíni ellenőrzés esetén legkevesebb 11 500 forint akkor, ha a vezető három munkanapon belül rendezi a számlát. Tizenöt napon belüli fizetéskor 23 000, harminc napon belül pedig 46 000 forint a pótdíj mértéke. A legtöbb pénzt a D4-es díjkategóriába tartozó gépjárművek után kell fizetni: a pótdíj mértéke ez esetben 62 500, 125 000 és 250 000 forint. Elektronikus ellenőrzéskor ennél is magasabbak a pótdíjak. A D1-es kategóriába tartozó gépjárművek után 13 800, 25 300 és 48 300 forintot fizet az autós, a D4-ben a pótdíj mértéke 75 000, 137 500 és 262 500 forint.

A vasútjegyek 4,5 százalékkal drágultak január elsejétől, viszont a külön díjszabások nem változtak. A helyjegy ára 130 forint maradt, az intercity vonatokon és az intercity rapidokon továbbra is 480, illetve 600 forint különbözetet fizetnek az utasok.

A – újság (3. oldal)

A Magyar Posta Rt. a hatósági áras szolgáltatásainak – levél, csomag – díjait változatlanul hagyta. A nem hatósági áras szolgáltatásokért viszont – például címzett reklámküldemény, nemzetközi levél és csomag – átlagosan 4,5 százalékkal kell többet fizetni.

Kereskedelmi díjcsomagjainak havidíját 5,6 százalékkal emelte a MATÁV Rt. A minimális és felező díjcsomagokat nem érintik a tarifaváltozások, így a cég egymillió ügyfele változatlan áron telefonálhat.

Élelmiszer

Legalább 10–15 százalékkal emelkedhet a következő hetekben a kenyér ára – tudtuk meg, a sütőipari kis- és nagyvállalkozásokat egységes szervezetben tömörítő Magyar Pékszövetség elnökétől. A drágulás valószínűleg csak január végétől vagy február elejétől várható, mert az árváltozásról a pékségeknek már 30 nappal előbb értesíteni kell a kereskedelmi partnereket. Az emelés elsődleges indokaként az inflációnál nagyobb mértékben növekvő közüzemi díjakat, a gáz és az áram drágulását nevezte meg az ágazati érdekképviselő vezetője. A szövetség elnöke beszámolt arról is, hogy a sütőipari vállalkozások 2004 elején nem tudták érvényesíteni áraikban a költségek jelentős növekedését. Ezért tavaly 56 pékség zárta be kapuit, összességében véve pedig csak egy-két százalékos eredményt tud elkönnyvelni az ágazat. A szövetség elnöke szerint 2005-ben várhatóan további 30 sütőipari üzem lesz kénytelen felhagyni a termeléssel, és mintegy 21 000 család megélhetése válik bizonytalanná a munkahelyek megszüntetése miatt. Főként olyan üzemekről van szó, amelyek nem felelnek meg az uniós előírásoknak. A pékségek és kenyérgyárak helyzetét nehezítik a Németországból érkező, sokszor vitatható minőségű adalékanyagot tartalmazó készítmények is.

Az agráröllő tovább nyílt tavaly, azaz a termelési költségek növekedése mellett a mezőgazdasági felvásárlási árak szinte azonosak maradtak. Emiatt ágazati szakemberek szerint a hazai élelmiszereknek legalább 5–10 százalékkal kellene drágulniuk az idén. Erre azonban az olcsó importdömping miatt kevés az esély. A sertéshús esetében nagy biztonsággal számíthatunk arra, hogy az áremelkedés akár két számjegyű is lehet. A zöldség, a gyümölcs és a tej, illetve a tejtermékek az infláció mértékével vagy kevéssel afölött drágulhatnak.

Gyógyszerek

Az idei gyógyszeráremelés egyik sajátossága, hogy a korábbi gyakorlattal ellentétben nem hatástani csoport-, hanem gyártófüggő. Vagyis nem jelenthető ki, hogy egy-egy termék-csoport ára egyöntetűen növekszik. Meglepetés azonban ennek ellenére érheti majd a január első napjaiban patikai vásárlásra vállalkozókat. Egyes információk szerint jelentős mértékben – 17 és 21 százalék között – emelkedik egyes multivitaminok, hasmenés kezelésére szolgáló készítmények (ezek nem receptkötelesek) s a kizárólag vényre megvehető fogamzásgátlók ára. A fenti medicinák áráról egyébként a gyártók szabadon döntenek. Többször kerülnek majd az ugyancsak recept nélküli újabb és nagyobb kiszerelésű fájdalomcsillapítók – a többlet elérheti akár a 150 forintot is.

ÚJSÁGCIKKEK

37/1B

B - újság (1. oldal)

Áremeléssel köszönt be az új év Munkatársunktól • 2004. december 17.

Az autópálya-használat és a közüzemi szolgáltatások egy része jóval az inflációt meghaladó mértékben drágul január elsejétől, de a nem támogatott gyógyszerek ára is jelentősen nőhet. A kormány viszont ismét korlátozni próbálja a hatóságiár-emeléseket.

Átlagosan 15 százalékkal drágulnak az autópálya-matricák 2005-ben – jelentette be tegnap az Állami Autópálya-kezelő (ÁAK) Rt. A 19 milliárd forint idei árbevétel után jövőre 24 milliárd forint bevételre számító társaság új díjainak megállapításánál hatszázalékos inflációval és a gyorsforgalmi úthálózat 56 kilométeres bővülésével számolt. A személygépkocsival közlekedők a négy napra érvényes matricákat januártól 1120, május elseje és szeptember 30. között 1460 forintért vásárolhatják majd meg. A legkisebb járműkategóriában a tíznapos matricáért 2300 forintot, a 31 naposért 3900 forintot kell majd fizetni, míg az éves vignetta ára 35 ezer forint lesz. Az autópályák üzemeltetési feladatait januártól költségvetési támogatás nélkül finanszírozó ÁAK új díjkategóriát vezet be a 12 tonna feletti tehergépkocsik számára. Emellett újdonság lesz, hogy a személygépkocsik kivételével az autópálya-használók visszaiigényelhetik a matricák árába beépített általános forgalmi adót.

Még tart az egyeztetés a közlekedési szolgáltatások és a postai díjak januári emelésének mértékéről. A helyi és helyközi autóbuszjáratokat üzemeltető Volán-társaságok még a nyár végén úgy számoltak: költségeik ellentételezéséhez mintegy tízszeresre emelnie lenne szükség. A hírek szerint azonban a gazdasági tárca csupán 7,3 százalékos díjemelést tart lehetségesnek. Kérdés, a pénzügyi tárca megadja-e a jóváhagyást akár ekkora díjemelésre is.

Hónapokkal ezelőtt összeállította áremelési javaslatait a MÁV Rt. is. A napokban életbe lépett új menetrendje szerint 2005-ben az ideinél tíz százalékkal kevesebb vonatot közlekedtető állami vasút 8,5 százalékos jegyáremelésre tett javaslatot a gazdasági tárcának. Három héttel az új díjak hatálybalépése előtt azonban a társaságnál még nem tudják, hogy a kormány zöld jelzést ad-e kezdeményezésüknek.

A nyomott tarifákra évek óta panaszkodó Magyar Posta Rt.-nél jövőre is szerény díjemelési lehetőségekre számítanak. Szabó Pál, a társaság vezérigazgatója a közelmúltban a postai díjak infláció mértékét meg nem haladó, várhatóan 4,5 százalék körüli emelését tartotta valószínűnek 2005-re.

Ami már biztos: a lakossági fogyasztók 54 százalékának -, akik 1500 köbméternél kevesebb gázt használnak évente - 4,5 százalékkal kell majd többet fizetnie a gázért január 15-től. Az 1500-3000 köbméter közötti fogyasztásra hatszázalékos áremelés lép életbe. Ebbe a fogyasztói körbe a lakosság 34 százaléka tartozik. A legnagyobb, 3000 köbméternél többet használók nyolcszázalékos gázáremelésre számíthatnak.

Az áram ára előreláthatólag februártól fog változni: tíz százalék körüli emelésre lehet számítani, de a végső döntés majd csak januárban születik meg. Addig szociális tarifarendszert dolgoznak ki, amely a rászorultságot és a fogyasztást is figyelembe veszi.

Januártól drágábban lehet autót venni - egyrészt jelentősen emelkedik a regisztrációs adó, amelyet 2005-től már a motorkerékpárokra is meg kell majd fizetni. Az illetékek emel-

verseny, hiszen egy-egy területen többnyire monopolhelyzetet élveznek. A UPC például januártól átlagosan 15 százalékkal emeli szolgáltatásai tarifáit, de más társaságok is tíz százalék feletti áremelést terveznek.

B - újság (3. oldal)

Egyre kevesebbet ér az átlagfizetés

Az év első tíz hónapjában 0,4 százalékkal csökkentek a reálkeresetek – a statisztika harmadik hónapja mutatnak romló bérszínvonalat az előző néhány év meredek keresetemelkedése után. (Egy évvel korábban a reálkeresetek még több mint 10 százalékkal nőttek.) Az idén, október végéig a bruttó átlagkereset 7,6, a nettó jövedelmek 6,6 százalékkal nőttek, míg az infláció hét százalékos volt. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete 2004. január-októberben 141 ezer 400 forint volt – a versenyszférában dolgozóké 134 ezer 600, a költségvetési szervezeteknél 157 ezer 900. A jövedelmek a versenyszférában továbbra is dinamikusan, infláció feletti ütemben – majd tíz százalékkal – nőnek, a költségvetési területen viszont kevesebb mint 5 százalékkal emelkedtek az idén.

ÚJSÁGCIKKEK

37/1C

C – újság

Áremeléssel kezdődtünk

Budapest – Idén sem ússzuk meg az áremelési hullámot, januártól egy sor termékért, szolgáltatásért kell többet fizetni. Becslések szerint egy átlagcsalád havi kiadásai legalább 6000 forinttal nőnek. Elsejétől számos jogszabály is módosul.

- Idén 53 000 forintról 57 000-re emelkedik a minimálbér. A köztisztviselők illetményalapja is nő, 33 000-ről 35 000-re. Ez azért fontos, mert a közszférában dolgozók fizetése megadott szorzókkal ehhez igazodik.
- Kedvezőbb lesz a személyi jövedelemadó-rendszer: nőnek a jövedelmi sávhatárok, csökkennek és egyszerűsödnek az adókulcsok. Az eddigi három helyett csak két kulcs alapján adózunk majd (18% és 38%). A 26%-os kulcs megszűnésével másfél millió ember kerül alacsonyabb kategóriába, s az átlagos adózó havi mintegy 5000 forintot tud megspórolni. Ám szigorodik néhány adókedvezmény igénybevételi lehetősége. Az szja-bevallás benyújtási határideje május 20-ra tolódik ki.
- Életbe lép az új, alkotmánymódosítás révén elfogadott honvédelmi törvény: a hadkötelezettség eltörlése után megszűnik a polgári szolgálat is.
- Több juttatásban részesülhetnek adómentes formában az alkalmazottak. Meleg étkeztetés esetén 6000-ról 8000-re, hideg étkeztetés esetében 3500-ról 4000-re nő az összeg, amelyet a munkáltatók adómentesen adhatnak. Az iskolakezdési támogatás évente és gyerekenként 15 000-ről 17 000-re, az üdülési csekk limitje 50 000-ről 57 000-re emelkedik.
- A bankoknak úgynevezett "teljes hiteldíjmutatót" (thm) kell alkalmazniuk, hogy a lakáshitel-felvevők összehasonlíthassák a pénzüintézetek ajánlatait.
- A kórházakban a tavalyi végzetes betegcserék nyomán a kommunikációképtelen kezeltelnél kötelező lesz a betegazonosító karszalag használata, s bevezetik a felmerült költségekről (a páciens kérésére) tájékoztató betegszámlát.
- Nő a sztrádamatricák ára, s drágább lesz (átlag 15%-kal) a bliccelés. A gépkocsit vásárlóknak is többet kell fizetniük, a forgalmi engedély és a törzskönyv ára 4000-ről 6000-re nő. Az átírás illetéke az 1890 köbcenti feletti autók új tulajdonosait érinti.
- A tömegközlekedést választók sem járnak jobban: a BKV idén kétszer drágít (az első rögtön januárban esedékes), s a vonatjegyek is átlag 4,5%-kal kerülnek többre. A bliccelés a MAV járatain is nő, 500-ról 1000 forintra emelkedik.
- Lejárt a határidő az úgynevezett anonim (nem névre szóló) takarékbetétekkel kapcsolatban: az a több százezer ügyfél, akinek még ilyen megtakarítása van, már csak az Országos Rendőr-főkapitányság engedélyével juthat hozzá pénzéhez.
- Változnak az illetékfizetési szabályok, az eddig használt illetékbélyeg helyett átutalással (sárga csekk), bankkártyával vagy készpénzben kell leróni az illetéket. A rendelkezés célja az illetékbélyeg-hamisítás megakadályozása. Több illeték összege is változik, a válás például 10 000 helyett 12 000-be kerül majd, s drágul az útlevelek kiváltása is.

ÚJSÁGCIKKEK

37/1D

D – újság (1. oldal)

A legszegényebbek fizetik a legtöbbet 2005.03.03.

Hatszázötvenezer panellakás található az országban, a lakosság egyötöde, kétmillió ember lakik ezekben. Az ott élők egyharmada a közműdíjakra kénytelen elkölteni a családi bevétel 35-40 százalékát, a szegényebb emberek akár a felét is.

Az érintett családok örülnek, ha megélnék a maradék pénzből, a fűtés korszerűsítésére már nem jut. A Főtáv Rt. szerint a megoldás a kapcsolt hőrendszer kiépítése lenne, amivel már Budapest több kerületében öt százalékkal kevesebbet fizetnek az érintettek. A lakók a kedvezményes díjfizetés bevezetésében reménykednek.

A távfűtéses lakásban lakók több ezer forinttal többért kapják a meleget, mint a hasonló alapterületű, de egyedi fűtésű lakásban élők. A panelházakból a gazdagabbak elmennek olcsóbb fenntartású, kényelmesebb lakásokba, egyre inkább a legszegényebbek maradnak a legdrágább fenntartású lakásokban. A családok egy része miután kifizeti a rezsit, alig bír megélni.

„Úgy fűt a Főtáv, ahogy neki tetszik”

– Az a szerencsénk, hogy ketten vagyunk a férjemmel, mert ilyen magas fűtésszámla mellett nem lehet rendesen gyereket nevelni – fakad ki (*AB lakó*), aki egy kőbányai lakásban él. – A férjem még kereső, én rokkantnyugdíjas vagyok. Összesen nyolcvanezer forintból élünk, a fűtés pedig a mostani hidegebb napokban vagy húszezer forint, és akkor hol van még a villanyszámla, a közös költség és sorolhatnám. Sajnos hiába szeretnénk lecserélni az ablakokat vagy a radiátorokat, korszerűbbre nem telik. Ugyanakkor a Főtáv Rt. is úgy fűt, ahogy neki tetszik – bosszankodik (*AB lakó*). – Két hete harminc fok volt, hiába jelentettem be, annyit válaszoltak: csak nekem van melegem... A lakásban nem lehet szabályozni a fűtést, mi pedig kénytelenek vagyunk úgy fizetni, ahogy ők beállítják.

Békásmegyeren sem olcsóbb

Hasonló gondokkal küzdenek a Békásmegyeren élők is, mert ott sem lehet szabályozni a radiátorokat, és hiába tértek át a mérés szerinti elszámolásra, a fűtés nem lett olcsóbb, sőt, az áremelést is súlyos ezekben lehet érezni – magyarázza (*CD lakó*), aki harmadmagával él egy tízemeletes ház hatodik emeletén. – Háromszázezer forintba kerülne az ablakok cseréje, de sajnos semmilyen támogatást nem kapunk hozzá, ezért ezt elég nehéz kigazdálkodni – tette hozzá az asszony, aki szerint vagy a panelek teljes felújításával vagy a radiátorok cseréjével lehetne megoldást találni, de a lakók ezt nem bírják kifizetni.

A megoldás: kapcsolt hőtermelés

Naponta mintegy száz forinttal, havonta kétezer-ötszázal többet kell fizetni a melegért a távfűtött lakásokban a februári-márciusi hidegebb időszak miatt.

Szigeteléssel vagy a radiátorokra szerelt úgynevezett szabályozószeleppel lehetne csökkenteni a költségeket – mondta *lapunk* kérdésére a Főtáv Rt. PR osztályának vezetője. Úgy látja: hiába térnek át mérés szerinti elszámolásra, ha a lakásokban nem lehet szabályozni a meleget. Így továbbra is csak az utcát fűtik az ott élők.

A költségeket a cég úgynevezett kapcsolt hőtermelés kiépítésével próbálja csökkenteni. Ez azt jelenti, hogy nem a kazán nem csak elégeti a fűtőanyagot, hanem villamos-energiát is termel a meleg mellett. Ezáltal legalább 25 százalékkal kevesebb tüzelőanyag kell mindehhez, és a lakóknak is kisebb lesz a végszámlájuk.

D – újság (2. oldal)

Jelenleg öt százalék kedvezményt kap Csepel, Pesterzsébet, Újpest, Kispest, valamint Kőbánya. Ugyanakkor Budapest más részén is törekednek a rendszer kiépítésére.

A Távfűtő Rt. főként gázból állítja elő a meleget. A tüzelőanyag ára a nyugat-európai nagyfogyasztó árakkal nagyjából azonos. A gondot inkább az jelenti, hogy a háztartások több mint negyven százaléka olyan, hogy vagy csak egy aktív kereső van, vagy egyáltalán nincs, ezért nehezen bírják fizetni a számlákat – fogalmazott az osztályvezető. A megoldás mindenképpen a lakástulajdonosokon múlik, ugyanis a fűtési rendszer az ő tulajdonuk.

Jövőre már a fogyasztóvédelemnél panaszkodhatunk

Felháborít bennünket az, hogy aki maga fűti gázzal az 50 négyzetméteres lakását, az havonta 30-40 százalékkal kevesebbet fizet a melegért, a fürdővízért, mint a távfűtéses otthonokban élők. Meg is írtuk a gazdasági miniszternek, hogy alakítsa át az árképzés rendszerét, ne húzzanak ki annyit az emberek zsebéből – mondta az.....(politikus). Az egyre elviselhetlenebb fűtésszámlákkal foglalkozik a parlament, és bizottsági ülésen is gyakran szóba kerül a téma.

(XY-párt): adják a gázt kiskeráron

– Kiskereskedelmi áron kellene adni a távhőszolgáltatóknak a gázt, ez megoldást jelentene a bajra. Tudom, sokan vágják a fejünkhöz, hogy miért nem cselekedtünk így az előző ciklusban, amikor az XY-párt is kormányon volt. Nos, mi akkor sem javasoltunk mást, a nagyobb koalíciós partner azonban nem hallgatott ránk – folytatta az ellenzéki honatya.

(XY-politikus) még hozzátette: az is sokat segítene, ha tömbönként, lakásonként szabályoznák a meleget. Azt ugyanis a lakótelepen élők pontosan tudják, hogy a felső emeleteken meg lehet örülni a melegtől, lejjebb viszont gyakran fájnak.

(ZV-párt): támogatást kapnak a távfűtők

– Szenzációs az árképzésre vonatkozó xy-párt ötlet, kár, hogy ezt korábban nem képviselték, és az (politikus)-kormány idején Budapesten 42 százalékkal emelkedett a távfűtés díja – kontrázott a (ZV-politikus). A kormánypárti képviselő azt állítja: a távfűtő társaságok a gázáremelést követően megkapják ugyanazt a támogatást, amit az országban mások is. A cégek az önkormányzatok tulajdonában vannak, tehát az árat is azok állapítják meg. Amúgy a teljes díjnak mindössze 50-60 százalékát képezi a gáz ára, a többi úgynevezett járulékos költség. (ZV-politikus) elmondta: a parlament előtt van az a törvénytervezet, amelynek értelmében a jövőben a távfűtéssel kapcsolatos panaszokkal már nem az önkormányzatokhoz, hanem a fogyasztóvédelemhez fordulhatunk. Ha zöld utat kap a jogszabály, többé nem kapcsolhatják ki egész háztömbökben a fűtést, a melegvíz-szolgáltatást azért, mert valamelyik család tartozik a díjjal. Ehelyett az adós lakására jelzálogot jegyeznek be. Az igazi megoldás azonban az lesz, ha végre megoldják a panellakások hőszigetelését. Állítólag ez belátható időn belül elkezdődik. Azt azonban az (ZV) honatya is elismerte: új fűtési rendszer, más típusú lakások kellenének ahhoz, hogy a távfűtés gondja végleg megoldódjon Magyarországon. Ehhez azonban több százmilliárd kellene.

TERVEZŐSABLON

37/2

Végezzetek kutatómunkát, miután eldöntöttétek, hogy csoportotok melyik újságban fog utánanézni a témához kapcsolódó híreknek. A vizsgált időszakot a tanár határozza meg. Most teljesen önállóan fogtok dolgozni. Csak egymásra számíhattok, és sok munkát kell elvégeznetek. Csak akkor készültök el időben, ha jól el tudjátok osztani egymás közt a munkát, és mindenki kiveszi a részét belőle. Figyeljétek az időre is, mert csak 70 percetek van, és ez alatt kell mindent elvégeznetek!

Ilyen rövid idő alatt csak akkor tudjátok elvégezni a munkát, ha pontosan megtervezitek. Ehhez segít nektek a következő táblázat:

Hol végezzünk kutatásokat? <i>Ide azt írjátok le, hogy honnan szeretnétek beszerezni a kiállításához szükséges anyagokat!</i>				
Munkabeosztás <i>Ide írjátok le hogy a csoportban ki milyen munkát fog végezni!</i>				
Név:				
Tevékenység:				
Kiállítás, bemutató: <i>Ide írjátok le, hogy milyen módon mutatjátok be a többieknek az újságokban megjelent cikkeket! Csak tábló lesz, vagy beszéltek is róla? Milyen anyagok kellenek hozzá?</i>				
Időterv <i>Ide írjátok le, hogy a munka egyes szakaszaira mennyi időt szántok! Ha ezt kitöltöttétek, a csoport minden tagjának ehhez kell tartania magát, mert különben hátráltatja a többiek munkáját!</i>				
Tervezés:				
Kutatás:				
Megvalósítás:				
Összesen:	70 perc			

KRITÉRIUMTÁBLÁZAT

37/3

Hasonlítsátok össze a cikkeket! A táblázat minden rovatába írjatok néhány olyan példát, amely megfelel az első oszlopban szereplő kategóriáknak. Ha elkészültetek, írjátok a kitöltött táblázatot csomagolópapírra távolról is jól látható méretben, hogy a többi csoport is el tudja őket olvasni!

Tennivalók:

- tényyszerű állítások gyűjtése
- adatok gyűjtése
- gyakran használt kifejezések gyűjtése
- hangulati elemek, jelzők gyűjtése

	A cikk	B cikk	C cikk	D cikk
Állítások				
Adatok				
Gyakori kifejezések				
Jelzők				

MEGFIGYELÉSI SZEMPONTOK

37/4

Alaposan figyeljétek meg a csoportok bemutatóit és jegyezzétek le a következőket:

Vannak-e eltérések a bemutatók

tartalmi elemei

adatai

hangulata

összegzései

megállapításai

között?

ÖNÁLLÓ KUTATÓMUNKA

37/5

Ezt a feladatot otthon, önállóan kell megoldanotok! A csoportnak azonban közös bemutatót kell készítenie az eredményekből! A bemutató elkészítésére 10 percet használhattok fel a következő óra elejéből. Ha kedvetek van hozzá, előbb is felkészülhettek közösen a bemutatóra!

Tennivalók:

Próbáljátok meg összehasonlítani a cikkekben szereplő adatokat, állításokat a saját környezetetek hasonló adataival. Ehhez a munkához a következő helyekről érdemes adatokat és számlákat gyűjteni:

- Otthonotok (lakások, házatok) rezsiszámlái (víz-, villany-, távfűtés-, közös költség-, stb. díj számla).
- Az iskola hasonló számlái. (KérjeteK segítséget a Gazdasági Irodától!)
- Egy hét végi, családi nagybevásárlás számlája, vagy a bolt, bevásárló központ árlistája, ahová vásárolni jártok.
- Az iskolai büfé árlistája.

Gondoljátok végig, honnét tudnátok még olyan adatokat beszerezni, amelyeket össze lehet hasonlítani a cikkekben szereplő állításokkal, adatokkal!

Osszátok szét egymás között a munkát! Gondoljátok végig, hogyan fogjátok bemutatni a többieknek az összehasonlítás eredményeit és a véleményeteket! (csoportbemutató) Elég lesz 10 perc a bemutató elkészítéséhez?

TERVEZŐSABLON

37/6

Kiktől kérhetünk segítséget?				
Munkabeosztás				
Név:				
Tevékenység:				
Helyszín:				
Csoportbemutató: Anyagok Eszközök Előadás módja				
Időterv				
Tervezés:				
Kutatás:				
Létrehozás:				
Összesen:	10 perc			

ÉRTÉKELŐ LAP

37/7

Értékeljétek az eddig elvégzett munkát! Először próbáljátok meg önállóan végiggondolni és kitölteni a táblázatokat! Ha ezt már mindenki elvégezte a csoportból, beszéljétek meg csoporton belül, hogy kinek mi volt a véleménye az elvégzett munkáról!

Szemponlista az értékeléshez

- Változott-e a véleményem az első olvasás után lejegyzett gondolataimhoz képest? Ha igen, miben? Miért?
- Milyen érzés volt „felnőtt dolgokkal” foglalkozni?
- Hogyan dolgoztunk együtt a csoportban?
- Tanultam-e valami újat? Ha igen, mit?

Hogyan dolgoztunk együtt?

Ebben a táblázatban 4 kérdést találtok. Mindegyik kérdés alatt 4 lehetséges válasz van. Beszéljétek meg, és minden kérdésnél közösen válasszátok ki és jelöljétek meg azt az egy választ, amelyik leginkább jellemző a csoportotok munkájára!

Hogy gazdálkodtunk az idővel?			
Nem sikerült jól beosztanunk az időt, nem tudtunk mindent elvégezni.	Nem sikerült jól beosztanunk az időt, a végén kapkodnunk kellett.	Az elején nem figyeltünk az időre eléggé de aztán belejöttünk.	Mindenre jutott idő. Jól osztottuk be.
Voltak-e új ötleteink?			
Nem nagyon voltak új ötleteink, elkezdjük leírni amit találtunk.	Csak egy embernek voltak jó ötletei, így azokat kezdtük el megvalósítani.	Sok ötletünk volt, nehezen tudtuk eldönteni, hogy melyiket kövessük.	Nagyon sok jó ötletünk volt, és a legjobbakat meg is valósítottuk.
Milyen volt együtt dolgozni?			
Nem volt igazán jó, sokat veszekedtünk.	A vezetőnk irányította a munkát, ő osztotta be, hogy ki mit csináljon.	Néha elvitatkoztuk az időt, de a végén mindig sikerült megegyezni.	Mindenki megtett mindent a sikerért, élveztük a közös munkát.
Elértük-e amit akartunk?			
Nem sikerült mindent elvégeznünk, amit elhatároztunk.	Éppen hogy csak kész lettünk.	Kész lettünk, de egy kicsit jobbat szeretnénk volna csinálni.	Mindent sikerült megcsinálnunk.

Hogy tetszettek Nektek a csoportbemutatók?

Beszélgétek meg, és állítsátok sorrendbe a csoportok bemutatóit aszerint, hogy melyik tetszett nektek a legjobban. Az első helyre azt írjátok, amelyik a legjobban tetszett.

1.	
2.	
3.	
4.	

Esőtánc és gyerekkatonák

A darfuri katasztrófa

HÁBORÚ, KATASZTRÓFA, KONFLIKTUS

38/1

SZÓMAGYARÁZATOK

háború | s mn **1.** (A) háborúval kapcs. ~ *kár*. | Háború alatti, háborúban eltöltött. ~ *évek*. **2.** ritk Hadviselő. **3.** Háborúpárti. ~ *bűnös*: a háború kirobbanásáért felelős személy. ~ **ság** fn **1.** nép Veszekedés, marakodás. **2.** vál Hadakozás, háború. ~ **sdi** fn | *Ját* Háborút utánzó gyermekjáték. | *gúny* Kisszerű háború. ~ **skodik** tn ige Háború(ka)t visel. ~ *nak egymással*. | *Viszálykodik*. ~ **zik** tn ige ritk Háborút visel, hadakozik.

(Magyar értelmező kéziszótár, 494. o.)

katasztrófa fn **1.** Nagyarányú szerencsétlenség, (sors)csapás. *Háborús* ~. **2.** *sajtó* Halál (beállta). [nk:lat<gör]

(Magyar értelmező kéziszótár, 658. o.)

konfliktus fn | *sajtó* Nagy közösségnek éles ellentétéből fakadó súlyos bonyodalom v. összeütközés. *Háborús* ~. | *vál* Perpatvar, összetűzés. *Családi* ~. | *vál* Belső válság. *Lelkiismereti* ~. | *Irodtt* Ellentétes erők összecsapása. *Drámai* ~. [nk:lat]

(Magyar értelmező kéziszótár, 754. o.)

A DARFURI KATASZTRÓFA

38/2

FELADATKÁRTYÁK

1. csoport

Vázoljátok a darfuri helyzetet a levél és a térkép alapján!
Gondolataitokat rögzítsétek egy nagy csomagolópapíron.

2. csoport

Írjátok le a véleményeteket, benyomásaitokat az adománykérő levélről!
Gondolataitokat rögzítsétek egy nagy csomagolópapíron.

3. csoport

Milyen információkat kaptok az UNICEF tevékenységéről a levél alapján?
Gondolataitokat rögzítsétek egy nagy csomagolópapíron.

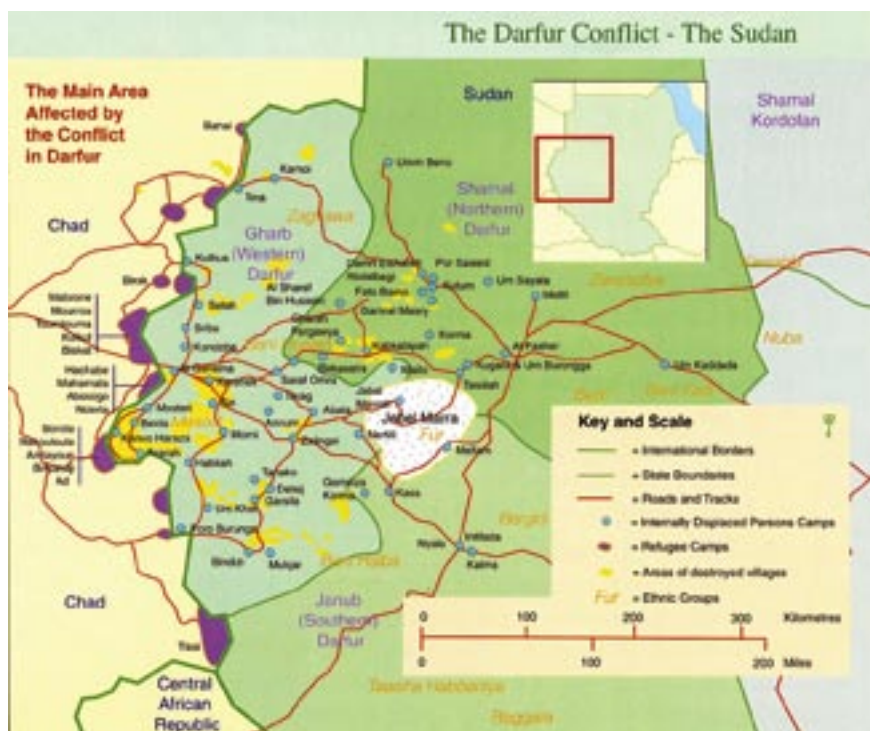
A DARFURI KONFLIKTUS HELYSZÍNE

38/3

TÉRKÉPVÁZLAT

Szudán térképe, megjelölve rajta a darfuri konfliktus helyszínét

(Forrás: White Fathers – White Sisters, 378. szám, 2004. október-november, 5.o.)

Különösen ajánlott figyelni a következő jelzéseket:

kék hatszög = a hontalanokat befogadó nemzetközi táborok

lila jelzés: menekült táborok

sárga foltok: lerombolt falvak

AZ UNICEF MAGYAR BIZOTTSÁG ADOMÁNYKÉRŐ LEVELE

A DARFURI KATASZTRÓFA ÁLDOZATAINAK MEGSEGÍTÉSÉRE

38/4

Végignézhethetjük-e tétlenül, ahogyan 1 millió ember az életben maradásért küzd?

Tisztelt Barátunk!

Engedje meg, hogy megosszak Önnel egy történetet.

Gyilkosság, erőszak, rombolás. Ezek a történet fő motívumai.

Az anya már a falut ért első bombatámadásban elvesztette legkisebb gyermekét. A másfél évest egy bomba repesze sebezte halálra. Nem sokkal később teveháton milicisták vonyultak végig a falun, és legyilkolták az összes férfit, aki útjukba akadt. Az ő tizenöt éves fiát két hét múlva végezték ki a fegyveresek egy újabb támadás során. Ekkor tűnt el férje is. Mégis úgy döntött, hogy marad, ameddig csak lehet. Ha odahagyja a termést meg az állatokat, miből eteti három megmaradt gyerekét? Az sem riasztotta vissza, hogy a fegyveresek a halottakat a kútba dobálták, hadd váljon ihatatlanná a falu ivóvize.

A következő négy hónapban alig mert aludni. Ha motorzúgást vagy lódobogást hallott, ki menekült a faluból és a kiszáradt folyó medrében húzta meg magát a gyerekekkel. Később mégis útra keltek. Azután, hogy a milícia ismét visszatért és porig rombolta, ami még megmaradt szülőfalujából. Négy napig csaknem étlen-szomjan gyalogoltak a sivatagban, míg elérték a legközelebbi menekülttábort.

Ez a történet csak egy a sok közül. Nyugat-Szudán táboraiban ma több mint 1 millió hasonló sorsú menekült várja, hogy a világ döntsön sorsa felől. Ha nem érkezik időben segítség, százezrekre éhhalál vár. Legtöbbjük vétlen kisgyerek lesz.

Kérem segítsen, adjon esélyt nekik az életben maradásra.

(Dr. Kecskeméti Edit)
igazgató

A hatályos jogszabályok szerint a közhasznú szervezetek részére nyújtott adományok 30%-át (legfeljebb 50 000 Ft-ot) leírhatja adóalapjából. Amennyiben igényt tart adóigazozásra, ne feledje el feltüntetni adószámát az átutaláson vagy a csekk közlemény rovatában. Bizottságunk évente csak egyszer küld ki adományozóinak köszönőlevelet és adóigazozást, mert szeretné arra fordítani adományokat amire szánták, a gyerekek megsegítésére.

Háttér-információk az UNICEF-ről

Csaknem hatvan éve áll a gyermekek szolgálatában az UNICEF, az ENSZ Gyermekalapja. A világ legnagyobb gyermekvédelmi szervezete 161 országban küzd azért, hogy minden gyermek egészségesen fejlődhessen, legyen mit ennie, tiszta vizet ihasson és iskolába jár-hasson.

Az UNICEF fennállása óta jelentős eredményeket ért el a gyermekek helyzetének javításában. Így ma már kétszer annyi gyermek járhat iskolába, mint 30 évvel ezelőtt. A korábbi 20%-kal szemben pedig, a gyerekek 80%-a kapja meg a legveszélyesebb betegségek elleni védőoltásokat.

Támogatói jóvoltából az UNICEF évente 1 milliárd dollárt költ a gyermekekre. Mivel nem részesül az ENSZ költségvetéséből, ez a pénz kizárólag kormányok felajánlásaiból, vállalatok és magánszemélyek adományaiból származik. Ma a világon körülbelül 5 millióan segítik adományaikkal a Gyermekalapot. Az UNICEF-et sikeres tevékenységéért 1965-ben Nobel Béke-díjjal tüntették ki.

Hogyan segít az UNICEF Szudánban?

Az UNICEF több mint ötven munkatársa dolgozik jelenleg a darfuri tartományban. Feladataik közé tartozik a sürgősségi egészségügyi ellátás és a védőoltás kampányok megszervezése, a krónikusan éhező gyerekek terápiás táplálása, az ivóvíz ellátás kiterjesztése, a menekült gyerekek oktatása, a túléléshez szükséges eszközök (műanyag ponyvák, takarók) biztosítása a családoknak.

Ehhez többek között a következőket szerezte be az UNICEF:

- 130 tonna magas fehérjetartalmú tej az alultáplált gyerekeknek;
- 9 és fél millió szappan a tisztálkodáshoz;
- 63 845 vizes kanna a családoknak;
- 24 millió klorin tabletta az ivóvíz fertőtlenítésére;

Egy családnak Darfurban kevesebb mint 4000 forintra van szüksége ahhoz, hogy új életet kezdhessen. Ennyibe kerül az a túlélőcsomag, melyet az UNICEF biztosít a táborba érkezőknek.

Tartalma: egy szappan, két vizes kanna, két gyékény és két takaró az alváshoz, egy műanyag ponyva, hogy fedél kerüljön a család feje fölé.

ÉHEZŐ TÉRSÉGEK A VILÁGBAN

38/5

ORSZÁGKRÁTÝÁK

India	Etiópia
Libéria	Malaysia
Lesotho	Zambia
Kína	Szudán
Kongó	Angola

JELENETEK EGY SZUDÁNI NÉP ÉLETÉBŐL

38/6A

FELADATLEÍRÁS ÉS SZEREPKÁRTYÁK

Az alábbi szerepkártyák segítségével elképzeltethetitek és megjeleníthetitek a Szudánban élő *nuer* nép életének egy-egy mozzanatát, egy közösség tagjainak megszólaltatásán keresztül. Először nézzétek meg a szerepkártyákat, és beszéljétek meg, ki milyen szerepet vállal. Szükség van egy varázslóra, egy vagy több gyerekre és egy narrátorra. A többiek a népcsoport tagjai lesznek. A három kiválasztott szereplő olvassa el a saját szerepkártyáját. Mindenkinek el kell olvasnia azonban „A közösség tagjai egy szertartás közben” szerepkártyát. Igyekeztek minél jobban beleélni magatokat a szereplők helyzetébe. Először mindenki a saját szemszögéből szól a többiekhez. A narrátor kommentárokat fűz a hallottakhoz. A kommentárokhoz felhasználhatja a foglalkozáson szerzett korábbi információkat. Készüljete fel egy jelenet eljátszására a felsorolt szereplőkkel. A jelenetet adjátok elő az osztályban. Vajon melyik csoportnak sikerül legjobban megjeleníteni a történetet?

SZEREPKÁRTYÁK

Vágjátok ki, és osszátok el egymás között a kártyákat!

Háttér-információ (narrátor):

A szudáni lakosság nagy része vidéken él. Sok déli nép pásztorkodik, legeltetik állataikat, de a földművelést sem hanyagolják el. Itt, az Egyenlítő közelében a száraz évszakban, főképp március-április környékén kegyetlen forróság nehezedik minden élőlényre. Kisebb-nagyobb egységekbe tömörülnek a különböző népcsoportok, akik egy-egy nagyobb nyelvcsaládból származnak. Ennek és a hasonló életmód következtében egymás rokonai. A nuerek az egyik legismertebb nép. Nomád életmódot folytatnak, a természettel közeli kapcsolatban vannak, tisztelik a földet, és legfőképp kincsüket, a szarvasmarhát.

Az utóbbi időben Szudánt a Száhel övezet többi országához hasonlóan súlyos aszályok sújtják. Délnyugaton és az ország közepén, Darfur és Kordofán körzetében mára a nomádok létfeltételeit végső veszély fenyegeti. De sajnos, Kartumtól, a fővárostól keletre a földműves népeket ugyanilyen szárazság sújtja.

Egy nuer gyerek életéből:

A nevem Boll. Mikor megszülettem, apám bikával ajándékozott meg, mint minden fiúgyermeket. Ez a bika elkövetkező életem alapja, és ő az őrzőszellemem, védelmezőm, olyan, mint egy talizmán. Ezért én is gondoskodom róla, becézgetem, gyöngyökkel díszítem, énekelek róla, sőt néha még tanácskozni is szoktam vele négyszemközt. Sohasem adnám oda semmiért. Amikor nagy szárazság van, és már mi emberek is éhezünk, elkísérem messzire, hogy legelőhöz jusson, és nagyon szomorú vagyok, ha a kutak kiszáradnak, és nincs víz. Olyankor együtt szomjazunk, ebben is társak vagyunk. Néha nagyon nehéz az életünk, de a családom igyekszik a természetet megérteni. Nem követeljük, de időről időre esőt kérünk. Amikor megérkezik, éppúgy örülünk és ünneplünk, mintha esküvő lenne vagy beavatási ünnepség. Amikor már nagyon nehéz a szárazságot elviselni, esőért imádkozunk, de csak a varázsló közreműködése hozhat szerencsét. Ő ért legjobban a természet nyelvén, mi pedig a családommal és a többiekkel segítünk neki. Békésen élünk, és nem szeretnénk, ha a háború tönkretenné a szokásainkat, szétszakítaná a családjunkat.

JELENETEK EGY SZUDÁNI NÉP ÉLETÉBŐL

38/6B

SZEREPKÁRTYÁK

Varázsló, az esőcsinálás mestere:

Egy nuer csoport tagja vagyok, és szerencsére nagy tiszteletnek örvendek. Ez azért van, mert meghallgatom az emberek problémáit, értek a lelkükhöz. De még többhöz is: jó megfigyelő vagyok, és jól ismerem a természet minden egyes rezdülését. Tudom, hogy milyen kényes az egyensúly ember és környezet között, és azt is tudom, hogy az esőt kérni, és nem követelni kell. De ha a többiekkel közösen kérjük, és ők ritmikus dobogással, tánccal áldozatot mutatnak be, fel tudom ismereni a természet válaszát. Ezt persze sokan nem hiszik nekem el, főleg a kormány hivatalnokai, vagy a messziről érkező fehér emberek. Egyszer mondtam egyiküknek, hogy esőt várunk, és érzem, hogy hamarosan itt lesz. Kinevetett és megkérdezte, mikorra rendeltem meg, hisz egy felhő sincs az égen. Megmondtam, hogy még naplemente előtt ideér, és sok vizünk lesz. Akkor már nem nevetett, amikor a megjelölt órában megnyíltak az ég csatornái. Mit gondoltok, honnan tudtam olyan biztosan, hogy eső lesz?

A közösség tagjai egy szertartás közben:

A varázsló hívott bennünket, hogy vele együtt kérjük, és várjuk az esőt. Éhesek és szomjasak vagyunk. Ha nem lesz eső, elpusztul minden, az állataink, és mi is. Az is megeshet, hogy messzire kell mennünk víz után, legelő után és összetűzésbe kerülünk a szomszédjainkkal, hisz már nekik is alig van valamijük. De mi bízunk a természetben, az esőcsináló emberünkben, és bízunk gyerekeink erejében is. Szeretnénk őket biztonságban tudni, és őket is bevonjuk a táncba. Így megtanulják szokásainkat, és együtt biztonságban érzik magukat. Boll és a többi gyerek is várja az esőt. Hallottuk, hogy háború nem messze van tőlünk, de mi nem szeretnénk belekeveredni. Így is elég bajunk van, van mivel foglalkozni, dolgozunk, munkálkodunk. Azt szeretnénk, hogy a gyerekeink békében éljenek és megkapjanak mindent, amit csak lehetséges.

POLGÁRHÁBORÚ ÉSZAK ÉS DÉL KÖZÖTT

A DARFURI KATASZTRÓFA HÁTTERE

38/7A

Írd ide, hogy milyen szempontból fogod vizsgálni a szöveget!

Szudán déli részén, a Nílus Szudd nevű mocsárvilága természetes akadályt képez az iszlám hitű észak és a fekete-afrikai vallásokat követő, vagy keresztény hitre tért lakosság között. Az országban a gyarmatosítás előtt is különböző népek éltek, ám a gyarmati múlt kényszerűen vonta őket egybe. Ez a kényszer elsősorban észak és dél vallási ellentéteiben jelentkezik, de a megélhetésért folytatott küzdelem erőpróbája a hasonló vallást és életmódot követőket is egymás ellen fordítja. Az ellentétek kiéleződéséhez az vezetett, hogy Nimeri államfő 1983 őszén az egész országra kiterjesztette az iszlám jogot. Bevezette az iszlám büntetőjogot, a sariát, amely szörnyű büntetéseket rótt a nem muszlim lakosságra is (korbácsolás, akasztás stb.) Ráadásul a déli országrészt három régióra osztotta, ami a déliek politikai egységét gyengítette. Végül az új törvényeket ellenzők a Szudáni Népfelszabadító Hadseregbe tömörülve lázadást robbantottak ki, ami máig tartó polgárháborúhoz vezetett. A politikában jelen levő vallási hagyományok ma is nyomást gyakorolnak a háború alakulására. Parttalanság, állandó katonai összecsapások, mára gyakran kisebb katonai csoportok garázdálkodása a békés, vidéki lakosságot sem kíméli. A katonák is éhesek, és gyakran rablással szereznek élelmet, az állandó erőszak még több erőszakot szül, a szárazság pedig csak fokozza a feszültséget a harcban álló felekben. Az is egyre gyakoribb, hogy a vallási ellentétek leple alatt törzsi ellentéteket, régi sérelmeket akarnak rendezni, szintén erőszakos úton. Képzeljétek el, milyen lehet egyik pillanatról a másikra, akaratán kívül belecsöppenni egy közösségnek, egy falunak, egy gyereknek ebbe a háborúba. Gondolkodjatok, vajon milyen választási lehetőségeik vannak, hova mehetnek, mit tehetnek, milyen jövő vár rájuk? Azon is érdemes elgondolkodni, vajon a média miért nem tulajdonít egy ilyen helyzetnek akkora jelentőséget, hogy tudósítsa róla a világot?

Készíts jegyzeteket!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

POLGÁRHÁBORÚ ÉSZAK ÉS DÉL KÖZÖTT

38/7B

SZEMPONTKÁRTYÁK A SZÖVEG FELDOLGOZÁSÁHOZ

Vallási háttér	Éghajlati tényezők
Politikai háttér	Törzsi ellentétek
Jogi tényezők	Mai helyzetkép

Vallási háttér	Éghajlati tényezők
Politikai háttér	Törzsi ellentétek
Jogi tényezők	Mai helyzetkép

Vallási háttér	Éghajlati tényezők
Politikai háttér	Törzsi ellentétek
Jogi tényezők	Mai helyzetkép

Vallási háttér	Éghajlati tényezők
Politikai háttér	Törzsi ellentétek
Jogi tényezők	Mai helyzetkép

ÉLET A MENEKÜLTÁBORBAN

38/8

A menekült táborokban élők helyzete nagyon nehéz. Lelki és testi sérülésekkel küzdenek, sokan elvesztették hozzátartozóikat, de a háborúnál minden jobb. Kénytelenek alkalmazkodni egy új helyzethez, de egy ilyen tábor nem tudja biztosítani az otthon érzését, az állandóság hiányzik, az átmeneti állapot érzése csak fokozza a kilátástalanságot. A háborúnál azonban minden jobb, ezért a menekültek megpróbálják folytatni életüket, elfogadni a lehetetlen helyzetet, amibe kerültek. A testi és lelki sérüléseket enyhíti a mindennapi étel, a tiszta víz és a gyógyszerek, takarók biztosítása. Lakhelyül sátrakat állítanak fel, és a táborokban a gyerekeknek külön iskolaépület is készül. Nem olyan, mint a mieink, hanem például nádból, fából és helyben beszerezhető anyagokból készül. A gyerekeknek naponként foglalkozásokat tartanak, és a szülők a maguk közelében tudhatják őket. Azokat a gyerekeket is befogadják, akik elvesztették szüleiket. Mindig találnak valami elfoglaltságot felnőttek és gyerekek egyaránt, hogy a nyomasztó tehertől, amit a háborús élmények okoznak, megszabaduljanak. Sokan elviselhetetlen szomorúságot éreznek, és legtöbbször gyakran rémálmokkal küzdenek. Közösségi színházat szerveznek, mert Afrikában nagyon fontos az események dramatikus megjelenítése. A menekült táborok békezőnák, ahol a mindennapi életet élhetik az emberek. Ez azonban mégsem az igazi, hiszen a túléléshez szükséges eszközökön kívül semmijük nincs, és hol marad az ismert fa az udvarról, a kedvenc kisállat, vagy a faluvégi játék az ismerős barátokkal, kortársakkal? Képzeljétek el, milyen lehet elszakítva otthonról, mikor a napok várakozással telnek!

Versenyben az euróval

Senki többet... harmadszor?

A KÍNAI LICIT SZABÁLYAI

39/1

A kínai licitnek az a lényege, hogy a licit kikiáltási ára magasabb, mint az áru valós értéke, és a licitálás egy adott összeggel lefelé történik. Az nyeri el a termék vételi jogát, aki először emeli fel a tárcsáját, és hangosan azt mondja: megvettem. Ha többen szólnak egyszerre, a licitben vissza kell lépni fölfelé addig, amíg csak egy marad (vagy egy sem), és kisebb lépésközzel indulni lefelé. A licitvezető dönti el, hogy ki reagált gyorsabban. Az adminisztráció eléggé egyszerű: be kell írni a táblázatba a vevő tárcsájának a számát és a leütési árat. Ha senki nem akarja a terméket megvenni egészen addig, amíg a kikiáltó el nem éri az alsó küszöbértéket, a licit abbamarad, és a terméket nem adják el többé (esetleg második körben). (Lehet úgy is játszani, hogy nem vesszük figyelembe az alsó küszöböt, és addig megyünk lefelé, míg akad egy vevő.) A licitlapon az eredmény rovatba a tényleges ár és a leütési ár különbsége kerül (a negatív eredmény a vevő veszteségét, a pozitív a nyereségét mutatja.)

ÚTMUTATÓ

39/2A

A KIKIÁLTÓK SZÁMÁRA

Feladatok a következő órára

Az órát megelőzően **össze kell szedni** a többiektől a licitálásra ajánlott áruk listáját, és el kell készíteni a licitlistát (a 2/b melléklet alapján). A kapott adatokhoz tehát hozzá kell tenni **az euróban kiszámított** árat. Az euró értéket minden alkalommal századra kerekítjük. Az euróban kifejezett érték kiszámításához a **napi árfolyamot** kell tekintetbe venni. Ezt megtaláljátok az interneten vagy bármelyik pénzváltó helyen. Az ajánlott áruk kiválasztásáról és a kikiáltás sorrendjéről a kikiáltók döntenek. Az áruk valóságos árát közben nem szabad elárulni.

A játék során végzendő tevékenység

A négy kikiáltó **egymást váltogatva** végzi a munkáját. Mialatt az egyik licitál, a másik három adminisztrál. Ezért minden licitálónak van egy saját licitlistája.

Licitenként kb. fél perc játékidőt számítva a rendelkezésre álló 25-30 perc alatt kb. 40-60 tétel árverését lehet lebonyolítani. Ezért legalább 40, legfeljebb 60 áru kerülhet a licitlistára. Az induló (kikiáltási) árat magasabban kell meghatározni kb. 30-40%-kal, mint a tényleges ár, de kicsit trükközni kell, hogy jó legyen a játék, azaz néhány árucikknél magasabbra kell menni (60-90%-kal), néha lehet a tényleges áron is indulni. A lényeg, hogy a licitálók ne úgy próbáljanak tájékozódni az árakról, „...hogya már lement kb. 30%-kal az ár, akkor megveszem”. Legyen minél becsapósabb az induló ár!

A lépésszámot úgy kell meghatározni, hogy az durván kb. 10-15%-a legyen az induló árnak. Például egy TV tényleges ára 220 EU, kikiáltási ára 290 EU, a licitlépés 30 EU.

A licitet **nagyon gyorsan** kell csinálni. Bemondani a kikiáltási árat, majd kb. 2-3 másodpercenként menni lefelé az adott lépésekkel. Ha elértünk a kikiáltási ár kb. feléhez, és a terméket nem vitte el senki, legalulra rakjuk, és folytatjuk a licitet új tétellel. Ha többen egyszerre jelentkeznek, hirtelen visszamegyünk egy lépést és kisebb lépésközökkel jövünk lefelé.

Ha vége a licitálásnak, össze kell adni a csoportok eredményeit, és az lesz a győztes, aki több euró előnyt szerzett.

Példa a licitálásra: (a TV tényleges ára 290 EU, a pónilóé 450 EU)

- Eladó egy TV készülék 80 cm képátmérőjű, 100 Herz-es. Kikiáltási ára: 290 euró.
- Ki ad érte 290-at? ... 260-at? ... 230-at? ... 200-at? ... 170-et? ... 150-et?
- Úgy látszik nem kelt el, megyünk tovább!
- Eladó egy póniló, 4 éves tarka. Kikiáltási ára 660 euró.
- Ki ad érte 660-at? ... 510-et? ... 460-at? ... 410-et?
- Ketten jelentkeztek, visszamegyek 460-ra.
- Ki ad érte 460-at? ... 450-et? ... 440-et?
- A 2-es csoport megvette 440-ért, beírom.

Ebben a pillanatban a következő kikiáltó átveszi a terepet, és folytatja a licitet.

LICITLISTA

39/2B

Tételszám	Árucikk	Árucikk leírása	Ár (Ft)	Ár (EU)	Kikiált. ár (EU) ¹	Licitlépés (EU)	Leütési ár (EU)	Csoport	Nyereség / veszteség (EU)
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

Stb.

¹ A licitlistakon a szorzás eredményét mindig egész euróra kerekítjük.

A LICITÁLÓ CSOPORTOK FELADATAI

39/3A

FELADATOK A KÖVETKEZŐ ÓRÁRA

- Minden csoport választ magának egy rövid **nevet**.
- A következő órára a vállalkozó tanuló hurkapálcából és kartonpapírból egy **tárcsát** készít, amelyen messziről is jól olvasható betűkkel a csoport választott neve szerepel.
- Minden tanuló keres az interneten három olyan árucikket, amelynek az ára 10 ezer és 100 ezer forint között van, és az ehhez tartozó adatokat beírja az ajánlati lapra (3/b melléklet). Ezt a listát a következő órát megelőző napon mindenki adja oda a kikiáltóknak, hogy elő tudják készíteni a licitlistát.

A játék során végzendő tevékenység

- Minden csoport választ egy **vezetőt**, aki a licitáláskor felemeli a csoport tárcsáját és egy **elszámolót**, aki felírja az ellenőrző lapra, hogy mit mennyiért sikerült megvásárolni .
- A csoportok **úgy helyezkedjenek el**, hogy halkán tudjanak egymással beszélgetni, és jól lássák a kikiáltókat. A licitálás a legmagasabb értékről indul és halad lefelé. Amikor a csoport úgy gondolja, hogy az ár megfelelő, a csoportvezető felemeli a tárcsát. Ha az üzlet létrejött, az elszámoló felírja az ellenőrző lapra.
- Minden csoportnak **600 ezer forint áll a rendelkezésére**. Úgy gazdálkodjanak, hogy ezt az összeget ne lépjék át!
- A kiscsoportban lévő tanulók **felváltva licitálnak**, hogy mindenkire sor kerüljön. A licitvezetők (kikiáltók) pörgősen, sorban egymás után adják be a tételeket és adminisztrálnak.
- Az **eredmény** a tényleges ár és a leütési ár különbsége, ez akkor pozitív, ha a leütési ár alacsonyabb, mint a tényleges (akkor vásároltunk haszonnal).

ÁRVERÉSRE AJÁNLOTT ÁRUCIKKEK

39/3B

Keress az interneten 10 000 és 100 00 forintértékben 3-5 árucikket, és írd fel hozzá a szükséges adatokat! Ha nincs lehetőséged az interneten keresni, szórólapokból, reklámfüzetekből, hirdetésekben is összeszedheted a szükséges adatokat!

Példa:

Az árucikk megnevezése	Tulajdonságai	Ára Ft-ban
virágcsokor	7 szál rózsa	3 200
vasaló		12 000
hajszárító		8 000
hűtőszekrény	120 literes	65 000
mosógép		98 000
mosogatógép	12 személyes	64 000

Töltsd ki a következő táblázatot az általad összegyűjtött adatokkal!

Az árucikk megnevezése	Tulajdonságai	Ára Ft-ban

Tereprendezés II.

Tervek a lakótelepi
iskolai környezet
barátságosabbá alakítására

PÁLYÁZAT

40/1A

Példaváros Városfejlesztési Alapítvány PÁLYÁZATOT HIRDET

Barátságos iskolák
címmel

a lakótelepi környezetben működő iskolák számára

A pályázat célja olyan környezetszépítő tevékenységek támogatása, amelyek jelentősen hozzájárulhatnak a pályázó iskola épített környezetének, udvarának szebbé, biztonságosabbá, otthonosabbá tételéhez, a lakótelepi környezetben tanuló diákok életminőségének és hangulatának javításához.

Támogatás kérhető környezetszépítő fejlesztések megvalósításához.

Pályázhatnak lakótelepi környezetben működő iskolák, illetve azok szervezeten működő közösségei (például Diákönkormányzat, Ifjúsági klub stb.)

A pályázat elbírálása során előnyt élveznek, akik

- az iskolába járó minden korosztály igényeire figyelemmel vannak;
- a meglévő közterek, illetve közös használatú helyiségek esztétikus átalakítására tesznek javaslatot;
- a fejlesztési célkitűzésben kiemelt szerepet kap az iskolai közösség minél több személyt érintő közvetlen feladatvállalása a pályázati terv megvalósítása érdekében.

A pályázatnak tartalmaznia kell

1. a kitöltött pályázati adatlapot,
2. [...]
3. a támogatás segítségével megvalósítani kívánt program rövid leírását,
4. magyarázó vázlatok vagy látványterv készítését,
5. makettek elkészítése a következő technikák valamelyikével: karton, gyurma, műanyag (pohár, szívószál, kanál stb.), textil és egyéb szövetek.

A magyarázó vázlatok vagy a látványterv tetszőleges technikával készíthető; ceruza, tus, akvarell, számítógépes grafika, linómetszet, ragasztott, hajtogatott technikák, szőtt, varrt művek, báb stb.

A modellek, makettek elkészítéséhez a következő eszközöket javasoljuk: fa, forgácsolt fa, alumínium lemez, színes kartonok, linóleum, textil, viasz, műanyag eszközök.

A pályázat benyújtási határideje: ---- . ----. ---- . (a postabélyegző dátuma)

Pályázni csak az Alapítvány által kiadott pályázati úrlapon lehet. Az adatlap beszerezhető és a pályázatokkal kapcsolatban információ kérhető az alapítvány titkárságán:

PÉLDAVÁROS VÁROSFEJLESZTÉSI ALAPÍTVÁNY

9999 Példaváros, Főtér 9. Tel, fax: 06/ 99 999-999, E-mail: pelda@varos.hu

PÁLYÁZAT

40/1B

PÁLYÁZATI KATEGÓRIÁK

A) Közösségi terek Gyermekjátsszótér Dühöngő Tracsparti-sarok Játékasztalok padokkal Hangelterelő fal Hobbi szoba barkácsolók számára Hobbi szoba szabás-varráshoz Egyéb	B) Környezetvédelmi beruházás Szökőkút Bokrok, cserjék, évelő növények Fák Szelektív hulladékgyűjtő Komposztáló rendszer Aranyhalmedence Egyéb
D) Környezet-esztétika érdekében tervezett fejlesztés Látványfal falfirkák (graffitik) céljára Zászlótartók, zászlók Egyéb	E/Közlekedés javítása érdekében tervezett fejlesztés Mozgáskorlátozottaknak korlát, feljáró Járdá Sétány Kerékpártároló Egyéb

A tervezés megkezdése előtt vitassátok meg az alábbi kérdéseket!

1. Mikor nevezünk egy épületet barátságosnak?
2. Melyek azok a szabadtéri tárgyak, eszközök, létesítmények, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a gyerekek, illetve a felnőttek kényelmesnek és szépnek érezzék az iskolát, ahol napjaik nagyobbik részét töltik?
3. Miért tartja fontosnak a pályázat, hogy minden korosztály igényeire figyeljenek?
4. Miért tartja fontosnak a pályázat, hogy az iskolai közösség tagjai maguk is részt vegyenek terveik gyakorlati megvalósításában?

PÁLYÁZATI ŰRLAP

40/1C

PÉLDAVÁROS VÁROSFEJLESZTÉSI ALAPÍTVÁNY
Az „Élhetőbb – Élvezhetőbb Várost!” címen kiírt pályázatokhoz

A pályázó neve:
A pályázó címe:
A kapcsolattartó személy neve:
Címe:
Telefonszáma:
A pályázatban résztvevő más szervezet neve:
A pályázati cél rövidleírása:
A terv megvalósításának vállalt határideje:
Megpályázott összeg:
Mellékletek:
Dátum:
Pályázó aláírása:

ÉRTÉKELŐ LAP

40/2

Mennyire értesz egyet az alábbi megállapításokkal? Válaszolj a véleményedet leginkább kifejező mondatok aláhúzásával!

1. A „tereprendezési” órák után könnyebben megy a vélemények megfogalmazása szóban.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

2. A környezetvédelem fontos ügy számomra.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

3. A „tereprendezési” órák után gyorsabban megy az információk megszerzése.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

4. Közösségi tevékenységben érdemes részt venni.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

5. A „tereprendezési” órák alatt javult az önismeretem.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

6. A „tereprendezési” órák után kevésbé tudom elfogadni a másik szempontjait.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

7. Fontos számomra lakóhelyem tisztasága, rendezettsége.

A) Teljesen egyetértek.	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

8. Érdemes másokkal együttműködni, közös célt megvalósítani.

A) Teljesen egyetértek .	B) Kicsit egyetértek.
C) Egyáltalán nem értek egyet.	D) Nem tudom eldönteni.

